

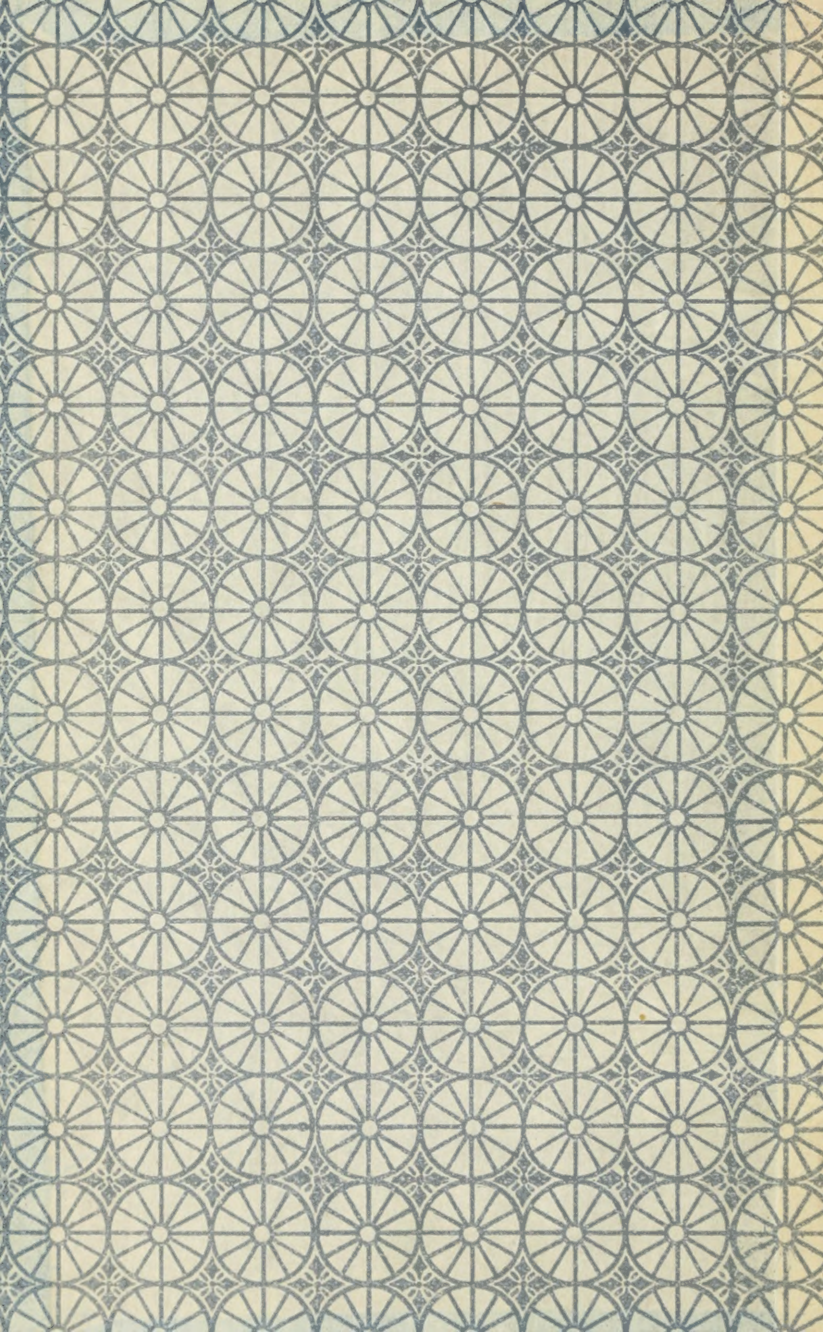

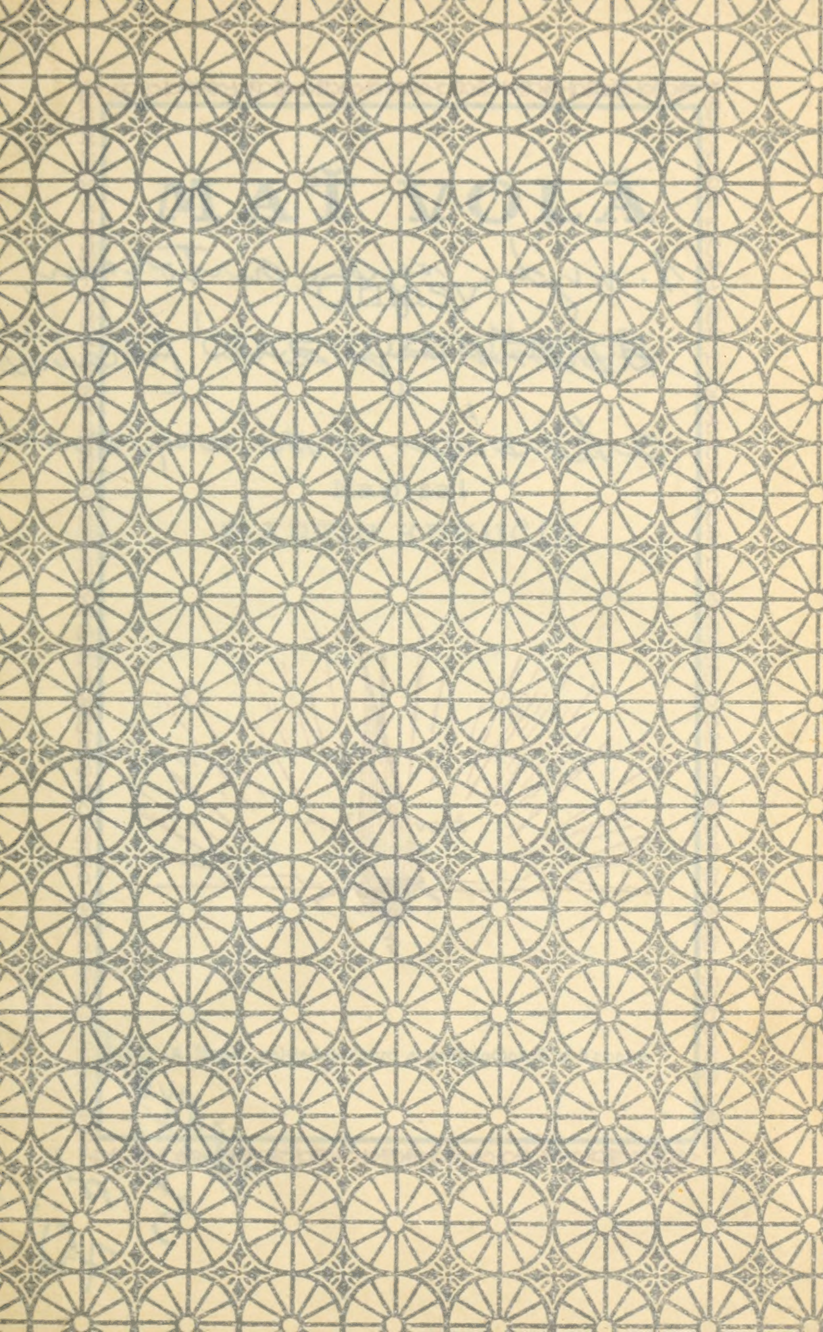
MARTIN KUKUČIN

MAŤ VOLÁ

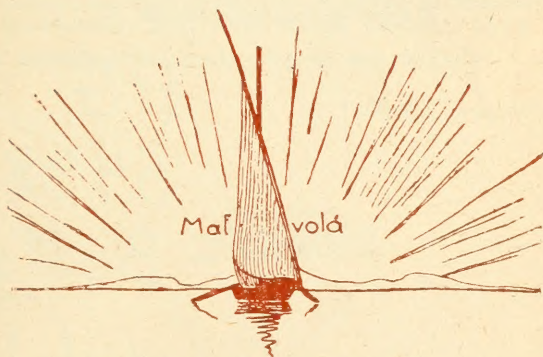
1. vyd. vyd. autorem,
další vydání (Matice
zkrácené a upravené

MAŤ VOLÁ

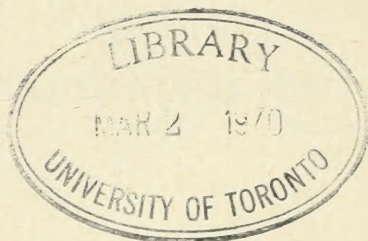
Ohlasy z obce roztratených.

Napísal

MARTIN KUKUČIN

G. A. Bežo nakladateľstvo a kníhtlačiareň v Trnave.

LIBRARY
MAR 2 1970
UNIVERSITY OF TORONTO

»Tiché dažde na svitaní mohly by zúrodniť naše polia, na ktorých ostal iba štrk a holá skala, keď povodne po-odnášaly tučnotu zeme. Voda by nahradila, čo odniesla voda, lebo obmäkčí i kameň: ale dažde nerady prídu, keď by ich bolo treba najväčšmi...«

Poľný hospodár.

»Povodeň stehovania odniesla nám mlaď za more a rozprášila ju tam kdesi po cudzích krajoch. Kto na-hradí mladé pracovné sily? Kto prekope prázdné kotliny pod amerikánsku revu? Kto obreže olivníky, ktoré trčia zpoza rozváľaných ohrád, strapaté ako metly?«

Národný hospodár.

Prvý diel.

I.

„Chvalabohu, že sme už hotoví“ — vzdy= chol si pán Simon Katović, keď položil vidličku a nôž. Obed bol hojný a dlhý, pani Flora vy= nukovala veľmi. Cítil, že bolo všetkého dosť, až moc.

Vstal od stola a poberal sa vďačne za pa= ňou do salónika. Ako je príjemne v chladnej svetlici, kde sa nešíri vôňa jedál. Zaradoval sa, keď vošla Ortensa, slúžka s hodnou tácňou pred sebou. Doniesla čiernu kávu, fľaše a ka= líšky. Kráča v paniných topánkach trochu ťar= bave, prstami k sebe, dáva si pozor nepotknúť sa o koberec a najmä na kožiach patagonských levov a líšiek po podlahe, ktorých hlavy a laby naliate gypsom zavadzajú pod nohami, ale zato sú pekné, ani čo by boly živé.

»Tieto obedy sú milé a chýrné« — usudzo= val pán Katović — »iba že sú pridlhé.«

Trochu má pravdu. Obed bol čilenský: mno= ho jedál a dobrých. Novosť bola kuracina. Pani Flora vypriadla kurčiatka nevedieť zkadiaľ, le=

bo ich ešte veľmi nenosia priekupci. Jej Fortunato ich rád, najmä včasné. Nerada pozerá keď ich, nebožiatka, Ortensa reže: hádžu sa tak zúfale v kŕčoch pred kuriencom s krvavou hlavičkou! Ale pán Fortunato sa jej zato zas tak chutne smeje a tľapká ju po pleci.

»Nebolo by sa mu to stalo, nech je nie kurčaťom« — teší ju. »Čo je nie radšej prísediacim pri Apelačnom dvore?« Nápad jej je tak smiešny, že sa i ona musí rozosmiať.

Dnes je spokojná. Obed sa vydaril. Fortunato rád, keď uhostí krajana ako svedčí. Niektoré jedlá pripravila po dalmatinsky. Pripomenú im, chudákom, ďalekú vlasť. Ale sa preukázala i čilenskými jedlami, lebo sú chutné a potom i ona ľúbi svoju vlasť, pridŕža sa čilenských obyčajov, lebo sú jej skoro posvätné.

Rozostavila šiaľky na čiernu kávu a nalieva do nich voňavého nápoja. Nezabudla na parádne fľaše s eremitom, benediktinom a chartreusom a na dlhú opletenú v slame s maraškinom zo Zadra. Pán Simon sa zľaknul, čo ho tu čaká po dobrom španielskom víne. Užije pohár vína za stolom, málo kedy viac od pohára. Ale pri takom dlhom obede príde užiť viac: výndu i zore na líca. Od kališka by sa bol odhrýzal, ale pán Fortunato neodpúšťa. Musel chlipnúť čosi maraškina.

»Čoby tam! Čierna káva napraví všetko. Ortensu sóm naučil sám, ako sa varí. Nebude

najhoršia, ak si dala záležať.« Vytiahol z ka≠diaľsi škatuľu; strakatý vrchnák svedčí, že sú to cigary pura zo samej Habany. Upriamený je na končeky. Keď ich odrezal hosťovi a sebe mašinkou, odložil ich do škatule, kde ich už mal celú sbierku.

Tváre fajčiarov prijaly vážny a či slávnost≠ný výraz pod obláčkami voňavého dymu, ani keď hodnostár zasadne za stôl prisluhovať, čo mu nakladá dôležitý úrad.

Sedeli v hlbokých kreslách na hranici kde prestáva koberec na linoleume, ktoré napodob≠ňuje kresbu parketov. Pani Flora sadla k pianu s kožou patagonského pštrosa so všetkým pe≠rím na vrchni. Pán Simon sa zahľadel na ob≠razy v okrúhlych pozlátených rámoch nad pia≠nom. Pravý predstavuje samého pána Fortu≠nata, ľavý jeho paniu. Umelec ich sňal z po≠dobizne. Pán Fortunato mohol by mu doplatiť. Tvár mu pooprával dosť dobre, pouhládzal vrásky, najmä okolo očú. Predstavuje sa na ob≠raze o pätnásť rokov mladší.

Pani Flora prebehla po klávesoch; zaligoce sa jej jeden alebo druhý kameň, ako preberá prsta≠mi. Malé rúčky sa usilujú byť tam, kde ich tre≠ba. Pán Simon sa diví, ako môžu nežné prstíky mať jamôčky, kde by maly vystávať stavce, a narobiť pri tom toľko hurtu v dlhej kasni pia≠na. Pán Fortunato nehúta, len sa díva, ako hrá; tvár sa mu usmieva, oči mu žiaria od spokoj≠

nosti. Rád pozerá na jej hlavu, na bujné čierne vlasy, na ktorých sedí svetlá mašla, akoby mo=týl o rozšírených krídlach, keď sa spustí na voňavú ružu.

Ani hosť neostal pri samom umení, obrátil pozornosť i k umelkyni. »Neschybil Srećko, veru nie, vypriadol si šumnú ženičku. I pekná je i milá. Aspoň ti nekričí z ďaleka: ‚Na ko=lená! Nevidíš, koho máš pred sebou?' Milá a skromná. Nuž ďakovať Bohu, nesklamal sa.«

Pani Flora za prudkým počiatkom spustila sa na kvetnaté roviny viedenského valsa. Jej Fortunato ho má veľmi rád, neraz si ho i hví=zda. Lichotivé výkrutky podobraly akosi i pá=na Katovića, zaliečajú sa mu a omámily ho tro=chu. Učičíkaly chladný rozsudok a sprevracaly v ňom poriadok a rovnováhu. Nie je muzikál=ny, a predsa ho majú; nie je tanečník, a jednako sa mu prichodí kývať trochu v páse. Pritom, nevie sám ako, zabŕdol do minulosti; presúša mysle a spomienky, ktoré predsa bol pozatvá=ral do dobrých truhlíc. Priplichtily sa zne=zrady, kružia po všetkých komorách. Je mu ako domu, keď vtrhne doň patagonský vie=tor, spoprevracia veci po izbách, posmetá prach, ktorý sa bol dávno usadil na steny a náradie. Srdce sa zas ohlásilo, že je tu. Hoc je vo veselej spoločnosti, stislo sa mocne.

Vstal prudko s kresla, keď sa domáca pani dala do slávneho pochodu Deutschmeisterov.

Tiež obľúbený kus pána Fortunata, počul ho dakoľko ráz vo Viedni. Viedeň má rád, veľmi rád, sám nevie prečo, lebo nepobudol v nej dlho. Ale hoc ju veľmi rád, i Deutschmeisterov, pohodil náklonnosť do kúta, pozrel chytro na hodinky a vstal tiež.

Pani Flora začula pohyb za sebou, obzrela sa, čo sa robí. Poslucháči stáli na prostred izby. Udrela tuho po klávesoch, pretrhla pochod v polovici krikľavým akordom. Prichlopila vrchnák a už stála pri nich.

»Nevďačníci, nudíte sa!«

»Nemohol som obsedieť« — vyhovára sa pán Simon. »Nie som muzikálny, ale hudba ma rozoberie, najveselšia ma rozbúri. Neviem, ako je to.«

»A ja že vás zabávam!« vytýka si. »Ale kto by sa nazdal, že vás moja hra rozbúri! Také obdraté kusy. Chlapci si ich hvízdajú.«

Pán Simon sa zamračil; zdvorilosť mu nakladá odporovať jej, a on sa nevie podkladať a chodiť za priazňou. Spomenul tedy len toľko, že hra nebola taká, ako ona hovorí, keď ho rozobrala. Počul hvízdať na ulici i hrať tie isté kusy a nebolo mu pri nich ani raz takto ako teraz.

»Mrzutosť najlepšie zaliať!« radí domáci pán. Nalieval zasa do kališkov; benediktina sebe, jemu maraškina.

Pán Simon nemal maraškin za ktovie aký liek na túto ťažobu; ale vie, že darmo sa naodhrýza priateľovi. Ten privlastňuje nechuť a omrzlosť telesnej ustatosti a slabosti. Treba pozdvihnúť myseľ a podoprieť vôľu voňavou parou likériku. Vytrúsil teda svoj kalištek až na dno a dozeral, či pán Simon ho nasleduje, alebo nie.

Vzdychnul si, keď kládol kalištek na podnos, hádam že musel oznámiť panej: »A tak anjelík, pôjdeme sa obrátiť dva tri razy.« ‚Obrátiť sa' by znamenalo v kaštelianskej reči ísť na prechádzku.

»Tuláci!«, nadala im. Vedela, že nemôže ísť s nimi. Neukážu sa do večera.

»Veď sa vrátime, anjelik!« žmurká jej potajomky. »Len vystrieť nohy ako mak.«

»Dobre« — pristala zaraz. »Ja skočím na chvíľku k pani Carmen.«

»Pozdrav pani Carmen na stokráť!« Uklonil sa veľmi obradne pred ňou. Skrúcajú sa po pitvoriku, shľadávajú klobúky a palice po vešiaku so zrkadlom. Ona stojí vo dverách salónika a čaká. Keď vyšli na chodbu, pohla sa za nimi. Pán Simon jej dal ruku a keď dostal pačku od nej, poklonil sa nemotorne a náhlive a už zaberá dolu schodmi. Priateľ tiež dupoce za ním. Ale keď sišli do prízemia, sišlo mu čosi na um.

»Prepáč chvíľku: zabudol som cigary.« Zvrtnul sa a zasa trieli do hora.

Pán Simon stojí akosi omámený, ešte neprišiel k sebe. Hudie mu dosiaľ v ušiach zaliečavý vals. Hoc omámený, vie, že čerta šiel po cigary priateľ. Čuť tam odshora šepot a pridusený chichot: rozoznať i jej hlások. Kdeže by nie, i cmuklo, dobre počuť, zasa raz, dva, a teraz sa sype, nedá sa ani čítať, koľko odrazu. A znovu chichot.

Zachmúril sa. Otupno počúvať. Veď je to čajsi urážka, alebo skôr posmech; a za chrbtom jemu, samotárovi. Vraj priateľstvo na život a na smrť a tu utajovať sa pred ním. Hotová neúprimnosť.

»Srećko je pôžitkár, trochu hádam i pokrytec.« Hneď mu odľahlo, že mu mohol trochu vynadať, tiež za chrbtom. Pobral sa z domu pomaly a pomyslel si: »A čo ma do nich na ostatok, keď vezmeme prísne?«

Pán Fortunato ho dohonil na ulici. Bol vysmiaty, omladnutý. Pán Simon hodil naň okom. Akože! Tak bolo, ako predpokladal: veď je dosiaľ ešte kdesi tam pri nej.

»Veru tak, bratku«, dokončil pán Fortunato rozhovor, ktorý bol viedol v sebe. »Nemáš nič múdrejšieho čo oženiť sa. Rozkývaj sa!«

Pán Simon zastal, ako by ho bol zadržal úder protivného vetru na chvíľku. O chvíľu vy-

kročil. »Pani kmotry nahovárajú a ženia koho napopáckajú. Do remesla im fušujú neraz i no= vopečení manželia. Chceli by utopiť v svojich sladkostiach celý okršlek zemský. Ale mäd po= lížu chytro sami. Alebo sa im prekysne« — usmial sa.

»Novopečení? Už sme ku koncu tretieho roku. Môžem povedať, u nás je ako bolo v prvom. A potrvá azda ešte. Ovrabči sa, ka= marát, uvidíš.«

Pán Simon pokrúcal hlavou. »Neuvidím...«

»A čo ťa hatí? Stojíš si skvele, ako málo kto. Zaistená budúcnosť.«

»Každý vie, čo ho omína. Smysel peňazí!« na= pomenul mu pán Simon.

Pán Fortunato stal, pozrel naň živo a zas sa pohnul. »Smysel peňazí! Čo zas nevymyslí.« Po= vedz radšej duševná lámka, nehybnosť: nemô= žeš sa rozkývať. Bojíš sa hnúť ako lámavičný, že ťa zabolí. Inými slovami, Šime, skostnatelosť. Starý mládenec!«

»Dobre«, prisvedčil pán Simon. »Na tento čas nič z obchodu, do ktorého ma tisneš. Ta ďa= lej? Hádam tiež ťažko.«

»Smysel peňazí« — durdil sa pán Fortunato. »Máš ich predsa dosť! Máš sa dobre, ožeň sa!«

»Iných vďačne, ak majú chuť zahryznúť do sladkého jabĺčka«, usmial sa. »Dosť som ich poženil. Kto má kumov, ako ja?« (Kum = kmo=

tor, starejší, i krstný otec.). Zamyslel sa, tvá=rou mu preletel mráčik. Váhal chvíľku a dolo=žil: »Chýbä mi, ak chceš vedieť...«

»Vôle« — doplnil pán Fortunato s úsmevom, »hádam spruha vôli. Sober sa, udri tuho, klin klinom.«

»Liek by bol horší od choroby« — odpo=ruje pán Simon.

»Sobrať sa do vedna: práve to chýbä. Roz=sypalo mä braček, sťa kaďu, keď opuknú obru=če. Slož ju, vyriaď dúhy najprv, lebo darmo liať do nej vodu, tobôž šľachetného vína. Ženiť sa takto v rozopre so samým sebou? Takto biedy vyše práva, nieto sháňať iné starosti.« Pozrel naň s boku a doložil veselšie. »Darmo vyspe=vuješ ani vábnik pod prútom. Nechytíš ma na lep.«

»Vábnik — vábnik!« rozhodil rukami a spu=stil ich zas. »Lepšie je kysnúť a zjedať sa, čo bolo, ako? Ja nie. Starú búdu srútiť, vystav novú, daj do nej moderné náradie. Načo hlivieť? Ru=šaj. Najdeš na každom kroku kvietoček. Našiel si ho prvej, najdeš ešte. Ak nie ružu, aspoň fi=alku. Nie je všetko púšť. Nezastaň, kráčaj; ob=zeraj sa, vždy zočíš, čo zaslúži sodvihnuť. Pre=čo sa nesohnúť a nevziať si, čo je pri ceste? A čo by len podbielik!«

Tenkou paličkou šibe po páskovaných no=haviciach. Nemajú záhybov, iba ten s hora na dol. Pán Simon sa diví ako sa nepokrkvajú,

najmä pri sedení. Nezbadal, chudák, ako priateľ potiahne nohavicu do hora, keď ide sadnúť, aby sa nevypučila v kolene; netisne nohy pod sedadlo; nepreloží jednu cez druhú a nesohne horniu ako háčik. Radšej ich vystre slušne. Môže aspoň ukázať jednou cestou kúsok hodbabnej punčochy nad lakovanou topánkou. On sa veru nevie tak držať. Má veľmi slušný oblek, iba že je nie po mode. Ale na ostatok, či sa má upriamiť na samé povrchnosti? Vziať si hádam schválné lekcie zo šviháctva? Zapriahnutý celý deň v robote, má sa zapodievať pletkami?

»Ty si parádnik!« vyhodil mu na oči, pozerajúc naň pozorne. »Jednostaj ako zo škatuľky. Vesta sa ti až skveje, náprsenku nikdy nepokrčíš. Čo sme my pri tebe? Ani paholci. To je už vyššie umenie. Snímam pred ním klobúk.«

»Vieš najlepšie, Šime, že vačok nezaváži u mňa. Cítim sa medzi vami neraz, ako nahý v tŕni,« žaľuje sa trpko pán Fortunato. »My, ktorí smrdíme grošom, hľadíme vyniknúť, v čom nerozkazuje vačok. Slepíme oči vám veľmožom.«

»No len no: neposmeškuj!« hrozí mu pán Simon. »Či je tak zle? Dovolím si pochybovať. A mne zas všetkého potiaľto?« Ukázal si na hrdlo, hodil rukou a doložil: »I nás poomína kde-tu, i nás.«

»A čo mám ja, bratku?« dolieha naň pán Fortunato. »Azda obhoditosti, shŕňať ako lopa-

tou; alebo ostrovtipu do hlavných, veľkých pod⸗ujatí?«

Pán Simon zastal, prezeral si ho veľmi bed⸗live. »Povedz, čo by si chcel. Vysvetli!«

»Byť ako iní, Šime,« sdôveril sa mu, snížiac hodne hlas. »Mať štipku rozmyslu, ktorý má poriadny kupec, priekupec a zákupník. Roz⸗umiem pod tým postreh a či ňuch, aby môhol vynajsť, kde je slušný zárobček; povedzme zdar a úspech na celej čiare.«

Pán Simon sa mu vysmial: že veru si ne⸗žiada málo. Nebyť kupec ani zákupník a chcieť mať, čo ani najlepší z nich nemávajú vždy. Uhádnuť kde je zisk, nie je ľahko; pristúpiť mu je ešte ťažšie. Treba na to cit, bystré oko, hádam i vnuknutia. Kliesniť si cestu ku zisku je výsada tých, ktorí sa narodili v čepčeku a do⸗niesli sebou kľúč ku bohatstvu. Obyčajný člo⸗vek ho nemá: tmolí sa, hľadá ho a obyčajne najde dačo. Ale sa treba usilovať. Nie je dosť tisnúť sa do kupectva, škúliť za jeho výhodami: príde i rukávy vysúkať, podobrať sa na prácu a vziať starosti na hlavu. Kupectvo je ťažká práca a veľká zodpovednosť. Keby boly samé zárobky a zdary! Trafia sa i ztraty a otrasy; neraz i zkaza, ak sa zle povodí. Priateľ, ako všetci nezasvätení, posudzuje povrchne: vidí samé výhody a pekné strany. Ale komu sa ne⸗lení, neusiluje sa na darmo.

»Ja zas viem« — vytýka mu — »že súcosť do kupectva máme. Sme akoby rodení kupci.

Kto len môže, stane si medzi nás. Len ty bočíš od nás. Brodíš sa po iných nivách a tiež nie vari po daromnici. Prvej si povedal: rušaj, sohni sa, ber, čo ťa čaká pri ceste.«

»Nuž dobre, sohýňam sa a beriem. Čo mám, držím rukami a zubami: len ho nevypustiť, aby nezbedzgalo pre Boha! Hovorím o sebe, ako som skúsil a platil skúsenosť draho. Čakám, kedy pustiť, rozmýšľam, váham. Nuž neviem, kedy predať, ani razu som neuhádol dosiaľ. A vieš, bratku, prečo?«

Zastal, pozeral naň veľmi skúmave a pudlíkovu hlavu zo striebra, ktorá je na paličke, oprel mu o prsia. Pán Simon sa usmieval, čo sa tak napaprčil odrazu. Len prvej plával v šťastí, keď bol vyšiel z domu.

»Pozri túto hlavu!« Sňal svetlý klobúk o svetlejšej stuhe a obšívke okolo venca s hlavy a sklonil ju, ako by mu chcel ukázať temä s preriedenými vlasmi; zas sa skrútil, ukázať mu tylo. Vystrel sa a položil klobúčik trochu na bok. »Videl si ju: jej nešťastnú podobu, neporiadok v priemeroch?«

»Čo zas vyhriebol kdesi!« rozosmial sa pán Simon. »Ale ideš robiť výmery na hlavách? Možno sa hotuješ za klobučníka: uňho máš správu na mieru a podobu hlavy.«

»Len si všimni« — vysvetľuje mu — »všade vidno samé podlhovaté hlavy: čelo málo kedy skresané, najviac vypučené; na záhlaví poda-

jednému sedí ako bochnica. I zuby mu neraz vysotí do predku, lebo hlava je pridlhá. Len pozri, ako im šprihajú oči: hľadajú, kde by bolo čo.«

Pán Simon sa rozosmial, čomu pripisuje neúspechy. Hlavu má okrúhlu, to je pravda, ale moc krajanov majú hlavu tiež takú a nečarovali by ju za inú. »Naša je«, tvrdil mu, »nesie na sebe odznaky nášho plemena a pôvodu. Sme na iné kopyto než iní.«

»I poznať, aspoň u mňa, braček«, rozhorčil sa, »nieto v nej prefíkanosti, neprevedie nikoho. Je guľatá, sťa lobda, ktorou sme sa hrávali v dedine. Nemali sme sa z nej pohnúť. Bolo nám dobre, ako drozdovi v kalafati.*) I on keď priletí k mestu, zle pochodí. Zastrelia ho poľovníci. Či nám nebolo dobre?«

»Hm, ako vezmeš. Teraz myslíš, že bolo; i ja držím s tebou, lebo nás ťahá domov.« Tvárou mu preletel mráčik. Vidí veľký dvor kláštora, stĺporadie okolo neho. Vo dvore chýrna studňa na dažďovku; kamenný zrub nacifrovali dlátom, sťa by ho bol okrumľoval. Slnce praží až oči slzia, ale pod klenbou za stĺporadím je chlad. V horúcom závane vzniká širokou bránou od mora tuhá vôňa smoly z borovíc pomiešaná s vôňou morskej trávy. Koľko ráz mu predstúpi tá predstava? Kedy mu bola pred zrakom a predsa nepobľadla cez toľké roky!

*) Ker, na ktorom rastú kalafatí, bobuľky sladkasté.

»Možno« — pokyvuje zadumčive hlavou. »Kto=vie, či by sme neboli našli i tam, čo máme tuná? Hádam i viac, len bolo lepšie hľadať.

Priateľ hodil netrpelive rukou. »Dajme po=koj. Nedali nám hľadať, a my sme nevedeli. Prečo? spýtaš sa. Nuž pre okrúhlu kiahnicu. Rozober ju na kusy: čo najdeš v nej?« Pán Si=mon sa usmial a urobil vyhýbavý pohyb. »Ja som ju rozberal. Našiel som v nej predpojato=sti a čosi i zaťatosti.«

»Toho bude«, uznal pán Simon.

»Bolo by zle s nami, braček«, ponosoval sa »nebyť ťažkej roboty. Ale sme na šťastie dosť súci a chtiví do nej. Pri nej sa už nedáme ľahko nikomu.«

Pán Simon prikyvoval s veľkým súhlasom. »Preto si nás i vážia všade.«

»Veď ich nič nestojí vážiť si nás« — usmieva sa. »Naša robotnosť nezavadí nikomu. Môžu ju využiť na nás. Ale či vieme pracovať sebe? Započal daktorý z nás niečo nového?«

»Nemáme, Srećko, slobodu práce. Ešte sme si ju nemohli zadovážiť a zaistiť«, vysvetľuje mu pán Simon. »Neprišli sme najviacerí na smysel peňazí.«

Hodil rukou mrzute. »Čo tam po smysle! Nemá v tom čo hľadať smysel peňazí. Hlava je na vine. Myslí, že stačí sama sebe. Má svoj za=okrúhlený svet, nedá sa vpratať nikde. Samá zaťatosť! Jesto v nej i opozdenosti čosi. Oby=

čajne po nečase začne hútať a dosť obstojne. Rozbriežďi sa v nej razom, že vtedy bolo uro≈biť tak a tak a nie ako sa urobilo. Ale čože z múdrosti, keď prikulhá neskoro?«

»Prečo nás haníš toľme, Srećko?« vytýka mu. »Máme chyby, ale i prednosti. Chyba ne≈raz sa obráti v prednosť.«

»Seba haním Šime, seba. Mne vyparatila gu≈ľatá kotrba, čo vyparatila.« Zastal a chytil ho za ruku, že musel tiež stáť. Oči sa mu neusmie≈valy, ako keď pribehnul z domu. Okolo nich naskočily vrásky, i obočia sa stiahly do tuha. »Či by si uveril, že som opálil oňahdy nemilo Bohu vyše od štyridsať tisíc?«

Pán Simon sa neusmieval. Pozeral s účasťou naň. Pochopoval jeho rozhorčenie.

»Štyridsať, ak nie viac«, potvrdil, pokyvujúc hlavou. »Okolo dvoch tisíc funtíkov. Ani sa mi nechce robiť počty: načo?«

»A čo to bolo, Srećko!« zvolal veľmi znepo≈kojený. »Zlá špekulácia, nebodaj: omyl, alebo čo? Štyridsať tisíc pečí: pekný peniaz!«

»Vieš aké boly chýrne pozemky na zlato≈nosný piesok. Kúpil som dve pertenencie (diele) Merkur štvrtý a piaty, i mal ich na seba u notá≈ra. Poloha bola presná: polostrov Muñoz Ga≈mero, na tej a tej zemepisnej šírke a dĺžke. Boly stupne, minuty i sekundy, i ešte pod ktorým vrchom. Prišli inženieri, vzali pozemky na skúš≈ku. Vyšlo toľko a toľko rýdzeho na tonu zeme. Zistili, zapísali.«

»Ozaj bolo rýdzeho?« Pozeral mu podozrive do očú. Okolo úst mu pohrával úsmev. »Bez pomôcok?«

»Spýtaj sa Gojčevića alebo Zaradu. Tam boli, keď sa našlo ložisko, i pri skúškach. Povedia ti. Ja som nebol.«

»Nefajčili hercegovské?«

»Prosím ťa! Potvárať ľudí.« Pán Fortunato sa urazil, otvoril naň oči ako v nedorozumení. »Ložisko som nenašiel, neviem čo fajčili pri skusoch. Robievali i to, ale dobrodruhovia: tí ktorí neidú za zlatom, ale za peniazmi. Moje meno má dobrý zvuk dosiaľ v kruhoch baníckych. Nepoškvrním ho.«

»Veď je nič, Srećko.« Chytá ho za rukáv, hľadí ho udobriť. »Spomínali tam kdesi, že vraj hercegovský je zlatonosný. Ak sa vraj zatrúsi popol z neho do vahana pod skúškou, že sa vraj iste najde zlata v ňom...«

Pán Fortunato urobil neurčitý pohyb. Možno sa robievali fígle. Zatrúsili do dohánu prášku do cigarety a z cigarety sa ľahko zatrúsi popol do skúšky. Ale nie všade sú klamári. Dosť na tom ,Aurifera Muňoz Gamero' obsahovala zlata, pretvorila sa na účastinársku spoločnosť. On za dva dieliky dostal účastiny. Začaly sa značiť i na burse, cena im podskočila. V jedny časy bol by dostal za ne štyridsať tisíc pečí. »Ale hlava, Šime, hlava: v nej bola hneď myšlienka, či nebude lepšie počkať. Môžu ešte pod

skočiť o dva tri body, dostalo by sa o pätnásť, dvadsať tisíc viacej. A tu razom prask! Išlo dolu vrchom ‚Sociedad Aurifera Muňoz Game-ro' prekotila sa. Pekné účastiny ostaly mne.«

Poľutoval ho pre citlivú ztratu. Čo mu je z pekných papierov? Boly by lepšie za ne pa-pierky-bankovky, hoc obšúchané. »Čo by si bol urobil s peniazmi, Srećko? Nebol by si šiel do-mov?« Bol by ho nedbal vyskúsiť, či sa neťahá domov. Obyčajne sa staväl, že na dom ani ne-myslí, keď iní spomínali, že by sa vrátili, keby bolo ako.

»Isť domov? Štyridsať by bolo primálo, bratku. Keby aspoň dvesto. Nie domov, sberal som sa, že zaskočím na Sever s Florou. Bol som jej sľúbil, že navštívime rodinku čím skorej. Nevidela svojich, ani na svadbu jej nemohli prísť. Veď vieš, ako si cnela vtedy.«

Pán Simon sa pamätal, ako boli vystali; i svadba bola trochu smutná, hoc ju slávili veľmi okázale.

»Nemohli prísť a žiadajú si nás vidieť. Ju pravda väčšmi; mňa podistým viac len zo zve-davosti, lebo ma neznajú.« Zastal z nezrady. Oprel mu hlavičku palice o prsia, oči mu za-žiarily. »Bol by jej nedbal zadovážiť perly, ak si ich videl vo výklade. Zabolel ma zub na ne. Neboly drahé a obišly raz okolo hrdla. Na pro-striedku visela jedna veľká na retiazočke, pri nej boly dve menšie. Krása!« Podhodil ruky. »Nevidel si ich?«

»Nie veru« — priznal sa. »Zlatnícke vý=klady neprezerám.«

»Škoda tvojej podoby. Boly ako hrachy; pekné a nie drahé.« Pobrali sa zas; zamĺkli. Pán Fortunato sklonil hlavu: banuje hádam za per=lami. Paličkou odšmarí skalku na stranu, keď ju vidí zavadzať.

»Prečo neprekopeš sam svoje diele, keď sa srútila ‚Aurifera Muňoz Gamero'? Kúp i ostat=né, dostal by si ich podistým odpoly darmo. Ak nemáš peňazí na ne, vypriadli by sme, hoc pôžičkou« ...

»Ďakujem, Šime, ďakujem.« Položil mu ru=ku na rameno. »Zeme som ja nevynašiel, a ko=pať nie je môj obor. Isť hľadať — vďačne, ke=dykoľvek: ale kopať nechám inženierom a ka=pitalistom.« Zamyslel sa, tvár sa mu vyjasnila. Mal myšlienku, z ktorej len tak prší zlato: len ju vyviesť. »Sišla by sa sumička, sišla, na iné podujatie. Dalo by sa zarobiť, možno viac ako myslíme. Čože máš z dividendy? Hodia ti de=sať a hoc i dvadsať percentov, ale ja ich vidím celých päťdesiat, ak nie sto.«

»Pekný obchod« — začal sa zahrievať i pán Simon. Oči mu blúdia v kýchsi diaľkach. Zas vidí dvor v tuhom úpeku. Borovice sa rozvo=ňaly, smola sa cedí dolu nimi ako kryštálové slzy. More búcha tam kdesi o čierne skaliská, pení sa a frká. »Kto by tajil?« hovorí zádum=čive. »Nový kraj, panenské zeme ... Bohatstva všade, kde sa obrátiš. Ale kto sa trápi oň?«

Zahľadel sa na priateľa, či hádam on nevidel dakoho siahať za ním. Ale ten stíchnul. Vrásky okolo očú a úst složily sa do obyčajného poriadku.

»Kde sú ruky a vôľa pracovať a vynášať ho zo zeme? Ja ich ešte nevidím.«

Pán Fortunato kníše hlavou sem a tam. »Dočasní sme tu hostia,« doložil na ostatok. »Kraj nás nevie pritiahnuť a osvojiť si. Rozmýšľame, ako vytiahnuť z neho päty. Preto sa nechytáme do veľkých, stálych podujatí.« Váhal trochu, naostatok vyriekol: »Nie sme dobrí vystehovalci: banujeme za svojím krajom, cudziemu sa ťažko privykáme.«

»Možno« — prisvedčil mu. Ako by sa bol zahanbil, že i jeho ovieva neraz vôňa borovíc, smiešaná so slaným závanom mora. I teraz mu blúdia oči kdesi belasou hladinou, vyzerajú na nej, ako sa belajú plachty ani krýdla motýla. »A myslíš ty na starý dakedy, Srećko?« Vyslovil to akosi ticho. Hádam sa okúňa, že ho bojsa, počujú so strany.

Pán Fortunato zvážnel: očima ako by bola preletela chmára. Vrásky naskočily čosi väčšmi. Tiež stíšil hlas dosť hodne, sťa by sa bál, že ho počuje dakto. Ale kto ho bude počúvať? Ľudia, ktorí sú na ulici, neveľmi sa trápia o nich: poberajú sa svojou cestou.

»Tie city, Šime, sa utajujú. Vidia samy, že im neprišla hodina presúšať sa na slnci. Učupia sa kdesi v kúte. Mívaš si, utiekly, ďakovať Bo-

hu: nahliadly, že sa nemajú čo natískať. Chytáš sa do roboty, rád, že ti dajú pokoj. Ale v tom sa oklamú, že im azda nadišla hodina. Skočia také vypočinuté dobíjať do teba horšie, než prvej. Hej, obchádzajú vo dne v noci, zhrýzajú. Myslím nakazení sme všetci od nich: ibaže u jednoho driemu, u druhého dojedajú.«

Pán Simon sa znepokojil veľmi. Ako priateľ vystihol, čo sa v nich robí! Vidno, že hovorí zo skúsenosti. »Ako je u teba Srećko: spia, či burcujú?«

»Čo by maly burcovať? Učupily sa múdre.« Očima sa zas pretiahla chmára. »Vedia, že sú nie na čase. Nemám sa tak, aby im môhol popustiť úzdu.«

»Nemáš vôle ísť domov?«

»Vôle, Šime! O vôli nehovoríme.« Schopil sa a sošvihal netrpelive paličkou. »To je podujatie, do ktorého treba peňazí. Moc peňazí. A vieš, ako smrdím grošom.«

»Koľko Srećko, koľko?«

»Ja aspoň dvesto, i to neviem, či by stačilo. Mám ženu a tam doma, veď vieš, starých. Vieš, aký som. Necítim sa dobre, ak vidím okolo sebä samú biedu. Nuž čakáme, ja i môj budič. Do tých čias musí čušať. Stytľal som ho do kúta.«

Ale budič sa shnieždil ukrutne. Na oči nasadla ťažká chmára. Tam je úboč nad veľkým olivníkom. Z neho poťahuje vôňou šalvie a ružmajrinu. Tam od dola poťahuje chladom od

mora, hoc tuho pripekalo celý deň. Čuť more čľapotať o piesok, prelievať sa po ňom. Na prie=domí pod striežkou viniča sedia otec a matka. Pozerajú na chlapcov ako riadia čln, ukladajú doň sieť, otec ju posošíval dneska. Nosia bo=rové smoliare pod vystrčený železný kôš. Keď mesiac zajde pôjdu na stanovisko vábiť vatrou ryby. V zotváranej pivnici stoja sudy: niektoré plné nasolených sardiel; prázdnych je ešte hod=ne. Hádam ich naplnia toho roku. More dáva požehnania každý deň, čo shonobilo a odple=galo.

»Počkáme ešte, Šime, počkáme«, pokyvoval zádumčive hlavou.

II.

Zatíchli. Majú sebou, čo si odniesli do sveta z domu. Bremä pritíska k zemi, ochromuje my=sle. Čo osoží poviazať túžbu do kozla, keď ju musia vláčiť všade, kde sa pohnú? Poviazaná zaváži, ako slobodná.

Sišli na hlavné námestie. Vtedy bolo dosť nevyriadené ešte. Rozkladajú sa na ňom tably pažite, ale sa nemajú dobre, ak ich nepolejú každý deň. Patagonec, keď zadúcha, suší a vy=hára. Po uliciach, ktoré sa schádzajú na námestí, vidno hodne sveta: po dvaja, traja, zriedka vo väčších skupinách. Hrnú všetko tým istým sme=rom, sťa shovorení. Zahrmí často i koč, ale iba čo sa ukáže, zakäruje hlavnou ulicou.

Dali sa tiež v tú stranu. Boli pred palácom Gobernadora, miestodržiteľa magallanskeho uzemia. Na štíte si povieva, dakedy šibne tuhšie o sťažen čilenská zástava. Živé barvy na nej tu=ho sa odrážajú. Pred palácom stojí kočiar; kone švihajú podstriženými chvosty, hádžu hlavou.

Idú za prúdom. Ale proti nim sa ukázal koč. Pred ním sa podhadzujú ťarbavé kone. Ich gaz=da sedí akosi ustate na vysokom sedisku; bič

mu opisuje figúrky, len málo kedy pohľadí zľahka kone.

Pán Fortunato sodvihnul paličku; chlap na sedisku zbadal, že ho volajú. Zastal. Vošli do koča a pán Fortunato riekol: »Tak i nás zaveziete, Dargaš.«

»Nato sme, pán Fortunato«, pristal chlap.

Opísal kruh na ulici a poberá sa zkadiaľ prišiel. Ľudia sa hrnú. Niektorých predbehli, ale i ich pretiekol nejeden kočiar, i kočiar pána Gobernadora. Najviac sú len vozíky, sulki o dvoch kolesách; v nich neraz sedia dámy a poháňajú. Ale vidno i vozíky o štyroch kolesách.

Prišlo im ísť popred cintorín. Za ohradou zo šramiek belejú sa malé zahrádky. Hrobčekov je viac ako hrobov. Napĺňajú sa anjelmi nebesá. Priateľ detí Kristus volá ich k sebe. Okolo prostriedku sú hrobky rodín a spolkov. Pred domom úradníka v meste mrtvých hrajú sa a šantujú na úslní drobné dietky. Vyšumel im strach od mrtvých, alebo hádam nemal sa ešte kedy vplichtiť k nim.

Za cintorínom príde o nedlho pekná stavba s nápisom: »Sociedad rural«, hospodársky spolok. Okolo nej je veselo. Bránu otvorili kočom a vozíkom. Peší vchádzajú dvermi, už či pre pospolitosť, alebo poprednejších. Od domu ide vysoká ohrada z cinku. Okolo nej stojí celý kŕdeľ chlapov na koni. Pricválali z okolia, neraz i ďalekého; zato nemusia platiť vstupné: ponad

parkan môžu vidieť takto s koňa, čo sa tam dnu
robí.

Za ohradou je veselo. Slniečko vyvábilo ľudí
z mesta. Budova je bez prednej steny. Na se⸗
dadlách sú rady diváctva skoro po samý krov.
Pestrejú sa dámske klobúky s kvietim a svetlé
letnie obleky. Zimníky a nepremokavé plášte a
kapce ostaly doma.

Dostihy sú už v prúde: prvé číslo vybavili,
chystajú sa k druhému.

Na hlavnej tribune štebot, smiešky a pokri⸗
ky. Pred ňou na piesku, ale i na pažiti, elegant⸗
ná mládež. Pod samú tribunu, sťa do nejakej
kasne všupli miestnosť, kde obsluhujú pilne.
Nebolo obmedzovania vtedy a zákazov o alko⸗
holoch. Kto rád pil v týždni, nevylial ani v ne⸗
deľu. Pod nohami dám merali i tuhšie nápoje.
Dupot na povale akoby dodával chuti prihnúť
si už či tuhšieho a či sladšieho. Prechádzka
z mesta až sem rozosmädí, hoc je i nie horúčava
práve tropická.

I naši sa ohlásili. Ak sa chceš sniať so zná⸗
mym, hľadaj ho najprv tu. Najdeš ho najľah⸗
šie. A sňali sa naozaj s pánom Andrijom Goj⸗
čevićom a jeho priateľom Krešimírom Zara⸗
dom.

Prišli i oni. Pán Andrija vyriadený, čistý, až
elegantný. Šíri sa okolo neho vôňa francúzskej
vôdky. Náprsenka sa až ligoce. Tmavočervená
vesta so žltkavými hviezdičkami tiež volá i na

ďalšie: ‚Pozerajte! Nie som najhoršia ani ja!' Dlhá kravata s podareným uzlom pod bradou rozdelila veľký biely trojuholník nad vestou na pravé poly. Aby uzol nepopustil prebodli ho ihlou. Na vrchu má miesto hlávky nežný kvie= tok. Tenké lupene na ňom sú z tých šupín, akých zlatokopovia nasbierajú dosť medzi pra= chom, keď rižujú zlato. Zlatá reťaz ide od jed= ného vrecka na veste k druhému; aby nepre= visla hlbokým oblúkom, prevliekli ju gombí= kovou dierkou. Miesto jedného veľkého, tvorí dva oblúčky. Medzi oboma visí na krátkej re= tiazočke šajba, medajla nebodaj, a či akýsi veľ= ký zlatník. V dnešné časy už ich nekujú nikde takých. Miesto ohníc na reťazi sú tiež šupiny z rídzeho zlata. Nuž najde sa ich ešte najde, väčších menších. Šviháci, ktorí sa obšmietajú okolo zlata dajú si z nich nakovať takých reťazí. Ľahko priviazať o ne krásavicu, už či v starom, alebo novom svete.

Pán Andrija Gojčević je chlap ako hora. Pre= vyšuje tu všetkých temer o hlavu. Je skôr chu= dorľavý, ako tučný; ale musí byť mocný. S lopa= tou alebo motykou narábal by iste, ako obyčaj= ný zakrpatenec s perom. Dal sa oholiť; fúzy si nechal; iba čo ich popristrihovali, ba hádam i podkosili trochu, aby neboly primocné. Na pri= horenej koži poznať, kde holič poprekášal, hoc to urobil pred chvíľou, že nemalo kedy narásť strnisko. Ale chrastina u takého chlapa, ako pán Andrija, nerastie týždňami ani dňami, ale

hodinami. Na hlave má čierny tvrdý klobúk. Chcel by hlavu stisnúť, dať jej hádam svoju furmu. Ale horky jeho stisnúť; sotva môže objať jej mocnú klenbu. Klobučník si namyslel, bibas, že všetky hlavy sú oválné: nespýtal sa pána Fortunata, či sa ich nenajde i okrúhlych. Klobúk sa musí poddať. Nemôže si osobovať, že sa jemu prispôsobí taká hlava, ako pána Andrije. Ak privykne na ňu, bude sa mu hneď lepšie sedieť. Prikryje hádam i hrče nad uchom s jednej a druhej strany.

Pán Andrija chcel by byť menší ako je, aspoň v niektorých veciach. Nohy vtisnul do poltopánok. Koža na nich sa natiahla tuho, najmä na hánkach prstov.

Páni Fortunato a Andrija sú tu ako doma. Pozdravujú ich so všetkých strán. Kde sa pohnú, robí sa hneď kruh okolo nich. Poháre a kalíšky sa dvíhajú. Pán Andrija nedá prerieсť slova nikomu, ak by sa chcel dohovárať s človekom v bielej kytli za dlhým stolom. On mu rozkazuje. Keď skončili poriadku, vyňal hrču papierkov z vačku, samé desiatky, i väčšie. Hodil odrazu radšej stovku. Nech bude z čoho vydať.

Vyšli na pažiť. Kone staväjú do radu. Sudcovia idú na väžičku. Páni z výboru a poprední údovia Sociedad rurala stoja pred pavilionom. Zástava na vysokom sťažni povieva. Kone vyfintili; preukázali sa v sviatočnom rúchu i koníky patagonskej srsti. Niektoré z nich majú

čosi i cudzej krvi: sú vyššie a štíhlejšie. Parádnik a vzácny vták medzi nimi je Atlas, dlhý a tenký ani lata, skoro bez brucha. Má chýr dobrého behúňa. Behal vraj i na veľkých dostihoch v Buenos Ayresoch. Ztadiaľ ho doviedol jeden priateľ týchto hier. Koľko ráz vystúpil dosiaľ, toľko ráz zvíťazil; zastrčil domáce vonkoncom do kúta. Tenké nohy, dlhé hnáty pobraly im odmeny a výhry zpred nosa.

Sňali mu pokrývky, v ktorých ho doviedli. Medzi ostatnými bol ani aristokrat medzi pospolitosťou.

Medzi tým po tribune sa pretískajú a na pažiti tiež, ktorí vyberajú vklady a vydávajú cedulky. V starých časoch tiež ako, hľa, i dnes. Šľachetná hra smiešala sa s pachtením o výhru. V jednom rade s koňom letia ku mete peniaze tých, ktorí naň položili stávku.

I priateľov prišli ponúknuť stávkou. Zapísali sa na Atlasa. Pán Fortunato odskočil od nich, riekol pánu Simonovi: »Prepáčte na chvíľku.« Šiel ku koňom ako už stály. Pri nich je hŕbka ľudí. Postál pri nich, poshováral sa, žartoval a posmeškoval. Dával pozor, čo robia a čo hovoria. Tvoril si obraz o budúcich veciach. Hladil si bradu rozčulene a šiel sa zapísať na stávku. Keď sa vrátil k priateľom, už bol šum a pohyb. Vysadúvali na kone, staväli sa na čiaru.

Keď dali znak z vážičky, kone skočily, sťaby boly na tej istej spruhe, keď švihla. Dlhý

Atlas zaberal chytro; vie, čo robiť. Vytiahol hrdlo sťaby chcel hlavu poslať pred sebou, aby ho čakala, kde je meta. Jeho hlava predišla ostatnie, za ňou sa ponáhľa dlhé hrdlo a tenký driek. Ani štvrtina cesty, ostatní mu zaostali za chvostom.

Ostatné koníky nie aby sa boly vytiahly, ale sa skrčily. Drobčia ako môžu; pretiecť, keď už nie dlháňa, teda aspoň jeden druhého. Medzi nimi bol jedon, ktorý ako bežal, tak ometal krátkym chvostíkom. Držal sa tuho patagonského zákona, netrpieť nikoho pred sebou. Radšej sa roztrhnúť, len sa nedať predbehnúť.

Na Atlasa išly skoro všetky stávky. Záujem nebol veľký, najmä keď Atlas nechal všetko za sebou. Ale záujem sa začal prebúdzať, čo urobí drobizg, ktorý sa tam kotúľa za ním. Smiali sa, ako Sivko ometá chvostom a necháva kamarátov za sebou. Ale ani potom nezaháľal. Drobčí tuho za dlhým, zpod kopýt mu frká piesok na všetky strany. Zaostal za veľkým, ale medzere nedá rásť, skôr hádam zosekal z nej čosi drobnými nôžkami. Obecenstvo sa zarazilo, ako veľký nemôže pretiecť niečo menšieho. Chlap na ňom sa i obzre, vidí hádam Sivka, ako ho doháňa; ruku s bičíkom začal hýbať častejšie, ale Atlas vie ako ide: nie mu je prvý raz.

Tu sa Sivko začal sršiť. Sila v ňom rastie, ako rastie zaťatosť nepustiť nikoho pred seba. V diváctve badať nepokoj: nie tak pre peniaze, veď

na Atlasovi nebolo čo prehrať ani vyhrať, keď sú na ňom skoro všetky stávky. Ale by bolo hanba keby predbehli takého víťaza. Začali vy=krikovať: »Atlas! Atlas!« Potom sa ozvaly i do=datky: »Podliak, zbabelec, leňochod, slymák, ci=gáň, kujon, oplan.« Malý Sivko ho predbehol o celú hlavu. Ukázal, že hoc malý, nedá sa.

V obecenstve bol nepokoj, šomrali i nadá=vali. Predstava o víťazovi zlyhala; dostal sa ku sláve, o kom sa im nesnívalo. Zle bolo i chlapovi na Atlasovi. Pohnul sa s bradou do predku, akoby mala kliesniť cestu do diaľky a vrátil sa na jednoduchom dlháňovi, ktorý sa dal premôcť od malého. Nevedel nič lepšieho urobiť, ako ztratiť sa čím skôr z pažite.

»Či nepôjdeme?« ohlásil sa pán Simon. Má=lokedy ide na dostihy, hoc ich poriadajú každú nedeľu odpoludnia. Prišiel k vôli pánu Fortuna=tovi. Nepáči sa mu pozerať ako sa hovädo mu=sí potiť a sužovať pod korbáčom. Keby mal ko=ne, nedal by ich naháňať, šibať a ešte preklínať.

Pán Fortunato nemal vôľu ísť tak zavčasu, ale pristal. »Nuž poďme. Bolo, čo malo byť. Na dnešok je dosť.«

»Dosť veru«, potvrdil pán Simon. »Prehrali sme po päť pečí. Môžeme mať srdce na mieste.«

»To ako to«, zasmial sa pán Fortunato. »Ho=vor za seba o priehre«...

»Ale sme neprehrali všetci?« ukázal na obe=

censtvo na tribune. Bol v ňom ešte hodný nepokoj. »Držali sme s Atlasom a Atlas nás oklamal.«

»Mňa nie.« Pán Fortunato sa smeje, poškubkáva ho za rukáv. »Mal som šťastie. Ale radšej poďme.« Kliesnil im cestu pomedzi ľudí. Keď boli zas na ceste pred parkanom ukázal im celú gundžu bankoviek. »Šťastný deň, braček: pozri, koľko sa mi ušlo.«

Zadivili sa. Pán Simon zhíkal: »Nuž ty si nestavil na Atlasa!«

»Nie som blázon nosiť, ako vravíme, vodu do mora. Bola by ozaj neopatrnosť!«

»Neopatrnosť hrať na koňa, o ktorom vieš, že vyhrá!« Pán Simon pokrúcal hlavou.

»Pravdaže ťarbavosť. Načo by hral naň, keď viem, že by dostal ledva vklad, ak vyhrám?« Doložil dôrazne, ako poučku: »Nikdy nekladiem na chýrné kone. Hľadám si neznámeho; stavím naň, ak vidím, že je súci. Dnes som si vybral Sivka a Sivko vyhral.«

»Ako si vedel že vyhrá?« hrozí mu pan Simon. »Len či nefígľovali!«

»Prosím, prosím: hrali statočne, fígľov nerobili. Ale kôň plnej krvi máva muchy. I naň príde chuť alebo nechuť, zlosť alebo dobrá vôľa. Ani jeho telo je nie stroj. Neživotné stroje majú tiež vrtochy a zlé chvíle. I parný stroj zastane a nevieš, čo ho preletelo. Šička tiež zasekne,

žena nevie prečo.« »To sú veľké príklady« uznal pán Simon. »Musí byť, ako vravíš.«

Bolo by dobre a už by neboli ďalej hovorili. Ale pán Andrija neuznával príklady. Bájky, ako ich rozprávajú deťom pri ohnisku, keď v zime sedia a vyhrievajú sa.

»A keď fígľovali!« postavil sa pánu Fortunatovi.

»Povedzte ako!« Pán Fortunato stal si proti nemu, oči mu len tak hádzaly iskry. »Odkiaľ pravda vyšla?« jedoval sa v sebe.

»Ja neviem ako, lebo som nefígľoval. Oni vedia ako. A keby prišlo vyhľadávať, vysvitlo by i ako. Chlap zle sedí, alebo pridŕža. Čo ja viem!«

»Ja že máte istotu, keď istíte.«

»Istím. Koňa ako ten, nepredbehne hocaká mršina z kampa. Má údy, má krv, drží sa ako behúň. Poznať zaraz.«

Pán Fortunato nebol vo výbore ani v správe dostihov, ale sa jedoval, že potvárajú. Vychytili z povetria a berú za hotový groš. »Tak Andrija, si mívate: kto dobehne raz, dobehne za každým? Pekný by to bol poriadok na závodisku! Nebolo by treba behať. Dosť by bolo poslať kantáre alebo chlapa a zastrčiť si výhru do vrecka.« Kýval hlavou sem a tam na taký poriadok.

Pán Andrija uznal sám, že by nebol dobrý. Ale toto je horší: mršina kadeaká, predbehnúť

takého koňa. Nie, nedá si nasypať piesku do očú. Nehádal sa viac, ale mu ani neuveril. Každý nech si myslí svoje.

Pán Fortunato sa najedoval. Odpor, hoc i nemý, nemôže zniesť, keď smeruje proti pravde. »Aký zaťatý! Nepohneš ho z miesta!« žehral naň. Znal ho dobre, aký je: dosť sa nabrúsili spolu po kampe. Keď sa zatne, nedá sa presvedčiť.

»Hádam myslíte, že dobehneme všetci?« oboril sa naň znovu. »Len sa postaviť a ísť na vospust sveta? Nie je len tak, Andrija. Rozbehli sme sa, vidím, všetci: ale ozajstný predok povedie iba jeden jediný.«

»To i ja viem!« nadhodil pán Andrija.

»Ale nevieme ešte, ktorý. Ja neviem. Ak viete vy, viete viac ako my všetci do hŕby.« Pán Andrija nepovedal slova. Ale vypučil prsia a hlavu hodil na zad. Pozrel naň s úsmevom, čo mu tu vyspevuje. Najedoval sa pán Fortunato, že ukazuje toľkú istotu a dôveru v samého seba a pokračoval: »Naše dostihy sú ako tie tuná na závodisku. Dobehne pred všetkými, o kom sa nenazdáme. Nejeden, ktorý si trúfal veľmi, priciepka za ním. Podajeden sa potkne a nedôjde. Povedzte, prečo, ak viete?«

»Kto nevládze nech nejde« — radí pán Andrija. »Môže vedieť, či mu stačí dúšok, alebo nestačí.« Obozrel sa, čo povedia iní.

Ale iní nepovedali ničoho. Zato pán Fortunato ho chcel ešte pozavracať. »Vždy hovorím, nechoď za druhými. Čo máš z vychodenej cesty? Vyhrať Atlas, čo by ste boli zarobili? Ani vklad by vám neboli dali. Hľadaj nové cesty. Nesbieraj klásky po strniskách, keď máš nesožaté polia.«

»Nuž dobre,« ozval sa pán Simon. »Všade najdeš, ak máš vytrvalosti. Minulý týždeň videl som premývať piesky, vymyté pred rokmi. Vymyli ich, čo z väčšieho v náhlivosti: sviedly ich tiež nové cesty, že najdu na nich viac, ako tu nechali. Čo vtedy ponechávali pre nové cesty, iní si zabrali a zarábajú dobre.«

Pán Fortunato pohnul plecom. »Nevedeli bežať; prebehli metu. Ale aspoň bežali. Tí čo ťahajú za nimi, dobre majú. Najdu výživu a zaopatrenie; hádam i majetnosť. Ale ich práca je nie pôvodná, ale sriadená, ako ju má usadlý úradník, správca u statkára, prvák v obchode a na banke. Podajedným sa ťaží sedieť alebo sa vliecť. Náhlo im je, radi by prísť chytro. Dajú sa novou cestou, miesto vychodenej« . . .

»Poďme na námestie« ozval sa pán Andrija. Načo sú rozhovory, keď nemáš z nich nič? Sťa by presýpať plevy a hľadať v nich zrnko.

»Chcete obzerať dievčatá?« usmial sa pán Fortunato. »Bolo ich prezerať pred poludním, keď vychodily z kostola.«

»I vtedy, ale i teraz« narádza pán Andrija. »Bude muzika, prechádzka. Čas je pekný, príde

sveta.« Zasvietily mu oči. Tam dnu sa čosi mocne pohýbalo. Prečo si ich nepozrieť, keď prídu? V kampe ich nebude: tam iba ovce bľačia.

»Nedbám«, pristal i pán Fortunato. »Sťa kde zabiť čas.«

Bolo už čosi ľudí na námestí. Dosť sa ich vracia i z dostihov. Iní sa vykradli z domov počuť trochu hudby. Pán Andrija strieľa očima tuho po ženách. Nieto krajšej veci, čo pozerať dievčinu. Ako si vedie, keď zbadá, že pozerajú na ňu! Pán Fortunato si tiež vďačne obzre, čo podbehne. Neraz siahne ku klobúku, keď stretne známe rodiny. Pani Flora má hodne priateliek. Pán Simon je roztržitý, chodí kdesi inde. Večer na brehu. More sa stíšilo a drieme; len kde tu čľapne o skalu. Borovina šepoce tajomne pod vrchom, na ktorého boky sa už spúšťa tma.

Banda sa dobre vycvičila. Magistrát urobil dobre, sriadiť ju, ako mu radily denníky. Roztratení po meste hudobníci, keď sa spojili, ukázali, že sa mesto zmáha nie len na majetku, ale i v umení. Kto by povedal, kto vidí dneska námestie, že Punta Arenas je vychýrené smutné mesto? Preto že sa skrýva slnce, alebo duje besný Patagonec? Dnes i dámy zo Severa, ktoré sa vraj trasú od zimy tuná, rozštebotaly sa ani v Santiagu na korze Ahumady. I cudzí, ktorí sa tu sbehli za zlatým rúnom, prestali kutať večne: kochajú sa trochu i krásou. Cudzí pán Fortunato tiež na ceste za rúnom natrafil na takejto prechádzke na pani Floru medzi dáma-

mi zo Severa. Na ktoromsi plese zahľadel sa podistým švarnej dievčine čosi hlbšie do očú a hľa, dneska nečaroval by s najväčším boháčom.

Pán Simon ostal úporne o mládeneckom chlebe i na ďalej: ale priateľstvo neochladlo medzi nimi. Bol na svadbe za družbu, v chráme i pred civilným úradníkom. Sobáš bol pred hlavným oltárom. Organ hrmel veľký svadobný pochod. Koberce od vchodu po samý oltár. Rubrika ‚Ohlasy zo spoločnosti' doniesla v oboch denníkoch opis o obrade a dlhý soznam darov mladuche. Teraz má z toho, že ako starý mládenec, nemusí v nedeľu sedieť omrzle v restaurante u ‚Zlatého Guanaka'. Má pekné miestko u pána Fortunata, ako sme videli. Prechádzka, hoc pekná, bola by hádam predsa jednotvárna, nebyť s nimi pána Andriju Gojčevića. Sám pán Simon musel sa pomaly vrátiť od brehov Jadrana, aby sa prizrel, ako si vedie jeho krajan. Vystrel sa hrdo, istý že mu nieto rovne na námestí. Hádam len socha na vysokom podstavci pred hlavným chrámom ho prevyšuje do výšky. Hádže strely na dievčatá. Podajedna sa mu ozve, hodí okom naňho. Jeho zjav predsa len padá do očú. Odkiaľ sa tu berie? Hádam myslia, že sa preobliekol, ako o fašiangoch. Prestrojenie je trochu smiešné, ako by mal cudzie šaty. Oblek mu nepristane, hoc pochádza od najlepšieho krajčíra v meste.

Inakšie veru by pozeraly, keby sa ukázal v kroji! Keby ho videly, ako si vykračoval vtedy

v Pravom Zorovci. Pravda, neboly nikdy v jeho dedine. Ale i tak cítia, že na tú postavu lepšie by pristalo brnenie z dobrej ocele s chochlatým šišakom, a nie tvrdý klobúk, ktorý sa už nikdy neudomácni na jeho hlave. Alebo ako by mu bola stála na nej červená čiapočka s čiernymi strapcami nad uchom, a za uchom veľký červe=ný klinec!

III.

Poprechodili sa po námestí ešte. Na ostatok navrhnul pán Fortunato: »Poďme večerať. Po večeri môžeme zasa vynsť trochu. I muzika ide.«

A skutočne poberajú sa i hudbári svojím krokom, prihrbení čosi, s nástrojom pod pazuchou alebo v ruke.

Pán Andrija sa odhrýza. Málo ide po domoch a tobôž k nemu. Okúňa sa pani Flory. Nie je veľká, ale ho utlačuje: nedá mu ani dýchať po vôli. Pristal predsa, lebo ho pán Fortunato prekára: »A vari sa bojíte, Andrija!«

»A čo by sa bál!« urazil sa veľmi. »Keď je tak, pôjdem. S poďakovaním.«

Pán Fortunato sa chechtal v sebe, ako ho dostal. »Akože!« pomyslel si: »Guľatá hlava! Dosť mu nadhodiť, že sa bojí a hotový je dať si odtiať hlavu, len aby ukázal, ako sa nebojí.«

Napravil sa, povyrovnával kabát, pritisnul klobúk. Nech bude, čo má byť: on je tu.

Kráčali pri ňom ani prívesky. Pán Fortunato, hoc chlap na mieste, je pri ňom ako mladší brat. Pán Simon, hoc je v sebe, siaha mu po plecia. Priateľ a krajan Krešimír Zarada tenší od pána

Simona, je mu tiež kdesi po plecia. Pán Andri= ja ho zovie »malý«, teda »chlapče« a rozkazuje mu ako chlapcovi. Sú vrstovníci, vyberali vrab= ce kedysi v Pravom Zorovci: pán Andrija i vte= dy viedol predok. Bol najmocnejší medzi chlap= ci a syn hlavárov, čo je asi ako richtár. Chudák Krešimír bol syn iba »meštra«, dedinského uči= teľa. Bol by mal byť o stupeň vyššie od sedlia= ckeho syna, ale prišiel o stupne, keď dobrá mat= ka Andriju neraz ho musela pritúliť a nachovať, najviac hustým pšeničným chlebom so syrom. Nezabudnul na tú dobrú ženu. Ako sa vyplaka= la od ľútosti, keď ho videla natláčať sa chlebom a starým štipľavým syrom, že mu oči vysadilo ako plánky. Z vďačnosti drží sa jej syna, dáva naň pozor. Nahliada, že veru mocné chlapisko nemôže sa zaobísť bez pestúna. V dedine si ve= del viesť ako prvý, ale v Amerike akosi habká.

Krešimír bol by šiel iste za kňaza, nech mu matka neumre. Otec sa osvedčil, že nebude na= pomáhať biedu. Nechcel ho dať do škôl, lebo za kňaza sotva by ho bol vládal vyškolovať a uči= teľstva mu nežičil. Dosť sa natreli biedy: načo i syna sotiť do nej? Syn sa veľmi nedriapal za školami. Najradšej sa vodil s parobkom Gojče= viča. Na ostatok bol viac u nich ako doma. Ga= zdina ho neraz obšila, i sostrihla mu často na novú košeľu. Závidel kamarátom kroj, banoval že nemá naň práva. Zato sa vyučil gazdovskej robote: poháňal, bránil, žal a sväžal, pozdejšie i oral a kosil. Starý hlavár ho rád videl pre robot=

nosť a držal ho u seba. Posedliačil sa, ale nemal na čom sedieť.

Otec mu umrel keď sa vrátil z vojny s pánom Andrijom. Bol by sa zjednal za paholka, ale hla⸗várov Andrija začal sa sberať do sveta. Bol pri⸗šiel chýr do dediny, že v Ohnivej Zemi je moc zlata. Hlavár neodrádzal syna skúsiť šťastie a doniesť zlata koľko unesie. Pavčevićovci boli za⸗čali dvíhať hlavu v Ľavom Zorovci, skupovali zeme a intravillány. Boli by radi stať medzi statkárov. Hlavár mal svojho dosť, i peňazí čosi medzi svetom: ale kus zlata by nezaškodilo, Pavčevićovci by skrotli. Krešimír ich uprosil horko ťažko vypraviť i jeho so synom po zlato.

Tak sú v Puntarene do dnes. Kusov zlata nenašli nikde. Prichodilo ho ísť vymývať, i to v prachu. Zdĺhavá robota! I pán Andrija nahlia⸗dol, že ešte nebudú zrážať hrebene Pavčevićov⸗com. A kým sa tu ponevieral za zlatom, tam doma chudák otec umrel. Mohol vraj žiť do dnes, keby mu boli sekli žilu za horúca.

Pán Andrija je teda sirota. Matka mu vypi⸗suje, aby sa ponáhľal, bárs ten kus zlata nebu⸗de veľmi veľký. Ale sa nedá viesť. Pavčevićov⸗ci by z kože vyskočili od radosti, keby zlata nebolo, koľko si bol zaumienil.

Pani Tereza vítala najväčšmi jeho. Ako sa mu vodí, čo porába, čo píše mama. Odpovedá káde⸗ako, lebo sa okúňa. Ako pekne rozvažuje a roz⸗práva tá stvora! Na ústach ako by mala mäd

ale čistý, samotečený, ten ktorý sbierajú včelky v najväčšie horúčavy, po ružmaríne, keď podúva meštrál po poľudní. I on nesie tú vôňu sebou. Myslíš, bratku, že si nie ani v našom útuľnom Záhorí, ale pred samou bránou nebeskou...

Ani nevie, čo jedli. Všetko v dome krajana Fortunata je mu sviatočné a vzácné. Ozajstný zakliaty zámoček s princeznou. Pani Flora veľmi rada tohto krajana svojho muža. Je veľmi mocný; môže Fortunata oratovať, keby bolo zle. Badá, že sa mu iní vysmievajú, možno i Fortunato. Ona sa mu nevysmieva, radšej mu nadelí veľký kus pečienky na tanier.

Druhému, čo je s ním, už nedôveruje toľme, hoc ho Fortunato veľmi vynáša. Keď má ísť po kampe, nemôže sa vraj zaobísť bez neho. Je okresaný, hádam i vzdelaný a predsa sa dá viesť od Andriju. Prečo ho slúcha? Nie je cele v poriadku, že sa nenosí vyberanejšie. I teraz, hoc je nedeľa, má šaty na sebe, ako by bol dakde v kampe: sivkasté nohavice, kabátik zapätý pod samú bradu. Nohavice sú úzke, sťa by mal sadať na koňa; žlté črievice a tiež žlté sáry. Dobre že si nedal nabiť klincov do opätkov a podošví. Ozajstný ovčiar. A veru i ako by vialo od neho kampom a ovcami. Škoda ho byť. Je súci a zručný takto. I taniere sberá so stola a nesie ich proti Ortense. Ani ho nepočuť, ako kráča. Nie ako jeho veľký krajan, ktorý odtlačí na linoleume opätky so všetkými klinčekmi, keď pokročí.

»Veru tak, deti« — rozvažuje pán Fortunato pri cigarke a španielskom vínku. »Veľká chyba, že nemáme spravu, ktorá by vedela ukázať, kde je čo v zemi. Ukázala by nám chytro a neomyl⸗ne kde je zlato: najmä kde ho je viacej. Lebo veď matka príroda ho rozosiala všade po tro⸗che. V tomto kraji ho rozniesla voda po kade⸗akých kotlinách a úžľabinách. Najhoršie, že ho pochovala pod skálie a piesok. Hľadaj ho potom už, kop a hluš. A keď prídeš na samý spodok, kde by malo byť, a ak mu nenajdeš ani chýru ani slychu? Nie každý sa narodil v čepčeku, ako Julo Popper! Ten mu našiel hneď veľké hniezda v tie časy, len čo popapral trochu odshora. Pre⸗čo? Mal šťastie potrafiť, kde boly.

Pán Simon prikyvoval. Starí osadníci rozprá⸗vali i jemu, koľko ho našiel pán Popper a ako sa stratil s ním kdesi v Buenos Ayresoch. Svo⸗jich ľudí odmenil: ale sotva stučneli z oročky keď museli ostať skoro všetci v Puntarene a ísť znovu hľadať zlata na svoju päsť.

»Čo je na príčine, že ho jesto na jednom mie⸗ste hodne a o päťdesiat krokov ani prášku?« Naliehal na nich, ako by oni vedeli, nad čím si on toľme láme hlavu toľké časy a nemôže prísť na koreň.

»Voda nešla všade jednako« — vysvetľuje mu Krešimír. »Kde šla tuho, odniesla všetko, i zlato. Kde stíchla, tam ho musela složiť pod glianь a štrk.«

»Môže byť, môže byť« — pristáva.

»A hádam ho niesla len na miestach« — doložil pán Simon. »Vrchy, ktoré sa porúcaly, neobsahovaly všetky rovnako. V daktorom ho bolo moc, v inom ani znaku.«

»Divná vec!« krútil hlavou. »Tu ho jesto, o dva kroky ďalej už ho nieto. Keby bolo vedieť, kde ho jesto, kde nie!« Ukázala sa mu veľká úžľabina. Na nej vymývajú a vymývajú pekný žltý prach, hoc ťahá čosi na červenkavo. Sypú ho do fliaš od vína a whisky. Vracia sa s pani Florou pod úboč. Na nej dom na poschodie pod bielym krovom. Iste mu tľapky vyliali len nedávno vápnom. Pred domom sedia v chládku viniča, sťa pod zelenou strechou. Chlapci o vysúkaných rukávoch pozerajú od stola na more, dlaň nad očima, čo sa to blíži: yachta a či hádam kupci z ďalekých krajov po víno a solené sardele? A on pozerá s pani Florou z paluby a smeje sa, že sa majú nahádať, kým ho poznajú . . .

»A či nepôjdeme?« navrhnul pán Simon. Každý bol kdesi na cestách, ani jeden tu za stolom. Začínalo byť clivo.

Pán Fortunato sa vrátil z yachty do jedálne. Vzdychlo sa mu. »Neprší. Mohli by sme sa obrátiť ešte dva tri razy. Či by si nešla, anjelík?« Schytila sa radostne, že ju volá jej Fortunato. Pôjde pekne s ním, ostatní pociepkajú za nima.

Dala si pekný klobúk s ružovým konárikom na strane. Dal jej ho doniesť zo Santiaga.

»A kde pôjdeme?« spýtal sa, keď boli na ulici. Ulice sú prázdné, akési pusté. Hádam pre= to ešte prázdnejšie, lebo sú široké a domy sko= ro napospol prízemné. »Bolo by, kde bude sve= ta« zažiadalo sa mu. »Keď nevidíš nikoho, iba hviezdy, akosi je smutno.«

»Poďme pozrieť, ako sa kĺžu« — radí pani Flora.

»Veru naozaj!« zaradoval sa pán Fortunato. Boli veľmi vychytili v tie časy kĺzačku na kolieskach. Po ceste sa nemohli: na zvariako= vej dlažbe boli by sa pobili; popod domy zas po asfaltových chodníkoch ani tak; boli by ich zorali za týždeň. Ale priemyselní ľudia zariadili salony. Pobrali sa do najnovšieho. Čo je naj= novšie, tu tiež majú za najlepšie.

Z poschodia dolieha až na ulicu hrmot, sťa by šutrovali piano, alebo kreslá na pískľavých kolieskach. Pri dverách ich vítal sám majiteľ. Chlap ako buk, málo čo menší od pána Andri= ju. Má i on reťaz, ale nerobí oblukov. Má sa kde rozopiať ak chce opásať brucho. Tiež mu visí veľký peniaz na prostriedku, ale tento je v zlatom venčeku. Na nohách má len súkené papuče. Nevedieť kde vypriadol toľké numero. Možno poslal mieru priamo do fabriky.

Mal papuče, aby ho nepočuli hádam chodiť; i tak je dosť iného hurtu; alebo možno chce uká= zať, že je tu doma.

Pán Fortunato hodil okom po veľkej miest= nosti. Aby neochorel keby zameškal povedať

niečo milého, poznamenal: »Veľmi dobre, pán Renato! Veľmi pekná miestnosť.«

»Či nie, pán Fortunato?« skríknul majiteľ. »Môj podnik nešanoval nákladov preukázať, čo ešte náhodou chýbälo. Máme elegantné stre⸗disko. Má sa kde schádzať, ako náhodou hovo⸗ríme, smotánka našej spoločnosti. To vyzdvi⸗hly náhodou oba denníky nášho mesta, ak ste náhodou čítali v ‚Ohlasoch zo spoločnosti'. Ak nie, najdete ich náhodou u mňa. Môžete sa pre⸗svedčiť aká je, náhodou, smerodajná mienka. Víťazstvo na celej čiare! Un triumfo, ako hovo⸗ria denníky; ostatné slovo, ultima palabra, tak náhodou hovoria, v tomto obore.«

Pán Fortunato prikyvuje. Nedá sa mýliť veľkou povodňou, ktorú naň spustil majiteľ: ide s paňou pomaly do miestnosti, ostatní za ním.

»Prosím, garderoba na pravo pre panie a pá⸗nov a náhodou pre slečny«, núka ich. Obletuje okolo nich v pantofliach, ako medveď, keď ob⸗chádza na retiazke svojho gazdu.

Pán Fortunato by bol hádam pokračoval v rozhovore, ale sa zjavila dáma veľkej posta⸗vy: hádam nič menšia od majiteľa. Na hlave má tmavú čapicu, aké nosia v búrlivé dni ná⸗morníci, lebo ju ľahko stiahnuť na uši.

»Renato hybaj, hľadajú ťa!« napomenula ho skoro prísne. Majiteľ slúchnul, šiel za ňou. I ona má papuče, i numero bude nebodaj to isté.

»Škoda!« vzdychnul pán Fortunato. »Nemáme sa s kým poshovárať.«

»Máš čo pozerať« — teší ho pani Flora. »Len pozri, ako chutne je tu!«

Z celého domu urobili jednu miestnosť. Pri jednej stene sú šramky sťa v súdnej dvorane. Za nimi sedia diváci. I naši prešli úzkym priechodom a zasadli si. Pred sebou majú dvoranu a za sedadlami dvere: iste do kantiny. Majiteľ má žatvu na všetky strany. Platia vstupné, platia za kolieska a platia čo vypijú.

Kĺzať sa ich nekĺzalo ešte mnoho: dakoľko mladých pánov a slečien. Držia sa skoro tej istej čiary, idú jeden za druhým. Ale niektorí páni sa už veľmi vycvičili: ostali v prostriedku. Robia kruhy, obluky, idú nazad i zakrútia sa, ako sa robieva na ľade.

Ale pozerať, ako letia do okola popri stenách a v prostriedku, omrzí dosť chytro. Pán Simon by bol vďačne šiel, ale pani Flora sa zabáva.

Pán Andrija sa tiež zabáva. Vynašiel veci, ktoré iným ani nepadly do očú. Len hodil okom a už mu je teplo. Líca sa mu zapálily a do hlavy udrel ošiaľ. Nevidí ako sa kĺžu jeden za druhým popri stene: vidí len jednu postavu. Vznáša sa mu sťa víla; vari sa ani zeme netýče. Nedajbože odtrhnúť oči od nej. Iných akoby nebolo.

Nuž nie je mrzká, hoc hádam nebude akou ju vidí pán Andrija. Je vrtká a hybká v pohy-

boch; milý, svieži zjav. Vlasy sa jej zvlnily, spustily sa do tyla voľným uzlom. Rozčechraly sa najväčšmi okolo čela, ale i na vrch hlave. Keď príde medzi neho a žiarovky, svetlo sa preciedza pomedzi ne. Odblesky si pohrávajú a prelievajú sa okolo hlavy v akejsi zlatej žiare.

Pán Andrija sa vie vhĺbiť, často i ztratiť, pozerajúc na veci, najmä na osoby. Hneď mu prišlo, že sa poberajú do kostola. Zvoní »odzvon«, ale svet sa predsa obzerá za nima, bárs by sa prichodilo ponáhľať: ako si idú družným párom. Niekto pokrúca hlavou. Ženy sa radia, akú to doviedol dievku do Pravého Zorovca Andrija nebohého glavara: nie je ako dievka, ani ako žena, ale ako pekne maľovaný obrázok. Kráča pri nej hrdo, ale keď prišli ku trasovisku, ktoré sa spúšťa z veľkého blata, prichodí ísť po tľapkách. Ona sa zľakla, ako prejsť, obzerá sa naň. A on si chytí pekne okolo pása a nesie ju tak pod pazuchou cez trasovisko. Opustila sa mu trochu na ruke; cítiť ako ťaží, kým ho ovieva vôňa zdivených vlasov.

Precítil. Bolo mu divne, že sedí v Puntarene medzi divákmi.

Pánu Fortunatovi sa začalo zívať. Pani Flora zbadala, že mu je už dosť. I jej sa zunovalo pozerať.

»Pôjdeme domov?« navrhla mu.

»Akosi nadchodia driemoty« — priznal sa. I pán Simon vstal veľmi ochotne. »A vy osta-

nete, ha?« žmurká pán Fortunato na mládencov. »Vám sa nezunuje ľahko! Mládež vydrží...«

Vytratili sa z dvorany. Pán Andrija nemá miesta; nie, nemôžu ostať takto. Čo majú z dívania? Dosť sa nadívali. Pri ňom sedí Krešimír. Obrátil sa k nemu, ako vždy, keď ho niečo zajde a nevie sa vynajsť.

»Nebolo by ich počastovať?«

»A koho?« zadivil sa Zarada.

»Tých tam, čo behajú a či sa šmýkajú.«

»A načo? Ak ich smädí, vedia, kde je kantina.«

»Počastovať ich, blázon: či nečastujú v tanci?«

»Častujú: ale my ich neznáme. Načo ich častovať?«

»Ty si divný, bratku! Tak iba známych? A prečo? Ja častujem každého, kto sa nadarí. I neznámych môže smädiť: prečo ich nepočastovať?«

»V meste je iná obyčaj.« Zarada sa veľmi bál prestupovať zákony a obyčaje. »Nie je obyčaj napájať, koho nepoznáš.«

»A čo ty vieš?« Pán Andrija sa najedoval že sa mu stavia. »Učíš druhého a sám nevieš nič.«

Krešimír ho pásol po Amerike. Mával s ním i hádky, ale táto sa mu nepáčila. Susedia sa za-

čali obzerať. Ešte i tí, ktorí sa kĺžu, zbadali čosi, pozrú tu i tu na nich. »Pomyslia si, že sme neokrúchaní, z dediny,« upozornil ho tichšie. Najmä pri nich sedela dáma tiež vo vlnenej čiapke. Jednostaj vyberala čokoládové guľky a cmúľala ich. Dievčina, ktorá sa zapáčila pánu Andriji, tiež pozrela na nich dva tri razy. Nie je slepá, ďakovať Bohu! Zbadala, že jeden z nich hľadí na ňu divne. Cíti, že vyhrala bitku. Padnul pred ňou chlap, hádam najväčší v celej Patagonii. Začala sa držať akosi vážne; dáva si pozor na každý pohyb. Zabudla na pôžitok, k vôli ktorému prišla; zaoberá sa iba touto vecou.

Krešimír vošiel do kantiny, za ním pán Andrija. Ten v kytli sa oprel rukami o stôl, brada sa mu ligotala na oboch hrbolcoch, iba dolina, ktorá bola medzi nimi, ostala v tôni.

»Mne oporta,« rozkázal Krešimír.

»Mne tiež oporta, ale z najlepšieho,« napomenul ho pán Andrija.

»To sa vie. Náš podnik má občerstvenia najlepšej jakosti.«

»No veď tak,« pochválil ho. »Obslúž ako svedčí, viacej utržíš.«

»I ja tak,« prisviedča ten v kytli. »Všetko prvá jakosť. Ak chcete preukážem vám faktúry.«

»Nalej. Načo sú mi faktúry? Tu je faktúra!« ukázal na hrdlo. Vzal oporta do úst, posocal ho

po všetkých kútoch. Na ostatok ho pustil do hlbín. Glg bolo počuť v celej kantine. »Nuž ujde,« kývnul hlavou. Ten v kytli veľmi čakal, čo mu povie. »Ale nie je ako prošek z Omíša. Nech si vyhodí z hlavy tvoja faktúra.« Šiel ku dverám a hľadí do dvorany. Bolo mu, akoby bolo minulo pol roka, čo nevidel tých na ko=lieskach. »A šampaň máš?« obrátil sa zas ku stolu.

»Prvá jakosť!« ubezpečuje veľmi vrele. »Po=vedzte aký, máme viac druhov.«

»Čo lepšieho!« okríkol ho. »Nerozkážem azda pomyje. Radšej sladšieho.«

»A sidra?« naklonil hlavu, pozerá naň tro=chu so strany.

»Sidru si chlepci sám. Strieľaj zátkami koľ=ko chceš; ale sidra je sidra a šampaň je šam=paň.«

»Ja núkam a vy rozkážte,« tíši ho ten v ky=tli. Vytiahol z vidného miesta fľašu. Pobúchal dnom o stôl a povedal: »Vdova Clicquot. Ne=máte nič proti nej?«

Hodil rukou netrpelive. »A pekné poháre, vieš, ak chceš. Na tácňu poriadne. Vieš, ako ide ženám.«

»Ženy?« zadivil sa. Nachýlil hlavu a vyzerá cez dvere, aká tanečnica prišla, alebo hádam speváčka, že jej chystajú pocty. Nevidí niko=ho, kto by zaslúžil toľké vyznačenie: všetko

obyčajní hostia. Vyššia spoločnosť ešte neprišla: hádam okolo desiatej. Vytieral široké poháre novým uterákom.

»Nepríjmu tí šampaň. Ktorá ti ju vezme?« dohovára mu Krešimír. »Keby limonada, ne=rečiem...«

»Povedz, že je limonada a bude.«

»Poznajú po pohároch. Keď už šampaň, aspoň nech je v obyčajných pohároch.« Za=smial sa i on, hoc mu nebolo do smiechu. »Okla=mú sa, budú prskať.«

»Platiť za šampaň a piť ju za limonadu: čo máš z takej babračky?« Pán Andrija sa po=horšil. »Nie: ja nehrám falošne. Za šampaň som ju platil, za šampaň nech ju užijú. Inakšie ne=chcem.«

»Mne bratku, ani osoh ani škoda. Traktuj ako sa ti páči. Keby ti mal radiť, radil by ti za=obísť sa bez trakty.« Krešimír hovoril veľmi ti=cho, nerozohnil sa. Pán Andrija sa zarazil, ale sa mu postavil rozhodne.

»A keď ja chcem? Moje sú peniaze!«

»Viem, že tvoje spraštia« usmial sa Kreši=mír. »Svojich veru na to nedám.« Nasadly mu červené pečate na líca a oči zasvietily. »Len ich tisni jednostaj pred oči, svoje peniaze, ako by sa kto lakomil na ne. Podajedni majú ich via=cej, ako ty, ale nestvárajú také divy. Bolo mi lepšie pobrať sa s nimi.«

Napomenul ho v našej reči. Ten v kytli ší=pil, že sa hádajú; čakal trpelive, komu ostane na

vrchu. Pánu Andriju osožila kázeň a ešte viac, že Krešimír začal sháňať svoje veci. Naľakal sa: bez neho si nevie rady. Niečo mu chýbä, ani robota by mu hádam nešla, keby nebol pri ňom. Hanba je, ale je tak, že on, chýrny chlap, je ako papľuh, keď ho nemá pri sebe. A kde sa podieť najmä teraz? Ten v kytli sňal zlatú obliečku s hrdla a šuchá fľašu, že lepšie vystrelí zátka.

»A čo si sa napaprčil? Nože neondej. Ale teba zajde škoda, ak si urobím po vôli? Tá jedna, vidíš, je taká pekná, ako by ju bol namaľoval. Vieš, aký som, keď vidím stvoru! Táto bude moja, alebo ani jedna. Budem ju na rukách nosiť, dovediem ju matke. Vieš, ako ma tisne vstúpiť do človečenstva.«

Krešimír sa zahniezdil, ale mlčal zanovite. »Padla mi do oka. Vezmem si ju. Prečo nie, keď mám spôsob? Čo ti sadlo na nos? Ale som ťa nemal za brata, za viacej ako brata.«

Krešimír odložil klobúk. »Tak sa odbav, že nečakám!« riekol krátko.

Pán Andrija obrátil sa k stolu natešený, že brat neodišiel. Ale pristal na to, o čom prvej nechcel slýchať: dal naliať do obyčajných pohárov. Nech že mu bude dačo po vôli i bratovi.

Keď poháre boly plné, začal sa bratovi zaliečať: že by hocktorý znalec mal za vodičku, čo je v nich, ako je rád že mu uhovel, ako sa pekne oklamú, kým sa Krešimír neusmial na

jeden kútik. Keď mu zbadal kúsok úsmevu, dal mu tácňu: »No vidíš, už je dobre. Nejeduj sa a choď.«

Krešimír sa zas odhrýzal, prečo on? Čo im povie, ako sa im predstaví?

»Vieš, ty loptoš, vieš preťahovať motúzky: povedz im, čo vieš. I jej povedz verne, čo som ti povedal. Veď vieš stýkať slová: viem, že sa vyznáš.«

Krešimír sa veľmi spieral: protivilo sa mu prostredkovať vo veci, ktorú si každý má za≈riadiť sám.

Tu sa mu priznal, že sa hanbí, i zapálil sa. Že veď mu je brat, i viac ako brat: vie čo po≈vedať dievkam v tých príhodách. Spúšťa sa naň. »Veď sa vieš pritierať, keď chceš. Povedz jej, i posoľ dobre, čo jej povieš. Prelom ľady, potom sa ja preukážem.«

Na veľa mu ustúpil ako vždy dosiaľ. Vzal podnos a vošiel do dvorany. Kto ho videl bol by mu hádal, že nerobil dosiaľ iné, ako rozná≈šať poháre. Ľahkým krokom sa dostal do pro≈striedka dvorany. Vyzrel si najvážnejšiu a keď sa skrútila v kúte, poberajúc sa popri stene, postavil sa jej do cesty. Poklonil sa hlboko.

»Či by smel poslúžiť?«

Zastala, zmýlená. Ostatní, ako dochodili, za≈stavovali sa tiež a obstali ich.

»A kto posiela?«

»Domáci pán.«

»A vy?«

»Ja som nový posluhovač. Jeden vraj nestačí, vzali i mňa. Rozkázali mi ponúknuť vysokoctených hosťov. Ak ma sohrdia, gazda ma odpraví na mieste.«

»Neborák!« ozval sa milý hlások. Bola hneď pri ňom, mala rozčuchranú šticu. »A či je to pre všetkých?« Jej tmavosivé oči pozeraly naň posmešne.

»Ako som prvej povedal: pre celú vysoko ctenú spoločnosť.«

»Čudná novina« zadivila sa vážna hlbokým hlasom. Že vraj ešte ani raz nečastovali takto: čo to zašlo gazdu?

»Bude radosť, že sa obchod vzmáha a druhá radosť, že našiel posluhovača, ako ja.« A poklonil sa zas.

»Čo natočili, prichodí užiť«, zamiešal sa mládenec pričesanými vlasmi, že sa tuho blišťaly.

»I tak sme smädní«, doložil druhý.

Vážna vzala pohár, za ňou i tá so šticou. Pozerá na Krešimíra výsmešne. Všetky poháre boly v rukách.

»A vy nám nepomôžete?« usmiala sa tá so šticou.

»Mne sa nesvedčí« vyhovára sa. »Posluhovači nesmejú piť.«

»Keď posluhujete, prečo ste sa obliekli takto?«

»Už mi vzali mieru na nový smoking. Kým ho ušijú, musíte prepáčiť.«

»To je čosi tuhého!« zvolala ktorási.

»Limonada. Sám gazda ju nalieval.«

»Limonáda, ale z Francúzska«, zvolala tá so šticou, keď odpila dosť hodne. »Darmo ju bolo liať do obyčajných pohárkov. Odpila som hod⸗ne, lebo ma smädilo.«

»Ja skoro celý pohár!« zľakla sa iná. »Ak udre do hlavy!«

»To už nie« tíši ju Krešimír. »Nemá čo udrieť do hlavy. Poviem vám ako bolo: gazda nalial sidry. A čo je sidra? Limonada z jabĺk.«

»A ktorý je ten gazda, ktorý rozdáva li⸗monadu?« Vyzvedala sa tá so šticou. Viedla si veľmi smele.

»Ako by ste nevedeli!« odpovedal jej čosi tichšie. Podajedni, mládenci napospol, vytrúsili z pohárikov. Kolo sa hodne preriedilo. Začali sa kĺzať, ale ho obchodia, kde stojí s tácňou a ručníčkom na ruke. »Viete, kto by sa vám chcel priblížiť, keby mal smelosti?«

Zasmiala sa sucho. Pohla plecom ako v ne⸗istote. »Povedzte mu nech sa osmelí, kto je koľ⸗vek«, riekla mu tichšie. »Neurobíme mu nič.« Pošibala ho posmešne očima, položila skoro prázdny pohár na tácňu a odletela i ona.

S veľkou novinou sa vrátil do kantíny. V po⸗hároch poostávalo málo, alebo nič. Krešimír sa

smial. »Ak máš ešte, daj, zanesiem im« — posmieval sa bratovi. »Podajedni sa nedajú núkať.«

»A ona?« pozeral naň celý zjašený.

»Tiež nevyliala. Oblizla dosť dobre i ona, akože?«

»Všetko!« podskočil pán Andrija.

»Pod spôsobom: nevysúka azda fľašu na dúšok. A vraj načo podstrčiť iných, čo by si mal odbaviť sám. Tie veci vraj sú také, že iní nemajú sa čo starieť do nich.«

»I to povedala!« shíknul celý v ohni.

»Nuž čosi nadštrkla, ostatok si hádam myslela. Čo ja viem, čo smýšľa?« Rozhodil netrpelive rukami. »Ja sa nevyznám: kto vie, z ktorého je brda. Pozerá posmešne: kto vie, či dýše pravdou.«

Pán Andrija stál nerozhodne: ísť, alebo neísť? Keby nie brat, bol by šiel zaraz: ale vidí pred sebou akési neurčité výstrahy. Keď sa ho radil, či ísť, alebo neísť, vysmial ho; iste pre nerozhodnosť. Bol by chcel mať posmelenie a keď ho nepočul, váhal. I zarmútil sa, ako ho zaznáva, odhadzuje sa od neho. Čo ide robiť, obracia mu na opak, vykladá na zlú stranu. Kde ho srdce ťahá nadstrkuje mu strašidlá, ale nechce vyjaviť, z čoho sú. Nechá ho v rozhodný čas trápiť sa s pochybnosťou.

Naskočil naň náružive, že brat, i viac ako brat, nechce mu vyzradiť, čo myslí.

»Dávaj si pozor,« riekol mu Krešimír. »Ne⸗choď, daj jej pokoj; poďme domov.«

»Ale ja?« zhrozil sa. »Keď sme prerobili ce⸗stu!« Ako pôjde ,keď v ňom vrie citom, sožiera ho túžba za rozkošou, ktorej nikdy neokúsil. Otvorila mu bránu k sebe, núka sa mu: ako ju odsotiť a ísť domov. Veď je to nie rada, ale závisť.

Krešimír kýval hlavou. »Vidíš, ako sa ti ne⸗páči rada? Vedel som hneď, že neslúchneš.«

»A ja by skočil do vody za teba!« ťažkal si pán Andrija.

»Neskáč, studená je« — napomína ho. »Ne⸗nadužívaj. Ani ja neponesiem viac, ako vlá⸗dzem.«

Vrátil sa do dvorany medzi divákov. Nebolo ich mnoho. Keď si sadnul, tá so šticou lupla naň okom so strany. Trochu sa premenila: líčka sa jej zapálily. Ťažko povedať, či od behania na kolieskach, alebo či ich nerozohriala skôr Vdo⸗va Clicquot. Ako sedel, tá vo vlnenej čiapke nepozerala naň najprívetivejšie. Jej i tak muž⸗ská tvár sprísnela: ako sudcovi, keď sa chystá na priestupníka, alebo vážnemu učencovi, keď sa priberá skúšať žiaka. Časy tiež zapísaly na ňu dni a roky nie bárs hladkými znakmi. Mies⸗to jamiek, ktoré keď pohrávajú okolo úst vy⸗hládzajú spory a prieky, ide na nej hlboká brázda k ústam.

Nemal sa kedy s ňou zapodievať, lebo pán Andrija sa osmelil na prvé kroky v dvorane.

Pošmykuje sa, hľadá očima, kde je ona: možno ho i mrzí, že čo robí, nerobia iní. Je na verejnom mieste; pozerajú naň.

Vyrovnal sa ako svieca, sťa by chcel preboriť nízku povaľu. Nech myslia, čo chcú, pôjde svojou cestou. Stal si ku stene, tak že ho musia obísť v obluku. Obrátil sa tvárou odkiaľ prichodia, ako ovčiar, keď prezerá ovce. Prebrnkla popri ňom, pozerala ponad neho ďaleko, ako by ho tu nebolo. Zronilo ho. Nepozrieť naň, keď čaká na ňu! Myslí, že si dá frčky hádzať? Ukáže jej, že je vážny človek: urobí, čo si umienil a čo by sa čert na čertovi nosil.

Keď prichodila poznovu, pokročil tak, že jej zaprel cestu. Iní sa uhli a preleteli: bola by mohla i ona, ale hádam nechcela ukázať, že sa ho bojí. Zastala pred ním, pozrela naň vážne, čo chce.

»Dobré odpoľudnie, slečinka« pozdravil ju trochu i snížil hlavu. Hoc je nie vysoká proti nemu, mohla predsa zazrieť chodníček, ako ide priamo zponad ľavého obočia nazad ku hviezde, kde sa ledvým činom dala prihladiť krútňava vlasov.

»Veľmi dobré!« ďakuje mu. Drží sa chladno, ale predsa je zmútená. Skoro ako by nebola uveličená, že sa jej tu vysvietil.

»Prišiel som sa vám pokloniť, slečinka; ale ste ma ani nezbadali, neboráka.«

»Nerobte sa takým malým!« napomenula ho vážne. »Kto by vás nezbadal?« V očiach jej mihla iskierka roztopaše a osvietila celú tvár. Keď videl toľkú premenu u nej navrelo mu smelosti do srdca. »Keby ste vedeli, ako si vás ctím.«

Trochu sa zachmúrila. »To je všetko, čo ste mi chceli povedať?«

»Mal by moc čo povedať, celú fúru« — osvedčil sa. »Ale neviem napochytre, zkadiaľ začať. Rozum sa mi prekotil, akoby chcel zakrepčať hore nohami. Najradšej by stáť a dívať sa na vašu hlavičku.«

»Hm, stáť! Nedovolí gazda. Zavadziame.«

»A keď by ja len najradšej, kde ste vy.«

»Poďte sa klzať teda!« zaradovala sa. »Tak už ano, pán — pán...« Pozerala naň, aby dopovedal, kto je.

»Ondrejko« — vypomáha jej.

Pohla plecom a nachýlila hlavu. Tmavo sivé oči pozerajú naň posmešne. »Obyčajne nosíme i priezvysko. Zavolajte »Ondrejko«, pribehne vám ich odrazu celý kŕdel. My máme papagaja, ten sa zas volá Gustík.«

»Gojčević je moje priezvisko,« oznámil jej hrdo a vystrel sa. Teraz už vie, s kým má dočinenia. Gojčevićovcov znajú všade.

»Tak už hej, pán Gojčević,« odobrila veľmi vážne. »Ako hovorím; ak sa vám žiada pri mne, veľmi vďačne. Pripnite si kolieska a poďme.«

Vyhodila ho z koľaje. On o koze, ona o voze. Byť pri nej, to hej, ale kolieska: nech sa čerti na nich vozia. »Ja najradšej na svojich nohách,« začal sa vyhovárať. »Mám s nimi známosť, bude na Ondreja veru už tridsať rokov. Viem ako ma ponesú. Táto sprava sa veľmi pechorí, ale sa mi nepáči.«

Urazila sa. Úsmev sa kdesi podel; povedala mu, že nemá úprimnosti: lebo jednu vec hovorí a druhú myslí. Najprv, že by najradšej pri nej a teraz nechce ani pozrieť na kolieska, keď ho volá. Skrútila sa nadurdená a išla.

Postál, či nepríde ešte. Prešla popri ňom, nepozrela naň pekne. Vidno, že sa fúka. Ako si škodil! Vraj neúprimnosť. Ešte ho vyhlási za bojka. Keď videl, že darmo čakať, pobral sa do garderoby. Predložili mu koliesok koľko chcel i vybrali mu, ktoré mu vraj pristanú. Keď mu ich pripäli, pozeral na ne, ale sa mu nepáčily. Radšej by vzal, keby na to prišlo, najhoršieho koňa, a čoby ako hádzal zadkom.

Postavil sa na nohy, ale stojí. Nemôže ísť za ňou.

»Tak ich už máte?« zaradovala sa. Jej tvár sa mu zas usmieva. Hľa, nemôže ísť za ňou, ale ona prišla sama za ním. »Dobre vám ich pripäli? Len smele, nebojte sa!«

Ach, ako ju je pekne počúvať, keď šteboce pri ňom!

»Enriketa! Nože Enriketa!« bolo počuť ostrý hlas s boku.

Obrátil sa, zazrel tú vo vlnenej čiapke. Nesedela už, ale stojí, ruky má na zábradlí, sťa rečník, keď sa priberá k veľkej reči.

»Prídeš ho sem!« okríkla ju prísne.

»Idem — idem —« tíši ju. »Len sa držte smele. Nebojte sa.«

»Kde sa sídeme?« stará sa on.

»Bývam tu každý deň.«

»Bez koliesok nič?« prosí ju. »Vidíte, na nich sa nemôžem pohnúť.

»Čo by to tam! Ja sa prichádzam kĺzať. Naučíte sa. Tu sa môžeme schádzať.«

»Enriketa, maj rozum!« vystríha ju tá v čiapke.

»Už idem — idem, Mariana« — tíši ju znovu.

Pán Andrija zaškúlil na ňu. Keby mu pozor mal moci, koľko srší jedu z neho, bola by sa vykoprcla na mieste. Ale ani ona nepozerá naň vľúdne. Deva odskočila od neho a zastala si pred ňou. Drží sa zábradlia ako ona, ale s druhej strany.

»Mama sa najeduje, čo si dovoľuješ,« vytýka jej veľmi prísne. »Zapodievať sa ktovie s kým, trakty prijímať! Čo sa nepatrí, nepatrí sa. Budem žalovať mame, nepôjdem s tebou ani kroka.«

»Ale čuš, Mariana!« strhla sa. »Nevieš, čo pletieš.«

»Ty nevieš, čo stváraš,« dohovára jej tichšie. »Hanbi sa. Nevieš s kým sa zahadzuješ a nemyslíš, v čom si!« Pozrela na ňu s hrozbou.

Krešimír bol skoro pri nej, počul každé slovo. Bolo mu moc; pozrel na ňu s boku a odišiel.

»Vidíš, ako si ho urazila!« napadla ju Enriketa. »Neviem, čo sa ti robí: poriadni sú ľudia oba, znám ich dobre.« Ale sa odrazu udobrila, začala sa jej zaliečať. »Bude sa ti páčiť občerstvenia, ak si smädná?«

Nedala sa udobriť: že nestojí o ich trakty. Len tak jej lietaly iskry z očú.

»Sprostá si, Mariana, surová.« Oborila sa na ňu znova: ubližovať hodným ľuďom bez príčiny. Ten s kolieskami sa prišiel iba opýtať, či majú na sklade zink a drôt. Či má odohnať ľudí, keď chcú utržiť? hádam sú bohatí statkári z kampa? Čo by povedal apa?

Neverila jej. Že ak sa chce spytovať o zinku a drôte, môže ísť rovno do obchodu, alebo do pisárne. Takíto vtáci majú spády: preťahovať mädové motúzky popod nos a hľadať schôdzky s poriadnymi dievčatmi po kútoch kde kade.

»Čo si dovoľuješ? podlé reči!« Zapálila sa v tvári a z očú jej šľahajú blesky. »Nezabudnem ti ľahko, môžeš vedieť.«

Odvrátila sa od jedu. Ale sa hneď udobrila, keď sa obzrela do dvorany. Do očú sa zas usalašila veselosť, možno i šibalstvo. Kýva hlavou

pánu Andriji, ako sa púšťa na krýdla, robiac prvé kroky na kolieskach. Nie je veľmi hrdý. Rozšíril ruky, vystrel kostnaté prsty, prikrčil sa v páse, ako starec, ktorý ledva ťahá nohy za sebou. Hlavu nachýlil na bok, akoby hľadal niečo po zemi. Podvihne tu jednu nohu, tu druhú nemotorne.

»Nedvíhať nohy! Prikladajte ich jednu k druhej,« naúča ho. »Osmelte sa do prostriedka! Nedržať sa zábradlia! Dajte sa povodiť radšej.« Rady sú dobré, ale pokrúca hlavou. Ak nepodvihneš nohu, ako pôjdeš? Čo stojí najmocnejší chlap, ak príde o nohy? Mať na nich túto spravu, je skoro ako by ich nebolo.

Odšutroval sa trochu ku prostriedku. Keď sa obzrel, videl ako zlostne zazerá naň Mariana. »Bosorka bosorská!« nadáva jej v sebe. »Ešte ma urečie.« Dopočul ako prvej brýzgala naň. Keby nie dievka, bol by jej ohradil poctivosť. I klzáči sa dívajú, zabáva ich jeho ťarbavosť. »Vystri sa človeče! Čert ti posvietil sputnať si nohy!« Bol sa zazrel v zrkadle. Krčí sa a stojí nemotorne. Ťažko veru ukazovať sa takto.

Precítil akoby zo sna; zahanbil sa takto bez vlády a bezpečnosti. Oči sa mu otvorili: videl, že sa mu smejú, najväčšmi ona. Ak sa chcel klzať, mal sa prvej naučiť. Nezačínať večer, keď je toľko divákov.

Hneď mu odľahlo, keď si rozmyslel, ako urobí. Vystrel sa, vypučil prsia a obzerá sa

smele. Nech sa mu opováži smiať, kto je chlap! A pred jeho pozorom zľakli sa všetci; neba- dať, žeby sa smiali. Obrátil sa ku garderobe, dať si sniať kolieska. Tu sa mu nohy uviezly; nevedel ako, iba keď sa natiahol.

Buchnul hlavou o zem, myslel že sa mu roz- skočila. Zdudnelo v izbe, že sa všetci strhli. Mariana vyskočila pozrieť, či sa zmechrí, alebo či sa hádam zabil do smrti. Z kantiny vybehol Krešimír, i ten v kytli. Drží hlavu na bok, vy- zerá, čo sa to srútilo v dome. Z garderoby pri- behol gazda. Počuť ako šuchoce papučami. Pre- stali sa klzať, nastala slávnostná tichosť.

Krešimír kľaknul k nemu a podvihol mu hlavu. Zaradoval sa, že pod rukou nebolo mokro. Pán Andrija sa obzeral, kde je, čo sa s ním robí.

»Ťa bolí dačo?« pýta sa ho brat so stra- chom. Ten na zemi ho ani nepočul. Pozerá, čo chcú okolo neho.

Gazda sa mu schýlil nad tvárou. »Ste spadli náhodou? Nezlomili ste si dačo?«

Pohnul sa prudko. Rozbrieždilo sa mu, čo sa stalo. Ešte sa ho spytuje! Keby ho mal ná- ručnejšie, naučil by ho.

»Odviaž ich! Čo otváraš ústa, ako teľa na nové vráta?«

»Či ste si náhodou nezlomili dačo!« staral sa gazda.

»Akou si ich namazal čertovou koloma=žou!« kričal naň.

»Nie je kolomaž na vine, ale náhodou ne=viete stáť na nich. Lepšie by bolo naučiť sa stáť najprv na jednej nohe, potom na dru=hej —« poučuje ho.

»Nemohol si prvej poradiť?« Keď bol bez koliesok, skočil razom na rovné nohy, ako by sa nič nebolo stalo.

»Nech láme väzy, kto chce. Nehodno sa pechoriť,« hundral keď si oprašoval šaty, ak sa hádam zababrily.

»Nech sa opováži náhodou kto iný búšiť do hlavy, ako pán Andrija,« chváli ho gazda, ome=tajúc ho metličkou od chrbta. »Nech sa opo=váži: nahľadí sa, ako sa mu rozkála na dva kusy. Veru hlavička, náhodou, nie črep kade=aký, ale náhodou tvrdá oceľ!«

»Dobre, dobre, čo meleš toľko!« odvráva pán Andrija. »Mne sa nestalo nič; dlažbu som ti ne=preboril. Čo chceš ešte?«

Zazrel tú so šticou pri zábradlí, pri nej Ma=riana. Prišly k sebe od prvého ľaku. Ale deve ostala predstava, ako sa prestrel. Horko ťažko sa zdŕža od smiechu.

Ale zdŕžaj sa lebo nie, zbadal, že sa mu smeje. Začalo vrieť v ňom, ako v kotle: nedbal by sa vyvŕšiť na dakom. Pobral sa k nim.

Najedoval sa na Marianu. Zazeral na ňu od spodku: húta, ako sa vyvŕšiť na nej. Ona

vidí, že sa chystá na ňu. Čaká naň držiac sa zábradlia. I ona pozerá naň zlostne. On má plné ústa nádaviek na ňu: ona vidí, že začnú pršať, trúfa si, že mu neostane dlžna.

Krešimír videl, čo ide byť. Držal za rukáv rozpajedeného brata, alebo skôr dunča, ktorý sa ide hodiť na mačku. A čo jej urobí? Vyskočila na parkan, nahrbila sa, fučí, čeží sa a oči jej svieťa.

»Maj rozum, Andrija!« potrháva ho za rukáv.

»Choď, malý; nech sa jej pripáčim,« vytrhnul mu rukáv z ruky a odhrnul ho dlaňou na bok.

Vtedy mu zahradila cestu ona. Chytila ho za ruku a stisla ju, hádam i uštipla. Pozrel na ňu, aká je malá, a koľkú moc má nad ním. Čo mu bude chýbäť, majúc v dome tento kvietok? Pustila mu ruku, ale pozrela naň prísne. Vďačne by počúvala zvadu medzi nimi, ale sa bojí, že sa zle stane.

»Chcete Mariane ublížiť?« postavila sa mu. »Ja si ju nedám. Je so mnou. A so mnou bude všade. Bez nej z domu neidem.« Díval sa, díval, aká je šumná, keď sa hnevá: i medajlonček na šnúročke šiel jej kdesi pod ucho. Hľadí kdesi na stranu a temer mu šepká, aby ostatní nedopočuli. »Ja že pôjdem v nedeľu na dostihy, sniať sa s vami: ale vidím nebude nič. Nebude chcieť ísť so mnou, ak jej ublížite. A bez nej ma nepustia.«

Čo mu ešte treba? Čo mu sverila, je hotové vyznanie: sama prišla, ešte ho chytila za ruku. Na tú v čiapke začal pekne pozerať a dievke sľúbil: »Pomeríme sa, na skutku sa pomeríme.« I žmurknul jej jedným okom a obrátil sa ku druhej, bez ktorej sa nemôže z domu pohnúť. »Veľmi som sa búšil do hlavy: nevedel som ani kde som. Možno som vás i urazil v ošiali. Nemajte za bánosť. Veru by želel, keby ste si cnely.«

»Nemala by prečo,« odvrkla mu veľmi spurne. »Držala som sa slušne.«

»Prepáčte, ak som vám dačo povedal, keď som nevedel, kde som.« Pozeral na ňu pekne, čo mu povie. Ale mu nepovedala nič, iba čo pozrela naň, či sa jej neposmieva. Ale sa jej neposmieval. Nebola mu ani protivná. Pristúpil k nej bližšie a pozrel na ňu veľmi úslužne. »A trošičku sa potúžiť? Jeden náprstok?« riekol nežným hlasom. Krešimír prvej hádam nepreukázal vám úctu?« Tvár sa jej vyjasnila dosť dobre, ani oči nepozerajú tak prísne. Odskočil do kantiny, dal otvoriť fľašu sidry a naliať ju do širokých pohárov.

On sám ju ponúknul. Vzala do ruky pohár, hoc nie veľmi vďačne; ale ho už len vypila. Sidru mala za šampaň a za dobrú; penila sa tuho a šteklila v hrdle. Čo stáli na okolo, tiež sa občerstvovali. Ešte raz jej doniesol do pohára; štrngala si s ostatnými, hoc bez vôle, a štrngla si i s ním.

»V mojej kantine je náhodou všetko prvá jakosť,« pripojil sa k nim i gazda. Šúchal si ruky, že si štrngajú tak chutne.

Pán Andrija sa obzrel, kde sa berie. Ešte vyzradí, že je v pohároch sidra a nie šampaň. »Ešte ma bolí hlava,« žaluje sa mu. »Predsa som sa búšil, ako svedčí.«

»Nebude jej nič,« teší ho gazda. »Povedal som náhodou, že je hlavička. Nerozbije sa len tak: len by bolo takých!«

»Daj pokoj, kamarát,« zahovára ho pán Andrija. »Keď prídem druhý raz, dáš mi lepšie kolieska. A poď, zaplatíme tú kapustnicu.« Odviedol ho temer na silu do kantiny.

Bol už i čas pobrať sa domov. Jedenásta práve odbila na väži farského chrámu. Keď boli na schodoch, uhľadel si čas napomenúť dievčine: »Tak v nedeľu na dostihoch?«

»Na dostihoch,« potvrdila a dodala dôvernejšie: »Nedajte čakať na seba! Do videnia!«

»Do videnia!« pozdravili sa ešte raz, keď vyšli z domu. Pán Andrija by prisahal, že mu stisla ruku významne.

Stál pod elektrickou lampou a pozerá na ne: mladú a sviežu, ako kráča pružne drobnými krôčkami, a starú, trochu prihrbenú, ako ciepka pri nej. Zabudnul, kde je. »No poďme!« napomenul ho Krešimír. Čas je ísť. Rozblúdili sme sa. Túlame sa, ako mucha bez hlavy.«

IV.

Pán Fortunato a pani odobrali sa od neho pred domom. Je zavčasu, ani desať ešte. Volali ho do hora: ale pán Simon Katović nechce prekážať už.

Keď zavreli bránku, ostal sám pred domom. Samota sa prikradla k nemu a zaťažela ani olovo. Zabrala si ho tak, že by ju neodohnal ani kŕdel najlepších priateľov, ani šum najkrajších zábav. Nie zábavy, nie, bolo mu treba dobrej duše, trochu prítulnosti; sveriť sa dakomu, prichytiť sa o niečo. Tak mu je, ako by chodil v cudzom dome, kde sa mu nepotešili, keď prišiel, a nevedia, ako sa ho sprostiť. Zastenal od bôľu. Niečo mu šepce, že začína byť zbytočný sebe a iným.

Prešiel ulicami. Všade ticho. Ľudia sa utiahli do domov, svoj k svojmu. Iní sa zabávajú po kluboch, možno i v spoločnostiach. Majú sa kde uchýliť, našli liek od samoty. Ísť do klubu: idú žarty, smiechoty, bolo by hádam ešte otup-

nejšie. Dnuka by zhrýzalo, ako zhrýza, a nemohol by ani zastenať.

Ovial ho svieži dych mora. Bol na malom námestí, s ktorého sa ide na dlhý premávkový most. Ide kamsi ďaleko do mora, sťa obľuda na mnoho nohách. Drevené stĺpy nad tichým morom akoby sa hýbaly a niesly kamsi do tmy veľkú, čudnú stonohu, do kanála.

Na moste sliepňa kde tu elektrické svetielko na stožiarku. Pod nimi vidno ako sa prechádzajú vo väčších=menších skupinách. Bol by šiel vďačne i on: tichá letná noc vábi, ale sa bojí stretnutia so známymi. Vyžmýkali by z neho i tú omrvinu pokoja, čo mu ho ešte ostalo.

Pobral sa radšej k druhému mostu. Je kratší, nie je ďaleko, nie je na ňom svetla. Bude i na ňom pekne. Skäroval do uličky, ktorá vedie naň. Keď prišiel ku bráne, že si ju odchýli, — vo dne býva i tak otvorená — zpoza uhla vystúpila postava, alebo skôr kopa, na ktorej visia akési čudné šaty.

»Kto je!« ozval sa hrubý, čosi chripľavý hlas. »Čo hľadáš!«

Pán Katović sa cofne a zamrmle vyhovorku, ale chripľavý hlas ako by mu bol známy.

»A nie ste to vy, pán Nikola?«

»Veru hej: Nikola je tu. Ale panstvo neviem či je tu« — zahundralo zas z kopy. »Ale

ďakujem za uctivosť, pán Simon. Poznal som vás po hlase. Tma je ako v rohu, najmä keď sa tam ztadiaľ bliští.«

»Nie je vidno, nie,« uznal i pán Simon.

»Ak ste niečo zabudli u nás, lepšie prísť ráno. Hľadať sa nevyplatí. Všade samá diera a jama.«

Pán Simon sa zasmial; neprišiel nič hľadať. Chripľavý hlas z kopy šiat akosi mu lahodil. »A vy tu dávno, Nikola?«

»Prichodilo by od mraku. Ale v nedeľu i zlo=deji sviatkujú; nuž som sa pojednal trochu. Bu=de s hodina, čo som tu.«

»A tak až do rána.«

»Kým sa nerozvidní. Nad ránom sa naj=chutnejšie spí: tak si myslím, i zlodeji na svi=taní spia a neprídu domŕzať.«

»Hm« riekol pán Simon. »Ja som kdesi po=čul, že zlodeji, ak idú do roboty, vyberú sa nad ránom. Len aby nezbadali, že i vás ťahá posteľ na svitaní.«

»Mohol by im čert posvietiť a ja prísť do omáčky.«

»Podstúpite pre nich, tráviť takto noci,« ľu=tuje ho.

»Nebrojte proti nim, pán Simon. Musím ich zastať.«

»Ešte čo! A ako? Azda nedujete s nimi do jedného mecha!«

»To nie. Ale nebyť zlodeja, nebolo by ani mňa tuná. A už čo ako: lepšie byť, čo i v daždi a vetre, ako nemať kde byť.«

»Teší ma, že ste spokojný so svojím údelom.«

»Spokojný, nespokojný... Údel sa nespytuje, ale robí svoju robotu. Zhrešil by neuznať, že by mi hádam lepšie chutilo, keby mi boli nasypali ako pánu Rozalesovi: ale zas viem, že keď delili, neprišli sme všetci zavčasu. Kto sa opozdí, nasypú mu zadčekov, alebo i pliev.«

»Veru neušlo sa všetkým rovnako.«

»Ale sa nežalujem. Keď negandžím, aspoň ma neľutujú. Niet horšej veci, čo sa dať ľutovať.«

»Pán Nikola tedy hrdý. Nedá sa.«

»Pán ostali doma, povedal som už,« zahriakol ho Nikola Žeravić. »Hrdý nie, ale oželený. Trochu podlejší tovar od hrdosti, ale ho ukazujeme, ešte si v ňom i zakladáme. S ním je zle, bez neho by bolo hádam horšie. Oželení žobráci staviame ho ľuďom pred oči.«

Chcel vyhnúť ľuďom a podbehol Nikolovi Žeravićovi, nočnej stráži na nákladnom moste. Tu je vždy tovaru v kysniach a vreciach. Kým ho nenaložia na loď, ak je na vývoz; alebo ho neodvezú do skladíšť, ak prišiel loďou, prichodí ho striecť po nociach. Samota ho pritlačila, nevedel, kde sa podieť: nuž sa zaradoval, že

našiel zas osamelého. Dobre mu padnul jeho chripľavý hlas, ohlášala sa potecha z neho. Hľadal osamelú dušu celý deň, kadiaľ sa vláčil, a potrafil na ňu na veľa.

»A máte, Nikola, času?« Okúňal sa, či je nie hádam na obťaž. »Nemáte dáku pilnejšiu robotu?«

»Moja robota je tu byť cez celú noc.«

»Či by ste ma reku nevzali do kamarátstva!« Ponúkal sa nesmele. Hanbil sa vyzradiť, že uteká pred samotou a nemôže najsť úkrytu od nej.

»Môžete vedieť, že by si pokladal za česť poshovárať sa s vami, ak by sa vám páčilo.« Hlas mu nebol taký chripľavý; začalo prerážať cezeň čosi mäkšieho. »Nie som hoden, ale rád spoločnosť hodných ľudí.«

»No len no! Začínate podkiadzať« — usmial sa. »Neprišiel som poto.«

»Rozdávať márné chvály a podkladať sa nie je moje remeslo. Radšej zatiať do prosta, ako myslím. O pánu Katovićovi poviem kdekoľvek, že si ho ctím a vážim. Málo koho ako jeho. A teraz, ak sa vám páči, prejdite. Poshovárame sa. Tak sa minie čas i mne.«

Nikola cítil, že človek, ktorý prišiel k nemu tak divne, má čosi na srdci. Tešilo ho, ak mu je dačo, že sa uchýlil k nemu. »Ak chcete, sadneme si. Len prejdite!« Chytil ho za ruku a viedol napred.

More čľapotalo pod nimi akosi tajnostne, sťaby pošepky. Šuchoce po brehu medzi pieskom, ako ho premýva. Udiera o stĺpy mosta, bije o boky člnov a bruchatých barčísk.

Pán Simon priučil sa trochu tme. Rozoznal dlhý rad veľkých bariek, priviazaných o bok mosta. Prišli k jednej, na nej vrecia až do vrchu. Dalo sa prekročiť na ňu, vrecia boly až do výšky mosta. Nikola sňal veľký kepeň so seba, prestrel ho na vrecia.

»Posedíme si na dobrej káve zo Santosa. Môžeme sa i oprieť ako na diváni. Iba že nás bude trochu hojdať. Dakto to nerád.«

»Čiže dávno, čo som nesedel v člne!« zvolal pán Simon. Bolo mu voľne. Môže dýchať vôňu mora, keď ho kolíše. »Predsa sme my len chovančatá mora! Či nie?« Obrátil sa k nemu. »Mne aspoň je, akoby bol doma!«

»A vari sme nie?« vetí, sadnúc si k nemu. »Táto voda pod nami, pán Simon, čľapoce dneska tu: minulý mesiac búchala možno dakde u nás o bralá. Kto ju vylúči, ktorá je kvapka naša, ktorá nie? More je naše — všetko a všetkých, ktorí bývame na ňom.«

Veru povedal pravdu. More je všetkých. Kto býva na ňom, je na svojom. Všade je doma, a čo by bol kde. Je svetový občan, lebo je jeho celý svet.

»Najprv si zapálime« — navrhuje novému spoločníkovi. »Čo radšej vy: cigaru, alebo len papierovú?«

»Boly časy keď som vyberal. Fajčili sme neumský, od Metkovića.« Pán Simon sa rozložil ani v kresle, môže sa oprieť chrbtom i lakťom ak chce. »V tie časy boly lode, Jadran bol náš od jedného konca na druhý. Chodili sme najviac do Trsta a Benátok s vínom a olejom. Oleja bolo ako vína vtedy. Bol som iba mornár, ale som bol prieberčivý.

»Vodilo sa vám dobre...«

»Či dobre, či zle, boly tri svety. Boli sme mladí, bez starosti. Prvá robota bola zadovážiť si dobré fajčivo, chôvu a pomaličky, hm, i druhé pochúťky. Dakedy bol zbytok, neraz psota: ale veselosti nechýbälo. I gazda ako my — povolkal si. Dnes fajčím čo príde: či v cigare, či v papieri.

»Priúčame sa všetkému pomaly. I drevienke, od ktorej sa liení jazyk.«

»Hej, privyká sa na všeličo,« prisviedča Nikola. Sliní cigaru, ktorú vyňal pán Simon z púzdra a odrezal z nej i konček. »Privykáme veru. Dalmatinec sa tu zaobíde bez slnca, hoc sa vypekal doma celý rok na ňom. Či je nie div? Ešte si pochváli, že je nie najhoršie.

»Vy, Nikola, vždy takto sami? Celé noci!« poľutoval ho.

»Tiež zvyk z dávnych čias,« vysvetľuje mu, hlas mu zas odmäknul trochu. »Nejednu noc som presedel, iba že na lodi, hádam pri kormidle. Teraz ju presedím bez kormidla. Sedíme zas za chlebík. Jeden ako druhý je dosť horký.

Ale zas je nie najhoršie. I blen sa dá osladiť.«
Zunie mu zo slov tichý žiaľ, ale zas i potecha.

»A kde beriete mädu sladiť blen?« vyzvedá sa.

»Rozpoviem vám, pán Katović. Tak sa vám trochu odslúžim za cigaru. Dobrá je. Poznať, že váš dom má do činenia s Habanou. Mädu som si nasbieral, keď som bol bohatý. Neraz ho bolo na veľko: tak ostalo z neho čosi na chudobné roky. Dosiaľ z neho zaváram tŕpky a trnky.«

»Hm« — podivil sa pán Katović. Páčilo sa mu, čo mu vyzradil. Dobrý dômyseľ, sbierať mäd v dobré časy, ako včela ho sbiera v lete, keď všade preteká, aby ho mala v zime.

»Veru sbieral. Čo som mal, všetko som vynaložil naň. Užilo sa, strovilo sa. Keď ližeme dlaň, spomíname staré časy, keď bývalo na nej mädu. Vytrovili sme sa statočne na naše časy. Ale ich aspoň máme. Boly naše« . . .

»To je niečo« — uznáva mu. »Iné úspory môžu výnsť na nivoč; tieto nie.«

»Naše časy boly iné: veselé a úprimné. Nehľadeli sme toľme, čo bude zajtra, pozajtre. I na dnešok nebolo treba veľmi mnoho. Nikdy, čo bolo treba, nám nechýbälo. Ak nemal jeden, mal druhý: medzi nami bola úprimnosť. I mohli sme. Mali sme obchod. Vedeli sme, čo strovíme dnes, že môžeme zarobiť zajtra. More bolo naše. Lode a barky naše. Robota a smelosť naša a nado všetko úprimnosť. Začala para dymiť

na našom mori, vykädila nám ryby. Zutekaly. Vyfúkla nám obchod z ruky, i našu robotu. Z úprimnosti a veselosti ostala iba tônička. Kraj spustnul, mestá zamrely.«

Nuž chválorečník starých časov. Boly jeho i chváli si ich. Pán Katović patril novým časom, ale i on zatúžil tu i tu za starými. Počúval ešte doma o starej úprimnosti, veselosti a blahobyte. Na brehoch Jadrana kypel všade život; veselá, zdarná práca. Ozývaly sa spevy a smiechy. Kde sa to všetko podelo?

»Vinovatí sme boli, Nikola«, nadhodil mu — »nechytiť paru, ako predkovia chytili vietor. Mohla hnať veľké parníky, ako vietor hnával kedysi plachtovky.«

»Možno, že sme si vina« — uznal i on. »Hádam sme sa zľakli pary, nechceli sme narábať s ňou. Iba čo sme sa na ňu dívali.«

»I pridlho, Nikola; a nie z blízka, ale ako by so strany. Neviem prečo!«

»Čadí i smrdí. Nám sa nepáčila« — vysvetľuje mu. »Bolo krajšie pásť oči, keď vyšly na more naše lode o plachtách. Ani rôj motýľov, keď v lete obsadne lokvu napiť sa vody. V prístavoch bárka pri bárke: z nich sa ozývala naša reč a pieseň. Ale hovorili čosi i taliansky. Tú chybičku mali gazdovia, ale i mornári, i oni . . «

»Podistým k vôli obchodu. Jednali ste sa taliansky s kupcami« — vysvetľoval pán Simon.

»Hej — kupci k vôli obchodu, nekupci čosi i ženám k vôli.«

Pán Simon sa zasmial. »I vy, Nikola?« pod=chytáva ho.

»Boli sme s jedného brda ...«

»Mládenci ...«

»Veru i ženáči.«

»A čo žena?«

»Bola doma. Čakala, čo jej denesieme.«

»Boly dary tedy?«

»My už len šatku, alebo stužku, súkna na kabátik. Gazdovia prstene, reťaze, spinky, hod=báb i čipky z Benátok. Bolo veselo. Dakedy i veľký zlatý peniaz, starý dukát. Ztadiaľ je ten mäd, z neho mi ostalo čosi do dnes.«

»A načo ste sa oženili, pán Nikola, keď bolo tak? Ja myslím, nepatrilo sa preskakovať cu=dzie ploty.«

»Nuž pána Nikolu oženili, že sa popraví, keď bude mať na koho robiť. Viete, aké sú matky.«

»A nepopravil sa.«

»Popravil čosi kým bola Kate pri ňom. Ne=šťastná stvora! Boh ju osláv a mne odpusť hrie=chy. Bola hodná, zdravá, veselá, iba že mala veľkú chybu.«

»Nuž? Nevarovala?«

»Varovala: ale mne verila, miesto poobhá=ňať ma dobre papekom, hoc i drúkom. A nie len mňa: všetkých mrháčov. Boli by sme azda varovali v dobrých časiech. Tak sme ostali bez

groša, keď prišla para. Nebolo ju do čoho zapriahnuť. Prišli sme o chlieb, more si vzali varovčiví. Zamreli sme odrazu, ako by nás bol zarezal. Šťastie, že sme sa schopili aspoň podajedni do Ameriky. Kde by sme sa boli podeli doma?«

»Boli by ste sa dali na paru ako iní«, nadhodil pán Katović. »Azda sa jej len všetci nenaľakali.«

»Nebolo peňazí, pán Simon.«

Pán Katović sa nevedel vyznať. Veď už len dakto hádam i odkladal. Neboli všetko rad radom veselí mrháči. Sám Nikola prisvedčil, že ich vídal mnoho opatrných i varovčivých. Mali hotových; iní sa zakúpili v mestách a dedinkách, staväli domy, neraz i paláce.

»Neviem prečo« — začal sa veľmi žalovať Nikola — »ale je istá vec, že groš sa nerád drží v dobrých rukách. Majú ho neraz ľudia, ktorí pozerajú a nevidia; počúvajú a nečujú. Bez hotových, bez banky a sporiteľne darmo sa ťahať na more a do veľkého sveta.«

Pán Katović videl príčinu zla, že peniaze, ktoré boly v rukách, nešly do kupectva, dať mu väčšie a väčšie rozmery: že sa peniazom nepracovalo, ako by bolo bývalo treba. »Iní predvídaví kupčili na svojich peniazoch, vzmáhali sa a my sme zaostali, lebo sme do kupectva nevkladali všetky peniaze, ktoré sme mali.«

Nikola odvádzal pôvod zla na inú stranu. Lipnul na starých časoch, v ktorých bolo ľahšie a

krajšie žiť i bez veľkých peňazí. Do kupectva nebolo ich treba toľko, ako v našich dňoch. Položil mu ruku na plece, čosi ťažkavú a pri⸗klonil sa k nemu, že ho ovial dychom, z ktoré⸗ho bolo cítiť cibuľou i dobrú cigaru. »Para sa prenáhlila«, riekol mu tajomne. »Verte mi mohla poshovieť do dnes. Bola by nás zastihla inakších.«

Pán Katović sa len usmial. »Nie že sa ona sponáhľala, ale my sme zaostali,« prevrátil mu jeho výrok. Poukázal mu, že kto sa opozdí, dar⸗mo sa žaluje, že ho nechal parník, lebo parník sa pohnul, keď mu prišla hodina. Kto chcel s ním ísť, mal sa poponáhľať, včaššie vstať. Ale zaostalý má chybu, že sa nepohne svojou vô⸗ľou; čaká, kým ho potisnú.

»To už nám nieto pomoci!« vykríkol Nikola a v jeho hlase krylo sa moc bôľu, hádam i zúfal⸗stva.

»Prečo nie?« tíši ho pán Katović. »Potrápi⸗me sa hádam, ale sa schopíme. Začneme rušať s inými. Keď bude zle, spriatelíme sa i s parou, ešte i s elektrinou.«

»Ach, ja by už len radšej na plachty,« zaste⸗nal Nikola — »hoc i na veslá. Obyčaj taká. Se⸗díš a čakáš dobrý vietor« — začal vysvetlovať. »Keď príde, rozložíš plachty a skrúcaš kor⸗midlo. Dni a noci idú; prídeš do prístavu, ak nie chytro, pomaly. Život je nie skvelý, ale dá sa vyžiť. Kto ho okúsil, nerád sa ho spúšťa.«

Pán Katović mu uznal. Pekný život: nepo=náhľať sa. Ale kým čakáš príhodný vietor, iný rušia plnou parou, nechá ťa za sebou. Keď je čas peniaz, kto ho prepasie, ťažko ho dohoní.

Nikola sa nechcel poddať. Zaostalosti nevi=del mnoho u našich. »Nebáli sme sa ich« — do=kazoval mu. »Hoc o plachtách, ukázali sme im čo vieme. Na mori si zastaneme ako iní, i lep=šie od iných. Búrky sa nebojíme, na veslá nás nik neprevládze. A v ktorej veci sme zaostali? Naša reč nie je v ničom na spodku pred ich rečou. Našu reč nám ukázal Kačić: keď nebolo inej roboty, spievali sme si jeho piesne. Naše obyčaje sú krajšie, ako na iných stranách. Naše domy sú také pekné, hádam i čistejšie. Ženy a dievky majú svoj zákon u nás, samá cnosť a čistota. Túľali sme sa dosť inde, ale čo sme mali doma, bolo i najlepšie i najkrajšie. Keď sme sosbierali mrcha obyčajov po cudzích prí=stavoch, hľadeli sme prísť domov bez nich. Ešte len z ďaleka sme zazreli dom, už sme sa preob=liekali do čistého. Ak sa dajeden neočistil a pri=šiel domov, ako bol v cudzom svete, nebojte sa, dedina ho očistila.«

Pán Katović uznal že dedina musí čistiť brud a nekľud, ktorý sa vkráda do nej z cudzích krajov, alebo i z mesta. Dedina je zdravá a ne=načatá. »Čo by z nás bolo, Nikola, nebyť de=diny?« zvolal s presvedčením. »Jej môžeme ďa=kovať, že sme ešte tu. Mestá a popredná spo=ločnosť i zabudly, že sme národ, ako ktorýkoľ=

vek z popredných; začaly sa už topiť v cudzote. Boly by sa i utopily, nech ich nevytrhne dedina. V nej našli znovu, čo potratily v cudzích prúdoch.«

Žeravić sa zahniezdil, udrel doň nový duch. »Nešli hľadať do dedín, nie, pán Simon, čo potratili. My z dedín museli sme niesť do mesta zdravú nauku, núkať ju i natískať,« istil mu Nikola. Začal mu rozprávať, ako šli s loďou pod horvatskými zástavami po prístavoch, kde už zabudli, že sú Horvati. Dedinčania museli im rozpovedať, ako svet beží; rozprávať im o zorách, o novom dni, o národe, ktorý ožíva, a vracia sa k svojej reči. Dakde ich počúvali, inde kričali. Zahádzali ich neraz nahnitými pomarančmi i záprdkami. I lodi sa dostalo z ich smradľavej vakovky. A oni zas len do druhého mesta. Potrvalo veru, potrvalo, v Dalmácii, kým začalo mesto pretierať oči a držať s dedinou, ktorá od íreku mala svoje za svoje, talianske za talianske.

Rozjaril sa Žeravić, keď prišlo do reči národné prebudenie v Dalmácii, ktoré sa akosi bolo opozdilo. Zachrípnutý hlas mu zmäknul, rozohrial sa. Tu zas načrel do veľkého skladu mädu. Pri tých dejoch a výjavoch nachádza najsladšie kúsky. Pri nich si nemá čo vytýkať ani sa prečo zahanbiť. V nich utkvela jeho sláva a hrdosť. Mal i on podielu na veľkej, ťažkej práci prebúdzania okolo seba, keď iní boli hluchí i slepí ešte. Obyčajný námorník, hoc načatý

od sveta, videl jasnejšie od podajedného učenca: oddal sa národnej myšlienke pri jej vzniku. Znal osobne nejedného z tých buditeľov, ktorých meno sa dnes spomína a bude sa spomínať na veky.

Pán Katović netušil, že blúdenie v noci svedie ho s pamätníkom veľkej doby v národe i pomocníkom záslužných slávnych mužov. Kdeže by bol pomyslel, že Nikola Žeravić mohol sa zanášať vyššími zaujmami, ktoré sú von rámca denných starostí? Najsť v odľahlom meste južnej Ameriky buditeľa národnej myšlienky v Dalmácii!

»Pekne, pán Nikola, pekne! Vám už patrí i pána prijať. Ako som rád, že sme sa sňali.« Na nákladnom moste, hoc bola tma, pán Katović mal dosť jasne pred očima deje, keď ľudia žili v horúčke, v akejsi radosti, že sa vracajú domov, na pole svojho bytu po túlaní v cudzote. On ešte nebol vtedy na svete; ledva prišiel na rozum, prví buditelia umreli, iní sa utiahli a naostatok šiel v mladom veku do sveta. Nemal od koho o nich počuť.

Keď rozvažoval z diaľky o zázračnom hýbaní duchov z tých čias, keď sa celý národ budí a začína žiť svojským Duchom, zarazilo ho, že pohyb ostal na duchovnom poli. Ako sa stalo, že nenastala nová, mocná činnosť i pri hospodárstve, remeslách a najmä obchode?

»V tých časoch, ako ste prvej spomenuli«, vysvetloval mu pán Katović — »odňali nám

premávku a obchod z rúk. Ako je to, že sa naše mestá nedaly na novú činnosť? Držaly sa predsa talianskej vzdelanosti húževnate. Videly, ako sa Taliani usilujú: ako ich talianska vzdelanosť nepotisla hodiť sa novou silou do obchodu a remesiel!«

Nikola mu nevedel odpovedať, iba vzdychol: »Malí sme a slabí. Mocný je, kto má peňazí a my ich nemáme. Od tých čias sme ešte väčšmi schudobneli. Dalmacia je dnes chudoba. Koľko nás z nej odišlo do sveta! Len v tomto meste koľko nás je, a porátajte si ich koľkí sú v južnej a severnej Amerike, v Afrike, Austrálii a na Novom Zelande! Kto nás posháňa do hŕbky a dovedie domov?«

»Neviem, neviem«, zastenal pán Simon. Zamĺkli. Pritislo ich povedomie chudoby a slabosti. Kde je Mojžiš sohnať národ rozprchnutý a vrátiť ho do vlasti? Kedy bude zasa v kôpke, ako bol pred sto rokmi? Slabosť a chudoba rozohnala ho po všetkých čiastkach sveta. Sú už ozaj ako Israel, ale starý Israel, ktorý miesil a pálil tehly, vláčil balvány na ohromné stavby, robil prácu, ktorú iní nechceli robiť? Slabosť a chudoba rozháňa národ a núti ho do ťažkých prác. »Musíme robiť iným«, vyhlásil Žeravić.

Mlčali. Iba kde tu mihnul záblesk z cigary. Zrazu pán Katović udrel mu na rameno. »Nebojte sa. Bude i lepšie. Ešte zmocnieme a sbohatneme. Sídeme sa zas doma a budeme nažívať v pokoji, hádam i v majetnosti.«

Žeravićovi len toľko že nevypadla cigara. Prestal z nej poťahovať, bol by mu rád pozrieť do tváre, či sa mu dačo nestalo. Všetci doma, v pokoji a majetnosti, mocní a bohatí! Veľká novina, ale ako sa splní?

»Ako, pán Simon, ako?« začal sa vyzvedať. »Dačo ste vynašli? Preukážte, ak viete. Budem držať s vami ja, a viem, jeden každý z našich. Komu sa nežiada ísť domov?«

Pán Katović sa musel usmiať tej náhlivosti. Tu mu vysvetlil, že bohatstvo by bolo, len si ho vziať. »More je bohatstvo, ktoré nás čaká doma. Druhé bohatstvo je v nás. Sme kupci a námorníci od koreňa.« Nikola uznal, že sú to dve veľké bohatstvá, ktoré sa nevyčerpajú. »Chyba je, že sme poklad zakopali. More nám vzali. Naši ľudia slúžia na ňom cudzím: Nem=com a Talianom. Musejú slúchať iných. Idú za plácu po Turecku, Indiách a Činach na paráda=nych lodiach, keď oni sami mali mať svoje lode, sklady a obchodné domy doma i po svete na vývoz a dovoz. Bohatstvo z cudzích krajov, hoc ho dovážajú nie veľa, musia oddať svojim gaz=dom.

»Tá plavba sa ani nevypláca«, poznamenal Žeravić. »Spoločnostiam musejú dávať podporu od štátu. Nám nedávali podpory, my sme sa sa=mi držali,« dodal hrdo. »Ešte sme my dávali poplatky štátu.«

»Práve preto, lebo ste boli v svojom« — po=ukázal pán Katović. »Sami ste si boli i gazdovia

a správci i námorníci. Nemali ste správné rady a guvernérov z Viedne a Pešti, ktorí ani nevedia, že je more slané. To im je kára za našu krivdu. More nám vzali, aby sme ostali v chudobe a im slúžili, ale oni z neho nemajú osohu, lebo si nevedia s ním rady.«

»Tak radšej mať škodu, ako nám dať, čo je naše!« zhrozil sa Žeravić. »Vari prišli o rozum?«

»Z väčšej čiastky« — prisvedčil mu pán Katović. »Strach im zatemnil rozum. Boja sa nás, boja,« doložil tichšie — »že zbohatneme a zmocnieme. Radšej mať škodu, ako mať na mori bohatý, mocný národ, ktorý pýta, čo mu patrí. Viete, že kto má peniaze, má i moc, a kto má moc, vie vymáhať svoje. Preto nám z Pešte i z Viedne zasekali cestu na more a rozprášili nás po celom svete. Chcú mať zbedačených otrokov.«

Nikola ani netušil, že bieda a chudoba Dalmácie má korene v neprajnosti protivníka. Možno ani skúsenejší nepozerali na ňu s tej strany, ako pán Katović. Začal tušiť, že chudobu nedoniesly nové časy a para; uvalila ju zlosť a panovačnosť na Dalmáciu.

»Tak by sme mali ísť zas na more!« zvolal Nikola. »Ale ako? Na čom?«

»Museli by sme najprv chcieť, ale veľmi.« Položil mu dlaň na plece a zdrmal ho. »Dať nám ho nedajú, ak si ho sami nevezmeme. Musíme zas vstúpiť, čo ako, do dedictva. Keď je naše,

buďmeže zas na ňom, ako ozajstné deti mora. Starí boli o plachtách, my o pare a elektrine. Na more, na more, deti námorníkov a kupcov: chápať sa svetového obchodu!«

»A kde sú lode?« zastarel sa Nikola.

»Prvej ste rozprávali, ako sa prebudila u nás národná myšlienka« — vysvetloval mu. »Na nás ostalo, Nikola, prebudiť Dalmacii obchod, remeslá a hospodárstvo. Duchovný život i ná=rodný cit vyhasne v poddanstve; posluhovať iným, byť u nich v robote, nedá nám žiť svoj=ským duchom. Veru tak. Prichodí sa mať k sve=tu vo všetkých oboroch, nie iba na národnom poli! Ak chceme žiť svojsky, musíme mať v ru=kách svoj obchod, priemysel a nadovšetko pa=roplavbu.«

Nikola zas len hútal: na čom na more? Na plachtách sa vraj nevypláca, na paru nieto pe=ňazí. Kde sú peniaze? Bolo by ich hľadať, ra=diť sa. Mal tajný cit v sebe, že kto ich veľmi hľadá, že ich obyčajne najde. Skoro bol istý, že by sa ich dalo niečo sosbierať, keby každý dal, čo má v rukách. Jesto ich ešte po domoch a schovankách. »Dosť ich je i na úžere« — po=šepnul Nikola. »Keby tie bolo vytiahnuť naj=prv, pán Simon. Robia veľkú škodu po mestách a dedinách: hatia robotu, miesto pomáhať.«

»Nuž ano, prišlo by prebudiť peniaze, malé i veľké« — prisvedčil pán Katović — »ktoré spia v truhliciach, i tie, ktoré vyciciavajú špiky ľu=ďom. Utajené sú, spia a hlivejú. Buditelia tiež

tak vyvádzali národné povedomie z kútov a úkrytov: na ulicu, do obecného domu, do úradov i do samej snemovne! Prečo by sme my nevytiahli peniaze na more, do obchodu a do sporiteľne? Bolo by hneď lodí.«

»Ja by pristal na daktorú za námorníka!« zvolal Nikola. — »Hoc i za sluhu, ak by už nebol súci za námorníka. Nemusel by strážiť tovar na nákladnom moste v Punta Arene.«

»Ani ja by nebol tu«, priznal sa mu pán Katović, v hlase mu zunie mocný ohlas žiaľu. »Boli by sme doma. O tomto čase by sme sa vyhrievali kdesi na raňajšom slnci. Bolo by zimné slniečko, ale i tak by hrialo. Vetrík by nám nosil vôňu mora a boroviny. Práve o tomto čase oberajú citrony a pomaranče. O nedlho sa rozkvitnú mandľovníky.«

Nastalo ticho. Zabudli na všetko: mali dosť práce sami so sebou. Kdesi z kúta, ako sa priznal pán Fortunato, zdvihla sa túžba za domom. Hrýzla a zjedala ešte väčšmi, lebo musela mlčať dosiaľ. Z druhého konca sveta im kývalo: »Čo preto, že ste nie veľmi bohatí, keď by ste boli predsa doma? Ponáhľajte sa, nemeškajte . . .«

»Prebudiť peniaze«, opakoval Nikola. »Kto ich prebudí a soženie do hŕby?«

Pán Katovič sa pomeral s túžbou, zahnal ju zasa do kúta.

»Dôvera v čisté, pracovité ruky ich prebudí a soženie, Nikola.«

Zahodil ohorok cigary do mora. Letel ohnivým oblukom, soškvrčal a zapadol kdesi do tmy, ako zapadne hviezda, keď preletí nočnou oblohou.

Túžba za domom sa pohýbala znovu. Vystrčila večnú výčitku: »Či ti bolo treba ísť? Čo si zvýšil? Nemohol si vyžiť doma? Že skúsiť sveta? Čo si skúsil? Či tu žiješ bez práce a starostí?« a zasa len rozprávka o muche v sklade. Mala sa na čom pásť, ale ju ťahalo ku obloku. Tíkla hlavou o sklo, kým nespochabela ešte horšie. Natrafila na dieru a hybaj na slobodu. Dala sa do kŕdla poletovať na slnci. Ale prikváčila noc, pritiahol mráz: kde sa podieť? Vrátiť sa zkadial vyletela? A keď sa už nevie vrátiť...

Žeravić sa začal spovedať, že umlčí výčitky. »Keď loď predali, prichodilo sa chytiť inej roboty. Nemôhol som obstáť bez mora. Oželel som sa. Keď iná robota; tak aspoň nie doma, kde mi je na očiach more. Vybral som sa sem zbohatnúť ľahko a chytro: že je vraj zlata ako piesku. Pôjdem, reku; za zlato si nadobudnem loď, budem zas na mori. Ale sa nezarábalo tak chytro, ako išiel chýr. Čo som zarobil nebolo dosť na veľkú loď ani na malú. Načo varovať peniaze, keď nestačia na loď? Urobili sme si radšej zábavu: vypili si, hrali karty, tancovali. Bolo zas veselo, čo len dakoľko dní. Zasa bol kvietok v dierke na kabáte, ako za mládenca. Dievky i vtedy opatrovaly klince a pelargonie

v obloku. Večer nebývalo otupne. Čo sa vykopalo, alebo zarobilo, prehajdákalo sa chytro. Keď nebolo v rukách ani groša, zasa do roboty. V nej ma postretalo šťastie. Podaril sa nám veľký lov, plné bárky rýb. Bolo by sa mohlo odložiť, ale tu prišla veľká vôľa ísť domov. Doma sa peniaze chytro minuly. Zas sa prišlo vrátiť, o požičaných. Bolo roboty a starosti odrábať dlhy, zas poslať dievke na cestu za otcom, lebo jej mať umrela. Tu ju zas opatriť, vydať. Pamätáte, že sme ju vydali...«

»Veď som jej bol na svadbe« — prisvedčil pán Simon. »Má sa dobre?«

»Ešte tak, vzmáhajú sa. Hostinec v kampe je dobrý obchod. Šťastie, že je tu. Nebyť jej, bol by hádam bludár dneska. Počal som sa i hanbiť trochu. Prišiel som i k tejto službe, za odmenu ako starý osadník.« Zasmial sa, ale nie od srdca. »Najhoršie, že už neuvidím domu.« Zatriasol sa mu chrípľavý hlas a začal chytro zapalovať, ale teraz papierovú. Vôňa lacného, tiež vraj habanského začala sa šíriť okolo neho. »I keby môhol, nešiel by už. Dievka je tuna.«

»Máte niekoho, Nikola, predsa potecha«, teší ho pán Katović.

»Tu je, a predsa je ďaleko, v kampe kdesi.«

Nuž kamp je ďaleko pre starého, nevládneho človeka. On taký samotár. Zahľadel sa naňho, ale mal proti sebe iba kopu háb, z ktorej sa ozývaly smutné slová. Predsa len patria spo-

lu, oba samotári. Čo mu stískalo prsia celé od=poludnie, popustilo. Od Žeraviča ho zahrievalo niečo. Nebude už opustený: má sa kde uchýliť, keď ho prikváči samota, ako ho trápila celé od=poludnie.

I jeho srdce sa otvorilo. Prišiel čas voviesť doň niekoho, ukázať mu, čo ho bolí. Len toľko, že sa prvej nesveril Srećkovi Mešetarovi: ale ten je už pán Fortunato, hádam by mu ne=porozumel: je veľmi šťastný, nemá rád výlevy preplneného srdca. Celú pozornosť obracia na veľké zámysly a lákavé podujatia. Jednoduchý, dobrý Nikola Žerević je súcejšia nádoba vliať do nej aspoň niečo toho, čo mu prekypuje.

»Ja, Nikola, by sa vám tiež požaloval«, začal sa mu prikrádať. Žeravič sa shniezdil na mie=ste, pozeral naň skúmave, ale nevidel nič, iba jeho tmavú postavu na vreciach kávy zo San=tosa. »I ja hľadám dobrého človeka. Sverili ste sa mi, nezatajili mi chyby a výstupky. I ja ich mám a sverím sa tiež.« Zamĺkol, hádam hľadal, odkiaľ začiať. Srdce mu tuho zabúchalo, keď siahol na rubáš, že ho podvihne, kde ležalo, čo nestačil ešte pochovať. »Počuli ste vari dačo o Dorinke?«

»I počul, i videl som ju.«

»A kde?« Chytil ho prudko za ruku a stis=nul mu ju.

»V Puntarene, kým sa nepodela kdesi. Kto ju nevidel, pán Simon?«

Pána Simona zabolelo. Z hlasu Nikolu vyznievala výstraha a či skôr bezohľadné zazlenie. Ale predsa číhal za slovom od neho akoby čakal zázrak, ktorý ho vytrhne. »Čo poviete?« naliehal naň.

»Čo poviem! Bolo načo pozerať, hm, i na čom nechať oči«, rozhovoril sa na ostatok. »Zadívať sa veru. I vy ste sa zadívali hlbšie, viem. A ja by vás mal hrešiť: či nie?

»Prečo nie, Nikola?« riekol ticho.

»To už nie, pán Simon.« Hovoril ticho, bolo na ňom badať neistotu. »Nie som si istý v jednej veci.« Nikola ocítil ako mu stíska ruku, čul jeho ťažký dych. Musel sa smiať, aký nepokoj schytil nového priateľa. »Nie som si istý« riekol — »či by sa nebol i ja zadíval ešte hlbšie, byť na vašom mieste. Takto, ako som, nepatrilo by sa mi tisnúť sa nikomu do očú. Ktorá by stála o strašidlo z konopí? Ale vravím, ako je.« Priateľ sa shniezdil pred ním i pustil mu ruku. Začal pokašlávať sucho. Iste ho urazilo, čo počul. Nikola pohol plecom a napomenul mu: »Veď som vám len toť rozprával, ako som nosil, ako starý ženáč, klince a muškatové perečká od dievok. A tie veru neboly hodny stupiť do jej šľapaje. Kdeže nevziať od nej kvietok, čo hneď z bodliača? Bola, viem iste, čertica, Dorinka. Zmiatla nejednu hlavu chlapcom i mladým i starým. Šťastie, že sa odpratala.

»Keby to išlo do žartu, Nikola!« zastenal ten proti nemu. »Vďačne by sa smial. Možno

bol iba ošiať, ale zadrelo do hlboka. Vyryplo jamu, Nikola. Nedá sa zahádzať a nechce zacelieť.«

Zarazil sa starý námorník, že nový priateľ má opletačky pre tieto veci. Na také pletky obyčajne zabúdame. Slová a bôľné otrasy hlasu ukázaly mu, že je nie s ním dobre: nezdolie striasť so seba, čo sa naň zavesilo. Kto by bol myslel; vyučený človek a odkladať si také pamiatky! Kvietok v gombíkovej dierke uvädnul, odhoď ho, bárs i do mláky. Načo ho držať na pamiatku? Dorinka bola pekný, menistý motýl na slnci: kto by sa bol nazdal, že bolo i žihadlo? Chcela sa zabávať, i zabávala sa. Vychytili, že i s pánom Katovićom. On hádam ešte väčšmi ako ona. Ale sa zabávala i s inými: a to sú hry a kratochvíle, nie veci, ktorým dajú zadrieť do srdca. »A čo ste chceli z nej mať, pán Simon?« ozval sa po chvíli. »Vari len nie pani Katovićovu?«

»Kto by vedel povedať, Nikola?« A v jeho hlase bolo veľmi málo pochybnosti, skôr zunel z neho bôľ.

Nahneval sa Nikola na toľkej slabosti. »Dorinka bola veľmi ľahký tovar, nesúci do poriadneho skladu. Bolo ich dosť, ktorí ho poobracali, ale nikto, aby sa bol naň ulakomil.« Pohnieždil sa nový priateľ, nesladilo sa mu slúchať hany na najkrajší tovar, ktorý mu zaslepil oči. I Nikola sa zľaknul, že sú mu ruky drapľavé, ovíjať také háklivé boľačky. »Nuž dobre, rany sa už

nedotknem. Ale múdre urobila odpratať sa. Mala muža, pán Simon: ako by ste si boli s ním poradili? Bol by vám dodnes chodil popod obloky.«

»Druhé tiež maly muža, boly možno ako ona a premenily sa,« zastal ju pán Katović. »Viete sami, že sme nie dokonalí, ale zas ani celkom nanič. Koľkí sa polepšia!«

Nikola bol hotový dať sa ešte do nej: ale ako ju biť, keď nebije ju, ale chudáka priateľa, ktorý nad ňou drží ruky a berie na seba šľahy. Bol by mu vysvietil, že ak boly iné ako ona, a popravily sa, že maly predsa niečo súceho ešte doniesť do domu. Ale Dorinka! Aký mala po- riadok pri sebe? Uskočiť od muža ku pánu Ka- tovićovi a toľkým iným a potom na Severe kde- si uskočiť i od pána Katovića. Či neurobila dobre stratiť sa s očú, keď nemala poriadku pri sebe? Pekné vtáčatko! Malo pekné perie, ja- rabelo sa, možno vedelo i spievať pekne, ale nebolo do klietky. Dudok je dudok: nerozvo- ňal by sa od neho poriadny príbytok.

»Prepáčte, že som sa zastarel do tej veci, čo bola medzi vami a tou osobou«, začal sa vyho- várať, že zatínal prihlboko.

»Len dopovedzte«, posmeľuje ho zas. Pre- stal osŕkať, len by chcel počuť ešte niečo o nej. »Celkom úprimne, Nikola, čo myslíte. Sme sa- mi. Viem, že mi žičíte ako ozajstný priateľ.«

»Čo mám povedať?« vykrúcal sa Nikola.

»Najlepšie ju nechať tam kde je. Čo nás do nej?«

Pán Katovič videl, že ho už nepohne z miesta. Čo si vzal do hlavy, na tom i ostane. Ani ho už nebolí, ako prvej. Z jeho chripľavého hlasu sa mu prihovára úprimný cit.

»A čo bude z nej?« hľadí ho ešte pohnúť.

Zasmial sa Nikola. »Zarobila pekné peniaze, pán Simon. Ona si už poradí. Kto ju bude pásť?«

Pán Katović zamĺkol, nemal už čo povedať; ale nemohol ani uznať Nikolove náhľady. Trápila ho starosť často, čo bude s ňou a mužom. Budú sa túlať, kým nevýndu nanivoč. Nie je prešibaná, ako si Nikola myslí; nemá ani predvídavosti. Peniaze, ak ich má, premárni chytro.

Nikola sa trápi, že nový priateľ banuje za ženou, ktorú mal dávno zabudnúť. Rád by mu pozrieť do tváre, čo sa s ním robí: či ešte ju rád vidí, alebo nie. Čo dosiaľ vyrozumel od neho, nepáči sa mu: ako by sa pán Katović púšťal na chodníky, kadiaľ neradi idú dobrí obchodníci. Čo z nej bude! Či sú to rozumné reči?

»Prišly i iné starosti, Nikola«, hlas pána Katovića sa bol snížil a na konci zamĺkol. Vidno ako sa hniežđi, hádam sa okúňa vyjaviť, čo ho nadišlo. Badať, že sa i obzerá, či ho nepočúvajú hádam so strany. Ale nieto nikoho, iba čo sa hviezdy trasú na nebi. Nepočuť nič, iba kdesi v meste harmoniku. Nebodaj svadba, alebo krštenie. Tu sa zas ohlási veľmi známa: »Mno-

ga ljeta sretan bio, mnoga ljeta živio«... (Mno≈ho rokov buď šťastný atď.) Ale i tá zamĺkla v polovici. Možno zatvorily dvere na dome. »V tie časy, Nikola, mal som ztraty. Sverujem sa vám s vecou, o ktorej nevie ešte nikto z na≈ších.«

Nikola sa hodne zľakol. Hľadí naň skúmave, chcel by mu vidieť do tváre a merať na nej koľ≈ká bola ztrata. Iste ho šiblo, keď sa ponosuje: pre pletku by sa netrápil. Lebo on vždy sa drží svojej mienky: nešťastie neznačí nič, kým osta≈ne v citových krážoch. Ľahko sa z neho vyký≈chať. Zabudne sa po troche. City sa menia; citových otrasov vždy bolo a bude, kto by sa sožieral pre také pletky? Žena ľahko odstreč≈kuje, ako i muž, a ide čertov lapať. Miesto ísť domov, ohlási sa u mládenca. Ľahko zabudnúť na hodinky a ostať miesto troch hodín tri dni. Nebolo jej najlepšie, keď pozrela na ne: muž shľadáva, kde je, zastrája sa, že jej sreže rováš. Mládenec, ak je hodný človek, nenechá ju v bla≈te; schová ju pred ním a hľadí ju odpraviť prvým parníkom z mesta. Parník ide na stranu Čil: môže sa zabaviť na Severe, kým sa muž utíši a prestanú reči v meste. Čo na tom, že v ostatnú chvíľu vkradol sa i on na loď odpre≈vadiť ju na Sever? Aspoň ju obráni od muža ak by sa pobral za ňou s veľkou pomstou uro≈biť jej koniec sveta. Nič by nebolo preto, že nešiel s ňou pre jej bezpečnosť, ale pre ňu. Mlá≈denec ľahko spochabie a myslí na ženu i vtedy,

keď by mal myslieť na jej muža. Veď ani muž nebol ukrutný, ako sa paprčil. Hľadal i on najbližšiu loď na Sever, že ju azda dochytí a dovedie domov. Bola pekná, ako by ju mohol zabiť nič po nič? Veď tie fľaky čas vytiahne; zbľadnú, že neraz ani nepoznať, kde boly. Na Severe jej nenašiel, iba samého mládenca. Nevyvŕšil sa ani na ňom, radšej sa ho radil, kde ju pohľadať. A hľadali ju spolu.

Mládenec už vedel, ako sa vie Dorinka schovať, keď chce. Muža nechal tam, nech hľadá. Dal mu peňazí a vrátil sa prvým parníkom domov. Muž neochabnul, túlal sa; kutal, kým sa neminuly peniaze. Naostatok nahliadol i on, že jeho slnce, hviezda stálica nebude zahrievať domáce ohnisko. Obanoval, že jej poslal peniaze na cestu. Kým za jeho krvavé mozole prešla Ocean, vyšinula sa hviezda, urobila sa bludicou. Keď sa dostala na Sever, do veľkého sveta, prevrátila sa na kometu. Preletela krásnym oblukom a zapadla niekde za obzor. I žiara veľkolepého chvosta zanikla kdesi, iba čo si mládenec odniesol čosi ohnivých odbleskov na pamiatku.

Nuž vec nebola neobyčajná, stávajú sa i horšie. Bolo by zle iba vtedy, ak sa Dorinka dotkla nielen srdca, ale i vrecka. Nikola sa i zľaknul a spýtal sa hlavnú vec: »A mnoho, pán Simon, mnoho?« I hlas sa mu triasol od rozčulenia.

»Nuž uhryzlo ma, Nikola. Viete ako idú peniaze, keď im ukážete cestu.«

»Viem, pán Simon, viem: ani čo by osieval pšenicu na deravej ličienke. Po sebe viem, ako bývalo v prístavoch, ale i tu, pri tých klincoch a perečkách z muškátu. Ako teraz idú tie veci, neviem. Ale vo všetkom badať, že drahota rastie, tak myslím ani tieto príhody nezlacnely. Ale už sa stalo. Pomyslite si: bolo a strovilo sa.«

»Veď tak býva, Nikola, v taký čas nebolí hlava a nerozvažujeme, čo robíme. Ale o výdavky by ani toľme nebolo. Boly iné štrbiny pre nedbanlivosť a zábudlivosť.« To mu riekol ešte tichšie, skoro pošepky.

»Hm«, zahundral Nikola. Zhniezdil sa tuho a nachýlil sa k nemu. »Hádam na burse,« začal hádať. »Bodaj skazu vzala! Horšia je od rozblúdenej ženy.«

»Ako vezmeme. Ja nehrám nikdy na burse, ale kto má platiť v cudzích peniazoch, musí hrať voľky nevoľky, lebo ich kupuje. Kým som bol na Severe mohol som mať lacno argentinské peče. Behal som za inou vecou a premeškal dobrý čas. Keď som sa vrátil, musel som ich platiť veľmi draho.«

»A veľmi?« Nikola čakal ako na tŕni. Jeho ztratu cítil ako svoju. Pán Katović bol predsa len ich chlúba. Jeho nešťastie by pocítili mnohí, lebo by sa ich dotklo. »Azda vám

nič nebude. Raz ste utratili, druhý raz sa na- hradí.«

»Nenazdávajte sa, Nikola. Šaľba je čo ho- voríte. Omyl a klam. Čo raz škodujete, nena- hradíte nikdy. Ak i zarobíte pozdejšie, nemô- že byť náhrada. Boli by ste mohli zarobiť za- robené i bez ztraty, ak ste mali zarobiť.«

Hodil Nikola rukou. Veď je pravda. Kto sa teší škode? Ale zas nešťastie chodí po ľu- ďoch, nie po horách. »Zdravie nadovšetko!« Dodal útešlive. Dôvera v jeho pevné postave- nie nedala sa ľahko vyknísať uňho, ako ani u ostatných krajanov. Boli istí, že sa zapieril, bude mať niečo i odložené. Zarábä, obchod vy- náša.»Váš dom zmôže i to, i horšie, len sa ne- opúšťať.«

Pán Simon sa len usmial.

»Kým ste tu, bude i peňazí« — dohovára mu. »My robíme peniaze, nie peniaze nás. Pa- mätám sa, nie je ani dvadsať rokov, boli ste v dome Rosalez Varas y Compañia. Vtedy ešte o plate, dnes vás už kladú medzi najprvších.«

»Vravia viacej, ako je vo veci, Nikola. Pre- háňate z priateľstva.« Zavrátil ho a schýlil sa k nemu. »Musím vám vyjaviť, nieto už tej isto- ty, čo bola zprvoti. Neviem či chápete, čo vravím, ale je tak. Keď sa vám zle povodí, naj- mä pre svoju vinu, nadíde vás nedôvera v sa- mého seba. Ku mne sa už vplichtila, šepce mi, že som prepásol šťastie. Ešte sa jej spieram, ale hlási sa, kričí. Obchod nejde, ako má ísť.«

»Pekná vec veru!« Zachrípal a prežrel slyšnu. Iste jej bolo moc, glg bolo zjavne počuť. »Načo to hovoriť? Nedajte sa! Vy ste naša chlúba. Na vás visíme, i menší kupci i my, ktorí kupujeme u nich alebo u vás. Čo by bolo bez vás? Poraďte sa s múdrejšími. Čo vám poradiť ja?«

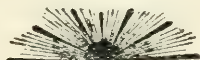
»Pekne hovoríte veru, radiť sa. Koho? Myslíte, skočí do mora každý, keď vidí iného, že sa topí? I mne by bolo ľúto našich, ale vieme, koleso sa krúti. Čo bolo na vrchu príde na dol.«

Nikola nemôže uznať ani považiť. Také reči! Z nich páchne nedôvera v seba samého. Slabosť to voláme. »Ak je už veľmi zle, vráťte sa radšej z kratšej cesty. Nechajte všetko ako je, predajte, alebo prenájmite a choďte sa prejsť. Medzi iným svetom prídete zasa k sebe. Choďte domov. Dom vám dodá zasa dôvery v seba a chuti do roboty. Viem po sebe. Keď som sa vrátil od nás, bol som iný. Oslabneme akosi, keď sme dávno nevideli dom. Nebolo by nič z nás, keby sme nešli domov nabrať sa novou silou. My sme nesúci, keď sme dlho z domu. Bez vlasti, vidím, nežijeme. Vädneme. Hoc nám je inde neviem ako dobre, zle nám je, ak neideme lecikedy domov. Tam je náš živeľ . . .«

»Ďakujem, Nikola. Vaša rada je dobrá. Mne tiež bolo na ume, vybrať sa. Len by mohol! Ďakujem za všetko. Potešili ste ma veľmi. Dávno som nešiel spať ľahký ako dnes. Boli ste mi brat a spolu láskavý otec.

Prídem zas, keď mi bude smutne.«

»Viete, kde je môj dom,« riekol mu mäkkým hlasom a stískal mu ruku. »Najdete ho otvorený od mrku do svitu.«

V.

Na väži farského chrámu zvonia poludnie. Dojímavý, hlboký hlas zvonov nesie sa mocným súzvukom nad mestom. Všetko stíchlo. Ulice sú ako vymreté, nie ako v robotný deň, keď sa hemží robotný ľud, idúc domov, alebo do hostincov na obed.

Z rohového domu ulice Temuco a Manuel Rodriguez vyšli páni Franjo (čítať Fraňo) Dolčić a jeho dobrý známy a či priateľ pán Kuzma Vodopija. Pán Dolčić je spolumajiteľ kupeckého domu, z ktorého práve vyšli, známeho obchodu s miešaným tovarom, ako hlása i veľká tabuľa na štíte: ‚Almacen a la cindad de Londres, Paris y Talca. de Francisco Dolchich y Jozè Colchich. Provisiones para familias.' Obchod venovali najvýznamnejším mestám Londýnu a Paríži. Medzi ne prišla i Talka, bohaté mesto stredných Čil, ktoré svojmu okoliu značí najmenej toľko, ako Londýn alebo Paríž pre celý svet. ‚Provisiones para familias' značí potreby pre domácnosť a rodinu.

Pán Dolčić od firmy Dolčić a Kolčić je mladý, veľmi poriadny, pečlive oblečený mládenec.

Po obleku hneď poznať, ako dá seba. Nosí sa dobre, hoc v tej veci nemôže sa už rovnať pánu Vodopiji, ktorý sa nosí vyberane a drží sa trochu švihácky.

»Veru sa vám divím, pán Kuzma« dohovára mu Dolčić —« že nemôžete najsť miestka takej nepatrnej sumičke.«

»Nie ani nepatrná, pán Dolčić,« vykrúca sa a švihá lesklou paličkou so striebornou hlávkou. »Dvadsať tisíc je už peniaz, a podmienky sú ťažké. Veľký úrok, prvotriedna bezpečnosť: záloh alebo intabulácia. Nezahryzne do takého jablčka iba kto je veľmi utisnutý.«

»Práve takých hľadať« — pristáva pán Dolčić. »Kto má vklad v banke, nebudeme mu núkať.«

»Prvotriedna hypotéka, pán Dolčić,« opakuje pán Vodopija: »Nezabúdajte na ňu. Kto ju má na porúdzi, hľadá lacnejší groš a najde ho.«

»Prepáčte, nie len tak!« odporuje pán Dolčić.

»Dovoľte, veľmi ľahko.«

»Kupectvo viazne«, vysvetľuje pán Dolčić. »Banky nerady dávajú.«

»Nerady,« uznal pán Vodopija, »ale predsa dajú, kto ich vie zaobísť. Prvotriedna zábezpeka, verte mi, najde si cestu i do nich.«

Pán Dolčić sa zarazil, nepáči sa mu dnes pán Vodopija.

Indy úslužnosť, ochota, dnes výkrutky.

»Peniaze ležia; čo deň, to hotová škoda. Ako že sa zmôžeme, pán Vodopija, týmto činom? Tak nikdy nepôjdeme domov!«

»Mohli by ste i zajtra, pán Dolčić,« usmial sa pán Vodopija. »Nechybuje nič iba lístok. Bolo by z čoho.«

»Ako je to, že naše nemôžete strčiť nikde a pán Gojčević ich má medzi svetom koľko chce. Stavím sa, nebude mať tisícku na svojom bydle, hneď by ste jej našli miesta.«

Pán Vodopija pozrel do diaľky, v tmavých očiach mu zaľahol tieň. »Aký ťažký je náš chlebík« dumá v sebe. »Ak chceš zarobiť peču, pod chvíľou musíš prežierať takéto pilulky.« Ale sa mu zas vyjasnila tvár. Do čerta! Nedá sa vyhodiť z koľaje len tak. I on chce ísť domov: dodá si vôle a vytrvalosti.

»Pán Gojčević najde miesto. Nehľadá prvotriednu bezpečnosť. Peniaze dá a úroky si vyberá. Ide mu ako po loji.«

»Nikdy neprišiel o nič?« diví sa pán Dolčić.

»Ani raz dosiaľ,« istí pán Vodopija. »Hoc je nie prvotriedna bezpečnosť, uhľadím mu vždy dobré miesto.«

»A mne nechcete!« vytýka mu pán Dolčić.

»Hneď dneska, ak pristanete,« núka mu pán Vodopija. »Rozdelím sumu a rozpožičiam v čiastkach. Hneď vám dajú úroky napred. Vidíte, pre tisícku-dve nikto sa nedá preháňať po súdoch, alebo sa dať exekvovať. Ale pre desať,

dvadsať tisíc sa už skôr vyplatí. Dajte si po=vedať: ako vám vravím a peniaze nebudú za=háľať.«

Pán Dolčić sa bol rozohnal tuho, ale pán Vodopija ho zavrátil. Vie, ako svet beží; ľahko odzbrojiť ľudí, ktorí nevykuknú celý týždeň z domu. Pán Dolčić zapadol do starostí a ťaž=kých myšlienok. Vďačne by pristal, čo mu ra=dia, ale či rozkazuje sám? Tu je pán Josip Kol=čić, prísny spoločník. Pozrel by naň, keby roz=dával peniaze na verímboha, ako na ztratenú vartu. Ej, keby bol sám!

»Tak čo poviete?« naháňal ho dobrý známy a či priateľ. »Pristaňte. Od zajtra vám potečú zdravé úroky.«

»Sám neviem. Nemôžem pre spoločníka,« vyhovára sa.

»Nuž nedávajte mne vinu,« napomenul ho. »Hľadajte ju, kde je.«

Dokončili poradu a zastali v ulici »18 de Setiembre« na rohu s Bolivarovou, nie priam ďaleko od hlavného námestia. Na uhle stojí prí=zemný dom zo zinku. Dvere má na uhle, poze=rajú do oboch ulíc. Bolivarova ide od mora do vrchu, Diez y ocho de Setiembre (čítaj diez i očo) ťahá sa celou dĺžkou mesta. Nado dvermi, ktoré sú na skresanom uhle domu, je pekný ná=pis: ‚Hotel=Restaurant'.

Vstúpili do hlavnej miestnosti. Na Boliva=rovu ulicu má široký oblok na dlhšej stene,

s ulice Dies y ocho má tri obloky, ale menšie, o bielych záclonkách s čipkovou obrubou. Na ľavo odo dverí je dlhý stôl, futrovaný zinkom, na ňom fľaše, poháre a kalíšky. Stena za sto= lom má police zapratané fľašami. Po riade a fľašiach zkúsený si môže domysleť, že je nie v kantine prvej triedy, ako sú v kluboch, alebo prvých hostincoch. Na jednej polici sú samé fľaše s bľachovou čiapočkou: v nich je pivo z tunajšieho pivovaru, ale i limonada. Pri konci stola je súdok hore dnom s nasadenou pipňou. Väčšina hosťov radšej pivo zo súdka. Druhý súdok, čierny a obdratý po obručiach, leží na bruchu na podstavci, má tiež pipňu, ale dreve= nú. Z nej vymoká červené víno, tu i tu padne kvapka do podloženej misky.

Hlavné miesto zaberá biliard, najväčšie ná= radie v dome. Držia ho dobre, nemá trhlín, ani záplat v súkne. Pri druhej stene, medzi oblok= mi sú stolíky a stoličky, iste pre hosťov. V úza= dí proti hlavným dverám je hodný stôl. Pri= kryli ho vari pre desať, alebo dvanásť osôb i priložili stoličky z ohýbaného dreva, ale len s tejto strany, zkadiaľ pozeráme. S tamtej ve= ru nechali cele obyčajnú lavicu. Ale kto sedí na nej môže sa oprieť o stenu. Zabieliť sa neza= bieli, steny sú vylepené papierom na pestré pe= rečká z ruží a klincov. Stôl volá hosťa i príve= tive, ale zas i slávnostne akosi. Taniere sú na ňom veľmi poriadné. V prostriedku je správa so soľničkou a nádobkami na olej a ocot. Bru=

chaté fľaše s červeným a či skôr čiernym vínom čakajú hotové na jednom i druhom konci. Obrus a ručníčky z mocnej činovate skvejú sa čistotou. Nezahanbily by sa na najparádnejšom stole.

Páni Dolčić a Vodopija poťahovali vôňu, ktorá sa šíri z kuchyne. Vynašli, že pochodí zo zápražky s cibuľou a suchými hubami. Pán Dolčić si šuchá ruky, usmieva sa a žmurká na pána Vodopiju mnohosľubne. Chcel mu dať znať: »Zasa poriadny obed. O jeden pôžitok budeme bohatší v tomto otupnom živote ...« Hádam i zabudol od radosti na nepríjemný rozhovor, ktorý viedli pred chvíľou

Obrátili sa k dlhému stolu. Za ním stojí sám gazda, pán Martin Kesica, tiež krajan z našej skalnatej Dalmacie, z utešeného Záhoria, dediny Orlovca tuším.

»Akože sa máte, pán sused, ako?« prihovára sa mu pán Dolčić a tre si ruky.

Pohnul nedbale plecom. »Tak! Ako hrach pri ceste.«

»Čo sa žalujete? Čo vám chýbä?« zadivil sa a pozerá naň s výčitkou. »Chlap ako buk, a žalovať sa« kýva hlavou na pána Vodopiju, prečo nevyhreší gazdu ako svedčí, pre hriešnu nespokojnosť.

A má pravdu. Vidí pred sebou chlapa, akých len v Dalmácii vídať. Dlhý stôl mu nesiaha temer ani do pása, hoc pán Dolčić a Vodopija

museli by sadnúť k nemu na vysoké stoličky. Prsia má vypučené, zpod bielych rukávov, vyhrnutých do lakťa vychodia ramená ani války. Okrúhla tvár až kypí zdravím. Pravda, na líciach a nose šíri sa dosť hustá sieť belasých žiliek. O hlave by povedal pán Fortunato, že je okrúhla. Vlasy trčia ani štetka do hora, lebo ich ostrihli na krátko. Sotva vidno okolo uší dakoľko bielych vlákien v čiernej húšťave. A predsa mu bude čosi. Čierne oči pozerajú akosi smutne, skoro by povedal, že sa v nich ukrýva strach a či úzkosť.

»Rozmaznal sa gazda,« usmieva sa pán Vodopija. »Pani Tereza ho rozmaznala.«

»I nás, i nás« uznal pán Dolčić. Zas potiahol vôňu do nosa. »A príde pán archivár dneska?«

»Nie, dneska nepríde,« oznamoval gazda.

»Znak, že nebudú pyrožky so sekaninou,« usmial sa pán Vodopija. »Neohlásil sa dnes ráno, čo chystá pani Tereza?«

»Hej, bol sa ohlásil na kalištek ferneta s bitterom,« prisvedčil gazda.

»Kto vie, kde utkvie na obed,« smeje sa pán Dolčić.

»Kde bude najlepší,« vysvetľuje mu pán Vodopija. »Od rána do poludnia nemá inej roboty, ako vyzvedať, kde čo varia. Nech nepríde; ja sa nerád dívam ako berie makarony, najmä ako cmukne, keď sa mu vošmykne do úst. Či si hodíme jednu?« obrátil sa k pánu Dolčićovi.

»Nedbám, ak bude gazda držať s nami.«

»Ja už len tak očistomky« vyhovára sa gazda. »Sladkú vodičku.«

»Čože je to za poriadok? Vlahov alebo fernet je zákon!« okríknul ho pán Dolčić.

»Mne vyšiel iný zákon: doktori sa zastareli,« pripomenul gazda.

Vzali drevený pohár s kockami; hrajú, kto bude platiť. Vyšlo ako obyčajne výnde: platiť rad radom.

Okolo stola sa ich sišlo viac o chvíľu. Vítali sa vesele, akoby sa rok neboli videli. Vid Dargaš, ešte mládenec, ale už pri rozume, majiteľ povozov: v robotné dni pracuje s karretou o dvoch kolesách, sváža a rozváža tovar kupcom; v nedeľu, najmä po poludní, chodieva s kočom, pyšnou viktoriou. Ako vieme, je dosť ťažká; kone, ktoré priaha do nej, tiež ťažkavé. Je z ostrova, veľmi bystrý a veselý; na svadbách a kršteniach, keď sváža hosťov, sedí za stolom s nimi. Okolo polnoci začne strúhať výpovede vo veršoch.

Petar Bubinović sa tiež ustanovil. Vysoký kostnatý mládenec. Hlava na dlhom krku prihla sa čosi napred, vlasy má dosť uchlpené. Dlhý, trochu ohnutý nos, temer ako zobák, ako by tiež ťahal hlavu napred. Svetlé fúzy ovisly mu hodne nadoľ. Neoblieka sa pečlive, ako priateľ Vid Dargaš. Šedivé šaty má pokrkvané i poobdierané po švíkoch. Obul si veľké čižmy,

hoc je leto. Kde stane, odtlačí všetky klince po podlahe, nejmä ak je linoleum. Má už svoje rôčky, ale ešte mládenčí. Hádam myslí, že mu je dosť času do žeňby.

Krešimír Zarada, tiež v sivých šatoch a úzkych nohaviciach za žltými sárami, ako sme ho už prvej videli, je veľmi malý. Ale pekná výrazná tvár, zvlnené svetlé vlasy, uhladenosť v pohyboch ukazujú, že je niečo lepšieho: nie je darmo syn meštra. Patril by čo ako do inej spoločnosti. V držaní sa mu tu málo kto vyrovná, iba ak by pán Kuzma Vodopija.

»Ako ste sa vyspali, gazda?« spytuje sa Petar Bubinović. »Chlapci, dajme si jednu!«

»My sme už užili«, uťahuje sa pán Dolčić; pán Vodopija tiež. Zanedbaný Petar nepáči sa pánu Dolčićovi. »Načo sa sem vláči, paskuda!« žehre sám v sebe.

»Teda my, Vide a Kreško!«

»Dobre, ja trochu vermuta«, pristal Krešimír. Nerád pil, ale ho nechcel sohrdiť.

»To je nič«, hreší ho Petar. »My s Vidom dačo tuhšieho.«

»Ja nie«, odhŕňa sa Vid Dargaš. »Ešte by padnul pod koleso.«

»Tak s gazdom!«

»Ja ani tak!« odvrknul mu. »Daj mi pokoj; vieš, že nepijem.«

»Načo sa odhadzovať od dobrej veci?« do-hovára mu. »Mne pelinkovca a kvapnite bittera, ale hodne. Prečo nie i vy trošku? Inakšie by sa vám pozeralo na svet.«

»Ľahko tebe pozerať, keď nevídíš na piaď od nosa!« zahriakol ho gazda. »Čerti ťa sem do-niesli!« myslí si. Nemá ho veľmi rád ani on.

»To už len my dvaja« — obrátil sa ku Kre-šimírovi. Vzal pohár s voňavým pelinkovcom a bitterom. Keď ho priložil k ústam, najprv fú-ziská zvedely, či je nápoj dobrý, alebo nie.

Dvermi odo dvora vošiel do izby vysoký plecitý chlap. Okrúhla červená tvár len tak svieti a ligoce sa. Poznať, že ju len toť vydrhnul, keď sa holil. Vlasy sú svetlé, trčia do hora ako gazdovi, ale ťažko povedať, či sú svetlé, alebo skôr sivkasté. Mocné fúzy by mali deliť tvár na dve čiastky, ale akosi sa slialy s červeňou líc. Ak ošedively dačo, dym dohánu ich pri-farbil, že poťahujú na červenkavo. Má tma-vú, pletenú košeľu z vlny. Na prsiach sú pís-meny P. S. N. C. (Pacific Steam Navigation Company). Pochodí zo skladov anglickej paro-plavebnej spoločnosti. Také košele v Puntarene nosia chlapi, ktorí majú prácu v prístave. Pod-dajné pletivo košele sa roztiahlo, najmä na ple-ciach a ramenách; cezeň svieti biela plátená košeľa. Ide mornárskym krokom, hodne roz-kročene: majú i čo nosiť jeho nohy. Plecia, väzy a ramená svedčia, že je v ňom veľká sila.

»Pán Nikola!« zvolal Petar Bubinović a oči mu zasvietily. »Dáme si jednu?« Petar bol akosi natešený. Nedbal by ho počastovať.

»Nebudem, synku, nebudem. Len čo som vstal, nepokazím si obed.«

»A čo ste si nepospali? Nedeľa je«, dohovára mu pán Dolčić.

»Mne je nedeľa ako robotný deň. Nerobím nikdy. Ale som vstal, že sa poshováram s priateľmi aspoň v nedeľu, keď nemajú roboty.«

»Aké má priateľstvo k nám pán Žeravić!« pochválil ho pán Dolčić.

»Čidali!« prisviedčal Petar Bubinović. »Pán Nikola, tuto gazda, Vide, Kreško, nuž i pán Dolčić, ešte sú ľudia: ostatok, bračekovci, len do dela nabiť.«

»Len nenabíjaj, človeče!« zavrátil ho gazda. Horko ťažko ho trpia a opováži sa roztrieďovať iných: koho nabiť do dela, koho nie. Keby kto, ale Petar, paskuda v Dalmácii — ledačina v Amerike. Chlapi z jeho dediny rozprávajú ešte teraz, čo stváral. Mať a susedia nevedeli si rady s ním. Keď bol malý chlapec, vyškrtil materi celé hniezdo kuriat, odrel ich, rozštvrtil a povešal na klinčeky: že je vraj mäsiar, ako Bučić. Keď podrástol, nanosil sa často do kurína súsedom. Sliepky a morky piekli chasníci po viniciach, obyčajne zavolali na hostinu gazdu, komu ukradli. Chudák Buchalo kúpil bľachovicu

bielej farby, že natre rámy na oblokoch a dvere. Ukradnul mu ju a v noci mu obielil dvoch somárov vo vlastnom jeho dvore. V Puntarene tiež povyvádzal pestvá. V noci, keď ide po tichej ulici, rafe papekom po zinku. Zink je jarkovaný; papek rafe tuho, že celý dom skočí na nohy, čo sa robí. Vplichtil sa do domu na potrest pánu Martinovi. Nemôže sa ho striasť na pekný spôsob, vyhnať ho bez príčiny sa zas bojí: kto vie, či by sa mu nevyvŕšil.

Doniesli na stôl dve veľké misy makaronov na omáčke z hovädzej pečienky. Spoločnosť si posadala za stôl, nedala sa núkať. Nikola sedí na prvom mieste vo veľkom kresle z ohýbaného dreva.

»Čože ho nezavoláš«, napomenul pán Martin pani Tereze. »Vystydne mu: čo nejde?«

»Veru som nie. Vie azda, že je obed«, odpovedá pani Tereza z kuchyne.

»Zavolám ho ja« — ponúknul sa Krešimír a skočil s lavice na konci stola. Vyšiel dvermi, ktoré vychodia na dvor. Pod stenou prešiel ku prvým dverám. Nakukol do veľkej, peknej svetlice o dvoch železných posteliach s kožami pred nimi a kobercom na prostriedku. Nad umývadlom je nachýlený pán Andrija, umýva si tvár.

»Andrija, volajú ťa.«

»Nech čakajú trochu. Prídem zaraz.« Utiera chlpatým uterákom tvár. Červenie sa a ligoce; práve sa oholil.

»Oddelili ti na tanier, nebudú čakať.«

»Nemohli poshovieť, kým sa obriadim«, urazil sa.

»A keď sú všetci«, oznamuje mu Krešimír. »Nebudú toľkí čakať na jedného. Hybaj chytro.«

»Zas mi vystydne. Nebudem môcť vziať ničoho do úst. Čože máme?«

»Veď vieš, ako v nedeľu; makarony.«

»Keď vystydnú, nepozrem na ne.«

Krešimír pokrútil hlavou. »Ach, kríž je s tebou Andrija!« Pričapil dvere a sadnul na miesto. »Že ide« oznamoval gazdovi. »Holil sa, nemôhol prvej.«

»Môhol sa prvej holiť, včaššie vstať. Mal sa kedy naspať,« zastarel sa Petar Bubinović. »Pán Nikola prišiel na svitaní a tu je kedy my. Sedí si ani čo by ho zo škatulky vyňal. Iba to triko má biedy, kým sa nerozdrapí.«

»Daj ty, synku, pánu Nikolovi pokoj,« zavrátil ho Žeravić. »Ak sa triko roztrhne, ošijeme ho.«

»Drž jazyk za zubami«, okríkol ho gazda. »Chcel by si badurkať? Robiť zburu!«

Petar sklonil hlavu s dlhým nosom nad tanier. Hľadí naberať makarony na vidličku, ale sa kĺžu. Podoberie ich hŕbu, ale kým ich donesie k ústam, skĺzne sa ich zas väčšia polovica do taniera. Naľakal sa veľmi pána Martina. Jeho smutné oči, keď šíbly naň, zablyšťaly sa zlostne.

Ešte sa väčšmi najedoval naň, ako otvára ústa na makarony, ako sa v nich kochá, kotloš, kým sa on prizerá naň od tenkej polievočky s griz=kou. Chlipká ju chlipká, ale srdce piští na to, čo jedia iní. Veď i on vie, aká je omáčka. Bol by ukázal vďačne doktorovi, že haraburdí a na=pukal sa makaronov a kyslej kapusty: ale vie, že by mal galibu, ako iné razy.

Konečne vošiel do jedálne i pán Andrija Gojčević. Má robotné nohavice s papučami na nohách. Hánky prstov vystavilo v nich ani veľ=ké orechy. Je len v košeli, bez golierika. Vlasy hádam prihladil, ale ich nepolial; nechcú poľah=núť, akoby maly. Celý rad, ani šiar na streche, trčí na bok a do vrchu nad pravým obočím; kní=še sa hore dolu. Je ako hrebeň daktorých ko=hútov, keď im netrčí rovno do hora, ale sa tiež ovesí takto nad okom.

»Dobrý deň!« pozdravil predsa, ale nie s chuti. Prešiel dlhými krokmi a ani nepozrel na nikoho. Predsa ukáže, kto je tu prvá osoba. Dosť zle, že ho nevedeli počkať a preukázať mu úctu, ako sa patrí. Sadol ku tanieru, prehre=bá sa v chutných makaronoch; mrští tvár, že sú nie ako majú byť. Naostatok dal sa predsa len do nich.

Pán Martin pozre naň tu i tu. Hľadá mož=no príčinu, prečo sa mraští. V jeho smutnom oku sa ukazuje nepokoj, alebo vari strach. Pani Tereza si zastala v kuchynských dverách, príde jej stáť priamo proti stolu. Dvere sú v krátkej

chodbičke, ktorou sa ide na dvor. Jej tmavosivé oči pozerajú po hosťoch, ako im chutí. Keď sa pán Andrija prehŕňal v dobrých makaronoch mrzute ani v dákej mätienke, začervenala sa ešte väčšmi, pozerala naň prísne.

Nie je veľmi stará, bude hádam niečo mladšia od muža. Tvár má veru veľmi všednú: v nej je všetko veľmi ustálené, ťažko z nej hádať roky. Nemá mnoho vrások, ale koža veru nie je tiež jemná a hladká. Najhoršie, že sa jej nos spľaštil a to skoro na samom konci: a bol sa pekne pohnul, že sa preukáže ako orličí. Preň jej tvár miesto vľúdnosti obliekla si výraz tvrdej zanovitosti.

Keď pojedli, priberala sa posberať taniere, ale Krešimír sa obhodil, sobral ich sám na stôsik. Keď ich doniesol k nej, jej neprívetivou tvárou preletel predsa akýsi jas. Tmavosivé oči pozrely naň mile, veru i všedná tvár opeknela. Pán Martin, keď mu Krešimír bral tanier, pozrel naň vďačným okom. Poznať, že tohto čeľadníka má rád.

Doniesli čiernu kávu a zapálili si. Pán Andrija sa premína. Vsotil čiernu kávu razom do hrdla a už sa poberá.

»Na zdravie, Andrija!« zavolal za ním Nikola. Nedostal v odpoveď ‚ďakujem', alebo nedopočul, alebo mal jeho prívet za posmech. »Čím ďalej tým lepšie« zašomral Nikola.

»Nevie, kde sa dieť od pýchy,« zastarel sa Petar. »Ani starších si neváži.«

»Čuš už toľko« okríknul ho pán Martin. »Čo prilievaš oleja na oheň!«

Krešimír sobral riad, čo ostal ešte na stole a odniesol do kuchyne. Vyzliekol kabát, vysúkal rukávy, nalial teplej vody do bľachového umývadla. Papierovú cigarku zastrčil do kútika, hlavu nakrivil na stranu, aby mu dym nebil do očú. Umýva riad chytro a dobre, ani najzručnejšia slúžka, taniere ukladá do radu opreté bokom, aby sa ociedzaly. Pani Tereza ich utiera.

»Prečo sa babrete s riadom!« usmieva sa mu. »Mohli ste ostať s nimi, poshovárať sa.«

»Zunuje sa, pani Tereza,« vyhovára sa Zarada. »Tieto dva týždne, čo som v meste, sú mi ako rok. V kampe sa čas míňa, sám neviem ako.«

»Pravdaže, pri robote« — prisviedča mu. »Mne sa minuly štyri roky, čo som tam bola, ako by bičom pľasnul.«

»Veď ste sa narobili veru!« uznáva jej Krešimír. »Vy sama žena a toľký panský dom!«

»Bola i pani!«

»Veď už: rozkazovať, preháňať. Bola vraj zlá.«

»Zlá nie, omrzená,« vysvetľuje mu. »Nuž ako chorá stvora, nemohli jej uhovieť. Najviac ona preniesla: šťastie, že ju Pánboh vzal, nech jej dá sláva nebeskú. Pred smrťou ma odprosila.« Vzdychlo sa jej pri rozpomienke na ňu.

Ale skočila na iný predmet. »Ostanete dlho v meste?«

»Najradšej by do kampa, keby bolo roboty. Ale strih sa minul, proti zime nieto roboty.«

»Čo zarobíme rukami, to je úprimný zárobok,« istí ona. »Čo šemocú po meste, kupčia, to je nie robota, ale samá šaľba. Nieto zo všetkého osohu, iba čo presýpajú peniaze z jedného vrecka do druhého. Jeden druhému predchytávať a odnášať, nie je robiť a nadobývať. Koľko jednomu zvýši, toľko ubudne druhému, koho prekabátili. Na zlato nepôjdete?«

»Pán Fortunato sa sberá, ale sa mi zunovalo« — sveril sa jej. »Páči sa mi robiť okolo neho. I pri ňom je iba robota, na ktorej je požehnanie. Ale ísť ho hľadať a nenajsť, alebo kde sa najde, robiť spoločnosti, kupčiť s podielmi a účastinami, sa mi nepáči. To je tiež, ako hovoríte šemotiť a nie nadobývať.«

Usmiala sa a riekla: »Chýrni baníci! Brať peniaze iným z vrecka, ak im ho otvoria, že vraj nasypú doň rýdzeho zlata, a ono nenasypú zlata do vrecka, ale piesku do očú. I pán Fortunato ho vie hádzať,« doložila trochu štipľave.

»Pán Fortunato je hodný človek. Neoklamal nikdy nikoho.«

»Iba seba« — istí ona. »Seba klamal a klame. Vraj že zbohatne razom. Istejšie by bolo robiť, varovať a zmáhať sa pri robote.«

»Čo sa babreš s taniermi, bodaj zkazu vzaly!« Vo dverách kuchyňských, ale tých odo

dvora, stojí pán Andrija. Má už nové nohavice, i topánky, ktoré sa lesknú ani zrkadlo. »Nevieš, že máme ísť?«

»Akoby nevedel? Ale nie je ešte čas. O tretej dosť času.«

»Myslíš, že ťa budem čakať?«

»Len sa riaď, mám dosť času. Tebe ešte moc chybí. Čo tak prestupuješ? Vari ťa omína?«

»Stískajú ma topánky« — osŕka pán Andrija. »Dal som ich i nabiť a predsa stískajú.«

»Kúp väčšie o dve čísla a budeš mať pokoj. Len sa riaď, ja už prídem.«

Pán Andrija sa ztratil, ide popod stenu a dudre čosi. Kuchyňa sa zas vyjasnila, keď nezastávala dvere jeho veľká postava.

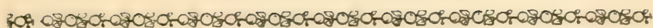
»A kde sa sberá?« nachýlila sa k nemu pani Tereza. Hovorí ticho, aby ju nepočuli.

»Nuž tam kdesi má čosi,« vyhýba Krešimír veľmi určitej odpovedi.

Pozrela naň s boku, v očiach jej blyslo úsmeškom. »Fajnový si i ty, nedáš vidieť na sebe,« pomyslela si. »Ale na ostatok, čo ma do nich.« Stíšila sa, utiera nože a vidličky a hádže ich hurtom do košíka. »Ak vám je náhlo, ja si poradím,« ponúkla ho zas. Vycítil ťažkanie z jej hlasu, že jej nepovedal, čo vie.

»Máme dosť času, pani Tereza. Po daromniciach vždy času dosť,« poučuje ju Krešimír. »Iba keď by bolo robiť poriadne, nezvyšuje ho mnoho.«

—— ——

VI.

Keď vošiel do izby, v ktorej býval s pánom Andrijom, našiel ho v najlepšej robote. Mal čistú košeľu s ligotavými gombíkmi na prsiach. Hm, mohly by byť brilianty a mohly by i ne= byť. Ale na prsteni malého prsta je ozajstný briliant. Hádže blesky sem a ta, keď sa ruka hýbe. Na ukazováku má zasa veľký prsteň z panenského zlata. Ukovali ho v Puntarene. Neľutovali zlata na obruč, nie je tenká ako drô= tik. Na predku ukovali plochu, ako dáky štít. Vyryli na ňu A. G. veľmi ozdobným písmom.

Krešimír sa obzrel po izbe. Postele už boly v poriadku. Biela pletená pokrývka o veľkých okách a tulipánoch, na oboch je temer jednaká. Pri hlave stojí hore koncom bruchatá hlavni= ca. Na jednej vyšili A. G., na druhej posteli K. Z. červenou niťou, s veľkými ozdobami. »Kým sme obedovali, vbehla vyriadiť!« podivil sa. »Len kedy?« Nezbývalo iba vymiesť a po= utierať prach, hoc nevidno, že by ho bolo. Ani len na písacom stole a na kalamári ho niet, a veru ani on, ani Andrija nepíšu každý deň. Boli by sa mohli zaobísť i bez neho.

Pán Andrija si nalial vôdky na hlavu, vy= meral chodník na hlave. »Či len príde?« radí sa Krešimíra, ako pričesáva šticu. Chcela by trčať do hora na svoj spôsob. »Čo povieš?« obrátil sa k nemu v jednej ruke kefka, v dru= hej hrebeň.

»Ja?« ozval sa Krešimír, ako šuchá žlté to= pánky handrou, aby maly lesk. »Ja vravím, že uvidíme. Zvieme o štvrtej, čo urobí.«

Pán Andrija šibnul naň okom, Aké sú to zasa reči? Predsa by sa sišlo vedieť, čo myslí. »Nechce vyjaviť, potmehúd. Začal sa pokrý= vať.«

Krešimír sa očistil, ogabal. Po hlave šuchnul dva razy kefou, vlasy sa mu vlnily a hraly pri= duseným leskom trochu na žlto. Mal čistú ko= šeľu, ako mu ju pripravila pani Tereza. Nebola na prsiach tvrdá, ani netreba; sivý kabát sa za= pína pod samú bradu. Keď ho obliekol bol ho= tový.

Že pôjde, ale sa obzrel po izbe. Nad poste= ľou pána Andriju s bočnej strany bola fotogra= fia v zlatom rámci. Obraz stál na krivo. Pri= stúpil k posteli narovnať ho. Predstavuje ženu v rokoch, má čierne šaty. Na hlave čierny čipko= vý závoj, ako v Dalmacii nosia ženy do kostola. Podlhovatá chudorľavá tvár je vážna, čierne oči pozerajú prísne nad orličím nosom. Kreši= mír sa jej prizrel veľmi pozorne.

»Pozri Andrija, krstná mať sa jedovala, keď ju snímali.«

Pán Andrija hodil okom na obraz. »Ach, ba! Tak býva.«

»Nie veru! Nepamätáš sa, ako sa jej oči smialy, keď si pribehol k nej? Mala ťa veľmi rada...«

»Mala by ma nerada mať!« pozastavil sa. »Azda len bude mať srdce k synovi.«

»Oblieka sa do čierneho, čo umrel krstný otec. Pamätáš sa aká bola veľmi pekná v ná= rodnom? Takej druhej nebolo.«

»Hm, dosť pekná, mocná...«

»Keď stala na povlačku predo dvere, ruky dala na operadlo: pozerala čo robia vo dvore. Nikdy nenakričala a všetko ju slúchalo. Slnce prebíjalo cez veľký orech na ňu. Nosila červen= kavý živôtok a dlhé rukávce z ľanového plátna. Okolo hrdla nosievala páternice. Na hlave má= vala šatku, bola ako strieška, keď rožky hodila na vrch hlavy. Vtedy mala vlasy ešte ako žú= žoľ.«

Pán Andrija trápil sa okolo uzlíka na kra= vate, nechcel sa mu podariť, tretí raz čo ho prevä= zuje. Škoda by bolo ísť s hocakým, belasá kra= vata sa mu páči, vykropená ohnivými pehička= mi, sťa krôpkami roztopeného zlata.

»Mne je všetko, keď na ňu pozrem« — za= čal zas ten pred obrazom — »ako by sa hne= vala. Poslala obrázok, akoby chcela dozerať, čo robíme; hádam nás i hrešiť.«

»Nepleť, blázon!« zahriakol ho.

Zamĺkol, ale obrátil oči na stenu. Pozrel na postel a díval sa zádumčivo. Visel tam na zá=hlaví obraz Matky božej sinjskej. Nemohol sa zdržať, zasa len prehovoril: »Pamätáš sa, čo po=vedala, keď ho kládla do truhly, ten obrázok?«

»Akože! Aby sme ho mali na očiach a nepo=hadzovali kde tade. Vidíš, že ho držím nad hla=vou.« Uzlík sa podaril. Bodá doň kvietok zo zlatých šupín na zlatej stonke.

»Ale i to,« napomenul mu Krešimír, »aby sme nazabudli, kde je dom, mysleli naň. A naj=väčšmi prikrútila, aby sme sa vrátili čím skôr.«

»Tú múdrosť sme vedeli i tak, Kreše. Kto ide do sveta, hľadí sa vrátiť čím skôr z kadiaľ pochodí,« usmial sa mu s boku. Krešimír vzal klobúk. Vo dverách zastal a povedal zpoza ple=ca: »Počkám ťa vo veľkej.«

V dvorane obriadili stôl. Miesto obrusa dali naň zelenkavú pokrývku s veľkými kvetmi. Nikola sedí v kresle, kde sedáva pán archivár, keď popíja po obede pálenku, ktorú mu varie=va pani Tereza s akýmisi horkými zelinami. Ostáva si tak hovieť do pol večier; pospí si chutne, pískajúc nosom. Nikola sa nakazil od neho. Nepopíja horkú pálenku, ale po dobrom obede cíti, ako by mal olovo v údoch. Púšťa dym pomaly cez nos, akoby ho mal preciedzať pomedzi husté fúzy. Požmurkáva očima ako máčik na pripecku. Sen sa mu mätie okolo nich; prikráda sa, či by sa nezavesil trochu na

mihalnice. Ale on ho durí. Len čo dofajčil jed=nu cigarku, zaraz berie druhú, zapaľuje o oho=rok a potom ho šmarí do prostred izby. Pani Tereza ho dolapí neraz, aký robí neporiadok, ale nepovie nič, iba čo zdvihne ohorok, i dru=hý a vari i tretí. Primkne mu bližšie ku kreslu porcelánovú nádobku s čistým pieskom, aby bolo kde odhadzovať ohorky. Nikola sa usme=je šibne očima na ňu a povie: »Nemajte za bánosť, pani gazdina. Mívali sme si, že sme na nákladnom moste.«

»Len si oddýchnite, pán Nikola,« ponúka ho. »Nedajte sa mýliť.« A vracia sa do kuchyne, zavierajúc dvere ticho za sebou.

»Dobrí ľudia, títo naši z pevnej zeme« dumá Nikola. »Ako majú čisto v dome! Úprimný, nezkazený ľud. Chlapi ako hora a ženy robot=né. Shovárajú sa medzi sebou a slová sa im stýbajú jedno ku druhému, ani v piesni Kači=ća.« Neraz už požehnával chvíľku, keď zapadnul medzi nich. Už na štvrtý rok čo má izbu v dom=ci vo dvore, kde sú izby jedna pri druhej sťa lastovičie hniezda. Teraz sú prázdné, ale keď príde zima shrnú sa chlapci z kampa a domec obživne. Ľatkovaný chodník, aby nemuseli cho=diť v blate, bude sa ohlášať pod ich mocnými stupajami. Dargaš, Bubinović a pán Dolčić vše=tko ostrovania ako on, ztratia sa medzi nimi. Budú počúvať takto v nedeľu ich pekné piesne. »Ba či príde pán Katović dnes večer. Ako sme sa pekne shovárali pod hviezdami. Dnes by

sme mali mesiačik do spoločnosti. Veru keby bolo prebudiť všetky, všetky naše peniaze a dať ich do kôpky: tak hej — bolo by čosi..«

Pán Dolčić a pán Vodopija majú sa okolo biliarda. Pán Vodopija je dobrý hráč. Nahnal gule do kúta, robí s nimi čo chce. Natiahol sa na rám, pravá noha leží na ňom a opätok trčí do hora, nová nezablatená ešte podošva hľadí rovno na Nikolu. Pán Dolčić stojí opretý o tágo, podtiahnul pravú nohu. Hľadí roztržite na biliard, ako gule jedna o druhú tlknú a tmolia sa jedna okolo druhej.

»Prvotriedna zábezpeka, alebo nič. Čo by povedal Jose, keď príde z kampa. I tak mi letí k hlave. Musí vraj chodiť na strih, ako naj⸗ostatnejší. Ale ho ja vyháňam? Môhol sa za⸗obísť i bez neho. Ba či donesie kožiek, ako vla⸗ni, keď príde! Vlny a loja bolo hodne, ale vlny môhol zaopatriť viac.« Pozrel do širokého oblo⸗ka pri dlhom stole. Boly v ňom dve metly s me⸗tliskami na kríž, znak že predávajú v dome i soľ, múku, strovu a zemiaky, cibuľu a cesnak. »Musím premeniť výklad« — rozvažuje. »Vy⸗hodím metly, nie sme už skliepok štvrtého stupňa. Patril by nám na dom nápis ‚Exporta⸗ción — Importación', veru hej. Vyšvihli sme sa. Bude treba pohľadať strovy, najmä fizole. I cukor vychodí. Liatiny je ešte moc, nie ľahko sa sprostiť toľkých hrncov a ťapší. Keby sa ich trafilo predať fajzom, ale za dobré peniaze! Koľký groš daromnikuje v nich! O pol šiestej

príde otvoriť obchod, má sa zas nacengať zvon=
ček do deviatej. Za tri hodiny musím odbehať,
čo som si odpočinul od pol rána . . .«

»Nech sa páči, pán Dolčić,« núka ho pán
Vodopija.

Pán Dolčić sa preberie zo snenia, prihne sa,
pozerá na gule, ako stoja, meria diaľky. Na=
ostatok vystrel ľavú ruku, pidliká tágom po
nechte palca. Durkne, ale bác, falošne, guľa od=
skočila čosi na bok a zastala bez sily.

Pán Vodopija smolí kriedou hlavičku na tá=
gu. Má pozíciu. »Už vás mám, pán Dolčić. Už
vás mám. Podbehli ste sedákom.«

Vošiel pán Andrija. V miestnosti sa rozší=
rila vôňa vodičiek.

»Ako si sa vysmolil, Andrija« — zhundral
chripľavý hlas Nikolu. »Máš sa k svetu.«

»Kto sa nemá k svetu, plesnie« — odvrknul
mu zpoza pleca.

»Len sa hore! Nedbám. Ale pozor, že sa ne=
potkneš.«

»Ak sa potknem, zameriam nosom. Ale ne=
budem volať nikoho dať mi ruku. Sdvihnem sa
sám.«

»Pekná vec: netreba ti nikoho. Ale radšej ne=
povedz hop, kým nepreskočíš.«

Neodpovedal, iba šibnul naň s boku zlostne.
Ach, čiže ho nerád! Záderčivý, nedá pokoja.
Na sebe cíti jednostaj jeho posmešný pohľad,
každým slovom hryzne, alebo aspoň uštipne,

Ako by sa oboril naň, ale ako? Kto by sa dal doň, keď je to nie chlap, ale bralo. Nepohneš ho s miesta, rozbiješ si oň hlavu.

Petar Bubinović bol opretý o dlhý stôl, nohu v ozornej čižme podtiahol pod seba. Keď Nikola prekáral pána Andriju, pohnul sa a stal si k jeho kreslu. Vyškieral zuby na pána Andriju, vidno, raduje sa, že ho kresal. Pán Andrija hodil i naň okom, čo sa škerí.

»Nepôjdeme k pánu Zenobiovi, Andrija? Vyriadil si sa« — opýtal sa ho nevinne.

»Čo ma do Zenobia!« odvrknul mu.

»Ukázať sa Pepite, Anite a Rosite, akí sme šumní . . .«

Pohnul sa k nemu, stisnul päsť. Hádam by sa bol oboril naňho, ale Petar sa schoval za Nikolu. Pán Andrija nešiel k nemu, ale Petar mu tiež nepovedal nič. Videl gazdu, ako sa hnevá.

»Keby mu bolo frcnúť dobrej malty s poľ keľne dolu chrbtom« — nemôhol sa zdržať, riekol to ako Nikolovi.

»Čuš, ohava! Do čoho pcháš nos!« okríkol ho gazda, ktorý dopočul, čo vraví. Nikola sa usmial, bolo by smiešné, keby sa mu malta liala dolu chrbtom. Petar pohnul plecom na hrozbu gazdu, že ju hore neberie. Jeho sivé oko jastrí, nespúšťa sa s pána Andriju, radosť i výsmech srší z neho.

»Trhanisko!« obrátil sa k nemu. »Ak ťa chytím, odfrknú ti pľuhavé čižmiská do súsedov . . .«

»Pôjdeme, Andrija, či nepôjdeme?« chytil ho Krešimír za rukáv. »Najprv náhliš, a teraz sa nedáš vypoďkať.«

Trochu sa spieral, ale bol rád, že môže ísť. Nebude pozerať na ledačinu, ktorá sa mu škerí zpoza Nikolu.

Pán Vodopija položil tágo na biliard. »Pôjdem i ja!« Pobral sa za oboma s nohy na nohu. »Prvotriedna zábezpeka a toľké úroky! Pomalšie bratku« — húta v sebe idúc za nimi. »Prvotriednej otvoria pokladnicu v ktorejkoľvek banke. Ale prejdem k Belisarovi. Chýbä mu vraj dostaviť dom. Ak by ho dostavil za ne, mohol by ho dať pod záloh, mali by prvotriednu zábezpeku. Lebo inak nepopustia...«

Nikola začal odfukovať. Pán Dolčić si pomyslel, že by sa mohol vyvaliť do pol šiestej. Bude musieť potom behať tri hodiny a krútiť sa ako zvrtlík. Petar Bubinović húta, ako to bolo ktoréhosi roku tam doma, keď sa vyvaľoval v borovej hôrke po kúpačke. Prišli večerom rybári hodiť udice. Hodili ich na pekné miesto a vrátili sa domov. Pospal si v hôrke. Pri mesiačku odviazal čln a hybaj kde bol parangál. Poznal ho po tekvičkách, vytiahol svorku s udiciami. Na jednej sa hádzala ryba. Keď ich posnímal, parangál nechal kde bol a čln doviezol na miesto. Čakal v hôrke, čo rybári na to? Keď sa vracali na prázdno, pučil sa od smiechu. Hrešili, že sa už i ryby prefíkaly. Sožerú, čo je na udici, ale sa nechytia.

Oči sa mu smejú, kútiky úst mu potrhuje. Dusí v sebe smiech; rozrehotal by sa, keby nie gazda. Ale ten šibne naňho rozpajedene okom tu i tu. Dusí v sebe jed.

»Ako sa posmieva, trhan! Žilky mu hrajú, oplanovi. Nebodaj lebo som nevzal kapusty ani do úst, bárs srdce pišťalo za ňou. Ohava, zato sa rehliť!«

Petar si rozvažoval, či ísť ozaj k pánu Zenobiovi. Dávno nevidel Pepitu, Anitu a Rositu; alebo ku Krivému Bartuľovi? Tiež takýto Hotel—Restaurant s dvermi do dvoch ulíc. Ale sa kuchyňa nemôže postaviť tejto. Zato má veľký, závristý dvor. Naši sa iste sídu po poludní zahrať si na gule. Kto hodí svoju najbližšie k prvej, vyhrá. Kto hrá i na ne môže vyhrať, alebo prehrať. Poletia piatky a desiatky . . .

Akosi okúňave vytratil sa i on.

Pán Kuzma dohonil priateľov a pridal sa k nim. Pán Andrija sa zachmúril. Čo chce pri nich? Zasiať ho dakde v stisku, nech nezavadzia. Má sa sísť s ňou, ustáliť sa na dačom, celý týždeň sa chystá na rozhodnú schôdzku. Či má pojať na ňu kamarátov? Začiatok musí byť medzi nimi, na svedkov príde rad, keď bude koláč upečený. Kreše ešte môže ostať, keď bol na prvej schôdzke. On nepokazí ani nenapraví.

Na závodisku Krešimír odviedol pána Vodopiju, aby nezavadzal. Šiel s ním ku koňom.

Obšmietali sa okolo znalcov, či by nezvedeli, na ktorého koňa treba staviť.

Pán Andrija prezeral veľké pole na tribune. V očiach sa mu mení od toľkého kvieťa. Pozerá lavice rad radom, či ju nezazre.

Neprišla! Mala ho za blázna! Stál na mieste, akoby ho vkopal. Opadly mu krídla, vytrezvela myseľ.

Krešimír sa vrátil natešený. Tam ho nechal s Belisárom. Nebude zavadzať. »A kde je ona?«

»Veď kde je!« stál smutne a rozhodil ruky. »Nemáš jej. Previedla ma.«

»Ešte príde. Dievkam je nie ako nám. Rozkazuje otec, mať, stryna, brat.«

»Načo sľubuje? Myslí si robiť blázna? Nech si vyhodí z hlavy.« Pán Andrija sa rozhneval. Hnev vyhnal z neho i trpkosť sklamania.

»No tam ti je« ukázal mu Krešimír na hlavný vchod.

Zvrtnul sa, srdce mu zabúchalo. Ale radosť opadla zasa. Nie je sama. Je s ňou Mariana i akýsi chlap ešte. Zasa ho len zaujala trpkosť. Cez týždeň si rozkladal, ako sa povedie s ňou, popýši sa. Nikdy sa nesplní, čo si narozkladáš.

»Starú zabavím ja, i brata a či čo je,« sľubuje mu Krešimír. Ale sa prizrel lepšie: nebol brat, nie. Jemu sa tiež znepáčilo. Zná ho dosť dobre.

»Ako sa máte, pán Čević« pozdravila ho slečna veľmi veselo. Bola ako vychytená, oči jej jastria. Na tvári hrá úsmev. »Celý týždeň sme vás nevideli. Vyzerali sme vás: a kde nič tu nič. Alebo vám hádam predsa škodilo, čo ste padli?«

Nuž hľa spomenie mu ešte, ako sa bol pre= strel! Zachmúril sa. Dávno zabudnul na padnu= tie, hoc ho bolela hlava v prvé dni, a ona mu napomína iste naschvál. Vystrel sa hrdo. Nech vedia, že je nie z cukru. Ak padne, vie sa zre= petiť.

»Mal som v týždni všakové záležitosti,« so= hýňal odhodlane a vypučil prsia. Aspoň im mô= že ukázať, čo všetko má na hlave. Krešimír stŕ= pal, že vrtká stvorička už vyňuchala, aké veľké nič schoval jeho brat za veľké slová.

Kto by vedel, čo smýšľa? Z očú jej srší oheň, ako behajú od pána Andriju ku Krešimí= rovi. V nich i to čítať, že veľké záležitosti sú len závoj zastrieť padnutie na klzačke. »Škoda, tešili sme sa toľme. Či nie, Mariana?« Tá sa usmievala veľmi dobroprajne. »Nuž nič preto, keď sme len zas spolu. Jednou cestou vás pred= stavím. Thomas Flank, môj oddanec, pán Andres Gojčević i pán Croeso Zarate.«

Pán Flank trhnul im ruku; len toľko, že im ju nevytrhnul v pleci. Ešte i mocný pán Andri= ja osŕknul, v pleci ho zabolelo. Zas mu bolo, ako by bol padnul, ale teraz s buka a udrel sa veľmi tuho do hlavy. Všetko sa mu v nej spre=

vracalo. Vypľaštil oči na ňu, zasa naňho, či má pred sebou holú skutočnosť, alebo hádam len nepodarený sen. Taký tenký, dengľavý chlap, a trhnúť tak náramne ruku! Má sivé oči, ktoré sa usmievajú na celý svet, a veľmi svetlé vlasy, skoro ako ľan.

»Býva v kampe, pozajtra zas ide, pomyslite si,« žaľuje sa dievčina. »Ale o nedlho pôjdem i ja do kampa. Naučím sa na koňa, či nie Thomas?«

»Prečo nie? Vyberieme ti krotkého,« sľúbil jej akosi náhlive, lebo sa obrátil ku Krešmírovi a pozerá naň skúmave. »Pána som videl kdesi. Krözo, Krözo.«

»Stríhol som u vás, pán Flank, za lanským,« vysvetľuje mu Krešimír. »Sberal som sa na Rio Colorado i vlani, i toho roku, ale kamaráti sa sjednali na inú stranu. Ešte je u vás meštre Boby?«

»Akože! kde by bol?«

»A vy poznáte Rio Colorado?« zaradovala sa slečna.

»Veľmi dobre. Celé leto som robil na štanci.«

Pán Andrija stál ešte ako ohlušený. Šťastie, že sa neozreli oň. Krešimír sa dostal k slovu, rozpráva aká je pekná štanca, alebo už farma v Rie Colorade. Slečna ho počúva rozjarená. Pán Andrija nestojí o prázdné reči. Čo ho po štanciach a strihoch? O Rie Colorade neslýchal dodnes; ale vidí, že ulovila veľkú hlávatku. Nepustí ju do vody, hľadať hláčika, alebo

pstrúžka. Ešte hádam ešte, byť mladý zať chyb-
ný: hrbatý, alebo starý peň. Ale takto!... Sti-
snul zuby, že mu nemá čo vyhúzť, je chlapina na
mieste, bohatý a mladý.

Čiže sa mala falošne k nemu! Strihala za
ním očima, uveril jej ako papľuh. Ulakomiť sa
na drobizg. Nevidieť jej od zeme, a dať sa na-
viesť na kolieska, rozštiepiť bezmála hlavu. A
teraz chlípať tuná takú nechutnú kašu! Veď na
nej niet ničoho, iba tá prekliata štica: tá je pô-
vod všetkému. Toľké pozerajú za ním, dobre sa
mu neobesia okolo hrdla. Desať by ich skočilo,
iba kývnuť malým prstom...

A ešte dovedie babráka Krešu, aby sa jej
priznal, že stríhol, i to na jej štanci! Zvedela, že
sú robotníci: čiže sa mu bude rehotať! Ako ho
dostala!

Šiel ako obarený, obrátili sa k tribune. On
chytil Krešimíra pod ruku, čosi mu vysvetľuje;
ona ide pri nich a počúva, čo hovoria. Pravda,
iba s boku. Šibe okom na tribunu, či ju už za-
zreli s Thomasom Flankom, bohatým statká-
rom.

Na veľa prišiel k sebe i on, zbadal ako ciep-
ka za nimi, ani zmoknutá sliepka, a pri ňom Ma-
riana. Ako sa mu usmieva a prihovára! Nuž na-
to prišiel na dostihy?

Pred tribunou sa rozhodnul:

»Musím vás pozdraviť« — dvíha svoj tvrdý
klobúk.

»Tak zavčasu?« znepokojila sa.

»Mám tam priateľov. Čakajú ma.« Ani ne⸗pozrel viac na nich. Nechal ich bez všetkého.

Krešimírovi potrvalo, kým sa odobral. Prečo by sa držal neokrúchane, ako brat? Slečne po⸗chválil, ako jej bude dobre na Rie Colorade; pánu Flankovi nakladal pozdraviť meštra Boby⸗ho. Na samom odchode dolapil ho statkár za gombík na kabáte.

»Musíme sa lepšie poshovárať, Zarate!« Tak sa sriekli, že sa snímu na veľkom moste zajtra pred poľudním. »Ale iste!« privolal mu ešte raz, keď sa už poberal na tribunu za dá⸗mami.

»Kde si toľko!« okríknul ho pán Andrija. »Čo máš z neho, že ste sa nemohli rozlúčiť? Drží sa, ani čo by bol prežrel ražeň.«

»Čože mu ešte najdeš!« tíši ho. »Drží sa do rovna, ale nie že má v sebe ražeň.«

»Ako ho zastáva!« okríkol ho pán Andrija. »Čo máš z neho?«

»Lebo ho rád. Je veľmi dobrý na robotní⸗kov.«

»Len nepadni na kolená pred ním, že má dve prašivé ovce!«

»Má ich šesťdesiat tisíc, vyše osemsto kráv a volov. Koľko koní, neviem. Ale i koní je kŕdeľ.« Pán Andrija sa trhol, zazeral na Krešimíra. Ten sa usmieval a dohovára mu. »Čo si sa napapr⸗čil? Chcel som sa odobrať poriadne.« Ale sa ne⸗

dal utíšiť, zaťal do tuha zuby, v hlave mu hučalo, ako by sa bol strhnul víchor a lámal horu. »Kto je vina?« riekol mu tichšie. »Štancier je, bohatý je: čo ťa to má škrieť? Azda by si zahodil štancu, keby si ju mal?«

Stretli sa s pánom Fortunatom Mešetarom a pánom Simonom Katovićom. Pán Simon mlčal skoro celý čas, v pánu Andrijovi ešte vrelo ani v kotle. Hanba ho zjedala; hanba, že sa jej vysvietili ako robotníci. Museli pritom ísť do kantíny, hádam pod samé jej podošvy vytrúsiť po kališku čohosi. Zutekal i im, že má priateľov tam kdesi.

Vyšli pred závodisko na cestu. Pán Andrija začal fárať tuho do mesta. Krešimír musí pobežkávať za ním. Je menší. Nemôže sádzať kroky, ako on.

»A kde ideme?« začal ho prekárať. »Vari sa bojíš, že zmeškáš dačo?«

»Neviem, Kreše, načo mi rýpeš i ty do srdca. Vidíš ako mi je. Netrhaj mi srdce na kusy, hádzať ich divým šelmám. Nevidíš, že som ako fikový strom pri ceste. Prišli pažraví kmíni, okmásali ovocie na svitaní, keď išlo puknúť od veľkej sládze . . .«

»Prosím ťa, Andrija!« zahriaknul ho. »Tak vyspevujú, braček, lazári po jarmokoch, keď otŕčajú kýpte divákom, ktoré im urobili opatrní gazdovia, lebo ich prichytili pri svojich ovciach v košiari.«

»Čo mi máš stavät pred oči ohavných lazárov?« Urazil sa, ale už nevykladal spevave, ako prvej.

»Načo lamentuješ bez spôsobu? Ale ťa ľutovať, že ťa nechce dievka, keď ťa ani nezná? Len sa ti smeje, lebo vidí, že si spochabel.«

Jedovali sa oba. Ale pánu Andrijovi začala sa vracať rozvaha. Iba pozre tu i tu bokom na Krešimíra, či sa dať doňho ešte, alebo nie.«

Krešimír šiel popri ňom chvíľku mlčky. Potom sa ozval, ale už obyčajným, tichým hlasom, ako by nebolo bývalo nič medzi nimi. »Andrija, nepôjdeme do roboty?«

»Do akej?« zadivil sa, i zastal.

»Do akejkoľvek: aká sa trafí. Vieš, že nemôžeme vyberať, ale vziať od kraja.«

Urazil sa. Čo má zadierať doň; ako by nevedel, ako veci stoja. »Ale nerobím, Krešo? Kde by šiel ešte?«

»A čo robíš, Andrija? Dva tri roky som ťa nevidel preložiť krížom slamy.

Strhol sa, ako by ho bol had ujedol. »Čo ohováraš, keď robím.«

»Ukáž ruky!« Dal sa do smiechu. »Nemôžeš ich ani ukázať pre rukavičky. Robotník v rukavičkách!«

»Nuž a čo!« oboril sa naň. »Moje sú, za moje peniaze!«

»Viem, Andrija, že nie za moje. Hoc by i ja vypriadol ešte na rukavičky. Načo vravíš, že robíš, keď ich nespúšťaš s rúk!«

Pán Andrija pohol plecom, pozrel naň s vysoka. »Podajeden vie robiť i bez rúk.«

Krešimír vyvalil naň oči a zastal. »A kto? Ukáž mi ho.«

Pohnul plecom. Podchytáva ho, naháňa do pomykova. Či nevie, okolo čoho robí? Ale mu odpovedať na podchyty?

»Všetci robíme čo to, Andrija. Ako by sme žili? Ak nie rukami, hlavou: už či je kupectvo, či iný stav. Bez roboty a zodpovednosti nik nežije, iba ledačníci. Ty vieš, ako sú na obťaž iným.«

»Trochu si mi zadrel do živého.« V hlase bolo už trocha hrozby. »Daj si pozor kydať nič po nič. Vieš, že nepotrebujem robiť. Za mňa robia moje peniaze.« Hodil naň okom s boku, vystrel sa sebavedome.

Krešimír hodil rukou. »Čo môžu peniaze urobiť! Iba ak narábaš s nimi: predávať, kupovať. Ale i vtedy pracuje hlava, nie peniaze.«

Pohádali sa do tuha. Pán Andrija sa chváli, že mu robia samy a dobre. Dakedy i hlava zabolí, ale ztrát dosiaľ nebolo. Len sa nedať prekabátiť a hľadať im bezpečné miesto. Vynášajú nie najhoršie: vyžije sa poľahky, i zvýši čo to.

»Tak berieš veľké úroky, Andrija« — zvolal jeho brat; poznať, že sa zľaknul svojho vlastného slova. Dodal ticho, skoro pošepky: »Od ľudí v pomykove, keď sa nemajú kde podieť!«

»Pomôžem im, Kreše, pomôžem — vysve-

tľuje mu hrdo. »Nejeden by bol vytrčil kopytá, keby nie ja.«

Brat sa veľmi znepokojil. Aká pomoc v nú= dzi, keď ho oderú z ostatnej kože? Jeho brat me= dzi tými, ktorí podjedajú korene iným, sťa pan= drava. Do akej sa to spoločnosti zamiešal? Vy= jedať, habať zpred iných, nikomu nedať ničo= ho. »A keby robili všetci ako ty: čo by bolo na svete? Nikto by nenadobýval, iba vyjedal, kým by nevyjedli všetko do samého koreňa.«

»Nevyjedám, beriem svoje!« Zamračil sa veľmi: čo mu stúpa do poctivosti, temer i do svedomia! Pozerá naň v akomsi strachu, ako by bol najhorší.

»Cudzie berieš. Pľuhavá robota! Umy ruky; poď, pôjdeme statočne robiť. Na zlato, Andri= ja« . . .

»Robím statočne!« Udrel paličku do zeme, z očú mu sršal oheň. Sprotivil sa mu. V čom ho potvára, keď neberie nikomu nič, iba čo mu pa= trí. Peniaze prichodia samy k nemu. Berie čo je jeho: nenechá ich pohodené.

Krešimír ho už nepodvracal. Načo ho bur= covať, keď nechce prehliadnuť a pozrieť na vec, aká je. Drží sa náteru, ktorý sa ligoce pozlát= kou: ale pod ním je smrad a hníľať. A či je sám on taký v Puntarene? Tam doma sa ich nenaj= de dakoľko takých, i horších? Cíti, že ľudská obec má nebezpečného červiaka: vožral sa jej do tela, ide jej rovno do stržňa ako červotočina keď rozožerie trámy a brvná stavby.

»Poďme na zlato!« začal ho prehovárať, keď sa utíšil trochu. Vie, že lipne za zlatom; sleduje, ako idú vymývačky; kde našli zlata, koľko ho bude. Práca okolo neho zaujala by ho, nemal by v kampe na koho číhať so svojimi peniazmi.

»Kopať nie!« odseknul mu rozhodne. Pozrel naň s boka, na čo ho navádza. Dosť sa naklopal a naplákal vo vode. Nech skúsia iní. Hľadať zlato, áno. Pán Fortunato sa vraj sberá: ak sa vyberie, pôjde vďačne s ním. »I ty by si šiel, Kreše!«

»Neviem — pochybujem«... Pozrel po širokej, temer prázdnej ulici o domoch, ktoré sa pestrely v živých farbách. »Na skusy nie. Pôjdem kopať, ak najdem kamarátov.«

»A nie hľadať, Kreše!« Prizeral sa mu, čo sa mu robí. »Veď na skusoch máš plat na deň, v hotových. Zárobok je istý, či najdeš dačo alebo nenajdeš. Platia podielnici, blázon!«

»Viem Andrija — platia. Šiel by, keby ste ho išli kopať, čo najdete. Ale robiť krik, že bohaté zeme, zlaté hniezda, vábiť ľudí do spoločnosti, nie. Tiež je, Andrija, mrzká robota, keď navádzajú ľudí kupovať účastiny a kupčiť s nimi. Nech vyrábajú, vymývajú zlato, miesto habať iným peniaze a nedať im nič ako pekný papier!«

»Tebe je škoda z toho?« Pozerá naň posmešne, čo si to nabral do hlavy.

»Škoda je všetkým!« zahriakol ho Krešimír. Peniaze idú na účastiny: vec, ktorá nepracuje,

iba leží v truhlách. »Vykop gram zlata, budeš vedieť, že svet má o gram zlata viacej. Čachruj s účastinami a zarob stotisíc, nikoho si nenapomôhol: iba čo si vzal iným, akoby si bol ukradnul.«

Pán Andrija sa chytil za hlavu. Či sú to náhľady múdreho mládenca?

»Neprídeš nikdy k ničomu. Držíš sa ako nikto. Dneska sa už svet inakšie krúti. O motyke a ryle nezajsť ďaleko.« Tak ho naúčal veľmi vážne. Vyrátal si v mysli, koľko vstrčil do vrecka za účastiny na také bane, ktoré dnes nikto ani nespomenie. Ostaly pekné mená spoločností, cifrované účastiny s vodotiskom na drahom papieri: milá pamiatka bláznovi, ktorý ich kúpil. On sa nelakomil na ne. Predal ich, a má svoje peniaze.

»Nevrátiš sa domov?« začal sa ho vyzvedať.

I pánu Andrijovi zasvietily oči. Videl pekný, biely dom o povláčke pod rozložitým orechom. Pred domom rovný priestranný dvor. Okolo bielej dediny vinice a olivníky po úbočiach. Aký život skypí, keď okopávajú vinice, alebo o oberačke! A robota okolo sien v kotlinách! Ozajstné sviatky v dedine, spevy a žarty. V sobotu zapália ohne predo dvermi z borovčia a voňavej myrty, odohnať choroby a nákazy. So stráne odkiaľsi dolieha mocný spev mládencov.

Stislo sa mu v prsiach. »Nie ešte. Počkám. Nedochodí.« Hlas mu je už nie taký pevný.

»Čo čakať?«

»Zmôcť sa ešte trochu.«

»Máš dosť hodne. A ako sa zmôžeš bez roboty?«

»A predsa sa zmáham.« Vypučil prsia, švihá paličkou. Obzerá sa víťazne po domoch, ako keby boly jeho. Poslal by ho domov, mudráň! Keď mu rok viac vynáša, ako štyri z počiatočných. Peniaze robia peniaze: žurčí so všetkých strán. Pozapchávať žriedla, odraziť jarky a potôčky? Iba ak by zblaznel! Keď sa vyberie, pôjde: ale budú snímať pred ním čiapočky, i tvrdé klobúky, keď príde.

»Načo ti je zbytok? Máš dosť, Andrija.«

Zasmial sa sucho. Z jeho hlasu sa ozývala výčitka: ale či je len výčitka? A ak je i závisti trochu?

»Dosť je, keď bijú, Kreše. Zbytok nezabil nikoho dosiaľ. Prečo sa nevyberieš ty, Kreše, keď mňa poďkáš?« Pozrel naň a s tvári sa mu škeril výsmech.

»Nevysmievaj sa!« zahriakol ho trpko. »Vieš, že mám málo.«

Pohol plecom a uškeril sa. »Môhol by si vyžiť, keď sa ti žiada kopať. Kopačku najdeš kdekoľvek: tam ako tu.«

Krešimír zastal, pozrel mu prísne do očú. »Nevysmievaj sa. Mať ja dom a najmä matku, nerozmýšľal by sa: bolo by mi i toto dosť, i menej. Vieš, že vlasť nečaká všetkých jednako.

Jednému sa usmieva, otvára mu náručie: na druhého pozerá s boku. Hádam si myslí: ‚mohol si ostať kde si bol. Zaobišli by sme sa bez teba'.«

Pán Andrija vedel si vybrať i dosiaľ, aký je rozdiel medzi nima. Padlo mu dobre, že rozdieľ ostal i v Amerike, ktorá vraj vyrovnáva rozdiele. Nuž hej, rozdiele stoja od kolísky, držia sa i v zrelom veku a potrvajú do smrti. Kto sa narodil v bezpečí a majetnosti, má svoje vyznačené miesto v živote.

»Nebol by ti, Andrija, napomenul dom« — pretrhol mu príjemné myšlienky, lebo ho nadišla vôľa domŕzať mu naučeniami. Chcel by byť možno rechtorom. »Ale si tak myslím, že by si nemal meškať: lepšie ti ísť čím skorej.«

»A prečo?« urazil sa. Tedy predsa závisť vytŕča rožky. »Vari ma vyháňajú? Každá minuta sa mi vypláca. Pripraviť sa o hotový peniaz?« Način sa spytovať už, prečo ho posiela? Otvorily sa mu oči: z brata hovorí nežičlivosť. Čo to osoží, že sa okrašľuje a očíšťa? Vraj zbadal ako začal zabúdať na dom a mater, ktorá volá a čaká: chcela by ho mať doma, oženiť ho vraj, dožiť sa potechy na vnukoch. Ešte mu i spomenul, čo mu povedala vtedy, keď kládla do truhly obrázok Matky božej sinjskej.

Pán Andrija ho nechcel zatiať pre faloš a pretvárku. Pozeral do zeme, na tvár sa mu nahrnuly mraky ako v lete, keď sa rozváľajú ťažké, čierne po nebi.

»Matke pokoj, Kreše«, vystrel ruku proti nemu ako na výstrahu. »Nemá čo hľadať v tejto veci. Hudieš mi za ušima ani čmelák, i žihadlom si dal dva tri razy. Nech je už dosť.«

»Keď sa bojím o teba, Andrija!« skríkol naň Krešimír ako by volal na ratu. »Prišiel na teba akýsi ošiaľ. Vyzeráš na okolo: vidno, hľadáš ženu. Bol by ti i čas pohľadať ju.« Chytil ho pod ruku a začal sa mu zaliečať. »Brat môj, najradšej by ťa poslať domov: keď nemôžeš so všetkým, tedy na návštevu. Keď by si sa oženil, mohol by si prísť znovu. Veď sa ti len nesladí, čo ti urobili pred chvíľou a dnes týždeň!«

»Zas len tam, kde sme boli, Kreše!« Vytrhol sa mu a stisnul pästi, keď mu spomenul, čo sa mu stalo. »Zas ma jeduješ a jatríš ranu. Tiež si Kreše, ako ten kôň, s odpuštením, ktorý ťahá mlyn a krúti sa okolo vala. Na okolo, ani kroka na pred!«

»Pravdu máš, Andrija: krútim sa okolo vala, lebo ma pripriahli oň. Odtrhni sa od neho a zablúdiš. Odletíš v svete, ako pleva, keď ju schytí vietor. Náš pevný val, Andrija, je dom. Liace a zubadlo je túžba, ktorá nás ťahá do otčiny.«

Pan Andrija sa usmial, ale neodpovedal. Pomyslel si: »Tvoj val, môj drahý brat, je závisť. Zavadziam ti akosi veľmi, zavadziam. Nevypšikáš ma ešte, oj nie« . . .

VII.

Pán Fortunato a pán Simon, bol zas tedy na dostihoch. Keď sa rozišli s pánom Andrijom a Krešimírom, pán Fortunato sa zas ztratil kde=si ku koňom. Hotovili sa na pekný bod: v rade stál Atlas ešte s pokryvkou a Sivko bez všet=kého, pod čilenským sedlom. Patagonská srsť nebojí sa prestydnutia, ako rozmaznaný Atlas.

Tribuny boly plné, peniaze sa hrnuly na stávky. Veľký bol záujem na všetkých stranách. Keď sa konė pohly, vrátil sa pán Fortunato k pánu Simonovi.

»Na ktorého si zapísal, Srećko?« vytrhol sa pán Simon z iných myšlienok a vrátil sa k do=stihom.

»Na Atlasa, to sa vie!« oznámil mu pán For=tunato.

»Ako sa môže vedieť? Vysvetli trochu.«

»Nuž tak, Šime,« vysvetľuje mu pán Fortu=nato. »Šťastie je vrtkavé. Neide jednostaj na tom istom koni. Nie ako my, Šime, ťlcť sa na ňom, kým ho nesoderieme. Šťastie rado presadá

s jedného na druhého. Teda som si rozvážil, že dosť ľahko presadne na Atlasa.«

Pán Simon pokýval hlavou. »Tak sa i stane, Srećko. Najmä ak i tí tam«, ukázal na hrču chlapov, ako leteli závodiskom — »ak i tí tam myslia, že Fortuna musí presadúvať.«

»Pán Simon Katović sháňa figle«, hrozí mu pán Fortunato prstom. »Zas má v hlave, že hádam machľujeme!«

»Ach ba: zkúšate šťastie. Ja som ti zas iný: kde lopnem, tam sedím. Stavil som piatku na sivka. Vidím — že prehrám.«

»Uvidíme, uvidíme.« Pán Fortunato sa nadvihol na prsty a pozerá, ako idú kone.

Pán Simon sa neklamal. Netrvalo dlho, začali vykrikovať, poniektorí i nadávať. Sivko ostal za Atlasom skoro za celú dĺžku tela.

»No môžme už ísť« usmial sa pán Simon. »Ďalšie čísla nebudú azda napínavé.« Pán Fortunato zastrčil zasa hrču bankoviek. »Prišiel by tu i o košeľu, Srećko. Rád som, že aspoň ty máš šťastie.«

Pán Kuzma Vodopija tiež prehral vkladok na Sivka. Hromžil proti premenlivosti šťastia. Na šťastie bol tam Belisario, nemusel sa ustávať za ním ďaleko, mohol sa odbaviť na mieste. Pán Belisario by ich vzal vďačne; i dal by zaintabulovať, ale nemohol dať prvé miesto. Zabrala ho pôžička na väčšiu sumičku.

»Čo ako, zajtra o poludní vám oznámim, či pristane moja stránka. Ale pochybujem; vyhľadáva zábezpeku na prvom mieste.«

Pán Simon sa odobral zavčasu od pána Fortunata. Vyhovoril sa mu i pani Flore, že nepríde na večeru.

»Inde bude iste zábavnejšie«, podchytávala ho.

»Mám práce v pisárni. Po tieto dni ide pošta do Europy: hotujem korešpondenciu.«

Ale keď ostal sám, pobral sa za mesto. Prechádzka ho viedla popri mori. Tichý kanál, za ním Ohnivá Zem, ta ďalej veľké končiare pod snehom tvoria mu od rokov divadlo, ktoré predsa je vždy nové a pútavé. Stretával ľudí, ktorí sa už vracajú, pešky alebo v kočiaroch, tiež z tejto prechádzky. Keď sa vrátil, nadišla ho chuť do roboty. Zatvoril sa do pisárne naozaj.

Keď sa odbavil, dávno sa už zvečerilo. Obed bol veľmi dobrý, nežiadalo sa mu večerať. Šiel k mostu, ako predošlú nedeľu; zazrel na ňom ešte viac ľudí. Tichá mesačná noc vyvábila ich pokochať sa v prívetivom magallanskom večeri. Dal sa zas len bočnou uličkou ku nákladnému mostu.

»Pán Nikola, či ste tu?« volal pred bránou zo šramiek.

Žeravić vyšiel zpoza uhla ubratý do svojich kepeňov. »Nech sa len páči, pán Simon. Pove-

dal som, pán ostal doma; ale Nikola je tu od mrkania.«

»Dnes máme i mesiačik« pochválil sa pán Simon. »Nemusíme dymiť naspamäť.«

»Máme tuto bárku s ovsom z Čil, dnes bu= deme zasedať na ovse« — smial sa Nikola.

Sadli si zas na vrecia, more čľapotalo pod nimi. V kanáli sa ťahal dlhý ohnivý pás, ako sa mesiac nazeral do mora. Premávkový most za= vliekol sa ďaleko, sťa by sa plazil na stĺpoch. Na ňom vidno premávať sa postavy hore dolu. Zapálili si zas z cigár, ktoré vytiahol pán Simon a kochali sa v tichom nočnom kraji.

»Pekné sú magallanské noci, keď sú pekné,« rozsúdil pán Simon.

»Nuž hriech by bolo neuznať«, privolil i Ni= kola. »Ale keď ich omrzí, vedia byť i mrzké.«

»Máte sa kde schovať?«

»Mám striežku v zátiší. Ak ťahá z vonku, idem za uhol. Tiež je ústrešie, aspoň neleje po mne.«

»Bude smutne, keď duje a more bije do bre= hov. Neraz ho prehadzuje ponad múry.«

»Odtrhne i člny a barky a vyhodí dakde na piesok.

»Prišiel som po práci« — obrátil reč na iný predmet. »Dnes týždeň sme sa shovárali o osob= ných veciach. Dnes som sa prišiel opýtať nie=

čo.« Nikola prestal dymiť, pozrel naň v očaká⸗vaní.

»Dnes sa mi lepšie páčite, pán Katović,« po⸗chválil ho. »Ste veselší. Poznať vám po reči, že sa máte lepšie.«

»Nie najhoršie,« prisvedčil pán Simon. »Naj⸗tiaž si zastať na dobrý podklad, hneď je inak⸗šie: svet sa tiež ukáže nie toľme zmotaný. Ne⸗viete, Nikola, či tam dakde požičiavajú penia⸗ze?«

»Nuž v bankách« oznámil mu Nikola.

»V bankách viem«, usmial sa. »Mám tiež vychodený chodníček do nich. My kupčící vi⸗síme na nich, ako dieťatko na prsníku matere. Dávajú nám potravu, pri tom i prsníku odľahne, keď nerozpiera zvyšná životná šťava. Ale viem, i jednotlivci požičiavali zo zbytku. V prvé časy i ja som sa utiekal k nim. Pozdejšie som sa málo s nimi zapodieval. Banka dávala koľko bolo treba.«

»A teraz?« chcel sa ho už opýtať, ale sa shák⸗nul. Bál sa dať na javo, že ho zmútilo, čo počul predošle.

»Vy mi poviete, prečo nejdem i teraz na ban⸗ku« — pokračoval pán Simon. »Rád by jej dať pokoj. Mám po tieto dni poslať niečo peňazí a chýba mi čiastočka. Rád by ju pohľadať pod rukou.«

Počul o čiastočke a vydýchnul. »Nuž keď je nie mnoho, mohol by vám i ja poslúžiť.«

»Vy, Nikola! A oňahdy ste sa ohovárali, že ste neodložili nič.« Pán Simon bol veselý a tľapnul mu na koleno. »A tu vidíme: tajný kapitalista! Keď je tak, vďačne vezmem: radšej u vás, ako u iného. Dvadsať tisíc pečí.«

»Dvadsať tisíc!« I proti vôli shíknul. Myslel na dve tri tisícky, najviac ak by päť. Dvadsať je primoc. Toľko nemal nikdy na svojom bydle. »Nuž toľký kapitalista som nie, podobrať sa na dvadsať. Čo mám, je len pre prvú potrebu: ak by ma prikváčilo nešťastie, choroba. Dvadsať by nemohol.« Ako mu je ľúto, že mu nemôže ponúknuť celú sumu! Zabudnul, že čo je jemu veľký peniaz, pánu Katovićovi je len čiastočka. »Okolo peňazí sa obracia pán Kuzma Vodopija. Má ich vždy na porúdzi.«

»Vodopija? Ten u pána Ramosa? Ako sa má kedy starať o peniaze a pôžičky?«

Nikola nevedel ako, či vychádza s gazdom, či nie. Hádam robí potajomky svoje obchodíky. A robí ich hodne, i zarábä dosť dobre. »Ale z jeho ruky sú peniaze drahé« — dodal mu na výstrahu.

»Veľké úroky — čo?« Hádal pán Simon. »I osobitný poplatok jemu — nie?«

Nikola mienil, že kto narábä s grošom; hľadí, aby mu čo to odkvaplo.

Umienil si obrátiť sa priamo na pána Vodopiju. Nikola sa veľmi znepokojil. Mal za veľmi zlý znak, že hľadá peniaze pod rukou.

»Pán Simon, ak mi nevezmete za zle, ja by vám radil zaopatriť si peniaze na banke. Hľadať ich medzi ľuďmi, urobí veľkú zburu, najmä medzi našimi. Začnú si myslieť všeličo, budú reči.«

»Že sa mi zle povodilo? I ja myslím, že sa poshovárajú o mne. Nech si tam pohovoria trochu, Nikola: reči ma nezabijú. Nechcem pýtať taký malý úver na banke — o nedlho budem potrebovať väčší. Pred zimou mám dve splátky, prvú by nedbal pokryť bez pomoci banky.«

Nikola sa zamyslel. Už uveril, že pán Simon má prečo byť zamyslený. »Zle je s nami, ktorí sme dlžni v Europe«, požaloval sa mu pán Simon. »Cudzie peniaze príde platiť draho, keď tunajšie spadly z ceny. Kto má platiť hodne, ako ja, má sa čo obhadzovať. Preto nedbám na reči; havná vec prísť k peniazom.«

Nikola nechcel viac hovoriť o veci. Čo povedať, keď nevie nič istého: čo sa s ním robí? Nebude mu najlepšie, keď hľadá peniaze na strane.

»K peniazom prísť prídete. Vodopija ich už vypradie. Ale pán Simon: azda je len nie celkom zle?« Zadíval sa mu veľmi starostlive do tváre.

Usmial sa, položil mu dlaň na plece. »Nie tak zle, ako sa bojíte. Treba sa prebíjať, keď je tvŕdza. Azda sa vypletieme i z tejto.«

»Pomôcť vám pomôžeme a čo by sa nám prišlo poskladať,« osvedčil sa s ohňom. »Ak by na to prišlo, ja sám by ich sohnal. Peňazí máme toľko, i viac, o mnoho viac.« Nadišla ho chtivosť; začal sa posmeľovať, že tie peniaze mohol by vystanoviť hocktorý lepší robotník z kampa, alebo ostatný rybár.

»Tak majú naši ľudia peňazí?« Zaradoval sa pán Simon.

»Vy, ako obchodník, budete skôr vedieť, ako ja.«

»Mal by vedieť ako obchodník, i ako krajan. Ale v ostatné časy nestýkam sa toľme s našimi.« Vyslovil to bez trpkosti, ale ho predsa bolelo, že sa začali odhadzovať od neho. Nevedel si sám vysvetliť prečo. Začali ho mať hádam za boháča, ktorého sa chytá pýcha. Nikola by mu bol lepšie vynašiel príčinu. Nie bohatstvo a pýcha pána Simona ich odháňa; ale v ostatné roky podvihly sa nové obchody, ktoré mu zabraly čosi ľudí. Novota priťahuje; ľudia skusujú, či nedostanú inde lepší tovar za menšie peniaze.

Vybavili vec, pre ktorú prišiel, bol by mohol ísť svojou cestou. Ale cigary voňaly, more ich hojdalo, zaliečalo sa tichým šepotom, mesiac plával v celej sláve na nebi, rozlieval čarobné svetlo na more i na zem. Ľúbezná magallanská noc túlila ich pod teplé, mäkké krídla. Nevedeli sami, ako sa zaplietli do shovorky o tom, kto sa z našich zmohol v ostatné časy a ako.

Prišli na to, že ich je, ďakovať Bohu, hodne, ktorí sa majú veľmi dobre.

»Zmáhame sa«, potvrdil Nikola. »Vieme zarábäť.«

Pán Simon sa zamyslel a nadhodil: »Zarábäť ano. A vieme ich i vynakladať, naše peniaze?«

»Nie najhoršie« uspokojoval ho. »Nikto ich nerozhadzuje.«

Pán Simon sa usmial a pokrúcal hlavou. Napomenul mu, že nedávno sa sňali dvaja naši. Jeden vyrozprával, ako premárnil dva či tri razy všetko, čo mal; druhý zas vydal veľké peniaze, na čo ich nepatrilo vydať a utratil ešte viacej pre zábudlivosť a nedbalosť. »Viete vtedy, keď zameškal kúpiť argentínskych pečí, kým boly lacné. Nuž z tých dvoch krajanov ani jeden nevynaložil dobre svoje peniaze.«

Nikola sa tiež usmial a prisvedčil. »O nás dvoch uznám; hoc vy ste nie v toľkej chybe, lebo ste sa nespustili ako ja.«

»Lebo som mal viac ako vy. Ale i viac som premárnil. Bol som horší gazda od vás. A či viete, čo je smysel peňazí?« Položil mu ruku na koleno; čakal, čo mu povie.

»Smysel peňazí, pán Simon«. Pozeral naň udivený, čo je to za novinu? Nemohol si nič vybrať z neho: »Smysel peňazí... Vy ste zabudli pán Simon, že som nebol v školách. Chodil som do dedinskej, ale najviac poza školu. Keď pri-

šla jar a začaly vrabce čvirikať a jahňatá bľačať, i ja som pozeral viac cez oblok, ako na tabuľu. Smysel peňazí...«

»Veď sa iba shovárame. Ani ja som nebol v školách: čosi som pochytil takto so strany, ale tiež nie veľa. Shováram sa so skúseným, statočným mužom: mám vás za priateľa.« Odmäknul mu hlas, keď preriekol tie slová.

»Pán Simon, veľkú česť mi preukazujete.«

Zamĺknul z nezrady, prišlo mu clivo. Pozrel naň s boku. Či sa mu nestalo dačo, že hovorí akosi divne. Prvej tá pôžička a za ňou smysel peňazí. Či mu hádam ztraty a starosti neudrely do hlavy? Stáva sa i to. I Dorinka ktovie, či mu neporobila? Videl ju, jej oči. Mala pozor, ktorý páral rovno do duše. I obočia sa jej snímaly nad nosom: tiež veľký znak. Prečo by nemohla mať tajomnú moc zmútiť chlapa? Mladá a pekná, ako bola ona, mohla mať väčšiu moc nad ním ako stará odporná stryga na trlici. Pamätá sa ešte mládencom, ako sa zvŕtnul pod ním múl na rovnej ceste a hodil ho na hŕbu skália, keď stretnul krásnu Mariu štrbavej Bary so šaflíkom s vodou na hlave. Začal ju prekárať, podchytávať ju, kým jej netrafil povedať:

»Ej, tvoje čierne oči, Maria, nedajú mi pokoja.

»Hi-hi-hi! Čo ti urobily moje oči, Nikola?«

»Ide z nich ošiaľ na mňa, keď do nich pozrem, Maria.«

»Bodaj si sa v nich utopil, Nikola!«

V tie časy udrela doň strela z jej očí, pred očima sa mu menilo. Múl sa skrútil pod ním, šmaril ho ani šúpu na skálie. Mala oči Maria, mala, ale bysťubohu mala ich i Dorinka. Páraly tiež ani jasná strela, nebodaj porobily chudákovi pánu Simonovi. Aký výmysel: smysel peňazí!

»Možno som sa vyslovil nejasne« — vytrhnul ho z myšlienok. Zbadal, že sa zamyslel akosi veľmi. Hádam nemôže prísť na to, čo mu chcel povedať. I Nikola rozložil ruky v neistote. Chcel povedať, že by neškodilo, keby mu povedal zreteľnejšie, čo mu chce povedať. »Mal som sa skôr opýtať, či viete, čo sú peniaze?«

Nikola prikývnul. Tak už skorej. To je už na lopate. I začal mu vysvetľovať, že sú peniaze taká vec, bez ktorej nikam sa pohnúť. Kto má niečo pred sebou, musí ich mať a užívať ich, alebo troviť, keď príde na to. Troviť pod spôsobom, nenáhliť sa.

Pán Simon myslí, že sú nie na to, aby sme ich len trovili. Či sme na to na svete, aby sme len zarábäli a čo zarobíme horko-ťažko strovili? Hrdlovať len na to, čo treba na chlebík, nebol by veru najkrajší život.

Nikola mu rozpovedal, že hlavná vec je mať. Mať ich nie je ľahko, vynakladať ich je už ľahšie, na čo príde. To už príde ako samo od

seba. »Každý im vie najsť miesto,« uistil ho. »Neraz si rozkladáme ešte prvej, ako k nim prídeme, na čo puknú. Ľahko ich vynakladať, len by ich bolo čím viac.«

Pohádali sa veľmi tuho. Pán Simon sa vra= cal jednostaj na to, že ťažko ich vynakladať, o veľa, veľa ťažšie, ako zarobiť »Zarobiť ich len zarobíme, či viac, či menej rukami, alebo inou prácou; ale vynaložiť ich, ako patrí, nie je ľahko.«

»Nie je s kostolným riadom, nie« — opakuje si Nikola, i krúti nad ním hlavou. »Porobeni= na!« potvrdil si zas. Sišla mu na um stryga.

Nemohli sa nijako pojednať, či je ľahšie za= rábäť, a či vynakladať. Nikola by bol chcel sniať s neho porobeninu, ktorú pustila naň Do= rinka, ale ju nemohol dolapiť. Presiakla ho, ako vidno, celého, nakazila až do špiku. V prudkej hádke pán Simon ho zaskočil. Riekol mu:

»Mať ich nemôže byť veľmi ťažko, Nikola. Sami hovoríte, že skoro každý z naších má čo to, viac alebo menej. Vynaložiť ich dobre, my= slím, už musí byť ťažšie. Tu sme len dvaja a z nás dvoch obaja sme ich vynaložili jeden hor= šie od druhého. Ako ich vynakladajú iní, ne= viem povedať.«

Nikola sa rmútil. Musel sám potvrdiť, že ich málo vynakladajú. Držia ich, aby ich mali, ak by im boly treba. Podajeden ich len drží, lebo nemá čo robiť s nimi.

»Povedzme radšej, Nikola, ako je: nevieme sami dobre, čo máme, čo sú peniaze. Nenašli sme im smysel a význam. Obyčajne ich máme za dar, ktorý nám obľahčuje, alebo i sladí život. Ale peniaze sú nie olej na stroj, aby sa ľahšie hýbal. Peniaze sú moc, zarábäť ich, znamená sbierať moc. Kto vie, Nikola, čo sú, keď ich ide zarábäť, domáha sa moci, ktorá je v nich. Pachtí ich mať čím viac, aby jeho vôľa zvíťazila. Peniazmi chce rozkazovať iným, ako by sme povedali.«

Nikola sa uspokojil čosi. Čo počul, divne zneje ešte, ale čosi bude i pravdy.

»Hej, hovoria všade, že peniaze rozkazujú« — potvrdil vďačne a doložil ešte: »I na každom kroku vidíme, ako rozkazujú.«

Prisvedčil mu, že i bez učenosti vynašiel, že kto sa vzmáha, priberá na seba moci po troche.

Nikola pokrúcal hlavou. Nepáčila sa mu moc, lebo ju nevidíme. Kto odloží desať pečí, je bohatší o desať pečí, nedrží sa na moc, ktorá je v nich. Veď v desiatich pečiach nemôže byť veľmi veľká, ani v tisícich. Muselo by ich byť viac, aby vysvietily, čo zmôžu. Pán Simon nechcel to uznať.

»Veľká chyba, Nikola«, začal mu vytýkať — »že nechcete uznať moc v desiatich pečiach. Každá peča jej má toľko, koľko na ňu padne. Hľadáte v pečiach bohatstvo, a bohatstva v nich nieto, ale je v nich moc. Bohatstvo je

v práci. Kde nepracujú, nemôžu byť bohatí, hoc by mali i moc peňazí.«

Nikola sa chytil za hlavu. Idúc za smyslom peňazí, prevrátili by sme svet i celý poriadok v ňom. Robotní ľudia sú vraj najbohatší, a verubože vidíme, že mnohí pracujú do úmoru, ale bohatstva u nich nebadať. Práca je skôr hrdlovisko, nie bohatstvo. Vysvetlil mu, čo je robota, čo je nie. Uviedol mu i príklady, komu ide z práce bohatstvo a komu pripadne iba jej ťarcha a súžba.

Nedal sa presvedčiť; stál na tom, že bohatstvo je v práci, a nie v peniazoch. »Tak, Nikola!« opakoval mu. »Kto pachtí za bohatstvom, nech ho hľadá v práci, v peniazoch ho nenajde. Pracuj a zbohatneš.«

Nikola sa rozhorčil. Ukázal mu toľkých, ktorí pracujú a nemôžu prísť k ničomu.

»Nemajú slobodu práce«, začal mu dokazovať. »Slobodu si nemohli zaistiť, lebo nemali moci, povedzme ak chceme, peňazí. Bohatstvo, Nikola, ktoré vyvádzajú ich ruky prácou, odteká do iných žlebov. Bohatstvo je tam, v ich robote, ale robota nebola ich, lebo nerobia pre seba, nemajú slobodu práce. Keby mali peňazí, mali by moc robiť pre seba, samostatne. Remeselníci v starých časiech mali slobodu práce ako ju má dneska roľník alebo kupec. Bez peňazí nieto tej slobody. Peniaze rozkazujú v svete, delia moc, dávajú slobodu, delia bohatstvo.«

»Dobre, už sme doma« — zaradoval sa. »Hlavná vec je prísť k peniazom.«

»Hlavná vec je držať ich smysel pred očima«, tvrdil zas.

»Ja si ho už vynajdem: najtiaž ich mať!«

A zasa išla tuhá priečka, čo je hodno viacej: nadobúdať peniaze, alebo mať na zreteli ich smysel. Pán Simon mu zas len poukázal, ako ľahko prišli o svoje peniaze, hoc ich mali. Nikola zas len musel uznať voľky nevoľky, že je tak.

»Mali sme ich, i strovili šťastne.«

»Rozmrhali, Nikola, rozhádzali« — opravil ho pán Simon. »A prečo? Nebrali sme vážne ich smysel. Nevideli sme, na čo sú a čo je v nich. Preto nám boly ako zbytočné, temer nám zavadzaly. Tak sme sa ich ľahko striasli.«

Nikola ho vysmial. Vedel, že sú nie zbytočné, tobôž mu zavadzať: ale krehká nádoba, nemohol sa premôcť, zabavil sa za ne.

»Veď to je, Nikola« — prisvedčil mu pán Katović. »Minuli sme ich, hoc sme vedeli, že nám budú treba. Ba ešte potom, keď sme šli do roboty s prázdnym vreckom a výčitkami, zas len sedela v kúte myšlienka, zabaviť sa i druhý raz ešte lepšie, keď ich zarobíme.«

Nikola sa mu nestaväl veľmi. Mal ho v sebe, mocný popud, míňať a míňať, čo zarobí. Trafil mu na slabú stranu. Azda predsa len nemá prevrátenú hlavu. Divne prevracia veci, kladie ich

inde, ako kde ich vídame, ale má pravdu. Peniaze rozkazujú; kto ich má, rozkazuje. Slobodu drží sebe, druhým ostane posluch. Čosi sa i jemu začalo briežďiť, o koľko moci a slobody doniesol do dnes seba od svojho mládenectva. Prišlo sa mu i hanbiť trochu.

Pán Katovič mu dal pokoj. Tušil, že sa prevrhá po strmých prtiach a kiaroch, rozlievajúc po troche mliečko z mieška hladným psom výčitky. Nech ížu. Dajú mu pokoj, kým pôjde za ovečkami, ktorých nakradol po kadeakých košiaroch pôžitkov a kratochvíľ, že si ich zajme sebou. Ale mliečko vyšlo, psi hryzú, ovečky brnkly do huštín.

»Necnejte si, pán Nikola. Iní robia horšie od vás«, začal ho tíšiť. »Ja som šípil, čo sú peniaze, i čo je v nich, a predsa som ich znevážil. Nevedel som do koreňa, čo viem dneska.«

Kto sa o to stará, čo je v peniazoch? Nikola sa musel smiať. Každý si myslí, peniaze sú bohatstvo, hrabe kde môže. Čo sa má trápiť o ich smysel?

Pán Simon ho vysmial: kto vie, či sa ich nenajde, i vedomých. »Tu sme hneď dvaja, ktorí čosi šípime. Či ich je v meste ešte mnoho, neviem, nehľadal som ich dosiaľ, múdrych a opatrných. Myslím, že ich bude. Azda len nevidíme všetci v peniazoch iba surové bohatstvo, pohodlie, zábezpeku budúcnosti, alebo práve pôžitok, samopaš, zábavu, muziku, pijatiku, bohatý stôl, čipky a skvosty, prepych, rozblúdenú

ženu a také veci. Medzi tymito som bol i ja. A neviem, neviem, či by sa zas nepridal k nim.«

Nikola sa najedoval. Pre jeden raz robiť toľké divy! Veď sme ľudia. Kôň má štyri nohy a potkne sa.

»Veď ľahko sa potknúť,« prisvedčil mu — »raz, i dva. Ale pokuta nevystane ani za ten razík. Do čoho sme padli, sami sme si vina. Chlipkáme, čo sme si navarili. Pre pokĺznutie, Nikola, sedíte na tomto moste, a ja musím hľadať pod rukou peniaze. Tie dva tri razy nehľadali sme v peniazoch moc a slobodu práce, podstrčili sme im ľahkú ženu, tanec, klinček do gombikovej dierky, dobré vínko, karty, hádam i nádherné šaty: a hľa ako sedíme! Vyzeráme, ako sa vytrepať z kaše.«

Nikola sklonil hlavu. Nemohol sa pochváliť, že umknul pokute za svoje chybičky.

Udrel ho po pleci, nedal mu smútiť.

»Necnejte si, pán Nikola: nie ste ani vy všetkému na vine«, začal sa mu usmievať. »Ale vám kto poradil, keď vás vyprávali na plavbu, čo sú peniaze, čo je v nich? Kto, keď ani naši starí nevedeli! Len oňahdy ste povedali, že prichodí zobudiť peniaze, lebo sú vraj ako zakliate. Vidíte, veľkú pravdu ste vyslovili vtedy! Zobudiť ich a odkliať, by znamenalo vrátiť im pravý smysel a podstatu. My v nich vidíme tam doma ešte i dnes bohatstvo a zábezpeku nám a potomstvu. Či nie? Či sme ich neposchovávali, aby nám neskapaly niekde? Inde by ich iba boli podložili na

slobodu práce. Nedali sme ich na prácu, preto práca zamrela, žriedla bohatstva vyschly, ne- rozlievajú sa z nich potôčky po kraji. Potomci priopatrných otcov schudobneli: rozpŕchli sa po svete za chlebíkom.«

Čosi bude i v tom pravdy. Nikola sa rozhlia- dal nesmele, kde mu ukazoval. Začal tušiť, že z jednej chybičky sa vysnuje celá retiazka ná- sledkov. Ak je chyba veľká, bolo by ju var na- praviť za horúca. Ak ju necháme, výnde z nej pohroma a zhuba. Je v peniazoch čosi viac, ako bohatstvo: je v nich moc a sloboda práce. To je žriedlo blahobytu a šťastia, len im pohľadať pra- vý smysel. Bolo by sa hádam dať hneď do ro- boty; otvárať ľuďom oči.

Zaradoval sa, že bárs divne hovorí, nepod- stúpil z rozumu, ako si prvej myslel. Rozum je na mieste, Dorinka mu neprevrátila hlavu.

»A kedy ste, pán Simon, prišli na tento smy- sel?«

»Pomaly sa ide, Nikola, na koreň veci: ne- naučíme sa hneď pozerať na svet do prosta. Po troche som sa naučil vyzvedať, nie koľko má pán Nikola peňazí, ale ako narábä s nimi: či im pri- šiel na smysel alebo nie. Tak od dneska budete i vy pozerať na jednotlivca, ale i na národ. Uhádnete hneď, ktorý je mocný, alebo slabý.«

»A my nebodaj slabí medzi slabými!« začal stŕpať Nikola. Na pleciach pocítil ako nikdy dosiaľ ťarchu nanútenej práce. Bolo mu temer ako by bol padnul do otroctva. Kedy sa mu ujde

sadnúť zasa ku kormidlu, alebo aspoň obsluhovať na lodi? A bratia všade svetom v nanútenej robote! Kupci a námorníci od koreňa robia motykou a čakanom, alebo strižú ovce. Záhorskému roľníkovi nespieva škovránok za pluhom: musí sa spúšťať do útroby zeme po čierne diamaty. Iného roľníka vyzlečú temer do naha. Musí obsluhovať pec, z ktorej sa lejú potoky roztopeného kovu. Kto ich zas shromaždí? Kto ich postaví každého na prirodzenú postať? Kde je moc rozviazať pracovnému ľudu ruky a vrátiť mu slobodu práce?

»Schápeme sa, schápeme«, teší ho pán Katović. »Náš ľud sa vynajde, vžije sa chytro i do biedy. Najde si on i svoju postať. Má životnú silu a veľkú príčinlivosť.«

»Keby sme neboli roztratení!« žaluje sa Nikola. »Keby sme boli šli aspoň do jedného kraja všetci.«

»Dobre by bolo,« uznal i pán Katović. »Bolo by lepšie vyhnatým z domu, keby boli na hŕbke. Ale sme predsa i tak spolu. Nosíme ešte všetci vlasť v srdci: odniesli sme ju na šťastie sebou do sveta. Držať by nás bolo ľahko spolu, len si osvojiť pravý smysel peňazí a vynakladať ich na čo sú.«

Ako môže držať národ dovedna od smyslu peňazí? Nikola si nemohol pomyslieť, aby peniaze maly tú moc. Pán Katović mu ukázal národ Israela: tiež rozpŕchnutý po celom svete a predsa jedno telo, jedna duša.

»Teda tiež národ mocný!« zadivil sa Nikola.

»Veru málo ich bude mocnejších,« istí pán Katović. »Rozkazuje i tam, kde ho nieto. Moc sa mu šíri ďaleko za jeho šiatre.«

»Tiež pre smysel peňazí!«

Prisvedčil mu, že z väčšej čiastky. Peniaze vynajde, kde iní vidia púšť; všade si vie budo=vať paláce blahobytu a šťastia. V peniazi vidí moc a slobodu práce. Moci nedá zaháľať, nedrží ju schovanú pod hlavnicou a v slamníku. V pe=niazoch nehľadá pôžitky, rozkoše a výstupnosť, ale slobodu práce.

Nikola počúva poviedku o mocnom, roztra=tenom národe, o ktorom málo slýchal do tých čias. Bol by nedbal vedieť, kde prišiel ku po=znaniu peňazí.

»V dome, Nikola, v rodine. Smysel peňazí zdedil po otcoch, ako my naše role: iba že sa on drží svojej dedovizne a dobrých obyčajov po otcoch. Nie peniaze sú mu dedovizeň, ale vedomosť, čo sú a čo vládzu. Z tej vedomosti padla mu do ruky moc, ktorú cítiť v svete od Jozefa v Egypte až do našich čias.«

»My nebudeme nikdy takí« — pochyboval Nikola.

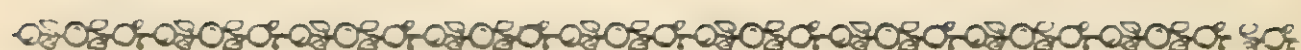
»Ani nám netreba zajsť tak ďaleko, ďako=vať Bohu« — tešil ho pán Katović. »Nežiada sa nám opanovať svet, ani rozkazovať iným. Chceli by sme len žiť na svojom, svojským životom, a byť na hŕbke, viazaný jeden o druhého. Náš

dom stojí, iba čo spustnul, ochudobnel. Náš Sion ešte nerozbúrali. Môžeme si ho popraviť. Ak neslúchame, čo pýta pravý smysel peňazí, my, ktorí sme v cudzom svete, vyhynieme. V druhom kolene sa utopíme v mori cudzoty. Naše deti nebudú chcieť počuť, zkadiaľ im prišli rodičia« . . .

»Keby sme sa mohli vrátiť domov čím skôr!« zažiadal si Nikola.

»Vrátiť sa domov?« opakoval pán Katović. »To by znamenalo, že sme obliekli zasa pravého, celého človeka na seba i s postaťou, ktorá nás čaká. Počneme sa i vracať neomylne. Ale či bude čím popraviť spustnutý dom!«

VIII.

Pán Simon šiel hneď za rána do obchodu pána Ramosa pohľadať pána Vodopiju. Keď mu vyrozprával, po čo prišiel, pán Vodopija sa zarazil.

»Peniaze by boly« — oznámil mu. »Byť moje, dal by vám ich naskutku. Ale akokoľvek, vypradiem ich. Dnes, najneskoršie zajtra oznámim vám, na čom sme.«

Na poludnie nešiel hneď na obed, ale priamo do veľkého obchodu v ulici Manuela Rodrigueza na uhle s Temuco. ‚Almacén a la cindad de Londres, París y Talca' vývodil medzi susednými domami. V obloku už neboly metly s metliskom na kríž: pýšil sa tam veniec vychýrenej portugalskej cibule, pri ňom vence cesnaku. Pán Dolčić naukladal konservových pušiek do stôsa, hrnce z liatiny, bľachové cedáky, dakoľko hŕbok nožov a vidličiek. Pri nich lákal načatý brús syra. Posluhoval sám bez kabáta. Rukávy na košeli podvihol a stiahol ich gumovými páskami nad lakťom, aby sa nespúšťaly pri robote. Meral

tu zemiaky, tu fazuľu, alebo inú strovu, rizkašu a kávu. Dieťaťu, keď oddával tovar, daroval cu=krík z veľkej sklenenej nádoby.

»Hneď som s vami, len čo sa premelú trochu« — kývol mu hlavou. Vydával tovar, prijímal a vydával peniaze. Tu i tu sa zachmúril, keď pri=šlo zapísať do knihy, koľko dal na bradu. »Ešte len pondelok«, požaloval sa v našej reči pánu Vodopijovi. »Zavčerom dostali plácu a už pý=tajú na úver. Taká je naša robota. Dávať, dávať a nevedieť, kedy prijdeš k svojmu.«

Ľudia vchodia a vychodia. Zvonček kdesi dnuka zjajčí, ani budíček, len nech sa odchýlia dvere. Kto ich zabudne zavrieť, musí skočiť k nim, aby raz prestalo volať na ratu. Pán Vo=dopija sa obzerá po miestnosti: nemôže sa pre=nadiviť, ako sa vyzná kupec, kde čo leží. Koľké priečinky a šuplíky! Taký pestrý tovar!

»No dobre«, vydýchol si, keď odbavil ostat=nú ženičku. »Poďme do nás. Jednou cestou sa pripáčime, čo sa robí.«

Zaviedol ho do kuchyne. Vo veľkom hrnci vrie hovädzina. Dakedy fŕkne z varu na plotňu, soškvrčí na nej. Mäso sa prevaľuje v mutnej vode s vňaťou cibule, ako vrie.

»Taká je babračka bez gazdinej«, žaluje sa. »Radšej nepozerajte. Nie je najlepší poriadok.«

Pán Vodopija si už prvej bol pomyslel, že by sa tu zišly príčinlivé ženské ruky. Nebolo po=

riadku mnoho, ale ani čistoty. Nezaškodilo by vymiesť smeti z kútov, vydrhnúť všetko rad radom.

»Prečo sa neoženíte, pán Dolčić?« napomína mu. »Škoda sa trápiť takto.«

»Nebolo by od veci« — uznal s vľúdnym úsmevom — »ale viete, dvaja sme. Jeden bez druhého sa neoženíme. A v dome by sa neušlo izby iba jednému páru.«

»Pristaviť si jednu-dve izby« — radí mu.

»Nieto kde. Oklamali sme sa s domom. Nemá dvora, iba malý kútik.«

»Kúpte od súseda! Koľký kus pozemku stojí za domom na prázdno!«

»Probovali sme kúpiť. Len čo zaňuchali, že sme utisnutí, zacenil, oplan, bezočive. Radšej sa trápiť, hoc i neoženiť sa, ako sa dať odrieť do siedmej kože. Zadebnili nás tu.«

»Keď ste rozrástli priveľmi!« hreší ho pán Vodopija. »Do sklepu ste napratali viac, ako má môj gazda. Nieto kde ihlou bodnúť.« Pán Dolčić sa usmieval pri pochvale. »Bohatstvo! Mali by ste sa oženiť sami týmto razom: ukázať cestu pánu Kolčićovi. I tak je ustavične v kampe.«

»A keď sme sa srekli!« škrábe sa za uchom. »Ani by hádam nepristalo a narobilo by zlej krvi, jeden mať ženu a rodinu a druhý sa vadiť.«

Pán Vodopija nevedel vynajsť, prečo by im

škodilo, keby jeden mal ženu a druhý nie. Myslel si, že obchod je obchod a rodina je rodina. Ale dal pokoj: radšej mu dal dobrú novinu, že peniažkom našiel veľmi pekné miestko.

»Budú bezpečné, sťa by v pokladni, alebo v noci pod hlavnicou. To je už hej prvotriedna zábezpeka! Ale úroky som nemohol vyjednať iba zákonité.«

»Zákonité?« Málo chýbälo, že nevypustil varechu z ruky. »Tak prosím vás, vysvetlite mi, ako by sa vyplatilo dať moje peniažky z ruky? Na tie úroky mohol by ich temer mať na banke.«

»Dobre, poldruha raza«, popustil pán Vodopija.

»Na dvoch razoch, ak chcete, pán Kuzma. Poplatky a trovy, i čo príde vám za ustávanie, platí dlžník. Menej pýtať už nemôžeme. Viete sami, na aký úrok išly druhé peniaze?«

»Ale sú na deravom moste. Tieto budú akoby boly šly na výlet alebo do kúpeľov. Vrátia ich iste. Aká bezpečnosť! Všetci môcť spať tak pokojne ako vy budete pri tejto pôžičke, vravím vám, nebolo by chorôb v Puntarene . . .«

Pán Dolčić nedal mnoho na to. Nemôže sa žalovať na spanie, ako ľahne večer, tak sa prebudí ráno. Keď nieto sveta, zaspí i po obede. »Kde je tá pekná bezpečnosť, pán Kuzma?«

»Prepáčte — nemôžem povedať.«

»Ako — ako?« Vytreštil oči ako plánky. Ba či nepojedol pochabé huby mládenec? Veľká bezpečnosť a nechcieť jej udať adresu! »Rád by vedieť predsa, kde mi budú peniaze!«

»Len na krátky čas. Sľúbil som mu, že nik nezvie. Myslel som, že sa spustíte na mňa. Máte moje slovo!«

»Spúšťať sa, spúšťam, vidíte. Ale« — — Pozrel naň slavnostne, meral ho od hlavy do päty. »Predsa sú len moje. Utŕžil som ich, ak chcete vedieť, za kožky. Joze ich doniesol z kampa. Uznáte, musím vedieť vydať počet, kde sú peniažky za ne. My sme, ani by ste neverili, akí sme úprimní jeden druhému. Nepokazí jeden, čo urobí druhý. Ale hoc by mi prikryl, musím vysvetliť, kde je čo...«

Pán Vodopija sa urazil. »Vidím, nechcete dať na slovo.«

»Dám vďačne, pán Kuzma, i košeľu. Ale sme smrteľní. Stať sa dačo vám, uchovaj Bože, z nenazdania, u koho pýtať moje peniaze?«

Pánu Vodopijovi upadly krídla. Ako sa s ním priečiť, keď predvída všetko. Berie zreteľ i na také nešťastie, na ktoré iný by nepomyslel, veď sa necíti, že by mal dušu na jazyku.

Voľky nevoľky musel vyjaviť veľké tajomstvo, peniaze pôjdu pánu Katovićovi.

Pán Dolčić podskočil od radosti, oči mu zasvietily. »Prišiel na psa mráz« — pomyslel si.

»Hľadať on, veľkokupec, groše u Dolčića a Kolčića!« Ale radosť nepotrvala. Pomyslel si a začal chladnúť, kým neostydnul na studeno. Tvár sa mu predĺžila. Vyšla na ňu veľká starosť z kadiaľsi.

»Veru neviem sám, pán Kuzma, z tej pšenice sotva bude múka. Oldomáš sotva budeme piť. Tej roboty sa bojkám, veľmi bojkám. Bohvie aký zajac sa učupil za váš kriak.«

»A čo!« Rozosmial sa pán Vodopija. Smiech mu tiež šiel skôr od žlči ako od pľúc. »Vari sa bojíte, pán Dolčić!«

»Veru, veru, ľak ma preskočil. Rozpoviem vám hneď prečo.«

Pán Vodopija nechcel ani počúvať. Báť sa domu, ako je dom Simona Katovića! Nie dom, hotová pevnosť!

Pán Dolčić sa ho spýtal, ako sa stalo, že taký mocný, veľký dom sa uponíži odrazu shľadávať peniaze pod rukou? Prečo mohutný dom nejde na banku? Hľadá tajné chodníky, lebo kdesi čosi prismrdlo. Posmrdkáva...

Pán Vodopija ostal, ako by ho vyvalchoval v stupoch. Vyhodil ho so sedla: pána Katovića omaľovať, že sháňa čertov. Padajúc, chce zamočiť iných. Pán Vodopija nechápal úplne, prečo šiel pod rukou k nemu, ale mu nesišlo na um myslieť zle o ňom. Strach pána Dolčića sa ho nechytil, veril v statočnosť Katovića, ako že je

slnce na nebi. Kde sa teraz obrátiť? Isť pánu Katovićovi oznámiť, že mu nechcú sveriť praši-vých dvadsať tisíc? Radšej sa ísť do vody ho-diť.

»Ach, či že je mrzko!« začal sa zhrýzať. »Aké pľuhavé remeslo!« Preletelo mu v pamäti, koľ-ko ráz ho takto ubili majitelia peňazí a nedali plakať. Prežierať jed a obsluhovať ich s úsme-vom za oročky. »Nešťastné remeslo, horšie od otroctva! Za pár groší dať si vynadať do kmí-nov!« Ale sa stíšil. Chudobný čeľadník nemôže preberať v remeslách.

Začal ho prehovárať, i prosiť, i zaliečať sa mu, ale darmo.

Pánu Dolčićovi sa rozbriezdilo v hlave. Sišla mu na um Dorinka, čo všetko pohovorili o nej a pánu Katovićovi. Iste jej dobre zaplatil, cesta na Sever ho tiež trhla; počul kdesi, že utratil mnoho, keď padla s ceny čilenská peča. Ktovie, aká sa tam navarila kaša a jeho voľajú na ňu. Pekná hostina!

»Poviem úprimne, pán Kuzma, že si ctím pána Katovića, ale ako obchodníka nemám ho vo vzácti. Kto sa pochabie za rozblúdenými že-nami, neúfajte sa mu. Ženskár, kartár a korheľ nech dá obchodu pokoj a peniazom tobôž. Že-na rozvláči Rozalesa, len jej otvoriť dom. Ďaku-jem ponížene, ale Joze by ma zabil.«

Pán Vodopija sa najedoval veľmi. Tvár mu zvážnela, tam dnu čosi v ňom zatvrdlo. »Aký

nezmestník!« jedoval sa. »Má dve peče: už ne=vie, čo robiť od pýchy.« Začal zapínať vrchný kabát. »Pôjdem si zajesť ešte napochytre. O jednej musím byť v robote.«

»Mohlo sa vám páčiť so mnou. Hovädzina sa dovára« — volá ho veľmi priateľsky. Urobili by sme pečienočku naponáhle. Mäso a chlieb náš vezdejší chlebík...«

»Ďakujem ponížene, pán Dolčić. Musím sa ponáhľať. Tak ozaj z nás nič?« Pozrel naň ešte raz veľmi vážne.

»Už som povedal, pán Kuzma« — osvedčil sa a tvár mu stvrdla. »Čo raz poviem, nepremením a čoby bolo čo.«

Pánu Vodopijovi sišlo čosi na um. Hanbil sa naozaj ísť na oči pánu Katovićovi s takou su=rovou odpoveďou. Čo si pomyslí o ňom?

»Dali by ste peniaze mne?«

Pobehal po ňom očima, koľko je hoden. »Prečo nie, pán Kuzma? Vám radšej ako iné=mu, ak by bola bezpečnosť.«

»Ani mne neveríte!« Obišiel ho var, ako by mu bol dal zaucho.

»Verím, ale nemáte nemovitosti,« vysvetlil mu.

»Nuž dobre. Dám vám dlžobných úpisov do zálohu, na tridsať tisíc. Vezmete? Vyhodil ostat=nú kartu, len aby si nezadal u pána Katovića.

»A budú dobré?«

»Predsa nedám, pán Dolčić, moje mozole kadeako!« Bolo mu už i v hlase niečo rozčule≈nosti.

»Nuž dobre. Uvidíme.« Pán Dolčić bol istý, že pán Vodopija bude si dávať pozor, komu dáva peniaze.

»Uvidíme?« Rozpajedil sa, zapálil sa ako pivonia. »Nič neuvidíme, pán Dolčić!« Z očú mu šľahol blesk. Stál na nohách pevne, ani bra≈lo. V najväčšej tvŕdzi vynašiel východ z po≈mykova. »Alebo prikryť hupkom, alebo nič. Ale vám oznamujem, dostanete iba zákonité úroky. Pristávate?«

Pozeral naň pán Dolčić, ako by bol dostal obuchom do hlavy. »Zákonité?«

»Ani peče viac!«

»A dáte ich, tie isté peniaze, na poldruha zá≈konitých, k tomu peknú odmenu! Ďakujem za lásku!« rozhorčil sa.

»Dám mu ich na zákonité« — osvedčil sa. »Hodného človeka azda nesoblečiem do naha. Radšej škodovať.«

»Ale prepáčte, za moje peniažky sa mu pre≈ukážete, pán Kuzma, ako veľký priateľ. Čo by mal ja z toho?«

»Újmu sotva, pán Dolčić. Dostanete riadne úroky. Ale keď nechcete, dajme pokoj. Pre≈páčte, že som vám kradnul čas po daromnici. Porúčam sa!«

Bol ako ľad, pán Dolčić zas ako by ho bol obaril.

»A peniaze?« pobral sa za ním, ani ruky mu nevypustil.

»Pohľadáme ich«, tíšil ho pán Vodopija. »Peňazí dosť, len ich vedieť hľadať.« Usmial sa mu do očú. V očiach mu blyslo čosi ako výsmech a či opovrženie.

»Veď by vám ich ja dal!« dohovára mu pán Dolčić.

»Ďakujem za lásku. V ostatné časy, musím sa požalovať, nebolo ľahko vychádzať s vami. Nebolo dôvery. Bez dôvery ja nechcem peňazí, čo by boly aké«...

Pán Vodopija sa zaťal. Stal si na vlastné nohy. Rozmyslel lepšie. Na dlžobné úpisy, aké on má, môže dostať hotové i na banke. Pán Dolčić sa začal podkladať, prosiť, ale už bolo darmo. Veľkú trhlinu nemôhol zaplátať. Keď sa vrátil k hovädzine, hrýzol sa, akí sú mladí ľudia náramní v dnešných časiech.

Pán Vodopija dostal peniaze hneď. Pred večerom ich doniesol pánu Katovićovi.

»Kde ste ich zadovážili tak chytro?« zaradoval sa.

»Požičali mi na banke.«

Zadivil sa, že vzal na seba dlh zaňho.

»Čo na tom? Dali mi, vzal som.«

»A úroky?«

»Bankové, pán Simon!«

»Ale i za ustávanie niečo!«

»Nebolo ustávania: skôr radosť, že som mohol poslúžiť.«

»Z radosti nestučniete, priateľ« — napomenul ho. Dal mu sadnúť do kresla a ponúkal ho cigarou. »Za prácu plácu.«

»Práca?« Pán Vodopija si zapálil a poobzeral sa v pisárni. Zadivil sa, že veľký obchod, ako tento, má takú malú pisáreň. Do očú mu zaľahol tieň, tvár sa mu zachmúrila. »Pán Katović, prejedla sa mi táto práca. Bridí sa mi.«

Pán Simon otvoril oči, dávno nevidel vybúšiť nechuť tak mocne. Celá bytosť pána Vodopiju bola akoby v horúčke. »Čo sa vám stalo, priateľ?« prisadnul bližšie a chytil ho za ruku.

»Nuž vidíte, rozpoviem vám. Čoho by sa nechytil, kto sa chce prebíjať? Dal som sa na prostredníctvo, pán Katović, zaopatrovať peniaze, kde ich potrebujú.«

»Nevypláca sa?« prihovoril sa mu s účasťou.

»Vyplatiť sa vypláca, ale čo zarobíme, i platíme, verte mi, draho. Pri každej jednačke odronia vám kúsok ľudskej hodnosti. Ako surové deti, keď začnú hádzať klockami do pomarančníka v kvete, alebo idú naň drúkom, lámu kvet i s konármi. Byť v tej robote da-

koľko rokov, ostal by o holých suchých konároch. Neverili by ste, ako človeka skazia peniaze. I najlepšieho. Bojím sa sám o seba, či sa neskazím i ja, ak sa mi šťastie usmeje, ako skazilo iných. Povedzte mi, budem i ja taký?« Pozeral naň z kresla veľmi starostlive a čakal, čo mu povie. »Ak má byť tak, radšej zapľuť na snaženie a ostať pri statočnej chudobe.«

Pán Simon pozeral s hlbokou účasťou na útrapy mladej, neskazenej duše. »Kdeže by nie!« Kričal v ňom vnútorný hlas. »Predsa sme len šľachetnej krvi. Akoby neskvitol náš národ, keď plodí takéto deti!«

»Pri našich ste zažili niečo, pri našich?« Vyzvedal od neho.

»Veď to je, čo bolí, pri nich!« tľapol oboma dlaňami o kolená. »Akoby jed vošiel do nich!« skríkol až bôľne. »Jed z peňazí...«

Pán Simon ho chytil za ruky, horely mu ako v horúčke. »Nesúďme prísne, brat môj, slepých a nepovedomých. Peniaze, dobre vravíte, presiaknuté sú, naozaj jedom. Slávna ustanova ľuďom ku poľahode, ku pestovaniu bratských vzťahov, zvrhla sa. Prilepilo sa na peniaze, čo je v človeku mrzkého a surového. Ľudské Ja otrávilo peniaz, dalo ho do služby sebectva. Zanečistený je peniaz, bratku, nebezpečná otrava v ňom. Kto ho musíš obracať v rukách, umývaj si ich. Na ňom je nie blato ulice, ale surovosť nášho Ja.«

Počúval ho pozorne, bolo mu clivo, duša ho bolela. Pekné predstavy sa podely kdesi a ostala púšť. »A čo s ním? Stániť sa ho?« Pozerá na staršieho, čo rozsúdi. Cítil, že on musí vedieť rady v trápiech.

»Nie« — odporoval mu živo, oči mu zasvietily. »Stániť sa nepomôže, skôr peniaz hľadať, nadobývať, ale mu vrátiť zasa pravý smysel. U vás sa ozýva ešte láska, neotupeli ste ešte v sebectve: tedy hore sa, do tuhej roboty, očistiť naše peniaze. Veď ich má nízka snaha v nečistom mešci, drží ich na porúdzi otročiť iných. Hľadajme ich, shŕňajme a vráťme im vznešené poslanie. V nich je veľká moc. Mohla by človeku vrátiť zasa ľudskú hodnosť, len ju posvätiť láske, ako učil Kristus, Spasiteľ sveta. Myslíte, očistiť peniaze, dať im pravý smysel, nemohly by nás vyslobodiť z pekiel, do ktorých sme sa vtrepali?«

Pán Vodopija prehliadol. Ubolené srdce meria tŕnistú cestu, ktorou sa vlečie ľudskosť, kvíli, žaluje sa a kričí o ratu, že nevládze ďalej ani na krok. Kto zahatil naše cesty toľkým tŕnim? Aká súžba na nás, kto je na vine?

»Naše Ja — naše Ja!« ozýva sa mu odvšadiaľ. Načo hľadať vinu inde? Veď je v nás — my sme v nej. Sami sebe hádžeme trnie na cestu, snášame ho krvopotne! Naše Ja -- naše Ja!

»Ako si poradiť s ním?« spytuje sa ho. Je skúsený, azda vie.

»Poviazať ho — poviazať!« radí pán Simon, skočiac od stola. Ukázal mu obrázok Krista s mládencom. »On nás učí, ako ‚Rozdaj všetko — nasleduj ma!' Rozdaj im všetko, čo je dobrého v tebe: to znamená poviazať Ja a obetovať ho láske. Ona môže očistiť naše cesty a vyrovnať ich. Ona očistí i peniaze od jedu. Keď budú čisté, bude i vám nežiaľ narábäť s nimi«....

Pán Vodopija pokyvuje hlavou. »Láska a láska vždy na jazyku: a srdce ako kameň«...

»Ste mladí!« Poklepal mu na plece. »Láska je i v nás, nedajte si zdepčiť vieru v ňu. Zamrela, ale ožije. Ľudia sa znepokojili, obzerajú sa za ňou. Badajú, že je zle, veľmi zle: plátajú, sošívajú. Ale prídu na ňu. Presvedčia sa, že nieto Majstra ponaprávať všetko, ak ju nezavolajú na pomoc. Obrátia sa k nej, obrátia. I ruvať sa jednostaj medzi sebou, zabolí na veľa. Prídu na ňu, prídu. Začnú raz krotiť rozmaznené, všemocné Ja...«

»Keby to bolo, pán Katović!« zatúžil.

»Bude! Láska vtiahne do ľudí. Zasadne na svoj priestol!« sľúbil mu pán Katović.

IX.

Na druhý deň ráno, kto bol v hlavnej miestnosti, zadivil sa, keď sa zjavil v nej pán Andrija, ako by ho bol zo škatuľky vytiahol. Mlčal zanovite, bol zamyslený, ani pozrieť na iných. Nikto sa ho nespýtal, aký má dnes sviatok. Bol by sa ho pýtal Krešimír iným časom. Ale bratstvo od včerajška nemohlo prísť k sebe. Rozhovor zo závodiska k mestu ho doráňal krvave. Zpod obliečky, ktorou sa odievalo, trčia všakové zrebe a klky cez špatné diery a trhliny. Pán Andrija si ho obzerá, brydí sa mu ľahnúť si naň do toľkého nečinu. Bratstvo, dorašmané ako je, pôjde do kúta, ak nie na pôjd medzi staré haraburdie. Brata už ani nespozoroval, že sedí proti nemu.

Vypil kávu napochytre, vytratil sa z domu. Poprechádzal sa po prázdnych uliciach, ohlásil vo vkusnom obchodíku, kde predávali i umelé kvety. Vybral si veľký biely chrysantem, zastrčil si ho do dierky na prsia. Keď bolo svetlo najvýhodnejšie prešiel k fotografovi. Chcel by sa dať sniať, ale aby bola foto-

grafia! Na cenu nehľadí. Fotograf videl ho v celej hrdosti a sláve, sľúbil mu urobiť ozajstnú fotografiu.

V čakálni sa ogabal čosi lepšie. Ponaprával oblek, poprihládzal vlasy. Sadnul opatrne, aby sa nepokrkvaly šaty. Zavolal samé pekné myšlienky na pomoc, aby tvár vypadla pútave. Nech si vyberie na prvý pohľad každý, kto vezme obrázok do ruky, že má pred sebou vážneho, poriadneho mládenca, mocného na tele i v obyčajoch.

Fotograf, keď ho mal pred tmavou komorou, hádam sa trochu opojil voňavými vodičkami. Rozvoňal sa od nich atelier ani obchod Roger a Gallet. Mnohoráz sa vrátil k nemu, obracal ho tak i tak. Nebolo dobre, hlava sa ligotala ani zrkadlo. Štica priľahla na čelo v trojuholníku, spodný uhol padnul kdesi medzi obočia. Hádzala tuhé odblesky. Fotograf musel obracať svetlo, prevešiavať záclonky, aby robota nevyšla na nivoč.

Ostal na ostatok, ako bolo treba. Ruky mu napravil, aby neostaly na kolenách, sťaby chcely vytláčať z nich nezdravisté šťavy. Narovnal mu hlavu, plece mu potisnul na dol, vyrovnal krkvy na kabáte, aby nevisel ako na vešiaku. Pán Andrija sa dal obracať, bol rád, že sa má toľme okolo neho. Ale keď fotograf zdvihnul ruku na výstrahu, sišla mu na um tá so šticou. Výraz v tvári mu stvrdnul.

»A teraz ešte jednu« — zastavil ho majster. »Nevstávať! Pre lepšiu istotu!«

Keď vstal z kresla vydýchnul spokojne. Rozliala sa v ňom istota, že chlap o pevnom základe a poriadnych zásadách sa nedá. Nedá si veru podraziť nohy, zdvihne sa a čoby sa bol prestrel desať ráz. Prikrútil fotografovi vy⸗stanoviť obrázky za dva dni.

Krešimír okolo jedenástej pobral sa k veľ⸗kému mostu. Na malom námestí sňal sa s pá⸗nom Flankom, ktorý ho viedol rovno do ho⸗tela. Vo veľkej jedálni pripravovali stoly. Vo⸗šli do salóniku.

»Sišlo mi na um, ako sme sa sišli, že by ste ma mohli vytrhnúť a nemať pritom veľkej škody« vhupnul hneď do samej veci. Hovorí španielsky dobre, poznať, že je dávno v Ma⸗gallanesi. Výslovnosť je trochu anglická, kde tu mu príde i shľadávať výraz. Keď mu nemôže podbehnúť, ako by bolo treba, obzerá sa po salónku, sťa by ho hľadal. Bohatý štan⸗cier⸗farmár nehľadí na pletky, cifry a príves⸗ky. I teraz má úzke nohavice za sárami, ako Krešimír. Kto by povedal, keď sú takto jeden pri druhom, že jeden je už dosť hodný boháč a statkár a druhý cele jednoduchý robotník z kampa? Rozdiel nevyráža ani v držaní. Statkár sa drží voľne a jednoducho, ako i ro⸗botník, skoro ako by boli roveň. Krešimír si musel sadnúť k nemu na kožený diváň.

»Viete, Boby Dobson je poriadny chlap; rád ho vidím ako brata, ale má svoju notu, a akú notu!« švihnul rukou, že prsty zaľupkaly jeden o druhý, ukázať že je nota trochu krikľavá. Boby bol správca štance. »Tvrdá hlavička! Nieto kliešti vytiahnuť, čo raz vezme do nej. Tento chlap, aspoň si tak vysvetľujem, vzal si iste do hlavy, že ma na nivoč obráti. Povedzte, nesocia ma rovno do bankrotu, keď mi humpľuje kamp naschvál? Či nie, pán Croeso? Namyslel si držať ošípané. Nuž i ja rád sviečkovicu, k vôli premene, i kus obarenej, alebo smaženej dobrej slaniny s fazuľou. I rebierko zbaví s kyslou kapustou. Ale prosím vás, z toho nenasleduje, že si dám vykynožiť ovce a ostanem pri svinskej čriede! Záujem je záujem, ako môžeme zabudnúť z čoho žijeme? Ak sa dáme naviesť vystierať ruky za všetkým, čo sa nám zapáči, ostaneme na ostatok s prázdnymi rukami.«

Vytiahol tabatierku s cigarkami, vytisnul ich trochu jedným koncom a ponúknul Krešimíra. O chvíľu sa šíril oblak voňavého dymu z habančiny.

»Trucovitý môj Boby, zaťatý,« žaluje sa. »Ale takto dobrý chlap. Prisádzať len a prisádzať prasce, ale nie kadeaké. Všetko tunajšia srsť miešaná Berkshirom.« A rozprával, rozprával, ako sa ich len toť vyliahlo od dvoch svíň jedno trinásť. Nuž pribúdajú chytro, sedem osem na hniezdo. Keby sa vraj tak liahly ovce,

alebo lichva, aké by boly obchody! Ale svine v kampe sú nie pokrok, skôr ťažká egyptská rana. Rozmáhajú sa, rozrývajú zem, pracujúc od svitu do noci rylom. Keby robily v poriadku, povedzme v brázdach, bolo by niečo; ale robia jamy, brúsia po kampe, prevracajú najlepšiu zem. Ovca uteká od tej nečistoty, lichva sa nedotkne paše, ktorú zababre ošípaná. Prosil, hrozil, ale pán Robert nechce robiť poriadok. Dohovárať mu, je ako hrach na stenu hádzať. Nechce dať robiť poriadok. »Čo mi poviete, pán Croeso?«

Složil ruky na prsia, hodil sa tuho nazad, že operadlo zaškrípalo, pozerá naň skúmave a či jedovate. Prekrstil ho i on na Croesa, potomka starovekého boháča. Kreše mu znie tiež nesvojsky. Krešimír pohnul trochu plecom, že mu nepatrí haniť ani chváliť, ale predsa poznamenal:

»Prečo sa im dať rozmáhať? Zakálajte ich zpod cecka. Ak sú odrastené, zaklať ich a soliť. Načo držať dve staré? Dosť vám je jednej.«

»Z prvoti bola len jedna i dobre sme sa mali, zakálali sme« — vysvetľuje mu statkár. »Ale viete, ako je v kampe, odbehla od domov s mašičkou a bravom. Hádam ju neriadili ako svedčí pri kuchyni. V kampe si začala dvoriť ako doma. Nemal kto chytať mladé, Boby nechcel ich dať týkať. Tak už máme dve hniezda

týmto razom. Budúcej jari bude ich hádam nových desať, alebo dvanásť. Kde sa podieme? Vyjedú nás.«

Krešimír nevidel v tom nešťastia, prasce je ľahko vohnať do košiara a poklať. Ak ostanú na slobode, zdivejú a o dva tri roky rozmôžu sa na veľkú čriedu, na tisíc, poldruha tisíc kusov.

Pán Flank sa zastrájal, že urobí poriadok i bez Bobyho, i proti jeho vôli. »Vykynožím do srsti egyptskú ranu, a vy mi pomôžete! Včera som si hneď pomyslel na vás.«

»Ja!« zoprel sa Krešimír a nachmúril sa. Vec sa mu nepáčila. Nevedel, čo majú medzi sebou, ale Boby mu bol priateľ. Rád videl i gazdu, ale Bobymu by nechcel skrívіť vlasa. Vedel aký je Boby priateľ zvierat. Psov opatroval až nežne, s koňmi zachodil pekne, nikdy ich netraktoval korbáčom, chýrnym patagonským ovsom. Bujak mu lízal soľ z ruky, s ovcami zaobchodil ticho a mohol robiť s nimi, čo chcel. Lásku rozprestrel nebodaj i na svine, hoc ju nezaslúžia, keď ubzikly do kampa a daly sa poza bučky. Vedel, že na ľudí nie je taký dobrý, ako na statok. Vzal by i vinčisterku na chlapa, ktorý by mu ublížil, je veľmi náramný.

Keď to všetko rozpovedal statkárovi, ten mu položil ruku na plece. »Dobre! Ako by sme neboli hovorili.« Poznať, že ho mrzí neochota Kre-

šimíra. Začal sa mu i očíšťať, aby sa nenazdával, že ho navádzal proti svojmu správcovi. »Poviem vám úprimne, že nemám nič proti nemu. Mám ho rád ako brata, prečo by mu mal ublížiť?« A zas pozerá skúmave na Krešimíra.

Ten mu prikyvoval hlavou, že tak má i byť. Gazda a správca majú sa mať radi.

»Vidíte, ako sa shodujeme«, zaradoval sa štancier. »Ublížiť ani za svet: ale chybu napraviť je povinnosť.«

Krešimír sa usmieval, že naprávať by nebolo ťažko, keby pán správca nebol ako sršeň. Príde mu ľúto, rozpajedí sa; môže ožobráčiť, kto by sa mu zastarel do statku.

Hodil sa zas nazad prudko, že diván zaškrípal, keď mu Krešimír vyjavil, čo myslí: »Ľúto! A prečo? Môže byť skôr rád. Sám vidí, že čo moc to moc: uzná, bárs nedá znať na sebe. Má hlavu: nedá sa, čo ju rozkálate; ale je dobrý chlap. A vy by ste nemali s ním nič. Prečo by ste sa báli?«

Krešimír počúval, ale sa nechcel dať naviesť. Statkár sa zas zastrájal vykántriť divé svine: dokazoval mu, ako bude Boby rád, keď kamp ostane čistý.

»Môžete myslím kúpiť, čo vám predajú. Kampy sú moje, statok je môj, môžem ho azda predať! Ak chcete, kúpte. Ak nie, soženiem poľovníkov, vystrieľame všetko.«

»Predali by ste všetko?«

»Všetko. Nechali by ste mi dve zaklať tej zimy a dvoje zpod cecka, aby bolo na takto rok. Ak nechcete, ani to vám nepýtam. Berte všetko fajzom.« Hodil sa na zad, že operadlo temer vylomil. Prizerá sa tuho Krešimírovi; badá, že váha. »Či je nie statočne? Povedzte!«

»S tejto strany je trochu zručnejšie, ale sa i tak rozpajedí pán správca. Nebyť on vo veci, ja by vďačne; ale viem, že vyhorím.«

»Nehovoriť o ňom, nemá čo hľadať pri tej veci. Hovorme o obchode.« Položil mu dlaň tuho na rameno. »Ja predávam, vy kupujete. Obchod je výhodný vám, ako mne. Sjednajme sa priateľsky.«

Krešimír nemal vôle zahryznúť do jablka. Meštre Boby i tak by ho ubil; bohoval by a dupkal po klobúku. A naňho bol dobrý. Za lanským ho učil strihať; ukazoval mu, ako natiahnuť drôt pri ohrádzaní. Cítil sa ako nahý v tŕni: záujem ho vábi pojednať sa a jednou cestou uhovieť takému gazdovi, ale priateľstvo je priateľstvo. Naostatok predsa len záujem prevážil, popchla ho i mocná túžba, ztratiť sa čím skôr z mesta. »Mohli by sme pozrieť na ostatok...«

»No vidíte!« vyskočil pán Flank. »Nebudete mať s ním ani do činenia. Ide do Europy týmto poštovým.«

Krešimírovi sa odvalil kameň so srdca. Cesta do Europy vynáša dakoľko mesiacov; za ten čas môže byť všetko v poriadku.

Nedal sa už mýliť ohľadmi a obavami. Otvára sa mu robota, môže prisporiť maniu, i striasť sa mesta. Veď sa mu vlastne triafa, za čím bažil, najmä v ostatné časy.

Pán Flank sa tiež rozjaril. Oči sa mu smejú, ako by v nich bolo figliarstvo; v tvári je vážny ako prvej, iba v pohyboch čo je živší.

»Nezvie, iba keď príde o bravy«, hovorí ticho Krešimírovi. »Keby šípil niečo, viem že by nešiel na piaď z domu. Ide sa ženiť domov; ale i ženu by hádam oželel, hoc je to neslušné predpokladať. Či nie?« Zas pozrel veľmi skúmavo na Krešimíra, ktorý sa usmieval. »Hlava je Boby, hlava!« Vidno, že zakladá si na hlave Bobyho, spomína ju nadšene. »Ale uvidí, komu ostane na vrchu; nech bude čo chce, ukážem mu, kto má pravdu. Komu ostane na vrchu, má pravdu, či nie?« Zas pozerá akosi naliehave na Krešimíra, čo povie.

Vybral si z jeho rečí, že je ako stávka medzi oboma pre bravy. Gazda a jeho správca sa hádajú komu ostane na vrchu. Krešimír pomyslel na pána Fortunata: vidí tiež samé sťávky a preteky v ľudskom snažení. Nehrá sa v nich vždy len o peniaze, ako ani v tomto prípade.

»Obchod bude dobrý a statočný«, istil mu pán Flank. »Bol by ho ponúkol mäsiarom, ale by hádam preťahovali a vyberali pomaly bravy. Radšej ho dám vám, nehľadím na osoh z ošípaných, ale na prospech oviec a lichvy. Pojednáme sa ľahko . . .«

Krešimír sa prezvedal, koľko bude pýtať za kus: vysvitlo, že majiteľ nezacenil vysoko. K bravom by prišiel temer za darmo. Desať pečí za kus.

»Ale smluvu urobíme«, upozornil ho gazda — »ako sa patrí, hoc i nie u notára. Zaviažete sa na tú robotu a za ňu dostanete toľko a toľko. Tak budete len robotník a nie zákupca. Vidíte, že sa nebude mať prečo hnevať na vás. V kni=hách mu vykážem, koľko bolo čistého osohu. Prevedieme ho. On sa dá previesť.«

Krešimír sa usmial, mala byť smluva oči=stom, aby ostala v knihách, a medzi nimi by bolo slovo. Dľa smluvy by mal plat za robotu, hoc malý ale istý; dľa slova by mohol výnsť záro=bok, ale i škoda. Bude dvojitá hra medzi nimi. Pán bude mať v ruke kontrakt, mohol by na ňom stáť, keby videl, že zákupec ide mať pri=veľký osoh.

»Pochopili ste? Čo poviete?« Jeho sivé oko striehlo, čo si myslí. »Nebojte sa, že budem stáť na smluve, ak by mi vyšlo pri nej lepšie?«

»Ja myslím, že vás oslobodíme od bravov, keď sa nemám čo báť pána správcu. Smluvu pod=píšeme a urobíme, ako bude obom lepšie.«

»Mohol by vám dať i písmo,« núka mu stat=kár — »ale by ostalo len medzi nami. Mali by ste v ruke niečo proti smluve, ak by vám ju chcel naškriepiť.«

Obdivoval jeho veľkodušnosť. Obdiv ho str=

hol ku osvedčeniu, že radšej mať škodu, hoc prísť o všetko, ako ukázať nedôveru.

Nepovedal mu slova, pozrel naň prísne, i tvár sa mu zachmúrila. Z nezrady mu vystrel ruku a keď mu Krešimír dal svoju, trhol ju tak tuho, že ho zabolelo v pleci. Vyjasnil sa, oči sa mu začaly smiať. Trel si ruky a riekol: »Boby príde hádam dnes, alebo zajtra. Keď bude na lodi, spravíme smluvu.«

Krešimír sa sberal domov. Bolo poludnie, ale pán Flank ho chytil za rukáv.

»Pôjdeme spolu. V spoločnosti lepšie chutí.«

V jedálni vyhliadol bočný stolík a zasadli spolu. Obed bol jednoduchý, ale Krešimírovi bol ako veľká hostina. Statkár s ním zaobchodil, ako by mal pri sebe statkára nad statkármi, majiteľa oviec celej Patagonie. Shovárali sa ve= selo. Krešimír ho vzal zprvoti na mušku, či si nerobí žarty z neho. Ale pán Flank mu položil ruku na plece.

»Moja oddanica sa mi chválila, ako ste ju častovali na ‚Skating ringu'.« Riekol to celkom vážne. Krešimír si nemohol vybrať, či mu vy= rozprávala všetko, alebo nie.

Bolo mu ľúto do týchto čias, že sa dal naviesť od brata na smiešny výstup so šampaňou. Umie= nil si bol nerozkladať plachty na každý vietor, lebo more je úskočné. Ale tu pri statkárovi za= čal byť v neistote, či príhodu na klzačke pohaniť lebo pochváliť. Nebyť jej, sotva by sa bol sňal s ním.

Keď sa poberal po obede domov, pán Flank mu navrhnul: »Viete čo, rozmyslite si, poďte na Rio Colorado pozrieť, čo vám bude lepšie: smluva, alebo zákup.«

Doma sa obzerali na poludnie, kde sa podel. Pani Tereza sa ho vypytovala pilne, kde chodil. Gazda, ako by ho bol ani nespozoroval. Čo mu je? Bolí ho žalúdok? Iba ak by od toho, že včera trafil obliznúť čosi. Hostia vynukujú, ťažko sa vyhnúť, ale každý priestupok odstene. Minie zas dakoľko dní, kým príde k sebe.

Vošiel do spoločnej izby, čo robí brat. Ležal horeznačky na posteli, sťaby prezeral figury po stenách, kytky ruží a zvončekov v štvorhrančekoch. Stavàl sa, že nevidí Krešimíra. Krešimír poprehŕnal sa v háboch, kutal za čímsi v truhle a vytratil sa z izby.

Čo sa to robí? Koleso sa skrútilo; premenilo sa razom všetko okolo neho. Kde sú bratia, spoločníci a vrstovníci? Ku komu priložiť srdce? Ostal samotný, sťa by ho bolo vyšmarilo na pustý ostrov. Tmolil sa po uliciach, po moste, schytila ho mocná chuť za robotou. Prešiel na nákladný most. Odľahlo mu, ako tu kypí práca dnes, ako vždy. Parné dvihadlá vyťahujú tovar z barčísk. Na inom mieste zas nakladajú do menších parníkov, ktoré robia cesty po magallanských brehoch.

Slnce sa sklonilo nad hory, keď šiel hore ulicou Manuela Rodrigueza. Na rohu s ulicou Temuco zazrel obchodný dom pánov Dolčića a

Kolčića. Ľudia si zas podávajú kľučku, zvonec jajčí kdesi vo vnútornostiach domu. Všetci robia, usilujú sa sgazdovať niečo a ísť domov. Majú na koho myslieť, má ich kto čakať. »Kde je môj dom? Kto mňa čaká? Čakajú mňa niekde?« Rozum sa mu zaboril kdesi hlboko, ako nikdy dosiaľ. Zadivil sa, ako vidí v hlbinách do podrobna, čo v nich leží. Nezazrel nikde, že by ho priam čakali. Privítali by ho, ako hosťa. Mal predstavy dosiaľ, na ktorých lipnul, ale začaly odpadúvať s neho, boly nebodaj len šaľba a klam. Vidí veľmi jasne, že ozaj nemá nikoho. I svet, i Punta Arenas ukázaly sa mu v pravej podstate. Bol by hádam zaplakal, keby nebol na ulici. Je na svete celkom sám.

Zmrklo sa mu pred očima, ako mohol osamieť. Keby sa podel niekde v túto chvíľu, nechýbäl by nikomu, nikto by nezaplakal za ním. Je zbytočný, nik ho nečaká. A tu v tej tme predstúpi mu jasná postava so žiarou okolo hlavy. Jej vznešená tvár schýlila sa k nemu, vystrela ruky proti nemu...

‚Drahá Matka, bohatá a mocná!' ozvalo sa v ňom hromovým hlasom. Oči hľadia na ňu žiadostive a dôverne. ‚Všetky deti sú mi rovnaké, čakám vás, čakám...'

I v ňom mocná túžba! Vstúpila doň sila a smelosť. Usilujú sa iní; pracujú, ako v horúčke, i on sa ide domáhať k Matke. Nebude blúdiť nepovedome, dávať sa na neisté roboty, hľadať kusy zlata. Nesverí sa už náhodám, shľadávať,

čo sa ztratilo a zašutrovalo v zemi. Pôjde za šťastím a bohatstvom, kde je. Tiež je v zemi, ale ho netreba hľadať: čaká hotové, len ho odkliať statočnou, ozajstnou robotou.

Bol ako iný, keď sa vrátil domov. Rozveselil sa. Bol by sa pochválil niekomu veľmi vďačne, že má tiež matku. Vošiel do izby ku bratovi, že sa mu sdôverí. Ale ten je v ťažkej robote, píše za veľkým, parádnym písacím stolom. I indy ho vídal písať, ale teraz sa musel zadívať naň. Sedí prihnutý, rozšíril lakte, hlavu nachýlil na bok, alebo zas ju prihne nad samý stôl, pozerá cele z blízka, indy zas z obďaleč. Ústa sa mu hýbu, sťaby šepnúť peru, kadiaľ orať, nos a oči sa dávajú tiež za perom. Nuž nie je to robota, ale mučenie. Čerti ju vynašli! Vodiť pero neznámymi cestami po papieri, držať medzi prstami tenkú rúčku, že nemáš čo lapiť. Ľahšie by sa trímalo porisko sekery, alebo motyky.

Krešimíra zarazilo, že sa dal do písania; jemu ani nezjavil, že ide písať. Vidí, že najskôr domov. Ani sa neozrel oň, hoc je pri ňom a prehrebá sa v truhlici.

Bratstvo sa tedy rozviazalo a rozsypalo. Včera mali čosi rečí, dnes už cítiť, že sa rozdvojili. Nie je medzi nimi, ako bývalo. Hľa, načo spadne, kto si nedá pozor, spoliehajúc na city jednotlivca, hoc je brat! Prítuľnosť ochladne, nezvieš iba keď ostaneš sám, ako prst.

Zas mu zakývala jasná postava a usmiala sa mu. Neboj sa, ja ťa nesklamem!...

Bolo pozde keď pán Andrija odložil pero a vydýchol z hlboka, sťa by sa mu bol odvalil kameň so srdca. A ozaj sa odvalil ťažký kameň. Popreskakoval sľuje a výmole ohľadov a váhania, kým neťahnul na roveň pevného rozhodnutia. Ako ide skúmave po stránkach, zaplnených riadkami. Neidú celkom do rovna, ako nevýnde brázda, keď neslúchajú voly ale sa trhajú do dúbravy. Riadky sa spúšťajú od ľavej ruky nižej a nižej, sťa by nemohly uniesť závažie myšlienky vtelenej do nich. Dielo je nie veľmi pekné. Je ako by ho bol pavúk vychodil, keď mu zamočia nohy do čierneho: a predsa je zázračné. Kus papieru pôjde za ocean; keď ho písali, mali tie a tie myšlienky a city; za oceanom pozrú len na značky a háčky a zvedia, čo myslel a cítil ten, kto ich robil. Písmo nie je smiešna detinská hračka, ale hádam najväčší div, ktorý vynašiel rozum človeka.

List pána Andriju znel takto:

»Drahá moja Matko!

Ja, Tvoj syn Andrija, ktorý Ti toto píšem, drahá moja majko, nachodím sa chvalabohu v zdraví a spokojnosti. Úfam sa, že i Teba, drahá majko, zastihne môj lístok v zdraví a veselosti. A je zdravý strýc Andrija a celá jeho rodinka? Prosím Ťa, drahá majko, pozdrav všetkých, nevynechaj ani jednoho, a strýkovi Andrijovi a strynej Mandalene ruky, nohy bozkávam.« Nasledujú drahí strýci z bližšieho a ďalšieho kolena po rebríku, ktorým pán Andrija

sa už dosť nachodil v svojich listoch; príde i najďalšia rodina, krstní otcovia a matere, priatelia, súsedia a naostatok známi, rady krstných mien a priezvysk, tu i tu i prezývиek. Ako najradšej nosíme čižmy a črievice, ktoré skroja na našu nohu, tak i ľud najviac používa pri dennej potrebe prezývky, ktoré sám odmeral, skrojil a všil na osobu, pekne a priliehave, ako málo ktoré čižmy, ktoré nám ušijú na nohu. Potom pokračuje:

»Ja Ti píšem z tohoto miesta, moja drahá majko, lebo som ešte vždy tuná a ešte budem; ale sa úfam, nie na dobre, ale len do času. Môžeš vedieť, že ani Amerika nie je už Amerika, čo bola kedysi. Zlato sa vynosilo po troške; lebo ber a ber a nikdy neprilož, vyprázdni sa i najväčšia sypáreň, nieto to trochu zlata, čo sa rozosialo po troške, ale na mnohých miestach. Nebolo by bývalo lepšie, mamička moja, keby bolo bývalo všetko, koľkokoľvek ho bolo na pevnej zemi a po ostrovoch, na jednej hŕbke, alebo aspoň na jednej nive, alebo ako povedia, hichneli? Ale tak malo byť a tak vyšlo na veľkú pokutu pre naše hriechy. A tak my, čo okolo zlata robíme, musíme ísť za ním ďaleko, Pánubohu za chrbtom hľadať ho na zrnká, a to maličké ako drobný piesok, nikdy nie toľké ako zrno pšenice, ba ešte ani ako zrnko horčice. Vieme, že dobrého nikdy moc nebýva, len zlého je všade nadostač, alebo i viac, ako by ho bolo treba. Ideme po mrcha cestách i necestách,

nocúvame na pampe, hoďas prší alebo duje. Vietor sa tu utíši málo kedy, duje od svitu do mrku, ako by ho bolo neviem ako treba. Ale i jeho je toľko len preto, lebo je nie nikomu na osoh.

Ale akokoľvek, čo ho je i málo a sbierame ho po zrnkách, babka k babce budú kapce. Kto ho zas nerozoseje po kantínach a ešte horších miestach pri pijatike a iných výstupkoch, lebo sa najde takých, i inakších príhod a prípadností i s bielym pohlavím. Kto si varuje, tak si na⸗sbiera hrbôčku a keď ju nenechá zas len tak na hŕbke, ale ju premení na peniažky, vždy sho⸗nobí čosi. Peniažky sú taká vec, ktorá sa ľažie, ako u nás tiež hovoria: peniaze robia peniaze. I u mňa ich jesto čosi, hoci i nie toľko, aby mô⸗hol pováľať rohy tým, čo ich majú, že i nám za⸗vadzajú s nimi. Drahá majko, Vy viete, na koho to padá, hoc nevypíšem do konca, lebo písať nie je hovoriť. Čo napíšeš, nevieš komu môže padnúť do ruky, hoc môj list posielam na reko⸗mando, aby sa nezatúlal do druhých dvorov. Bárs by ja mohol s ním urobiť cestu a pozrieť ako sa máte, ako sa vám vodí! Ale to by sa ne⸗vyplatilo. List sa sprace kdekoľvek za pár šestá⸗kov a ide bezpečne, lebo nežije. Ale my, čo ži⸗jeme a máme srdce a vôľu, a veľkú vôľu, musí⸗me čakať a mať trpelivosť, lebo je cesta drahá a ďaleká. Ach, ako by vďačne šiel a poshováral sa s Vami; lebo tu, drahá majko, s kým sa mô⸗žem vyshovárať? V dome ani veľmi nestoja o

mňa, viem, mám i nepriateľov, ľudia z ostrovov, ktorí nám nežičia, že sme im vraj Vlasi. Môj brat, čo som ho mal za brata, a viac od brata, tiež ochladnul a bočí akosi odo mňa. Čo ja chcem, on nechce; čo ja rád, on nerád odrazu. Ej, veru zabudnul na mandle, čo ste mu odkladali, fígy a roháče (svätojanský chlieb) a mädovníky, čo dostával z Vašej ruky, keď bol malý, i keď podrástol. Koľko ráz ste ho oprali, obšili a preobliekli. Ej, najedol sa tu, najedol, zaodel a zaobul, mňa už netreba. Skočí neraz do mňa a nakričí, sám neviem prečo.

Ja, majko moja milá, ak mám ešte tu ostať, ja už tu nevybudnem sám. Život ako pustovníka sa mi zunoval, chcel by mať dakoho, komu srdce otvoriť. Viete, že som v rokoch, vstúpiť do človečenstva. Malé jarky, nech len trochu nasbierajú vody, hľadia sa sísť s druhými, slievajú sa s nimi a potokmi, že im púť nevýnde ťažká a zdĺhavá. Samota padá ťažko; rád by sa i ja sniať s druhom, aby ma do smrti sprevádzal. Keby bol chcel, drahá majko, mohol som ho mať i dosiaľ tuná, bieleho pohlavia ani tu nechybuje, bolo by z čoho i vyberať. Ale zas mi bolo všakovak vybrať si takú, čo Vy nepoznáte. Čo by vám z nej bolo, keby sa nevedela ani poshovárať s vami? A tak by bolo najlepšie, drahá majko, poslať mi semka, čo Vám padne do oka a mne by bola súca; lebo viete, že naše dievky, ktoré idú na vydaj, už neznám. Ale Vás prosím, nech bude dobrá, ale i na oko takto, lebo som

trochu háklivý. Ak má dáku chybu, radšej mi ju neposielajte.

Dnes vám je i tu pekných dievok, i našich i iných jazykov, že si mládenec má v čom preberať, keď sa vyhrnú v nedeľu z kostola; ale ako si vyberiem, keď ju neznáte a potom bojsa, mohla by vám nebyť po vôli. Túto vec Vám kladiem veľmi na srdce, lebo ak by mi zuby kleply na prázdno, ešte by sa ja sobral a prikvitnul domov z nenazdania, čo by i nedoniesol koľko treba pováľať im tie rohy a ostal v dedine v hanbe pred našimi nepriateľmi. Ak mi zas pošlete kadečo, neobstál by tu pred nepriateľmi a závistníkmi, lebo by sa radovali, že som hľadal inde chlieb nad pšenicu a nedostal ani otruby. Ak by ste ma obslúžili, ako mi srdce pýta, ostal by tuná ešte dajeden rôčik, kým by neshonobil trochu zlata, čo ho ešte ostalo z tejto i tamtej strany kanála. Aby videla, že nepôjde na posmech ani na hanbu, ale za poriadneho čeľadníka, posielam vám túto moju fotografiu, čo som dal vytiahnuť u najlepšieho fotografa v meste, Nech sa pripáči, ak sa jej zvidí obrázok, nech príde; lebo ak sa jej bude máliť, najde sa ich ešte na každý prst, a veru nie kadeakých, ktoré by so zatvorenými očima pristaly vďačne byť paňou pána Andrija Gojčevića, lebo sa už i teraz, s tým čo má, môže podpisovať statkár, keď za svoje peniaze môže kúpiť i vážnosti i poľa.«

Bolo ešte v liste pozdravov na strýcov, ujcov, bratrancov, vrstovníkov a známych. Celá de=

dina Pravý a Ľavý Zorovac s blízkym a ďalším okolím prijme spomienku od užiny Magalla-nesa. Všetko pripravil; doniesol obrázok a nemôže sa vynadívať, aký je hrdý a mocný. Vypučil prsia, na nich kvet, že môžu ho mať za pero. Vlasy ostaly prihladené, ani jeden nevyskočil z radu. Iba oči sa otvorily priveľmi; dívajú sa kdesi do povetria, sťa by sa spytovaly so strachom: »A kde sa ja tu beriem?«

»Čo len povedia?« húta nad obrázkom. »Čo povedia naše, keď sa prizrú tomuto čeľadníkovi? Pomyslia si, že je nie najhorší. I tí na púšti, keď im na žrdi doniesli veľký strapec hrozna, chytili sa palice, prikvitnúť čím skôr do kraja, kde sú také úrody.«

X.

Pán Katović cíti neraz vôňu pomarančov a citronov v kvete ako sa mieša s vôňou smoly z borového hája a dychom mora. Keď sedí v pisárni, neraz mu príde odložiť pero, poprechádzať sa vo veľkom dvore kláštora o stĺporadí okolo veľkej studne v prostriedku, ktorá má srub so starým krumlovaním. V tie časy pozabudne na všetko. Ukáže sa mu dom pod viniciami. Schytí ho prudká túžba: keby mal krídla, odletel by hneď do kraja, ktorý prichádza k nemu, keď sa on nemôže vybrať doň.

Ale túžba zadrieme zasa: učupí sa, ako hovorieva pán Fortunato. Pánu Simonovi sa predstaví, ako sa spustiť práce, ktorú vytvoril z ničoho, svojím úsilím. Koľko nocí nespal, kým vyrástla, ako je! Továrne a mocné domy v Europe a severnej Amerike sverily tovar jeho opatrnosti a statočnosti, že ho opatrí a zaplatí zaň poriadne. Ani raz nezmeškal zaviazanosť a nezmešká. Ich tovar bude uňho bezpečný, ako by bol v ich skladoch. Radšej prísť o všetko,

ako skrátiť ich o najmenšiu vec. Obecenstvo mu dôveruje. Dostáva od neho najlepší a najlacnejší tovar. Ležia mu na srdci i krajania. Tiež berú uňho, už či sú robotníci alebo malí sklepníci na rohoch ulíc. Podajedni za hotové, ale ich berie najviac na úver. Splácajú v pohodlných splátkach. Vďačne im počká, neraz i pomôže. Kto sa bude zaujímať za nich, kto ich opatrí všetkým, keď ho tu nebude? V obchode má statočných zamestnancov, platí im dobre, ale i oni vkladajú do práce úsilie a horlivosť, akoby robili na svojom. Nie sú už ani nájomní, ale ozajstní spoločníci a priatelia; ako ich pripraviť o prácu a chlieb?

V tie časy túžbu schytí, miesi ju a pasuje sa s ňou, kým ju nezatytlá do tmavého kúta. Nech nehryzie, nekričí, ale čaká. Čo by mu dali za obchod? Dom je nie jeho, má iba smluvu na roky užívať ho za peniaze. Tovar je nie jeho. Zaplatili by mu za prácu a meno, ktoré vyvýšila jeho usilovnosť. Predal by vlastne meno, úsilie a statočnosť, robotu celej svojej minulosti. Hrdé statočné Ja, ako bolo, keď tvoril, trápil sa a budoval budúcnosť. Kde najde človeka niesť ho a zásady v čistote a statočnosti? Či ho sveriť hockomu, najmä cudziemu; dať ho využívať, alebo i zneužívať na dobré obchody? Značilo by to zapredať nepoškvrnenú minulosť.

»Predať prenáhlene, bolo by odhodiť veľké hodnoty za malé výhody, alebo i za újmu!« V také časy ho zas nadišla chuť do roboty. Vy-

trvať a neprepustiť miesto iným, hádam nehodným.

Dnes ráno zas udrela naň zpoza plota túžba. Vyniesla mu kraj na slnci. Na vetríku počul prevracať sa listie olív, blisnúť striebristým opakom. Zaliala ho vôňa mora pomiešaná s vôňou kvieťa a smoly. Ohláša sa pieseň chlapov, ako veslujú pod plachtou, ktorá sa časom naduje, časom opľasne. Hlava horí, srdce búcha mocne. Nemôže obsedieť za stolom pri veľkej knihe účtov, vpisovať do nej deje svojho pôsobenia. Skočil, chodí prudko po izbe, stene od bôľu.

»Ale počkaj, poshovej. Zaplatím i tebe, čo ti patrí. Čakaj, kým sa usporadím so všetkým. Pohľadám druhého človeka, lepšieho od seba; odovzdám mu všetko, všetko.«

»Na čo už čakať? Pozdejšie bude zas len ako dneska. Naskutku! Už nepočkám ani deň, ani hodinu: daj, čo si dlžen...«

Nemohol obstáť, vyšiel do obchodnej miestnosti. Nabil ju tovarom po policiach okolo stien. Po zemi stoja rady načatých vriec a otvorených bedien. Vchodia a odchádzajú neprestajne. Výmena tovaru za peniaze tečie riadne. Vyberaná obsluha obsluhuje hladko a ochotne. Badať chuť a horlivosť v každom pohybe.

Vošiel do bočných miestností, kde má príručné sklady: doplniť, čo sa minie v drobnom predaji. Na nábreží má osobitný sklad vydávať tovar vo väčších čiastkach, hádam malým obchodníkom, alebo väčším odberateľom. Pred

ním stoja karrety rozvážať ho a donášať výkazy s podpisom za odovzdaný tovar.

Zriecť sa všetkého toho? Ako zahodiť prácu, keď tečie ako potok, ktorý nemôže vyschnúť? Nebol by hriech, hotová zrada, vyraziť ho z koryta.

»Čo myslíte, ako nám ide?« Pristúpil ku prednostovi domu, pánu Ipolitovi Rayosovi. Je uňho od samého počiatku; pravá ruka a hlava, ktorá vie, čo sa robí v každom kúte.

»Isť by nám išlo oberučne«, žmurká naň pán Ipolito. »Míňať sa tovar, míňa, neplesnie po kútoch, karrety nezaháľajú. Ale ako hovorím, pán Simon, — pristúpil k nemu bližšie a oprašuje mu rukáv, ktorý zamúčil kdesi v obchode; snížil hlas a vraví mu naliehave. — »Bolo by dlžníkov ponaháňať. No dobre — napomenúť len napomenúť,« popravil sa, keď pán Simon pozrel naň veľmi živo. »Tovar ide a peňazí vidím, nepribýva. Odhŕnajú sa. Stúpať im na päty!«

Pán Simon sa zachmúril. Krídla mu ovisly. Ach otupná pesnička o dlhoch a dlžníkoch! Nezabudol mu ju zanôtiť, len čo ho videl, že je shovorčivejší. »Ktorí sú najhorší, ktorí, pán Ipolito?« Nezabudol sa spýtať, nech mu ju vyspieva do konca.

»Viete iste lepšie odo mňa. Pozrite do kníh. Ja vidím iba ako odnášajú. Vidíte, váš ctený krajan Kesica berie, berie; nevidím ho doniesť. I dnes, odviezol dve karrety.«

Nezabudol mu nadstrčiť krajana Kesicu, ako by bol najhorší! ‚Dobrý chlap pán Ipolito Ra=yos' — myslí si — ‚ale chce dať cítiť svoju päsť'.

»Dobre, už vám nič nepoviem, pán Simon« — vystrel ruku proti nemu. »Ťažko nesiete, že som ho spomenul.« Pán Simon sa usmieval a krútil hlavou, že sa mýli. »Ja len preto, že berie moc. Kde dieva peniaze? Schováva ich, či čo? Pri po=kladnici vravia, že neplatí. Ale vy budete ve=dieť lepšie. Nebodaj ste sa presvedčili.«

Pozeral naň bedlive, čo povie; ale nepovedal nič. Hľadí na stranu. Ťažko mu je, že sám nevie, čo čaká od neho pán Ipolito: aké presvedčova=nie? Ale pán Ipolito nechcel ho už dochodiť. Pri=stúpil k nemu ešte bližšie, usmieva sa a žmurká významne. »My jediní v meste, pán Simon, má=me kukuricu. A veľmi poriadnu partiu, ak ste nezabudli. Iným kto vie kedy príde druhá. No=vej žatve sa neúfať, vypadla nedobre. Tak sme sami ostali. Dneska sme my kukuricoví králi v Puntarene.« Zasmial sa od radosti, že uviedol kráľovskú hodnosť do mesta, čo len nad kuku=ricou. Doložil ešte dôvernejšie: »To je tá istá kukurica, ktorú sme platili svojho času, draho. Viete vtedy, keď to zlacnela naša peča a mu=seli sme platiť draho argentínske.«

Pán Ipolito sa radoval, že sa časy menia. Za=meškali kúpiť lacno peniaze; kukurica zaľahla v sklade; zaľahla i na dome, že začal prašťať.

»Všetko nahradíme. Popravíme, čo nás vtedy trhlo . . .«

Pán Simon sa zachmúril. Nadstrčili mu zas pred oči hrbol, na ktorom bolo tak do tuha drglo jeho obchodnícku káru. Málo chýbalo, že nepolámalo osy a kolesá. Vtedy mu doráňalo i dušu; srdce sa rozpáralo, ako by na kusy. V prsiach i hlave bolo prázdno, tmolil sa ako mátoha. Vtedy-vtedy...

Pán Ipolito sa sháknul; očervenel od jedu na samého seba. ‚Čerti mi posvietili stavať mu tú chybku pod nos! Potknul sa raz, možno i udrel: načo mu spomínať!'

Sponáhľal sa hodiť pekného piesku na pľuhavú mláku. »Nechcem spomínať, čo bolo. Do osobných vecí nemám čo pchať nos. Vyhýbam sa i narážke na tú vec: a akosi podbehuje jednostaj. Nemajte mi za zlé, pán Simon.«

»Necnejte si« — usmieva sa trpko. Ľúto mu je dobrého chlapa a priateľa, ako sa vtrepal do kaluže. Nedbal by sa vydriapať z nej, ale nemôže, len sa ešte väčšmi zabára do nej. »Nie je vaša chyba. Viem, že boly následky i ztraty. Len ich napraviť, ak môžeme.«

Pán Ipolito vystrel ruku proti nemu, otvoril oči a trochu i ústa, v tvári mu kričal mocný súhlas a odobrenie.

»I ja to vravím, i ja. Hlavná vec, najhlavnejšia. To som chcel povedať i ja. Čo ma do iných vecí? Mám na hlave obchod a tovar.«

»Viem dobre, viem, že sa trápite.« Pán Simon je rád, že ho vytiahol trochu z kaluže. »Škodu azda nahradíme.«

»Na to som narážal, iba na to.« Vydýchol si, že konečne vybŕdol, kde bol vhupnul neopatrne. »Do osobných vecí a zábehov ma nič. Na tejto istej kukurici utratili sme veľký groš, lebo sme zameškali kúpiť argentínske peče, kým neboly drahé. Naše boly spadly akosi náhlive, kto vic pre koho. A vidíte na čo teraz vychodí? Ide nám ostať zasa na vrchu! Na čom sme utratili, na tom zarobíme. Oj nebojte sa; zarobíme pekne a statočne, priateľ! Omastíme si bradu«. Položil dlaň na oholenú bradu, ktorú bol porezal na dvoch miestach pri holení; šuchal ju, ako by ju ozaj mastil. Ale pristúpil ešte bližšie, sobral mu akúsi smeť, ktorú zazrel na kabáte. »Kukuricu minuli všade. My jej máme plný sklad. Aká ku=kurica pane, ako zlato! Povýšime cenu — dobre povýšime. Pôjde ako po loji. Môžeme zace=niť...«

Pán Katović nebol uveličený. Nerád využí=va, keď iných prikváči potreba alebo práve bie=da. Nachmúril sa, napomenul ho: »Pomaly, pán Ipolito, pomaly! Nepreťahovať strunu...«

»Nepukne, hoc ju i natiahnuť.« Smeje sa na=tešený. Nezbadal, že gazda neodobruje veľmi, čo mu tu predkladá. »Zahrá nám až milá vec. Na tenko ju natiahneme, na tenko!«

»Nepreťahovať, pán Ipolito. Nectilo by nás.« Opakuje a dvíha prst s pečatným prstenom. Si=vé oči pozerajú naň vážne. »A hrať hrajte, ako viete. Na vás ostane i struna i husle!« doložil so smiechom. Má rád prednostu. Veď záujmy

gazdu má za svoje, veľadí ich všade ako môže. Ale sa mu protiví dvíhať ceny, keď sa daktorý článok vypredá po ostatných obchodoch. Pán Ipolito má zas cele iné náhľady o tej veci. ‚Využi ako môžeš; lap šťastie, keď podbehne. Nerado sa vracia, keď sa mu dáš vymknúť...'

»Len mi nekaziť, pán Simon!« Vystríha gazdu. »S kukuricou si už ľahko poradím. Ukážeme, čo sme: ako sme vyšli na psí tridsiatok!« Zahrozil sa kamsi päsťou. Očervenal ako moriak. Ozrutná postava akoby sa chystala mlátiť, degviť kohosi. Pán Simon pozerá naň v dive. Čo to za narážky a hrozby? »Poneváč si« — hromžil, z čiernych očú mu sršaly iskry i fúzy sa zježily — »rozchýrili tam kdesi, že ideme vypriahnuť. Shľadávame vraj peniaze pod rukou, banky nám vraj zavrely úver...«

Hohó! Pán Katović sa sháknul. Sišly mu na um žaloby a výstrahy pána Vodopiju. Tedy predsa bolo čosi! I Nikola ho bol odrádzal... »Ešte sme tu!« Postavil sa hrdo. »Nebojte sa pán Ipolito. Znamenáme niečo!« Postava sa mu vyrovnala, hrdosť mu sedela na čele.

Pán Ipolito pásol na ňom oči. Okrial keď videl, ako sa v ňom soprelo sebavedomie. I znamená čosi on i jeho dom, hoc nemá veľký kapitál. Zaberá veľmi pekné miesto v obchodnom svete.

Chcel vedieť, aké sú to zas chýry. Pobral sa rovnou cestou k pánu Vodopijovi.

Keď ho pán Vodopija počúval, zapálil sa ani panna, keď jej spomenú venček. Zľaknul sa, že ho bude potvárať pán Katović v klebetách. Nechcelo sa mu prikrývať iných. Vyrozprával mu, ako sa mu povodilo pri pánu Dolčićovi.

»Nikto iný nepustil mrzký chýr, ako on« — jedoval sa. »Myslí, že by ho vyvýšilo, keby sme ostatní prišli o všetko. Ale mu vysvietim.«

Uprosil ho dať mu pokoj. »Necháme klebety klebetami. Ak ich podvracať, podvráťme ich skutkami.«

Ale bol znechutený, keď sa vracal od pána Ramosa. Ako sa mu odsluhujú poniektorí. A predsa dával na úver i pánu Dolčićovi a Kolči-ćovi, koľko zapýtali v prvých časiech, kým sa nedostali na zelenú ratolesť. Nenapomínal ich platiť, ani im nebral úrokov. A pán Dolčić zara-doval sa z jeho rozpakov, hľadel urobiť vola z komára. Vidieť ho prísť o všetko, prišiel by sa mu hádam smiať priamo do očú.

Ale si lepšie rozvážil veci, začal nahliadať, že je hádam trochu i sám na vine. Má starosť o krajanov i cit za nich, ale sa predsa primálo schádza s nimi. Pán Ipolito brojí proti nim tu-ho, najmä proti Kesicovi. Čo je vo veci? Má pravdu, alebo je predpojatý? Nevedel sám ako, iba keď od pána Ramosa prešiel do hora do uli-ce Diez y ocho Setiembre na uhol s Bolivarovou ku Hotel-Restaurantu pána Martina.

Ako obyčajne po poludní vo veľkej miest-nosti nebolo nikoho, iba sám gazda. Stál ako

iné razy za dlhým stolom, obslúžiť hosťa, ak by prišiel. Vieme, najviac vyčkával na daromnicu, málokto sa ohlášal na kalištek. Strhol sa, keď sa otváraly dvere, že ide predsa hosť. Stŕpol, keď zazrel takú vzácnu návštevu, iste má čosi za lubom; neprišla z kratochvíle.

»Ach pán Simon prejdite, prejdite — nech sa páči!« Spamätal sa chytro. Vyredikal sa zpo= za dlhého stola, rozknísal sa na nohách, ako na šťuliach, nesohýnajúc ich veľmi v stavcoch. Na= prával mu stoličku pri malom stolíku. »Čo roz= kážete u nás?«

»Doneste niečo, vypijeme spoločne«, navr= huje hosť.

»Ja už len sladkú vodičku, pán Simon«, ža= luje sa, ometajúc stoličku. »Doktori zakázali ná= poje. Neviem prečo ma vzali na mušku. ale čo ako príde slúchať.«

»Nuž dobre, gazda,« pristal pán Simon. »I mne len vodičky. Budem držať s vami.«

Pán Martin nalial do kališkov niečo červené= ho. Bolo sladkavé, razilo pelendrekom, voňalo materinou dúškou. Pán Simon okúsil a prikýval hlavou, že dobre. »S týmto klamem podajed= ných, keď ma domŕzajú držať s nimi. Mám i žltkastú i zelenkavú,« chválil sa gazda.

Usmieval sa, ako klame hostí v záujme ob= chodu. Pán Simon sedí za stolíkom, on stojí pro= ti nemu ako hora, ozruta chlap. Oprel sa o sto= ličku, ale si nesadol. Ťažko sa spustiť na sedisko,

keď sa zasedí, zasa ťažko sa zdvihnúť. Tak najradšej stojí na nohách, opierajúc sa ako môže. Hosť ho znal od prvej; teraz si ho obzrel bedlivejšie. Ako je to, že by sa pán Ipolito nedbal voziť po ňom, po statočnom mužovi?

»Ako sa máte?« prihovoril sa mu.

»Ďakovať Bohu, nemáme sa čo žalovať«, pochválil sa gazda.

»Ako ide obchod?«

Gazda sa akosi zľaknul. »Nemáme sa čo žalovať, ďakovať Bohu. Nemôže ísť lepšie, ako ide. V lete zasekne vždy trochu, ale sa už roboty končia. Chlapi počnú prichádzať pomaly. Donesú čerstvé peniaze.« Chválil sa, ako sa dom naplní. Každá izba po hosťovi, podajedna i po dvoch. Vystrel sa sebavedome, ako človek, ktorý sa zagazdoval a nebojí sa. »Nuž vzmáhame sa. Ďakovať Bohu. Minulý týždeň som kúpil biliard tuto« — ukázal mu ho ako novotu pre čosi. Sohýňal chudák, lebo ho už mal i minulej zimy. »Nadobúda sa kus po kuse, keď nevládzeme odrazu. Predošlý mesiac sme zariadili jednu izbičku pre hosťa. Dvíhame sa po troche. Musíte mať trpezlivosť ešte, pán Simon«, pokračoval tichšie. »Vidíte, peniaze šly na iné nábytky. I dvor sme musely vyriadiť, majiteľka nechce slýchať o útrovách, len brať nájomné. Veď viete, akí sú majitelia.«

»I môj tak, gazda, i môj«, žaluje sa pán Simon.

»Keď bude plný dom tejto zimy, začneme srezávať rováše, ak nás neopustíte. Bolo by i hotových čosi, ale sú ženine, nerád by ich hýbať.«

»Nie je toľká súra, gazda, poshovieme. Príďte, keď vám bude treba.« Pán Simon tiež hovoril ticho, temer pošepky. Bál sa hádam, že ho dopočuje pán Ipolito a začne hromžiť. Ale stúpaj na päty krajanovi, keď ti vysvetlí rúče, prečo pokulháva pri splácaní.

Pán Martin vydýchol: čiže mu odľahlo. Mora, ktorá ho dusieva, nebude mať viac moci nad ním. Oči mu pozerajú veselšie, v hlave sa rodia nové myšlienky. »Ešte ste neboli u nás, nevideli ste dom: ak by sa vám páčilo!«

Pán Simon váhal, ale ho vábilo čosi, dať sa naviesť. Prišli najprv do kuchyne, pri miestnosti. Behal očima po riade na stenách a policiach, po sporáku, po kútoch kade tade. Aká čistota, aká krása. Keď vošli do pitvorika, gazda odchýlil bočné dvere. »Tu je naša izba, pán Simon.« Zas veľká čistota a poriadok, dvojitá posteľ a skrine, všetko sa skveje. »Tam je naša bočná, i posteľ v nej, ak by sa trafil ženský hosť«, usmial sa pán Martin.

Dvor našiel vysypaný štrkom, popod steny chodníky z latiek: vedú do izieb v dlhšom krídle domu i do izbičiek v dlhom domčeku oproti, ale i do kôľne pri samej bráne. Čistota a poriadok i vo dvore, nevidno smetí. V krídle mu otvoril prvú izbu, pána Andriju a Krešimíra. Pán Simon vošiel do nej, obzeral krásne nára-

die, ešte i nádherný písací stôl. Obraz pani Uršuly a nad hlavou postele obrázok Matky božej sinjskej ovial ho čímsi milým, domácim.

»Kto tu býva teraz?«

»Andrija Gojčević a Krešimír«, zvestoval gazda. To je matka Andriju, Uršuľa, vdova z Pravého Zorovca.

»Bývajú po pánsky!« pochválil pán Simon. »Ja nemám takej nádhernej izby.«

Pán Martin si stal pred neho. »I túto sme len toť zariadili. Síde mať dačo pre lepších hostí« — pochválil sa pán Martin, ale ticho, aby ho nepo- čul pán Andrija, ktorý bol vyšiel kdesi. Čo by povedal, keby zvedel, že náradie je nie jeho?

»Aká čistota!« nemohol sa už zdržať nepo- chváliť na hlas.

»Tak je u nás všade. Chudobní sme, ale čistí.«

»Čistota je najväčšie bohatstvo.«

Povodil ho po všetkých izbách rad radom. Nebolo v nich nádhery, ako v prvej, ale všade sa usmievala naň čistota a poriadok. Jedny dve- re neotvoril.

»Tu býva pán Nikola Žeravić« — riekol mu skoro pošepky. »Ešte spí.«

»Nespí, nie,« ozval sa z dnuka chripľavý hlas.

Nikola vyšiel z izby na chodníček a stál s oči voči s pánom Simonom.

Bola veľká radosť, zvítali sa ako starí pria- telia.

»A kde sa tu beriete, pán Simon!« zvolal Nikola veselo. »Kto by sa bol nazdal, že ste to vy.«

Z kôlne vyšla pani Tereza na hlas Nikolov. Jej sivé oči pozrely nedôverive na nového hosťa. ‚Simon Katovič, uňho berieme všetko,' myslí si. ‚Dosť mu dáme utržiť!' On pozerá skúmave na ňu, na jej všednú tvár o pripučenom nose na končeku.

‚Nie vľúdna ženička,' pomyslel si pán Simon. ‚Ale čistá, čistá, preukážme jej úctu, čo jej patrí.' Rozkýval sa, začal chváliť, čo všetko našiel v dome.

‚Môžeš sa fatinkovať veru,' myslí si ona. ‚Dobre zarábaš na nás.'

Ale nemala kedy vyhutovať. Otriasla ruky o zásteru z akéhosi prachu, ktorý na nich nemôže byť, lebo bola nad kaďou v kôlni. Ztratila sa v kuchyni. Príde im dať kávu, keď sa Nikola steperil.

Na kávu ostal pán Simon, chlapi sa shovárali živo. Pán Simon zabudol dávno, po čo prišiel. Keď pani Tereza doniesla šialky s konvicami na mlieko a čiernu kávu, okolo stola už krákorili veselo. I sám gazda sa spustil poľahky na stoličku; z očú sa mu podel kdesi smútok.

»A či pôjdeme domov, pôjdeme?« zvolal pán Simon veselo a šuchal ruky.

»Nezariekame sa, pán Simon, nie veru,« istí gazda, »hoc nie zajtra.« Zasmial sa.

»Nebude vám treba čakať dlho«, ubezpečuje

ho pán Simon. »Ak vám pôjde takto, hm — dva, tri rôčky. A či vám treba mnoho?«

»Ach keby na to prišlo,« ozvala sa pani Tereza. »Tam by sa sladilo i o suchom chlebe.«

»To verím!« prisvedčil pán Simon. »Len by ho bolo! Ach, ako som rád náš domáci. Pšenicu obrali, lebo sú v nej dakedy hrudky i kúkoľ. Vždy sa ho zamieša do pšenice. Umyli ju, vysušili na slnci. Museli sme ju striecť od sliepok, ale i vrabcov. Viete, ako sa tisnú všade. A keď ju mleli na ručnom mlyne, dievky nám spievaly. Somleli len na prosto; nebola múka, ako terajšia, ale aký sa vydaril z nej chlieb, naše malé okrúhle bochnice! Čo poviete, gazdina!« okríkol ju rovno a oči sa mu smialy.

»Hej, inakšie ako tunajšie osly«, prisvedčila pani Tereza, »hoc sú biele, na druhý deň sú ako guma, nedajú sa požuť. Vedeli sme, čo jeme; dnes nevieme, čo melú, ako melú na akýchsi válkoch vo veľkej horúčave. Múka prismudne, ani nevonia pšenicou. Tak kŕmia teraz ľudí za ich vlastné peniažky.«

Bola by pani Tereza povedala ešte všeličo proti strojom a bezbožnosti, čo všetko robia na nich: že sbierajú handry, robia z nich súkno, ale pán Martin pozrel na ňu s boku.

»A čo ťa do mašín,« zahriakol ju. »Na mašinách svet stojí. Čo ty vieš? Nevidíš, že kvočky nesedia na vajciach, ale mašina vysedí kurčatá, ako hocktorá kvočka. Keď vynájdu mašinu, ako

ju vynájdu, vysedieť ľudí, nebude vás jazyčníc ani treba.«

Veľmi sa uspokojil, že jej zapchal ústa. Žena nech sa netisne medzi chlapov a do vážnych rozhovorov. Bez toho od nej pochádza všetko, čo pochádza.

Pani Tereza sa zľakla a vrátila sa do kuchyne. Tam mohla aspoň šomrať proti mašinám, nik ju nezavracal. Začali i háby prať na mašinách, ale ich coflo. Druhým, tretím vrchom bielizeň bola deravá, išla na kusy. Čo aký výmysel, ale mašina nemôže robiť, ako dobrá, svedomitá ruka.

Keď sa vracal pán Simon do obchodu, rozmýšľal, čo videl a skúsil. »Poriadna, čistá žena, koruna a ozdoba domu.«

Pani Tereza, keď sa prišiel k nej odobrať, usúdila: ‚Nože no. Nie je najhorší čeľadník. Nemá v sebe ani pýchy, náš chlebový človek.'

Čo vykonal? Vyplnil, čo mu naložil pán Ipolito? Miesto pohnúť ho do platenia, sľúbil mu poshovieť, dať mu i na ďalej, čo bude pýtať.

Zato prišiel domov veselý a občerstvený. Dávno sa nezabavil, čo dnes u pána Martina. Pohľadal pána Ipolita a povedal mu.

»Bol som u Kesice pozrieť. Začne splácať tejto zimy; do tých čias nemôže. Vytrovil sa na poprávky v dome, zakúpil náradia, ktorý ho stál peňazí.«

Pán Ipolito roztvoril oči, čo mu nevravia.
»Ale sa zariadil s takým prepychom.«

»Veru!« prisvedčil pán Simon, »i prepych i čistota. Krajšie uňho ako v Hoteli Central po izbách. Kuchyňa lepšia, ako v restaurante »K zlatému Guanakovi.« Pán Ipolito ostal, akoby ho bol obaril. Nemal čo povedať, iba pokyvoval hlavou. Pán Simon pristúpil k nemu bližšie a doložil: »Keď príde po tovar, treba mu dať. Podporujme statočných a snaživých.«

»Dobre, dobre,« pristal pán Ipolito, »vy rozkazujete.«

Pán Simon vošiel do pisárne s inou chuťou, ako keď vyšiel. Ako sa šíri srdce napomôcť dom a robotu, ako ju obdivoval prvej. Pod robotnou, čistou rukou ženy prekvitá dom a veľadí sa, uložené peniaze vrátia sa i s úrokmi od úrokov.

Len čo si sadnul, vstúpil k nemu čeľadník, ktorého dosiaľ nevidel u seba. Po výslovnosti a držaní mal ho za ostrovävna zo strednej Dalmácie.

Začal rozprávať, že sa volá Jakov Korin. Len nedávno, čo prišiel do Ameriky. A poznať na ňom ako páchne Europou, alebo skôr Dalmáciou. Ale vidno, vžíva sa chytro do nových pomerov. Zná mnoho našich ľudí osobne, vie kde bývajú. Ešte len i mená ulíc sa naučil. Veru nie blázon! Toľkí dávni osadníci nevedia do dnes, v ktorej ulici bývajú. Veď na čo by im bolo vedieť, znajú sa medzi sebou. Bez toho menia vždy tie mená ulíc, a mení ich, nebodaj, magistrát.

»A máte robotu?« opýtal sa ho. Myslel, že prišiel k nemu hľadať službu.

»Roznášam mäso z jatky.« Udal i majiteľa. Pán Simon si tak vysvetlil, ako sa mohol zoznámiť tak chytro s ľuďmi a uliciami. Hádam ho už i videl cválať po ulici na koni s košom mäsa na lakti.

»Čo by ste si žiadali?« Ponúknul sa mu domáci pán.

»Nedbal by poslať niečo peňazí domov« — sveril sa mu.

»Pekne od vás — veľmi pekne!« Pochválil ho.

»Sľúbil som im poslať, ako prídem k prvému grošu.«

Pán Katović obzrel si ho lepšie, hodného syna. Aká prítuľnosť k rodnej chalúpke! Ledva sa tu sohrial, už im pomáha, tým doma ... »Koľko pošlete?«

»Okolo dvadsať lír šterlingov — vyriekol hrdo.

»Dvadsať odrazu!« Zadivil sa. »Dobre zarábate na počiatočníka.

»Mohlo by výnsť i viac. Líry by premenil na peče, dávajú ich zas moc za líru. O pár dní keď podskočia peče, kúpil by za ne lír. Azda by sa zarobilo, i hodne ...

Pán Katović sa usmieval. Neskúsení si tak predstavujú zarábať na peniazoch. »Nespoľahnite sa na to!« Vystríhal ho. »Nie sme istí, či nebudú peče ďalej padať, miesto stúpať. Mohli by ste utratiť. Ja sám som kúpil včera líry, hoc sú čosi drahšie. Pošlite im rovno čo máte.«

Dal si povedať na veľa. Nebude zkúšať šťastie na kurzi peňazí. Pán Katović sa radoval. Zavaroval ho možno od škody. Radil mu ísť na banku, urobia mu poukázku výplatným lístkom na banku tam doma.

Ale Jakov prestupoval trochu s nohy na nohu, naostatok sa osmelil: »Tak prosím, urobte len tak, ako vravíte, pošleme im rovných dvadsať.« Pán Katović prikývnul ochotne.

»A písmo mi dáte hneď, alebo potom?«

»Na banke vám ho dajú, keď složíte peniaze« — vysvetlil mu.

»Ja viem ako robia ček,« osvedčil sa Jakov. »Ale by prosil tých dvadsať lír.«

Pán Katović vytreštil naň oči. Musel sa zasmiať. »Prišli ste si tedy požičať. požičané by ste poslali!«

»Hej, bol som im sľúbil, že pošlem prvé peniaze, čo k nim prídem« zvestoval mu. »Zaplatím vám statočne, keď zarobím. Nemáte sa čo báť.«

Pán Katović zvážnel; napomenul ho neponáhľať sa toľme. Doma vedia, že len toť prišiel, nemôžu očakávať podpory pred časom. Nech majú trpelivosti i oni.

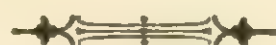
»Keď som im sľúbil, že im pošlem zaraz. Vedia, že som obhoditý, budú veľmi čakať. Amerika je Amerika. Ak nás ona nevytrhne, my tam doma nezbohatneme. Nieto zárobkov; nikde nič nerobia, iba v tých viniciach. Ak vína urodí da-

čo, musia ho dať odpoly darmo. Ak má dobrú cenu, vtedy ho zas neurodí. Tak alebo tak, vždy len ťaháme za kratšie.« Doložil tichšie, ako s výčitkou. »Povedali mi, že neopúšťate chudobu, prišiel som k vám dúfanlive.«

Pán Katović sa trochu i nahneval. Chcú hrať o peniaze, kupovať ich a predávať z jeho vačku. »Pomáham vďačne našim, keď sa usilujú, dávam im tovar na úver z môjho skladu. Ale hotové dávať nemám. Na to sú banky. A posielať domov je pekne; ale kto chce posielať, nech posiela zo svojich.«

Vstal zpoza stolu a pozrel veľmi vážne naň. Ten si postál zronený. Pomaly sa obrátil ku dverám. Ani vonku nevedel, prečo ho odbavili tak na krátko.

Pán Katović bol zronený. Aké neskromné nároky: len preto naň, že je vraj dobrý. Býval možno dakedy i dobrý, ale či je to chyba, aby dobrotu zneužili a mali ju za bláznovstvo?

XI.

Pán Ipolito sa tešil. Má moc nad kukuricou. Naseká z nej peňazí, hoc gazda vyhúda. Zabudol, že škodoval na nej pri Dorinke. A bolo ho načalo! Veru, potknú sa i pevní i opatrní, len nech sa im zasmejú pekné oči. I v meste sa divili napospol, keď sa rozchýrilo, do čoho sa zaplietol mnohovážny pán Katović. Neušiel! Niet chlapa, aby ho žena neprevládala, ak sa dá na to. Šťastie, že si dal povedať! Kukurica napraví chybu...

V tie dni akosi bol zavítal do obchodu pán Justo Dominguez (čítať: Chusto Domingez), úd firmy ‚Dominguez, Cordos y Compania'. Firma sa len toť bola sriadila, tiež obchod na dovoz a vývoz: ‚Importación y Exportación'. Pán Ipolito pobadal, že táto firma počala cieliť na ich dom. Myslela si hádam, že ani on nebol zprvoti ako Rothschildov, ale mal šťastie a vypálilo mu dobre. Prečo by šťastie neposlúžilo i jej? Našla si miestnosti na peknom mieste. Ale kapitálu nebolo mnoho. Bola ako tučné, pekne oblečené dieťa s ružovým nádychom na tváričke, jemnou

pleťou, ktoré má opuchliny okolo hrdielka pod čipkami. Podkysá v nich potuteľne v čistej te=plote pľuhavé, hnisavé hniezdo.

Pán Justo bol obhoditý, chcel rušať smele, hoc podnik mal chybičku v základoch. Prečo by nemohol podsadnúť, kto sa nemá na pozore? Dával si pozor prezradiť, že si vybral Katovića vyhodiť zo sedla. Podkladal sa pánu Simono=vi, keď sa sišli. Natískal mu horúce priateľstvo a úctu. Pán Simon sa držal k nemu ozaj priateľ=sky, bral všetko za hotový peniaz.

Ohlásil sa v obchode, pristavil sa pri pánu Ipolitovi. Začal ho vodiť sem tam po akýchsi ni=vách veľkých obchodných zámerov a výhľadov. Pán Ipolito bol ako na tŕni. Mal odoslať dakoľ=ko väčších objednávok. Mal vo veľkom skla=disku usporiadať a podeliť tovar i doplniť do príručných skladov, čo sa v nich minulo. Pán Dominguez sype sťa kôš keď posýpa pod mlyn=ský kameň, ale nie pšenicu, ba ani otruby, aký=si piesok to bude hádam oslepiť pána Ipolita a poviesť ho kdesi. Pán Ipolito si nedá ľahko há=dzať do očú, vie ich prižmúriť, keď do nich há=džu. Má čujný nos, čaká, kedy vyskočí v tom kúdole prachu ozajstné šidlo z vreca. Na veľa sa dočkal.

»Ohlásil som sa, idúc tadiaľto, či by ste mi neprepustili niečo kukurice.«

»Hm,« pokrúcal hlavou pán Ipolito. »Musím vám povedať, pán Justo, že s kukuricou zamý=šľam niečo. Hľadím ju mať na hŕbke.«

»Figliar!« Pán Justo mu pohrozil prstom. Bol na ňom masívny prsteň ako znak blahobytu firmy Dominguez Cordos y Comp. »Chcete priťahovať, lebo jej nieto na trhu. Vaša výhoda a váš osoh,« dodal vážne. »Inak ja by vám neprekážal. Celá partia by išla rovno do kampa. Zaviazal som sa dodať Anonime Puerto Bueno kukurice. Termín vychodí, neviem si poradiť. Nedbaj dodavateľ z Buenos Ayresov ma zaviedol, nevypravil mi objednávku. Predstavte si do čoho som sa vtrepal. Nový obchodný dom a nemôcť vyplniť prvú značnejšiu objednávku takej Spoločnosti!«

‚A nech ťa čert vezme!' zaželal mu pán Ipolito. ‚Teraz ti staneme na krk, aby's vedel. Naučím ťa podoberať sa na objednávky u Spoločnosti, keď si ako kostolná myš.'

Len ako vypriadol takú objednávku! Sociedad Puerto Bueno! Na to sme sa nezmohli ani my, starý osvedčený dom! A on s mlezivom na gambách sa už vkmotril do nej! Ale čože, sedíme za pecou, alebo blázníeme za sukňami. Tento nepodarenec vymetá kluby každý deň, vie, kde sa varia tri hrachy v hrnci. Ale i ja začnem brúsiť po kluboch. Ak nie iné, rozkážem si, ‚soda and soda!'

Keď odbavil dlhú kázeň, vyrovnal tvár, vsadil do nej sladkavý úsmev. Bol samé priateľstvo, ochota a úslužnosť. Iba čo sa mu trochu riedke fúzy naježily.

»Na to je ľahká pomoc« — potešil ho. »Vašu zaviazanosť prevezme náš dom. Dodáme prvotriednu kukuricu a Anonime, ale priamo, bez prostredníctva. V cene vás nepretiahneme, ako nádejný priateľský dom. Cena, akú ste vyjednali so Spoločnosťou.«

Pán Justo sa vedel pretvarovať a prežrieť všeličo; ale pri tých slovách sa mu tvár skrívila, ako by sa bol octu napil. Stŕpal, čo sa mu nestane ešte. Ten chlap ho prehliadol, vyvŕši sa na ňom. Narobí mu galiby i hanby. Čo zvíťazil? Kukurice nedostane a tento mu pôjde za šľakom až do Spoločnosti, ktorá sama nebude vedieť, ako ju zaplietli do tej veci.

»Naozaj dobrá rada«, prisvedčil pán Justo. »Zaslúži ju považiť. Ešte sa poshovárame. Nateraz veľmi ďakujem za ochotu«. Podal mu ruku vystískal mu jeho, ako ešte nik hádam.

Pán Ipolito i keď ostal sám, nemohol prísť k sebe od divu. ‚Sociedad Anonima Puerto Bueno! Amigo (priateľ) dobre si sa vydriapal. Ale prepáč, dodavateľstvo síde sa i nám. Len česť, čo vynesie byť v spojení s tým panstvom. Ako sa prišiel pochvastať.'

Zaklial dva, tri razy ako sa iní majú k svetu, kým jeho dom podriemkáva. Ale ho aspoň vyobracal. Bol by sa šiel pochváliť do pisárne, ale musí ísť na nábrežie do skladu; ostane pán Simon je tiež nie doma. Keď raz bol v sklade za jednou robotou, nadhodila sa druhá. Nemohol

sa odšiplať. Zašlo ho poldvanástej v sklade; prácu pretrhli, rozbehli sa na obed.

Pán Justo si zle nadával celou cestou, že zastrelil capa, ísť ku Rayosovi. Ako by nebol vedel, že je čertovým futrom podšitý. Ako by vedel vložiť nohu do Anonimnej Spoločnosti; len by mal kto dvere odchýliť! A on babrák hovoriť s takou líškou líškavou.

Tak sa mu cesta minula chytro v nadávaní až do samej banky.

Práce v nej nemal veľkej, ale prejde máloktorý deň, aby sa v nej neohlásil o tejto hodine. I iní obchodníci sa ohlásia, ktorí majú spojenie s ňou. Pobožný, keď ide popri chráme vôjde doň pokoriť sa Bohu, najmä keď počuje hrať organ, alebo cengať zvonček. Hriech sa rúhať Bohu a vynášať porovnania, ale, čo ako, podobnosť je veľká medzi chrámom a bankou. Čo je pobožnému kostol, to je synovi sveta tohoto banka. V chráme hľadajú neviditeľnú moc, ktorá riadi všetko na nebi i na zemi; v banke je tiež neviditeľná moc. Syn sveta tohoto ju cíti a verí v ňu. Mráz ho prechodí chrbtom, ak by ju mal zkúsiť na sebe. Žrecovia za bronzovou mrežou vládnu v jej mene. Delia milosti, ale i bijú a trescú neuprosne Zlaté Teliatko! Vyvolený národ tancoval vtedy okolo neho, dnes tancujú i nevyvolení. Veru moc! I mocní sa jej boja; slabého zdegví a vtlačí do jarma.

Pán Justo prichádza nakuknúť, čo sa robí v chráme Mammona. Pokloní sa moci; stane na

koberec, ktorý vedie ku jeho oltárom, žriedlam bohatstva a moci. Pchá sa do očú tým, ktorí majú ísť po ňom, že je tu vziať si i on dielik. Pozdraví mocných, prihovorí sa slabým. Všetci sa mu môžu zísť.

Ale jednou cestou číha, či sa neoklamal vo výpočte. Pozrel po miestnosti, do hlavného vchodu, ako vchádzajú a odchádzajú. Stríhal očima, čo robia v knihách a kasách. Ale odrazu sa už neobzrel o nič, ako by sa bolo všetko prepadlo. Vo vchode zazrel pána Simona. Poznal na ňom, že sa necíti tu ako doma, nepatrí do rámca tohto obrazu. Chrám ho nemá rád; nie je vraj horlivý veriaci, ale iba zvedavec, ktorý ho navštívi mimochodom. Tak neslúžia bohu Mammonu! Kto mu chce slúžiť, nech mu posvätí dušu a srdce. Nech ho vymetie, vyhádže z neho mrcha nauky, aby nedávaly pohoršenie. Pristúpi i on ku mrežkám, ale roztržite, neobzerá sa o nikoho, či je tu alebo nie. Spytuje sa, po čom predávajú anglické funty, obyčajná otázka kupcov, ktorí majú do činenia s cudzozemskom.

Pán Justo vyšiel a stál vonku opretý o uhoľ, ako by sa prizeral ruchu na ulici. Nie je veľmi veľký, hoc ulica je z hlavnejších. Vyšiel i pán Simon pred dom. Bol by prešiel roztržite popri ňom, keby ho nebol pán Justo pozdravil. Hneď sa i pripojil k nemu a pobral sa s ním dolu ulicou. Shovárali sa o bežných veciach. Pán Justo ho obsypal poklonami a chválami.

»Bude skoro pol roka, čo sme sa zariadili, ale sme nemali šťastie ukázať vám náš obchod. Viete, akú úctu prechovávam k vám, ku človeku, ktorý sa vyšvihnul svojimi silami. Pamätáte, ako som mal šťastie slúžiť s vami v obchode Rosalez Varas y Comp? Pekné, bezstarostné časy! Boli sme mladí, len čo sme prišli do tohto mesta. Hneď som cítil, že vo vás trčí veľký obchodník.«

Vylial na chudáka celú povodeň rečí. Boli spolu v službe, ale sa málo kamarátili. Pán Simon ho nemal rád a ani inak sa nebečeľovali. Poklony sa mu protivily, lichotenie ho urážalo. I teraz by sa ho najradšej striasť, ale čo mu urobiť, keď sa prilepil ako pijavica. Pripil sa, nedá sa shodiť.

Tak sa musel predsa len ohlásiť v pisárni novopečenej firmy. Mali ju peknú, hneď pri obchodnej miestnosti. Sadli na diván, pán Justo vytiahol cigarky, prišla čierna káva, nevedieť zkadiaľ. Pán Simon ju veľmi rád, keď je dobrá. Pri nej a pri habanskej pozabudol, že nemá pána Justa rád. Keď pán Justo videl, že hosť odmäknul, predstúpil s prosbou o kukuricu.

»Musím ju vystanoviť, a čo by ju prišlo zpod kože vysypať« — rozosmial sa na divnom rečovom zvrate. »Viete, že Spoločnosť dochováva barany čistého plemena »Mamouth« s rúnom ako perina. Musí mať pre ne kukurice na zimu, inak by otrčily paprčky. Aká hanba mne a môj-

mu domu — považte!« Pozeral naň skrúšene a dodal. »I záhuba. Musím nahradiť škodu!«

»Čo si neobjednala Spoločnosť sama kukuricu, ako po iné roky?« zadivil sa.

»Vidíte, aký potrest pre mňa!« žaluje sa mu.

»Sám pán Rosalez je v správe. Má hlavné slovo. Ako je to, že ju neobjednal on?«

»Nuž musím sa priznať, zaskočil som ho. Zaobišiel som niektorých zo Správnej rady a odborného správcu...«

Pán Simon stŕpal. Začal pozerať temer so strachom na tohoto človiečka. Zaznával ho, nemal ho za nič. Aký chlap na mieste! Vyhodiť zo sedla ozrutný dom Rosaleza! A iné, nie malé domy! Nie div, že je v pomykove: a akom! Srovnajú ho so zemou a hanba na dôvažok. Neodsotí ho, nenechá v kaluži: takého obchodníka pre pár vriec kukurice! Súcich napomáhať, nech sa vyškriabu na Zelenú ratolesť! Kukurice je dosť. Ak ho i oratuje, ostane jej dosť i pánu Ipolitovi zahrať si na tú tenkú strunu, ako si predkladá...

Pojednali sa na mieste pri čiernej káve a cigarách. Bolo veľké priateľstvo. Pán Simon ho nepretiahol, pán Justo sa nejednal.

Rozišli sa srdečne. Ešte na ulici musel počúvať zdvorilosti, poďakovania, sľuby ako sa mu odslúži, ak nie dnes, tedy zajtra.

Len keď prišiel k domu, padly naň rozpaky. Čo povie pán Ipolito? Kukurice ubudne dosť hodne, sotva nahradí tá, čo ostane, škodu, ktorú mali pri jej výplate. Iste si pomyslel, že kukuricou privábi i nových odberateľov: pri nej bude hľadieť odpredávať i iný tovar.

Vedel, že nebude dobre, ale by nebol nikdy pomyslel, že bude ako sa stalo. Keď mu vyrozprával pred samým obedom, aký obchod urobil s pánom Dominguezom, pán Ipolito obelasel, ako šata, oči mu vyskočily. Ledva odfukoval od jedu. Obišla ho veľká slabosť, nemohol urobiť kroku. Ako bol, spustil sa nevládne na načaté vrece fazule, začal sa utierať červenou šatkou po plnej tvári. Riedke fúzy sa naježily.

»Zle, pán Simon, veľmi zle«, ozval sa na veľa zajakave. I hlas mu prichrípnul čosi. »Odpusťte, pri všetkej úcte, ktorú prechovávam k vašej zkúsenosti, musím opakovať: zle, veľmi zle.« Odľahlo mu, začal vydychovať voľnejšie, i tvár brala na seba lepšiu farbu. »Previedol nás. Ako papľuhov nás previedol. A ja trkvas, storáz horší od trkvasa, truľo; nedať vám znať za horúca! Pravda, celé dopoludnie v sklade; nevedel som, kde chodíte. Bol u mňa, ale sa ztratil ako káfor, keď som mu zahúdol, že prevezmeme dodávku. Či som ho pretiahol, alebo mu ukrivdil? Čo sa podberá na obchody, keď nemá pary splniť ich? A vy, pán Simon, nedať mu slušnú, správnu odpoveď, ale si dať výhodu vykrútiť z ruky! Či nás

to ctí pomáhať takému vtáku? Podsadnúť ho, vyhodiť zo sedla, to bola povinnosť. Ale stalo sa, stalo«, a chytil sa za hlavu. »Už sa neodstane.«

Pánu Simonovi sa ho uľútilo, že si berie toľme k srdcu, a v celku vlastne pletka. Po veľkom rozčúlení ostal zasa zronený ako bez nádeje. »Už je raz darmo, už je raz darmo. Dajme mu kukuricu do pažeráka a dajme si pokoj.«

Pán Simon sa hneval sám na seba. Robiť sebevoľne, neporadiť sa s ním, ktorý mu chce dobre. Vidno, vie čo robí. Nepretiahol Domingueza, skôr mu chcel slušne pomôcť. Aký dobrý spôsob bol vynašiel! Bol by mu pomohol z kaluže, ale by mu bol vyráňal zuby. On je obchodník na mieste. Kto nevie byť obchodníkom, načo kazí remeslo?

Na druhý deň ráno prišly karrety po kukuricu. Pán Ipolito nešiel na nábrežie. Motal sa po obchode ani otrávená mucha. Netrúfal si pozerať, ako si podomielajú samé základy domu. Nežaloval sa, ale bolo poznať na ňom, ako dusí v sebe veľké rozhorčenie. Keď odviezli, čo im patrilo a videl veľkú špáru, kde bol stôs s vrecami, myslel, že ho tam porazí od jedu. Zaťal zuby, prežieral horčinu. Bol by otrávil celý kanál, až po Ohnivú Zem, keby ju bol mohol doň vyliať.

Tak dusil v sebe hnev ešte keď prišiel k nemu Jakov Korin s bratrancom Kazimírom Ko

riným. Prišli pýtať tovaru na úver. Založili obchod na rohu neviem ktorej ulice, tam kdesi na okraji mesta. Kazimír ešte ešte, aspoň hovorí kašteliansky ako tak! Ale Jakov! Keď otvoril ústa, vykrámil akúsi miešaninu talianskeho a španielskeho, čo si poskladal napochytre, až sa hory zelenaly. Pánu Ipolitovi bolo, ako by ho na nože bral. Robotníci naučení na motyku a lopatu, tisnú sa do obchodu, i to nie o svojom, ale cudzom risiku.

So svetom býval veľmi zdvorilý, skôr sladkastý. Mal zásadu v tej veci, že vľúdnosť je dobrý tovar. Nestojí groša, iba trochu ochoty a dobrej vôle. Vypláca sa, hodná je dobré peniaze, lebo z nej obchod tučnie. Ale dnes sa odchýlil od obyčaje. Vysvietil im, že z toho nebude nič. Nebude tovar vyhadzovať na ulicu zo skladov.

Bratranci vyšli s dlhým nosom. Postáli na ulici San Martin, prešli do ulice Tarapacà a znovu sa vrátili do San Martin. Ťahalo ich tuho ku domu pána Katovića. Pána Ipolita zašla robota. Musel ísť na nákladný most prevziať a dať prevážať tovar, ktorý prišiel loďou. Sotva vytiahol päty z obchodu, priplichtil sa Jakov Korin. Prišiel sám, bez tlmača. Vedel cestu, šiel rovno do pisárne.

Pán Simon ho poznal, pamätal sa, ako ho odpravil nedávno. Bolo mu potom ľúto, že ho hádam urazil. Bol rád, že mu podbehol. Prijal ho veľmi pekne.

Jakov mu začal rozprávať: »Vzal som do árendy kúsok pozemku, výnde z neho pekná zahrada. Len ho prekopať a ohradiť, vyplatí sa dobre. Pri ňom je pekný, veľký dom; bol v ňom obchod. Je skoro za mestom, árendy platím málo. Dvor je veľký. Keď sa vyriadi, naši budú chodiť zahrať si na guie. V nedeľu by sa utŕžilo dobre a súsedom i v stred týždňa. Nuž platila by sa árenda, i ostalo by na živobytie. Proti zime je zo zahrady nič; prípomoc z obchodu by sa veľmi zišla.«

Pán Simon rád pomáha krajanom, keď vidí, že sa majú k práci. Obdivoval mládenca, ako si rozvážil a našiel dobrú postať, nech pracuje a vzmáha sa. Prečo by mu nepomohol? Dal mu písemko, vydať mu v sklade, čo krámik potrebuje do skliepku: nápojov a iných článkov, ako strovy, múky, múčné výrobky a podobné veci.

Pán Ipolito, keď mu dali písemko do ruky, obelasel ako moriak. S papierikom vletel rovno do pisárne.

»A je toto naozaj pán Simon, alebo len žart?«

»Ja som to mal za naozaj, pán Ipolito.«

»Lebo vidím, že sme na zlej ceste, môj pán Simon. Hoci mám veľkú úctu k vašej zkúsenosti, musím osvedčiť, že nesúhlasím. Tovar dávať do rúk, ktoré nevedia zaobchodiť s ním! Či ste sa prizreli, akí sú to obchodníci? Prečo neostanú pri motyke a lopate? Výndu na zkazu a škodovať budeme my.«

»Každý sa usiluje ako môže, pán Ipolito. Hľadá si miestko. Tento čeľadník si dosť dobre premyslel, čo má urobiť. Myslím, že sa neklame vo výpočtoch. Bol by vám veľmi povďačný, ke= by ste ho obslúžili.«

»Čo len o to, ja mu nezavadím«, Pán Simon zas obelasel. »Nie, prekážok mu robiť nebudem. Ale som už raz v službe, pán Simon; mal som si za povinnosť vyjaviť úprimne, čo myslím. Služ= ba je zodpovedná a bojím sa škody. Boli sme prištedrí a prichytrí dávať, najmä krajanom. Ne= stoja na svojich nohách. My len dávať a dávať. Poniektorí visia, neplatia, a oddávna, pán Simon. Alebo nieto vôle, alebo hádam zkadiaľ zrezať aspoň niečo z veľkého rováša. Preto pán Simon musím vyznať, že nerád otváram účet takému, ktorý nebude odchodnejší od iných.

»Tak ho znáte, pán Ipolito? Ak áno, nepo= viem viac ani slova.« Pán Simon sa tiež začal ro= zohrievať trochu.

»Znať ho neznám. Ale z držania a parsúnu som vybral, že je nie obchodník, ani nebude. Prepáčte, pán Simon, ale mne sa nepáči: nedal by mu na úver. Nepozerá priamo do očú. Oči mu behajú po čertoch, keď sa shovára s vami. Kto vie, čo smýšľa! Na takých chlapcov niet sa čo spoliehať.«

Pán Simon sa usmial. Po chvíli doložil s ho= rúcim citom: »Nieže tak predpojate, pán Ipoli= to! Trochu viac uznanlivosti. Chudák, či je on

na vine, že ho oči neslúchajú, ale brúsia sem a tam?« Pozeral za to pánu Ipolitovi do tváre veľmi veselo, chcel zas všetko na žart obrátiť. »Možno prišiel naň i strach, ak ste ho neprijali milostive.«

Pán Ipolito nedal nič na žarty. Očervenel a zlyhal mu hlas v hrdle.

»Naskočiť som naň nenaskočil, iba som mu povedal, čo myslím: i to, ako som už mal česť spomenúť, iba z povinnosti. Naostatok proti jeho osobe nemám ničoho. Pán Simon myslí, že je dobre, ako rozhodnul: ja nemám čo povedať. Mám sa česť porúčať.«

»Mne je ľúto, že pán Ipolito je ako urazený. Boh mi je svedok, nechcel som ho uraziť.«

»Pán Ipolito nemá sa prečo urážať, ani sa neurazil. Vykonal, čo mu povinnosť káže, do druhého sa nemá čo starieť. S tým, ak dovolíte, sa vám porúčam.«

»Ale bez trpkosti!« Pán Simon mu hrozil prstom usmievave a pristúpil k nemu: v jeho držaní videl čosi, čo sa mu nepáčilo. Iste nespokojnosť sa v ňom nasbierala a nemá sa kde vyliať.

»Cele bez trpkosti, môžem istiť, pán Simon.« I prijal od neho ruku, ale nezvučala srdečnosť v jeho slovách. Oko sa tiež uhlo, aby sa nemuselo stretnúť s pozorom, ktorý za ním pásol žiadostive.

»No tak!« pristal pán Simon, hoc nemal istoty, že sa udobril. »Vec sme tuším vybavili. Nehneváte sa.«

»Vybavili. Bez hnevu«, potvrdil pán Ipolito už vo dverách.

Keď ich pritvoril za sebou, vybúšilo, čo bol dusil v sebe. »Teda tak, pán Simon! Veľmi dobre, veľmi dobre. Pekne vy mňa obháňate! Veľmi pekne. Pekné slová: podkladať sa, hladkať, a držať tuho, nepopustiť... Veľmi dobre, veľmi dobre, pán Simon. Máte hlavu, aj Ipolito má hlavu, má tiež zásady. Žiť ako pes, robiť ako kôň, ešte ešte: ale umrieť na otiepke slamy, v špitáli hádam, to už nie. Cudzieho nechcem, ale na hlavajov robiť tiež nie. Ja sháňať, iný rozvláčať: coky pán Simon! Môžete, keď ste taký pán, môžete si povoľkať. O špitál sa nestaráte, ale Ipolito sa ho bojí, ako ohňa...«

Videl v tie časy Ipolita, nie červeného s okrúhlym brúškom, mocnou šijou, ale chudého, zemnatej farby od chudokrevnosti a hladu; koža nie šťavnatá, podstreknutá horúcou krvou, ale suchá a tvrdá ako remeň: leží úbohou kostrbatou hlavou na tvrdej poduške o plátenej obliečke bez čipák a okrás okolo litier I. R. = Ipolito Rayos. Oči vpadnuté stoja stĺpkom do povaly, prsia namáhave dychčia. Nezbýva mu mnoho dní, hádam ani hodín; cíti, že nemá kde ísť z toho domu, iba na poslednie miesto. A keď sa mu príde poberať zo smutného sveta, lebo v ňom

nemá nikoho, obstavia mu chudobnú posteľ plátenou zásterou, aby neprekážal iným chorým, nenaľakal ich predsmrtnými mukami.

Pot sa mu sperlil na čele pri takej predstave. Najedoval sa ešte väčšmi, nadišla ho odvaha. »Nie že tak, nie, pán Simon. Nemám vôle umrieť v špitáli. Každý robí, ako mu ďaka...«

Bol rozhodný chlap. Čo mu utkvelo v hlave a dobre uzrelo, neodkladal na zajtra. Mal známych, i priateľov v obchodnom svete, i medzi vplyvnými správcami veľkých domov a podnikov. Hneď po prvých krokoch mu vybavili vec: prijali ho do premávkového oddelenia veľkej firmy, o výhodných podmienkach. Dostane dobrý plat, stálé postavenie, pensiu; zaistili mu budúcnosť, má výhľad na postup, v nešťastí záštitu. Mimoriadné odmeny na Nový rok, ak sa preukáže čistý úžitok. Ak bude slúžiť dobre a verne, nemá sa čo starať o budúcnosť.

Pán Simon ostal na druhý deň ráno ako by bol hrom doň udrel, keď mu dal pán Ipolito výpoveď. Bolo mu, že padá naň budova blahobytu a skvelých výhľadov; keď sa otvára v samých základoch široká puklina. Smutná predtucha ho nadišla, sťa by bol preletel kŕdeľ havranov nad hlavou. Pískalo mu v uchu, ani keby kdesi kuvik bol zakuvikal. Spýtal sa ho, či to bolo treba? Pán Ipolito pohnul plecom, pozrel naň smutne. V oku mu nevidno ani zlosti, ani radosti nad víťazstvom; skôr žiaľ a ľútosť. Začal ho odhovárať od takého kroku.

»Verte mi, pán Simon, lepšie takto. Rozchá- dzame sa, ale priateľstvo ostane. Nezabudnem nikdy na dobrého gazdu, škoda veru, že až pri- dobrého. Len neobanujte veľkú dobrotu, to vám prajem. I mňa by zarmútilo, verte, zarmútilo.«

»Boli by sme mohli pracovať ešte dlho spolu, mohli« vytýka mu smutne. »Bolo by sa nám darilo.«

»Pochybujem, pán Simon, pochybujem. Ľu- tujem veľmi, že musím pochybovať.« Bol smut- ný, ale mu oči zas ožily a v nich sa ukázala od- hodlanosť. »Ak mi dovolíte, vyslovím vám, pre- čo. Na rozchode zíde sa nám vedieť, prečo sa rozchádzame.« Pán Simon sa mu poklonil, mo- hutná postava pána Ipolita sa vyrovnala. Bol o dobrú hlavu nad pánom Simonom. Na tvár mu vysadla dôstojnosť, iste vedomie, že otvára srd- ce, v ktorom je čírа úprimnosť. »Nemohlo by sa dariť, pán Simon. Náš obchod sa odchýlil od spoľahlivých, vyzkúsených zásad. Čím ďalej tým väčšmi sme ich zneuznávali, i urážali. Kto chce obstáť, musí držať krok s druhými; keď sa brá- niť, bráň sa zbrojou, ktorou idú na teba. Ak máš zbroj nesúcu, alebo sa uhneš pásom a po- ložíš zbroj k nohám, shodia ťa, zdegvia ťa, prej- du ponad teba. Obchod je neprestajný boj. Kto sa nechce biť, nech sa netisne doň.«

»Zle ma tešíte«, žaluje sa pán Simon.

»Tak učí zkúsenosť, pán Simon. Čo oči vidia, srdce uverí a ústa hovoria. Mladí ste, presypte

zásady. Robte ako iní: výhľady sa vyjasnia na skutku.«

»A ak nemôžem skärovať? Mám v sebe vieru; tá sa nedá presypať, lebo je mocnejšia od zkúsenosti. Učí ma, pán Ipolito, že mám pravdu, že som na dobrej ceste.« Tvár sa mu vyjasnila, vošiel do nej nový život a oko mu žiari spokojnosťou.

Pán Ipolito sa zahľadel naň; takto odhodlaný sa mu páčil. Ale čo, keď odhodlanosť nesmeruje, kam by ju chcel vidieť smerovať. Berie sa nedobrým chodníkom. Pohol plecom a ešte doložil: »Dovolím si, ako priateľ, iba jedno slovo. Nechajte všetko tak. Obchod je obchod, nie podporujúci spolok. Nemôžete skärovať, tedy vypriahnite. Obchod nechajte obchodom. Najdite si inú, plodnejšiu prácu. Takto vykrvácate.«

Hlas mu zlyhal, naozaj zlyhal veľkým pohnutím. Zahanbil sa a musel sa ponáhľať z miestnosti.

Pán Simon ostal na mieste, akoby ho bol vkopal. Premeral, akú veľkú, nenahraditeľnú ztratu utrpel. Nenazdal sa, čo ho dnes zajde. Keď sa zatvorily dvere za ním, prišlo naň ako na dieťa, keď vybehne s nárekom na podstenu a na ulicu: rozširuje ruky, ale na prázdno. »Mamo, mamo, mamička moja dobrá . . .« Beží za ňou po hradskej, že ju dohoní, ako ide hore dedinou pobežká s ňou na lúky, kde je celá dedina okolo sien. Ale ona sa ponáhľa, bojí sa hanby prísť

neskoro. Hľa mendík preskakuje plot, že zazvo- ní poludnie prázdnej dedine. Iba sa obzre na chlapca, pokýva mu nebáť sa; veď sa ona vráti tam o polvečier. A on kričí, zovie usedave: že pôjde s ňou, bude sa jej vypytovať všeličo, načo mu vie tak pekne odpovedať...

Volal nadarmo. Prisporila kroku, akoby na- schvál. Nohy sú mu krátke; hoc vie nimi pre- berať, nedohonil by ju. Ustatý, zadychčaný sad- ne na hŕbku skália pri ceste. Zostal plačúc, ako- by krásna vidina matere bola zmizla na vždy...

XII.

Pán Flank sa zabavil v meste, kým správcu neusalašil v poštovom, ktorý sa poberá do Anglicka. Vydýchnul si. Má ruky slobodné. Sberal sa do kampa, hoc príde nechuť, čo ho k mestu viaže. Ale na podniku je vždy roboty a bez gazdu nikam. Hľadel sa vrátiť čím skorej.

Má aspoň dobré kamarátstvo do cesty. Krešimír sa zas radoval, že keď má ísť, nepôjde sám.

Gazda mal mocný vozík o štyroch kolesách, nevysokých drabinkách. Bolo kde sedieť, bolo do čoho naložiť krmu a čo sa nakúpilo po obchodoch. Včera večer ostali, že sa pohnú ako na svitaní: ale keď prišiel Krešimír pred hotel s dvojdielnou kapsou, prevesenou cez plece a guanakovou pokrývkou pod pazuchou, v hoteli našiel tichosť. Sluha vymetal schody a ambity.

Slnce vyskočilo, keď sišiel pán Flank.

»Rozmyslel som si pozdejšie« — začal sa mu vyhovárať. »Takto z rána predsa je len prichladno.«

‚Ešte kého!' vytreštil naň oči od divu, prezeral si dobre divný úkaz: patagonského statkára, ktorý sa bojí srieniku. Dobre budeme gazdovať!

Gazda sa neobzeral veľmi, čo si myslia o ňom. Vyšiel holohlavý pred dom, pozerá po nebi. Slnce tam nad pampou sa pasuje s oblakmi. Tisnú sa odkiaľsi zastrieť ho ani tmavá opona. Ale sa nedá zastrieť. Podkúrilo ich ohňom, trhá ich a rediká na bok a do hora. Víťazné strely prebily sa špárami a trhlinami: bijú o tably na oblokoch nárožného domu, že i sklo zblkotalo ani v plameňoch.

»Pekný budeme mať deň, pekný. Či nie?« Prizerá sa do tváre Krešimíra. V sivých očiach mu je slnce, i chudorľavá tvár ho odbleskuje. »Nech len prihreje« — šuchal ruky, ukázal na dlažbu ulice. I ona sa ligoce, sťa by ju bol posypal drahými kameňmi. Srieň padol. »Poshovieme, zaraňajkujeme si. Poďte.«

Zarazilo ho, keď mu Krešimír oznámil, že už raňajkoval. »Vypijete čaju!« svádzal ho.

»Obriadim vozík za ten čas. Mohol by i priahať« — ponúkol sa Krešimír. Bolo mu náhlo.

»Priahať nie. Zima je.« Pán Flank sa naozaj striasol. »Zmrzneme na kampe. Okľavejú ruky od liac.« Šibnul do hotela, do tepla. Krešimíra nechal na priedomí.

»Pekná robota, bysťu Bohu. Večer si napredkladať a do rána zvrtnúť! Akí že sme to sta-

tkári?« Šiel do dvora k vozíku, pohýbal ho, či mu aspoň namastili osy. Bola tam puška s akousi žltou kolomažou, namastil ich ako svedčí. V stajni stály tri kone, okolo nich rozťahaná lucerna iste z Chubutu. (Čubut, územie v argentinskej Patagonii). Kone strihaly ušima, dupkaly netrpelive. »Plná škola žiakov!« hreší ich Krešimír a tľapká po ľadviech s jablčkami. Začal ich širovať. »O toľko menej roboty«, pomyslel si.

Kedy, netedy zjavil sa i pán Flank. Keď videl kone ošírované, nezaradoval sa.

»Nemáme sa čo náhliť«, tíši Krešimíra. »Zima je, ruky nám odpadnú. Ľaľa prichodí dúchať za nechty. Keď sa povezieme bude ešte horšie: zajde za nechty.«

»Ja budem poháňať,« ponúkol sa Krešimír. »Vydržím akosi.«

»A načo mrznúť, keď máme času?« — odhŕnal sa pán Flank. »Času priveľa, priveľa do večera.«

‚Čo sa mu stalo?' prezerá si ho Krešimír. ‚Kto by bol myslel, že sa bojí toľme zimy! Druhý raz nech si pôjme i pec, keď pôjde do Puntareny. Aká bude s ním robota v kampe?«

Čakal, čakal, kým sa rozkývajú. Pán Flank sa šipľal, chodil sem a tam, shľadávajúc čosi. Kedy, netedy vysotili vozík pred hotel. Koňom sa zunovalo na maštali, len tak im žilky hraly.

Vytrhli zpred hotola vo výcval: kone tancovaly, hádzaly hlavou.

»Pomaly, pomaly — nedajte im! Ak im popustíte, spochabejú. Ešte nás roznesú po pampe« — dohovára mu.

Krešimír má ich čo zdržiavať. Ľavý, pripriahnutý ako na folge, ide si cifrujúc bokom, ešte zaskočí poboček, narobí galiby.

Keď prešli závodisko, Krešimír by bol popustil.

»Môžete trochu, len trochu, ale nie celkom,« napomína ho a položil mu dlaň na rameno.

Krešimír hodil naň okom s boku. Necítil veru veľkú úctu k nemu. Či je to štancier? Báť sa koní, byť ako na tŕni, že si chcú zaharcovať trochu! Hoc ich zdržiava, idú dosť chytro; nech popustí trochu, letely by ani vo vetre. Pred nimi je kára, či vozíček, nebodaj mliekárky sa vracajú z mesta. Koník zaberá ako môže, predsa nevydrží. Predbehnú ho iste čo chvíľa.

Krešimír skäroval s cesty pred krehkým vozíkom, čo sa kyvká pred nimi, aby bojsa nezavadil doň. Keď ho mal minúť v oblúku, pán Flank, ako sedel pri ňom, obrátil sa strmo. »Haó — haó . . .« Krešimír zastal horko ťažko. Pán Flank presadil drabinku. Nemal kedy pozerať, prečo skočil s vozíka, ledva mohol stíšiť rozihrané kone. Hádzaly veľké chlpy bielej peny okolo seba. Neboly to tiché patagonské koníky, ale akési besné šarkany. Cudzia krv, smiešaná s patagonskou, urobila v nich rozruch. Rozrástly sa, vyhúkly, a pod chomútom, hľa, tiež si ťažko poradiť s nimi.

Za vozíkom počuť vravu: čosi ostrý hlas pána Flanka a švítor ženských hlasov. Obzrel sa. Vidí pána Flanka, ako vystrel ruky do hora, sťa mater, keď volá k sebe dieťa. Menšia mliekárka sa srepetila, sverila sa jeho rukám, dala sa sniať a postaviť na zem.

»Aká náhoda, priateľ!« volá naň pán Flank. »Sniať sa na pampe o tejto hodine. Či nie?«

»Ale hej!« prisvedčil mu Krešimír. »Naozaj čudná!« Ale keď si rozvážil lepšie, čo sa dnes ráno robilo, aká tuhá zima bola, i ruky skrahnuté, rozbrieždilo sa mu po troche, čo tá zima hľadala na svitaní. »Či vám je teplejšie?« Bol by sa ho nedbal spýtať, ale nechcel kričať na pampe, ešte by sa zdurily kone. I tak ledvým činom ich zdŕža. Čakať prichodí, čo ako: gazda a malá mliekárka sa majú shovárať čosi. Pohli sa cestou, ale iba s nohy na nohu, kamsi zasa k mestu.

Keď tak rozmýšľal, ako svet beží, koník vo vozíčku začal šantovať, premíňať sa. Väčšia mliekárka ho zdržiava.

»Jaj povláči ma, nedám si s ním rady. Rata, Enriqueta!« začala kričať.

»Dajte pokoj slečne Enriquete,« napomenul ju. »Kôň sa vám zdurí, ešte vás zavezie na Rio Colorado.

»Čo urobiť, skrúca sa mi!« kričala.

»Nebojte sa. Poďte sem!«

Slúchla, zatiahla k vozíku a koník sa odrazu uspokojil. Prikmotril sa ku trom kamarátom.

»Vidíte, ako je rád kamarátstvu! Dnes je vše- tko čudná náhoda. I koňom, vidíte, lepšie v spo- ločnosti. Kamarát hľadá kamaráta, alebo kama- rátku.«

»No — čo ste nevynašli!« pozrela naň s vý- čitkou Mariana zpod vlnenej čiapky. »A naozaj je náhoda. Nevozíme sa takto každé ráno.«

»Preto vás kôň neslúcha, lebo ho necvičíte. Bolo by ho priahať každý deň.«

»Keď sa ho bojím. Vyvalí ma ešte. Dodrúzga vozík.«

Vozíky boly ozaj cele jeden pri druhom. Krešimír by mohol kedykoľvek vziať liace a skärovať koníka. Bol cele dobrý a poslušný, len ho vedieť držať.

»Prevážate sa často takto?« spýtal sa jej Krešimír.

»Raz, dvarazy do týždňa, keď je pekne.«

»Hm, ale dnes štípe mrázik. Nebolo vám zi- ma?«

»Oziaba hodne, oziaba,« priznala sa Maria- na. »Ale tá tam jednostaj: Poďme, poďme. Bu- de teplo. Vyšlo slniečko.«

»A vyšlo.« Ukázal bičiskom na tých za vo- zíkmi. »Nemôžu sa žalovať.« Pozrel na ňu s úsmevom, obzrel sa i nazad, čo tam robia. Nuž brodia v zaprášenej srieňom tráve na slnci.

»Akosi sa má dneska všetko jedno k druhému« — vysvetloval jej. »Váš kôň vidíte, skrotnul pri mojich. Moje sa s ním zabávajú. Pozrite ani ich nedržím, a prvej ma chceli povláčiť...«

Usmiala sa. Ozaj všetko sa túli jedno k druhému. Tí dvaja po tráve idú ani námesační. Ovesila sa o jeho rameno. Mäkký dlhý závoj, ktorým oviązala hlavičku, poletuje nad nimi slobodnými rožky, ani obláčik. Naostatok jeden koniec sadnul mu na čiapku, druhý na plece. Idú akoby pod šiatrikom.

»Veľmi pekné ráno!« hlesla Mariana. Briežky a kopce pred nimi tiež ako by boly pod belasým závojom. Slnce šibe kosom ponad ne. Odblesky od trávy, kde sa rozpúšťa srieň, slepia im oči.

»Málo ich býva takých!« Prisvedčil. Hlas mu bol pridusený, sťa by mal hrdlo stisnuté. Sám sa trhnul, čí je to hlas. Nemohol sa mu priznať; ani ona prvej svojmu. Pozrel na ňu, zvedieť, čo sa mu robí, ale nezvedel nič. Pristihol jej pohľad, ktorý sa zas jeho spytoval, čo sa jej robí. Tí tam tiahnu víťazne pod závojom, nevedomí kde sú, čo sú. Žijú sebe, odlúčení od sveta: zabudli na nich i na kone. Zabudnutý pár sedí zasa v inom svete. Obom im prišlo ľúto. On ľutoval ju, že jej už nikdy nesvitne také ráno s náhodou, akú darovalo toto dnešné tej tam pod závojom. Ona ľutovala jeho, že mladý, zdravý, letí od ľudí do samoty. Tam ho sotva čakajú náhody. Nezašly

ho hádam do dnes a ktovie, či ho už kedy po=stretajú...

»Mne takého rána ešte nebolo«, požaloval sa jej. Nevdojak ukázal bičom, ako tí tam idú pod šiatrikom.

‚A mne ho už nebude', mala sa vôľu ozvať Mariana, ale prežrela slová: boly veľmi trpké. Oči sa im stretly, v jeho sa hýbal veľký nepo=koj, či ho už bojsa nezabudlo šťastie: v jej oku zaľahol hlboký tieň. Čo raz bolo, už sa nevráti...

»Taký je život« — riekla ticho. »Pekné rána sú krátke. Keď sa minú, viac sa nevrátia.« Za=mračilo sa jej i nebo, pampa ošedivela.

Ale on pozerá zádumčive do hmlistých dia=lok. Hádam sa v nich rodia nové pablesky. Srdce mu zabúchalo nepokojom. Život je šutý, nieto v ňom zaokrúhlenia, samý neporiadok, rozhá=dzané kusy bez súvisu. »Či výnde i mne slnce?« spytuje sa dialok, hľadá v nich smysel a výklad v zmútení. Tie záhadne mlčia, utekajú do hmly. Zas len cíti samotu, ťažkú samotu...

Kdesi do hĺbok zanoril zas okom: púšť ožila, otupná samota zajasala. Skvelá postava v žiari dúhy zas mu kýva, usmieva sa, šíri proti nemu ruky.

‚Neopustí ma, neodstrčí. Čaká, volá, drahá sladká mať!...

»Či ich nezavolať?« Spamätala sa najprv Ma=riana.

»Nie, nie. Dať im pokoj!« skoro skríkol prebudený z vidín. »Ak zabudli, nám je nie ujma. Nech zažijú svoje ráno.« Povedal to už s istotou a presvedčením. Hlas mu zvučal veselo. V prsiach sa mu rozlial teplý cit širokej žičlivosti.

»Nuž nechže, pre mňa« — pristala i ona.

Keď sa ubehlíci vracali, štebotali cestou. Mali si dopovedať, čo si nepovedali. Keď ju vyložil zas do košíka, prišlo im clivo. Dali si ruku ešte raz. Podržali ich s chvíľu a shovárali sa už len pozorom. I z neho vyčítali mnoho, kým ho nezastrela chmára ťažkej dumy, že sa minulo jedno pekné ráno...

»Do videnia, do videnia čím skorej!« volali z jedného vozíka do druhého.

Koník sa ledva dal odtrhnúť od kamarátov, keď ho obracali k mestu. Krešimír sa skrútil na mieste, akoby sa vrátiť do Puntareny. I koník slúchol, dal sa za ich vozíkom. Keď šli na pol strelenia, Krešimír skäroval s cesty a zastal. Vozík prešiel popri nich váhave, ozývalo sa s neho zasa: »Do videnia, do videnia čím skorej!« Menšia sa obrátila k nim, kývala rukami, naostatok hádzala bozky. Krešimír pozeral k puntarenským vrchom. Rozvažoval, prečo sú nie zelené od päty až po hrebeň. Načo tie veľké sivé záplaty v šťavnatej zeleni?

»Vyhorely, vyhorely!« banoval nad nimi. »Nie je všetko zeleň; musí byť i holoť. Zeleň

sa pýši väčšmi, keď je pri nej holoť, bútľavé vývraty, ohorené kočiane.«

Nevidno už iba košík vozíka, na ňom dvoje bábät. Rúk už nevidno sa hýbať. »No poďme!« preriekol pán Flank. Jeho hlas znel akosi hlucho, sťaby padal do tmy.

Krešimír obrátil, popustil liace. Mršiny sa vypäly, začaly fŕkať, zalomily hlavy, hriva povieva nad nimi ani závoj.

»Túto jednu vec máme Croesa, ktorá patrí iba nám. Nik nám ju nemôže odškriepiť« — preriekol o chvíľu pán Flank. »Viete, čo som chcel povedať?« Pozeral mu veľmi bedlive do tváre. Krešimír podvihol plecia, že hádam celkom nezachytil smysel jeho myšlienky. »Chcel som povedať, že osobné city a osobné blaho je náš osobný poklad. Nik nemôže si osobovať dielu ani pohľadávať od nás počty. To je náš jediný, ozajstný majetok.«

»Teraz už myslím, že chápem,« riekol Krešimír.

Pán Flank kývol hlavou a padnul do dúm. Kone letely ani šarkany. O poludní im pohodili čosi lucerny a kukurice. Keď sa zotmilo zatiahli pred panský dom na Rie Colorade.

Krešimír mal sebou guanakovú pokrývku. Chcel nocovať v spoločnej spálni pre robotníkov. Ale pán Flank nedovolil, zaviedol ho do hosťovskej izby, ako ktoréhokoľvek hosťa.

»Práce sú práce, keď budete robiť, budete ako ostatní. Dneska ste môj hosť, nie robotník.

Patríte už medzi podnikateľov, idete preukázať veľkú službu celému podniku.«

Zavčas rána sa Krešimír vykradnul z domu. Na podniku bolo ešte ticho. Nebolo robotníctva, iba stáli sluhovia: ovčiari, kuchár a sluha, ktorý bol i zahradníkom. Pobral sa do kuchyne. Bola už otvorená; pred ňou polihovali ovčiarski psi.

Kuchár sa kutil okolo veľkého sporáka. Bol vysoký chlap, dosť v sebe, okrúhla tvár sa mu usmievala. Je rád, že má dobré miesto na Rie Colorade, stály plat a výhľad ostať najmenej do takto roka. Plácu prirazí ku kapitáliku, ktorý má na interesoch v meste.

»Len nepremieňať miesta!« zdôveril sa hosťovi. »Čím ich premieňame väčšmi, tým horšie. Minul rok, čo kuchárim tuná. Majster Boby mi prikázal, aby ma zas našiel, keď sa vráti. Hádam príde pred strižením.« Usmial sa a doložil: »Žeňba nie je ťažká, kto je nie ťarbák, ale predsa sa nedá odhajduchovať len tak, keď ideš za ženou toľké svety.«

Nasypal mletej kávy do vrecka a lial na ňu pomaly vodu z varu. O chvíľu predložil bielu kávu hosťovi, ktorý sa zadivil, že majú i mlieka.

»Mohli by sme sa i kúpať v ňom,« pochválil sa kuchár. »Keď strižieme dávame i strihačom mlieko. Teraz dojíme iba dve, ostatné sme prisušili.«

»Dobre je u vás,« pochválil Krešimír.

»Len nepremieňať miesta,« naúčal ho majster. Sadnul si k nemu s hrnčekom kávy, ako vidno, s dobrou smotanou. Ujedali si koláča. Upiekol ho majster; dal doň mlieka, masla a vajec, radšej viac ako menej. Krešimír ľutoval, že namiešal doň i cukru; hrozienok tiež čosi viac, ako bolo treba. I kávu presladil. Keď hostiť, nuž pohostiť poriadne s najlepším. Nech vedia, že štanca Rio Colorado má z čoho.

»Aký je gazda?«

»Ako kus tohto koláča. Mal som pri strihu čosi viac roboty. Povedal mi, že mi nepodvýši plácu, ale ma obdaroval. Nestará sa do ničoho. Mám i loj, čo zgazdujem. Bolo ho dakoľko bľachovíc. Sám mi ho dal naložiť na vozy, keď išly s vlnou.«

»Vy teda vychádzate!« pochválil ho Krešimír. »Loj má dobrý odbyt.«

»Nie najhorší. Vypláca sa ho slievať. Roboty nie je mnoho: iba keď je strih, robotnícky dom je plný. Ale teraz je moc pokoja, i poriadku hodne. Všetko samí poriadni ľudia: gazda, ovčiari, chlap na všetko a ja. Či by ste ešte neužili?«

Zaďakoval mu za dobré raňajky. Cítil, že je sytý, ako málo kedy. »A kamp? Je pravda, že ho kazia ošípané?«

»Nepoprávajú ho,« usmial sa kuchár. »Ovčiari hromžia, že ho rozrývajú. A čo bude naďalej, sám Pánboh vie. Pre ne sa dosť nahrýzol gazda

s Bobym. Byť gazdom ja, dal by ich Bobymu, nech si ich strižie.«

Krešimír vytiahol púzdro s cigaretami a ponúkol kuchára. Odfukujú si za stolom, pre≈triasajú domáce záležitosti. Krešimír sa mu sve≈ril, prečo prišiel.

»Prekabátil ho, Bobyho, prekabátil!« smeje sa majster. Až sa mu brucho potriasa. »Šiel si zadovážiť ženu; keď príde bude dupkať a há≈dzať klobúk o zem, že ho previedli. Veľmi do≈bre, každý bude mať čo to. I vám sa ujde.« Ku≈chár zažmurkal naň, ale nezávidel; bol spokojný s tým, čo mal.

»Hádam by bol dobrý obchod« — žaluje sa Krešimír, »keby mesto nebolo ďaleko. Verte mi, všetko pukne na trovy.« Majster prikývol, ale zas sa i usmieval, že predsa dačo zvýši. »A bude ich moc?« vyzvedá sa.

»Nuž Boby ich neznačil ako ovce!« rozo≈smial sa. »A bolo by sa odplatilo. Bude ich čosi. Toho roku sa ich vyliahlo moc. Za dva roky by nás vyžraly so všetkým činom, i s Bobym. Ta≈ký nekľud.« A majster odpľul.

Vošiel Eulogio, chlap na všetko. Iste bol v zahrade. Čižmy mal zmočené; nohavice, ako by sa bol brodil v rose, ale rosa nepadá. Zmočil sa v zahrade pri polievaní.

Na stĺpiku bol kôň na stráži. Krešimír si ho osedlal, že pôjde do kampa. Eulogio mu nalo≈žil dohnať trupillu jednou cestou. Ukázal mu na ktorej strane sa pasie obyčajne.

Vidno všade poriadok a majetnosť. Staviská sú dobré, výstavné. Okolo panského domu je zahrada. Za šramkami sa pestrie kvieťa po hradách: jasenné astry a georginy. Nad zahradou stojí, na železnej klietke, veľká bľachová nádržka na vodu. Vodu ženie do nej pumpa o kolese na vietor. Pri parkane je i besiedka v húšťave stromov, ktoré sa neboja Patagonie: ako vrby, rakyty, chabzda, ba i jelše a brezy.

Obďaleč je kuchyňa s domom pre robotníkov a iným domcom pre pána správcu a prvého ovčiara. I tu nasadili stromov. Skupina domov vyniká z ďaleka v šedivej pampe ako oaza. I domky psov sú v tôni, ak nie stromov, tak aspoň kalafatových kriakov. Pajta je z tehál, pri nej sú kúpele pre ovce z cementu. Košiare okolo pajty sú mocné; na strane sú zas košiare pre kone a lichvu z palesákov s skladov. Pri pajte pec v osobitnej kôlni. V nej i kotlík vmurovaný na zváranie. V osobitnej miestnosti sú dielne: stolárska i vyhňa. Nuž zagazdoval sa pán Flank, neľutuje nákladov na pohodlie a poriadok na svojom majetku.

Ledva zašiel na dakoľko strelení, začal nachodiť znaky, že ošípané nezaháľajú. Keď zašiel ta ďalej, našiel celé záhony rozrytej zeme. Najväčšmi porozrývaly, kde je zem najlepšia. Keď vyšiel na briežok vyduril kŕdlik odrastených prasiat, vrstovníci podistým z toho istého hniezda, alebo dvoch. Boly by súce na kŕmenie. Keď sa im priblížil, daly sa v nohy. Nebolo by ľahko

pásť a zavracať takú čriedu. Neboly tučné, ale boly urastené. Poznať, že sú dobrej srsti: na nízkych nohách, čierne fľaky na bokoch, ako býva Berkshir, keď sa mieša s domácou srsťou.

V jednej kotlinke ho privítalo starostlivé krochkanie: obe staré, za každou kŕdlik malých. Strážil ich veľký, pekný brav. Staré tuho krochkaly proti nemu, akoby sa vyhrážaly. Malé sa shŕkly okolo matier.

Robil si výpočty, koľko by sa mu ušlo za ne, keby boly jeho, ale niekde pri meste! Tu sú na trápenie a závadu. Má pravdu gazda, vykynožiť túto pätoru: o rok o dva by si neporadil, iba ak by sriadil riadnu poľovačku a nechal kusy na pampe supom a líškam. Na rozrytých miestach ktovie kedy síde nová tráva.

Natrafil na domáce kone na jednej vegičke, zajal ich pred sebou a dohnal do koňského košiara. Bol zamyslený. Podobral sa na moc, hádam na viac než zmôže. Poklať bravy na hŕbu nebolo by ťažko, ale čo bude mať z nich? Udenina by nemala bravčovej chuti, iba príchuť patagonskej diviny: a na tú nepotiahne chuť nikoho.

Ak by chcel zarobiť, musel by ich trochu chovať a kŕmiť, aby im mäso malo dobrú chuť. Mäso sa zaudí. Udeninu by mohol doviesť ľahko do mesta i odpredať hádam ako tak. Mohol by vytopiť i slaninu a sadlo, možno by našla odbytu rozpustená masť. Roboty sa nebál, ani nákladov, ale nevedel, či ju zdolie da-

leko od mesta, v kampe, kde je samá tráva a iného kŕmu nieto.

Medzi pajtou a čeľadnými domami je veľká kuchyňská zahrada. Nad ňou je tiež nádržka s vodou. Treba uznať, že ju obrobili, ale i ona sa odslúžila. Zelenina je ešte v nej, iba čo šalát vyhúknul do kvetu. Kapusta zaviazala hodné hlavy; repa, kaleráb, cvikľa, burgyňa a iné práve teraz najlepšie dorastajú. Hrach obrali dávno, ostala iba suchá hrachovina. Neďaleko zahrady je zas ohradený hodný kúsok, do ktorého zasadili zemiakov. Na vnati už černejú listy. Je hodne miest, kde korene ležia na zemi sťa stromy, keď ich vyvráti víchor. Boli ich podhriebli s boku, vykradnúť zpod nich, čo urodily a ponechať ich, či by neobrodily ešte raz, alebo aspoň neodchovaly drobizg, ktorý nedorástol ešte. Ale vnať znechutená vraví: ,Už viac nemám. Dala som, čo som mala. Keď ste ma podhriebli, môžete ma i vytrhať.'

Krešimír si vyrátal, že mať zahradu a všetky zemiaky, hádam by mu stačilo vykŕmiť bravov na dobrú bravčovinu. Keby bolo viacej obrobenej zeme: päťráz, desaťráz toľko! Bolo by náprav a jám so zemiakmi; bolo by čím kŕmiť bravy. Prikúpilo by sa dakoľko vriec otrúb, alebo kukurice, a chuť by sa bravčovine premenila. Pod kopcom obďaleč vidno pekné miesto; vystala by z neho pekná zahrada. Kriaky sú na ňom zelené, bujné ako ruta. Vietor by nebil do nej: kopec zastáva od vetra.

Vody by tiež bolo nadostač, lebo kus úboče sa tuho zelenie mäkkou trávou.

Ale čo zo zeme, keď niet zemiakov?

Pobral sa ku domom vo vážnych dumách. Obchod bol pekný a výhodný. Veľmi sa dobre dá poshovárať o ňom za stolom pri dobrom obede. Víno, voňavá káva, dobrá cigara dodá smelosti. Veci sa predstavia ružovejšie. Ale skutočnosť je prísna; učí, že pomery prevládzu i smelosť a odvahu.

‚Andrija sa rozrehoce ako žrebec, keď sa dostanovím zasa s dlhým nosom. Posol išiel, osol prišiel. Zatínať sekeru do veľkého stromu a íver nízko padne. Budú sa posmievať, keď sa im ukážem ani zmoknuté kura. Iste už roztrúbili, počo som šiel na Rio Colorado...'

Ku panskému domu sa vrátil s vytrezvenou hlavou. Nevidel vyskakovať veľký kus zárobku zpoza kriakov. Gazdu našiel v zahrádke pred domom. Mal papučky na nohách, ako patrí patagonskému veľmožovi, keď je doma. Hlava sa mu ligoce ani zrkadlo. Vidno, len toť čo sa umyl a obliekol. Hovie si v domácom pohodlí.

»Čo ste videli nového? Boli ste vraj v kampe. Vidím, dohnali ste trupillu.«

»V kampe a vrátil sa: poprezeral ho čo z väčšieho.« Vyrozprával mu, kde bol, čo zkúsil, čo nemá a čo by potreboval.

»Nemôžem urobiť nič, alebo málo čo. Ostaneme na smluve: nechytím sa do čoho nemám vlády. Pôjdeme poľovať.«

Počúval ho pozorne. Oči mu behaly sem tam po tichom kraji. Raňajšie slnce ho urobilo ešte prívetivejším. Sklamanie Krešimírovo sa ho nedotklo veľmi. Nevzal hore ani žiaľ, ktorý prebíjal z jeho slov. Na jeho chudorľavej tvári akosi stvrdlo všetko, vysadla na ňu prísna odhodlanosť. Divne pristaly do nej oči, ktorými preletoval úsmev.

»Naozaj? Chytro ste sa pojednali!« Obzrel si ho s boku a usmial sa sucho. Krešimír stál pred ním, ako by ho boli znosili. Hanbil sa, že sa prenáhlil a uhol pred prvými ťažkostiami. Zapálil sa, že mu skočila horúčava do tváre. »Trochu lepšie hľadať!« Napomenul ho. »Najprv pohľadajte vôľu, spôsob už najdete, ako ju uskutočniť. Prečo sa dať odstrašiť? V celej veci nieto nič nemožného. Môžem vám ponúknuť karrety: včera pred večerom sme ich stretli. Šesť karriet, dnes zajtra prídu do mesta s vlnou; nazad idúc budú prázdné. Môžu vám doviezť, čo potrebujete. Za tým pôjdu ešte druhý, i tretí raz. Tu nieto zemiakov, ale v meste ich máte dosť, i otrúb a pliev. Máte kotlík, môžete variť mlato; čo chcete ešte? V Patagonii ide všetko ťažko, ale práca sa vypláca: pravda nie tomu, kto uskočí od nej.« Pozrel naň veľmi bedlive, či ešte váha a doložil: »Ani tento podnik nebol ako dneska, keď ho založili. Môj nebohý otec — vidíte, tam leží na tom kopci« — ukázal mu, kde sa belela šramková ohrádka a čnel z nej mramorový náhrobník — »bol by vám mohol

rozprávať, ako bolo, keď sme naň prišli. Bývali sme pod šiatrom, jedli guanačinu a pštrosovinu. Dohánu nebolo neraz za čo kúpiť. I ja som sa učil fajčiť na lísti z bučkov a kriakov. Koňacinu sme mávali až pozdejšie, keď sme sa zmohli. Nebolo baraniny, ani hovädzích sviečkovíc. A pomaly všetko sa poddalo. Zvíťazila vôľa. Prišlo i pohodlie i majetnosť. A vy sa naľakať bravov a nenajsť im poriadku?« Usmial sa krátko a zas pozrel naň s boku. »Ak nemáte peňazí na krm, dám vám ja. Škoda kŕmiť líšky a supov bravčovinou, keď ju môžete speňažiť. S vinčisterkou by si poradil i bez vás.«

Krešimírov duch sa schopil zasa. Začal sa hlbšie zaoberať úlohou, rozvažovať, čoho sa chytiť a ako. Ďakoval mu najprv za najväčší dar, za bezplatný dovoz všetkého, čo potrebuje. Mať slobodný dovoz vynáša skoro toľko, ako byť v samom meste. Keď mu ďakoval, gazda mu ani neodpovedal. Pozeral naň prísne, ako by ho chcel hrešiť, že nemá odvahy.

Celý deň zas kutal hore dolu, po košiaroch, okolo domov, po pajte, skladoch a dielňach. Vyšiel i do kampa prezerať bravy. Rozvažoval a začal sa predsa ustalovať na niečom. Gazda ho vypočúval zas chladne, keď sa mu sveroval pri večeri, na čom ostal.

»Veď som vedel, že najdete rady: načo sa ľakať, keď sa musí vydariť? Práca je nie celkom ľahká, ale vám niečo pomôžeme.«

Keď si ľahol, robota sa mu ukázala, že nebude cele ťažká. Gazdova osobnosť ho zabrala; s nej prešlo čosi naňho, podoprelo mu vôľu. Keď ho videl pred sebou, ťažké veci mu boly ľahké. Keď dostal písmo na prednostu voziarov naložiť mu fúru na vozy, bolo mu, akoby bol preskočil všetky prekážky. V noci skoro nezažmúril oka, naskočily naň zasa pochybnosti. Začalo sa len brieždiť, keď osedlal koňa, ktorého mu tiež požičali. I kuchár ešte spal. Iba čo psi zaštekali, keď vysadol na koňa.

Ostal na tom, že bravy soženie a začne ich kŕmiť zemiakmi, burgyňou, plevami, otrubami, trochu i kukuricou. Zakúpi, čo najde súceho na krm. Vstrčí do podujatia hoc všetko, čo má: alebo zarobiť, alebo prísť o všetko jedným razom.

XIII.

V ten istý večer prikvitnul do Puntareny.

V dome sa zadivili, že pritrielil tak chytro. Mívali si, že ho neuvidia aspoň do Jakuba. Pán Andrija, kým boli sami, nepovedal slova; ale keď sadli s ostatnými za stôl, začal zadierať doň. Krešmír sa premáhal, mlčal. Nikola mlčal, ale pozrel tu i tu s boku na pána Andriju. Krešimír sa cítil akoby cudzí medzi nimi. Keď sa mu brat posmeškoval, niečo v ňom stvrdlo; ukázala sa mu prísna, tvrdá tvár stakárova a ako by počul jeho vážné slová. Zatúžil za drahým Riom Coloradom. Nemohol by tu prezimovať medzi nimi. V kampe, medzi cudzími našiel vari viac účasti a porozumenia.

Na druhý deň musel chodiť sem a tam, hľadať pomocníkov k robote. Pán Carlos (č. Karlos) sa mu sľúbil prísť robiť klobásy a jaternice. Predtým ich vyrábal v jednom obchode, a jeho výrobky maly v meste dobrý odbyt.

Keď otvorili sklepy, šiel najprv do ulice San Martin na rohu s Tarapacà, do obchodu pána Simona, či majú kukurice, pliev a otrúb. Zronilo

ho, keď mu povedali, že pána Ipolita už nieto. Odišiel do inej služby včera, či zavčerom; ale mu ukázali pána Kuzmu Vodopiju, nového prednostu. Keď sa prezvedel o kukurici, pán Vodopija nevedel mu povedať nič istého. Há=dam sa jej i bál; zvedel, že sa pre ňu rozkmotril pán Ipolito s gazdom.

»Počkajte chvíľku. Gazda príde hneď, mô=žete sa jeho opýtať.« Krešimír povedal, že sa teda vráti; bol by sa radšej poradil s pánom Ipolitom. Chýbäla mu tu jeho ozrutná posta=va, rozhodný výraz na jeho zdravej tvári, ktorá nikdy neukázala pochýb a rozpakov. Prezvedal sa opatrne, kde by ho našiel. Pobral sa priamo na nákladný most, lebo vraj na ňom kdesi má úrad.

Nebol s ním ešte nikdy na slove, ale sa mu žiadalo poradiť sa s ním. Čosi mu hovorilo, že pán Ipolito čuje, ako tráva rastie, vie o nie=ktorých veciach viac po slepačky, ako iní v oku=liaroch.

Hľadal ho po pisárniach veľkej firmy, kade tade. Na veľa ho napopáckal na samom náklad=nom moste. Stál si už pevne, ani čo by bol na ňom roky. Úrad zastupoval mocne, ako v do=me pána Katovića. Nepremenil sa nič, iba čo očervenel väčšmi. Morské povetrie štípe tvár. Ale hoc je veľmi zdravé, má sa na pozore pred ním, aby nebolo prizdravé. Okrútil si okolo hrdla vlnený šial, trochu ho sodvihnul na nos.

Obliekol si krátky hrubý kabát podšitý jahňa-čou kožkou.

Pristúpil priamo k veci. Na čo obchodiť okolo nej ako okolo horúcej kaše, keď ju príde nasto-liť tak či tak. »Hľadám lacnú kukuricu, trochu väčšiu partiu. Viem, že pán Ipolito vie najlep-šie, kde ju dostať najlacnejšie: preto som sa osmelil prísť sa ho opýtať.«

Keď mu spomenul kukuricu a že vie najlep-šie o nej, pána Ipolita trhlo, akoby ho bola osa ujedla. Očervenel ako moriak. Potrhávalo ho v ľakťoch, durknúť ho do rebier, alebo ho šma-riť do mora. Nech sa ochladí, trkvas, prísť pod-kúšať vážné osobnosti, alebo ich práve vysmie-vať. Ešte by mu prehliadol, keby bol domáci; ale na strelenie badať mu po parsúne i po vý-slovnosti, že je »gringo«, s käde ruka s käde noha. Gringo je Čilencovi každý pristehovalec, najmä Angličan a Nemec: napospol každý, kto má svetlú pleť. A bol by ho iste okúpal ani kur-ča, nech nepozre naň náhodou, lepšie s boku. Videl ho kdesi, nepamätá už kde. V tvári mu nebadá, žeby ho chcel podkúšať, alebo hádam prekárať.

Zachmúril sa veľmi, okríknul ho mrzute. »Čo chcete robiť s kukuricou, mladý človek?« Ešte doložil: »Prečo ste ju prišli hľadať práve ko mne?« A ak ho poslal, potuteľníka, pán Justo Dominguez, aby mu ešte i tu napomenul, ako ho prekabátil pri kukurici? . . .

Krešimír pozeral naň, čo mu je. Zbadal, že sa natrafil uňho vo veľmi zlý čas. Začal sa vyhovárať. »Prepáčte, že vám domŕzam v tejto veci. Ale prišiel som len včera večer z kampa kúpiť kukurice. Šiel som rovno k pánu Katovićovi, miesto vás som našiel pána Vodopiju. Spytoval som sa, či majú kukurice, ale mi nevedeli povedať. Tak som sa poprezvedal na vás a dovolil som si obrátiť sa k vám o radu.«

Hovoril vážne, ako badať, úprimne. Temer presvedčil pána Ipolita. Ale mládež je prefíkaná, pretvára sa, neraz sa posmieva pod pokryvkou. Prezvedal sa teda ďalej:

»Ak smiem vedieť, načo vám je odrazu kukurica?«

»Ja by si dovolil sveriť sa vám, čo ma zašlo po tieto dni, keby bol istý, že vec ostane medzi nami.«

»V tej veci vás môžem uistiť, že čo mi sveríte, bude ako v hrobe«, osvedčil sa pán Ipolito skoro slávnostne.

Krešimír mu vyrozprával cele úprimne, aký sa mu triafa obchod, čo by potreboval k nemu. »Len vás prosím, držať pre seba a nevyzradiť ma,« prosí ho znovu.

»Ako som sa mal česť osvedčiť, môžete sa na mňa spustiť.«

»Nie pre iné, ako preto, aby sa mi nevysmievali, ak by mi zle vypadlo« — vysvetlil mu.

»To hej. Povrchní ľudia sa radi smejú na nezdare«, uznáva pán Ipolito. »Neobmäkčí ich

ani zrejmé nešťastie iných. Ešte sa mu radujú.«

»Ja som istý, že by nemohol obstáť v Punt=arene, čo by ma vysmievali, nech sa mi zle po=vodí,« žaluje sa mu. »Nehovorím, že pre zlé srdce, ale len tak z roztopaše.«

»O mňa nemajte starosť. Nerád vystrájam žarty z vážnych vecí. Klebety sa mi protivia. Ale na kukuricu nemáte šťastia, dneska je veľ=mi v cene. Skoro by sa lepšie vyplatilo kŕmiť vaše bravy pirohmi, alebo makaronmi, ako ku=kuricou.«

»Vari pirohy toľme zlacnely!« zasmial sa Krešimír. »Ja ich rád; ťažko padne ísť do kam=pa, ak sú veľmi lacné.«

»Nie v tom smysle vravím« — opravil ho pán Ipolito.« Vyrozprával mu, čo urobil pán Ka=tović. Začervenal sa tuho, oči mu iskrily od je=du. »Nechcel ma slúchnuť, nechcel!« hrozil sa päsťou. »Má tvrdú hlavičku, tvrdú, nikto by ne=uveril!« Pán Ipolito vylieval žiale svojho srdca pred čeľadníkom, s ktorým je prvý raz na slo=ve. Vidno, ako ho bolí, že musel opustiť gazdu. »Ale jeho zásady sú na nič, podkopú ho i je=ho obchod. Padne na hŕbu všetko. Ľúto mi je dobrého chlapa. Výnde na žobrácku palicu pre mrcha zásady. Ja ich neuznávam pri všetkej úcte, ktorú prechovávam k nemu. Kde by sme zašli rozdávať tovar nemilobohu ľuďom, ktorí nevedia zaobchodiť s ním? Predať kukuricu od=poly darmo, keď sa mohol postaviť na nohy! Dávať tovar na úver a nepýtať splátky, kade=

akým Kesicom a akýmsi Koriným a druhým a tretím. Také zásady vedú rovno na zkazu a ja sa bojím zkazy a najväčšmi špitála. Jeho zásady smerujú rovno doňho. Nie ja! V špitáli nechcem umrieť.«

Krešimír počúval jeho výklad bez záujmu. Drglo ho iba, keď počul spomenúť gazdu medzi mrcha dlžníkmi. Nenazdal sa, že visí u pána Katovića. Najväčšmi ho zronila kukurica. Musela zdražieť práve keď ju potrebuje najväčšmi. Kde sa podieť bez nej? Výnde na poctivý smiech celá jeho robota. Nahrdľuje sa a bude mať škodu a hanbu. Osud mu teda neprial ani v tejto veci. Koľko sa s ním navadil a napasoval! Čo má, vymohol si vo veľkej robote a ustávaní. Iní pracujú menej, neusilujú sa, popustia i uzdu a majú sa lepšie od neho. Zarábajú ľahko, shŕňajú veľké peniaze.

‚Taká je už moja hviezda. Tá nedá nikam. Musí sa vyplniť, čo pokladá.'

Pán Ipolito videl, ako sa čeľadník zamyslel a myšlienky, že sú nie veľmi veselé. Páči sa mu takto, ale nemôže sa premôcť a nevypučiť prsia sebavedome. Ďakuje Bohu, že ho vložil do kože, v ktorej je. Vie už, že je na ceste a títo chudáci ešte ju len hľadajú, najviac nemotorne, babrácky. Nákladný most, kde utkvel, je medzička pri hradskej, ktorou ciepkajú horko ťažko ustatí, kto na hor, kto na dol. Sedí na medzičke, tráva je na nej zaprášená trochu, ale predsa len chladí. Medzi ňou najde sa i kvietok, najviacej

skorocelu. Skromné králiky sa belejú kde tu, ešte i voňavá materina dúška stele sa miestami. Pri ňom vyviera vodička v studničke. Vyhadzuje piesok, mieša ho, že musí v nej tancovať. Žblnkoce jednostaj, len div, ako sa jej nezunuje deň a noc, kým medzička tu bude.

Díva sa na neborákov so svojho miestka, ako sa vlečú hradskou a popri nej. Ľutuje ich, ale im nemôže pomôcť. Cestu musí konať každý za seba, kto je na nej. Iný mu ju nepomôže vykonať, čoby i chcel; najviac ak by mu mohol zaželať: »Nech ťa Boh postretá...«

Prišiel k mete, usalašil sa v bezpečnom dome, ktorý stojí na dobrých, zdravých zásadách ani na žule. Netúži za ničím. Kde zasadne, nedá sa pohnúť. Je ako mušľa, ktorá sa prichytila brala, držiac sa ho pevne. Kým plní povinnosti, neodpravia ho. Inej starosti nemá, ako stáť na postati.

Pozerá na čeľadníka, ako hľadá, vyzerá a nevie kde sa prichytiť.

»Nedajte si odniať chuť, priateľ«, začal ho tešiť. »Kto vie, či sa nenajde pomoci.« Bolo mu ho ľúto, ako stojí pred ním sklamaný. Teší sa po predku, aká sa s ním stane premena. »Vidíte, čo sa nestane! Na svitaní pristala »Gariota« (Morská čajka) z výpravy na pomoc veľkej plachtovke »Roland«. Postretlo plachtovku nešťastie, ako toľké iné na ceste okolo Horna. Pri veľkom cmiteri lodí schytila ju búrka a hodila o divoké brehy. Na šťastie posádka sa zachrá-

nila a čosi i nákladu. Medzi iným tovarom bolo i pšenice čosi. Nemôžu ju mlieť, lebo sa zmočila; možno pustila i klíky, ale vykŕmiť by ste ju mohli. Radil by vám obhodiť sa, kým vám ju nepredchytia.«

Pán Ipolito sa smeje: »He-he-he! Čo poviete na tú rozprávku, priateľko?« Raduje sa, ako Krešimír ožil. Rozprávka mu otvorila skvelé výhľady. Ďakoval Bohu, že mu vnuknul ísť na nákladný most, sveriť sa mocnému chlapovi, ktorý rozkazuje na ňom a vie rozprávať také rozprávky v najhoršej tvŕdzi. Možno z tadiaľto vyrastie nový odsek jeho života, azda zasvieti i jemu slniečko predo dvere.

»Príde platiť hneď po dražbe hotovými a vadium pred ňou. Bol by šiel na dražbu kúpiť ju fajzom, ale nemám hotových,« rozpráva mu.

»A pôjde na dražbu?!« zvolal Krešimír sklamaný. Myslel, že ju už má. »Na dražbe mi ju predchytia.«

»Nuž dosť ľahko, že pôjde na rvačky-mačky«, potvrdil pán Ipolito. Ktorí držia ošípané, hodia sa na pšenicu ak zvedia o nej. Akoby nezvedeli v našom meste! Čo povedia hydinári, neviem. Možno budú bočiť od nej, ak by bolo dačo raže v nej. Hydina je vraj háklivá na raž. Možno sa jej budú báť i majitelia ošípaných, keď je mokrá. Čo vieme, čo povedia ešte? Uvidíte na dražbe. Bol by šiel čo ako, ale nemám hotových.«

Krešimír sa zadivil, ako je to. Je predsa v rokoch! Koľko ich má štrichom, kto by mohol povedať? Mnohé svedčí, že je v rokoch, ale iné znaky sa protivia a udávajú ho za mládenca v najlepšom kvete. Bieleho vláska mu nevidno, kráča strunisto, postava sa drží hrdo. Ale zas vie iste, že je oddávna v Puntarene. Bol vo veľkých domoch a u pána Simona skoro pätnásť rokov. Mával vždy dobrú plácu, bol by mohol i odložiť dačo. V ochodoch netečie čistý osoh len do gazdovej pokladnice: odrazia z neho jaročky i úradníkom, väčšie alebo menšie podľa akéhosi kľúča. I vo mlyne kde voda tečie na koleso, predsa fŕkne čo to i na pažiť, hoc poupchávajú špáry pečlive. Pokropí i záružlinu zpod kolesa, ktorá sa tam skromne prichytila o breh. Niektorí úradníci po obchodoch stoja si veľmi dobre.

Pán Ipolito možno tuší, čo zarazilo čeľadníka. »Hej, miesta boly dobré, pláca nie najhoršia: ale u mňa na konci mesiaca vychodí vždy akosi ‚dva menej dva, neostane nič'. Keď prijmem menej, vydám viacej. Ak prijmem dačo viac, ruka sa rozšíri a začne sa z nej tuhšie posýpať. Akokoľvek mám tri tisícky na bezpečnom mieste: tých sa nedotknem a čo by bolo čo. Čakajú naporúdzi, ak by ma prikváčila choroba. Nezaprisahal som sa, že sa ich nedotknem, ani mi netreba prisahať. Väčšmi od prísahy drží ma strach od špitála. Tak vidíte, tých sa nedotknem, ako žena sa nedotkne rúcha,

ktoré má v truhle, aby ju bolo do čoho obliecť, keď ju Pánboh povolá. Na ne teda nebudeme myslieť, ako by ich nebolo. A čo vy na to? Máte groša naporúdzi?«

Krešimír, hoc veľkú úctu cítil k nemu, musel sa smiať, akej pletky sa bojí taký mocný, múdry človek. A keď mu radil vyrukovať s grošom, ak ho má, osvedčil sa, že vyrukuje s ním, hoc by mu prišlo ísť i do špitála. Keď ho raz ustanovili, na to je, aby sme nebočili od neho, keď sme naň utisnutí. Mal by peňazí hádam i na všetku pšenicu, ak jej je nie veľmi moc, ale sa bojí kúpiť primoc, keď nevie, čo urobiť s ňou, ak by mu jej zvýšilo.

Pán Ipolito zas vysmial jeho, že človek, ktorý sa nebojí špitála, bojí sa zvyšnej pšenice. Len nech nohovorí veľmi na hlas! Môžu ich počúvať zpoza uhla a predchytiť kúpu. Radí mu obhodiť sa, kovať železo, kým je horúce. Ľahšie sa mu bude storáz sprostiť zvyšnej pšenice, ako ju jeden raz kúpiť za slušné peniaze od tých, ktorí mu ju predchytia. Môže Bohu ďakovať, že budú azda v kampe a nevedia o pšenici tí, ktorí by sa ulakomili najväčšmi na ňu. Druhé šťastie je, že sa zľaknul agent poisťovne škody, ak mu zbožie porastie. Bude sa ho chcieť sprostiť naskutku. Hádam ho predá prvej, než sa chýr roznesie všade, kde sú kupci.

Krešimír si pripustil k srdcu dobré rady. Dal ich jemu, neznámemu čeľadníkovi za darmo. Nazrel mu do skaldiska zkúseností. Videl, že je

hlboké, ako studňa. A keď pozrel na seba, zľakol sa, ako nevie nič. Nebol nikdy na dražbe, nikdy nekúpil dve noše pšenice, nieto celý náklad. Príde kupovať, oboria sa naň pažraví priekupníci a prekabátia ho, alebo i roztrhajú ako divé šeľmy. Začal ho prosiť, či by mu nepožičal zkúseností ku dražbe, keď ich má toľko! Veru by sa mu odslúžil; nezabudnul by mu do smrti.

Sám sa divil, že sa opovážil unúvať veľkého človeka, ktorý ho ani nezná veľmi dobre, o takú malú pletku. Ale pán Ipolito sa neurazil. Bol hrdý, že rozum je nad peniaz. Potom bolo mu ľúto čeľadníka, ktorý sa nevie pohnúť, hoc má peniaze. Ľuďom čosi porozkazoval, Krešimírovi ukázal, na čo má dozierať a sám pobral sa do mesta. Neprešlo pol hodiny, už bol na nákladnom moste.

»Dražba je zajtra. Agent posúril. Oznam už vyvesili; len aby ho nevstrčili do novín! Zajtra je robotný deň, azda sa ich moc nenahrnie. Pšenica pôjde popredku na bubon ako najháklivejší tovar. Ak idete kupovať, zadovážte si groše na vadium. O poldruhej musíte byť tam.«

Krešimír odišiel na banku pýtať peniaze. Vybral skoro všetko čo mal, ledva ostalo čosi na podlôžku. Ale myslel, že bude dosť na všetku pšenicu. Bol ako by ho bol vymenil: zabŕdol do krajov, v ktorých ešte nikdy nebol. Z banky sa vrátil na nákladný most. Pán Ipolito sa mu usmial, keď mu oznámil, že peniaze sú tu.

»S peniazmi, priateľ, máte otvorenú cestu. Nuž len smelo! Prídete, kde cieľate.« Pozrel naň skúmave a doložil: »Cieľate čajsi, kde i iní: operiť sa čím skorej a utiecť domov. He=he=he.«

»Nemám nikoho doma« — sdôveril sa mu, v hlase mu zunela zádumčivosť. »Ale predsa by sa rád vrátiť. Nemám svojich, ale zas všetci tam sú moji.«

Počúval ho dosť vďačne. Mohol i dozerať na robotu, i mal si čím krátiť chvíľu. Divní sú grin=govia, majú niečo zvláštneho. Dosť sa s nimi nabol, robil najviac u nich a predsa nemôže sa pochváliť, že by si boli dali nazrieť hlbšie za humná. Pán Katović za svoje ohrady naukrýval akéhosi zbytočného riadu, že ťažko sa vynajsť, čo je a načo je. Nezdravé, nemotorné zásady. Ak ich pohýbeš, udrú po nose teba samého, ktorý ich teperíš. Na čo sú mu? Nemohol ni=kdy vyzvedieť. I tento má čosi za humny: je ešte mladý, otvára mu srdce do korán. Nemá svojich a predsa sú mu tam všetci jeho... Nuž ano, vystriehol, že nie sú si nič medzi sebou a predsa sa majú k sebe ako svoji. I hryzú sa medzi sebou, i nežičia jeden druhému a azda preto sú svoji. Iste ich drží stará vlasť v kôpke; tento mu to i potvrdil.

Krešimír badal, že mocný chlap na náklad=nom moste je mäkkého srdca. Žaloval sa, že sa bojí dražby, zapletú ho do fígľov prehnaní prie=kupci, podrazia mu nohy.

Pán Ipolito tiež zvážnel. »Veru bude ruvačka«, sľuboval mu a začal mu oberať smietky s kabáta. »Pochytia sa za pačesy o pšenicu.« Padlo mu dobre pustiť i strachu niečo na čeľadníka. Ale keď videl pri ňom veľkú starosť, uľútilo sa mu ho. Naviedol ho ísť na dražbu, sotil ho na novú cestu: nemôže ho, ako poriadny chlap, nechať pažravcom v pazúroch. Roztrhali by ho na kusy. Keď sa mu raz sveril so všetkým, padne mu dobre chytiť čľadníka za ruku a previesť ho na najhoršom mieste. Oznámil mu tedy, že pôjde sám s ním na dražbu.

»A ja som vás chcel práve prosiť,« priznal sa mu Krešimír s horúcim citom — »ale som sa bál nadužívať vašu veľkú dobrotu.«

Pán Ipolito bol rád, že sa mu ponúknul. Bolo mu neobyčajné, že prijal tohto neznámeho čeľadníka pod svoje krídla. Poprezeral si ho lepšie. Divná vec, či i on bude mať dakoho, o koho sa starať?

Krešimír bol zamyslený celý deň. Ani za stolom sa nepúšťal do rozhovoru. Priatelia sa čudovali, čo sa mu stalo, ale ani on sám nebol by im mohol vysvetliť, čo mu je. Vedel iba, že ho pochytila akási divná sila, vytrhla ho z ich kruhu. Postavila ho na inú postať a položila naň nové sväzky, keď staré popukaly.

XIV.

Po poľudní chodil netrpelive sem tam pred nákladným mostom, ktorý bol prázdny. Robotníci a úradníci boli pri obede, nie ako on, ktorý nemohol skoro nič vložiť do úst. Len čo složil lyžku odbehnul z domu.

Kedy netedy prihrnul pán Ipolito. Keď zazrel jeho mocnú postavu, že jej ulička bola skoro plná; keď zabúchaly popod pisárne jeho krátke topánky o širokých pyskoch, zaraz mu odľahlo. Bol si ako istý, že pod jeho ochranou nemôže ho najsť ani vetrík, nieto škoda alebo nezdar. Pán Ipolito rozopäl krátky kabátik, poodhrnul šiaľ. Čistí si šparcháčom pečlive zuby. Oči mu žiaria, celá tvár sa zapálila.

»No dobre, priateľ — dobre!« privítal ho. »Najsamprv si zapáliť.« Vytiahol cigary, ponúknul nového priateľa. Krešimír zaďakoval, zapálil si papierovú. »Po obede a čiernej káve niet lepšej veci, čo dobré habanské puro« — naúčal ho. Poslinil cigaru, ak by bola puklina na nej. »Papierová netrvá. Do štvrtej mám slobodu. Vykonal som si v pisárni. Nuž pôjdeme!«

»Budete kupovať ako by pre seba« — navrhoval Krešimír. »Ja počkám hockde vonku.«

»A prečo? Pôjdeme spolu. Ja kupovať, vy učiť sa.« Zasmial sa chutne a doložil: »Budete mi ako sluha.«

Krešimír mu oddal peniaze. Pán Ipolito prečítal stôsik papierkov a zastrčil ich do vnútorného vrecka.

»Dobre ste ma zaopatrili, nebojím sa predstúpiť«, pochválil ho. »Budeme hneď smelší. Inakšie je mať dostatok, alebo i keď zvyšuje, ako sa triasť, že nevystačí.«

Poberali sa k úradu verejného dražbára. Z ďaleka vidno červenú zástavu nad vchodom s nápisom: »Remate« (dražba). Je vybľadnutá a vyrusaná na krajoch. Veď skoro každý deň veje, snáša patagonskú nepohodu, vetry a dažde. Vždy sa odpredáva čo to, z nútenosti, či zo slobodnej ruky.

»Nevidno nikoho, azda neprídu«, teší sa pán Ipolito. »Počkajme na ulici štvrťhodinky.«

Chodili hore dolu. Ako sa vracali od dražebnej miestnosti ku rohu, zpoza neho vyšiel pán Justo Dominguez.

»Nech ma čert vezme, ak i on neide«, znepokojil sa pán Ipolito. »Všetci čerti ho nesú«, začal kliať tuho a očervenel, ako moriak. »Pozor si dajte«, napomína Krešimíra. »Bude podchytávať. Ja sa už poshováram a vy mlčte. Vy ste sluha.« Keď prišiel k nim, pán Ipolito sa premenil. »Akej náhode ďakovať, že mám česť zaželať dobré odpoludnie pánu Justovi na námestí?«

»Ja som tu pečený-varený,« vítal sa s ním

pán Justo a stískal mu ruku srdečne. »Obchod sa vlečie alebo spí, mám kedy brúsiť po uliciach.«

»Žaľujte sa!« okríknul ho pán Ipolito. »Ide vám ako pánu Rozalesovi, ale sa utajujete. Nech vám verí, kto vás nezná. Mňa nezavediete.« A začal mu hroziť prstom.

»Čo to zas máte, pán Ipolito, čo!« Pán Justo vložil ruky do vrecák, žmúri naň, ako máčik.

»Viete, tá kukurica je tu«, položil ruku na žalúdok, »zaľahla mi. Pre ňu som prišiel o dobré miesto a musím sa trápiť na nákladnom moste. Že vraj Sociedad Anonima Puerto Bueno! Pekne ste nám ukázali straku na kole. Kukuricu držíte rúče, kým zdražie.«

»Hja, nechcela ju prevziať spoločnosť: čo robiť? Ostala mne.«

»No len no, nezabudnem vám, odslúžim sa kedy-tedy. Čo som preniesol!«

»Mne je ťažko, ozaj ťažko,« ľutoval pán Justo. »Ale azda nie vám je zle ani teraz. Také skvelé miesto! Hneď by čaroval s vami. Mocný dom, istá služba, zabezpečená budúcnosť...«

»Hej, stáť na daždi a vetre. Ďakujem pekne! A ak prestydnem? Nie sme mladí.«

»Ach ba! Chlap ako buk!« Tľapká ho po pleciach. Ale preskočil na inú vec. »A kde teraz, pán Ipolito? Divím sa, kde sa tu beriete.«

»Neráčte sa diviť,« vysvetlil mu do prosta. »Dali mi slobodu do štvrtej. Čakám na dražbu.«

Pán Justo podskočil, keď počul o dražbe; očervenel, keď počul, že sa upriamil na pšenicu. Mával si, že ide kúpiť len dakoľko vriec, ale pán Ipolito sa osvedčil:

»Alebo všetku, alebo ani zrna. S troškou sa nevyplatí babriť.«

»Čo urobíte s toľkou pšenicou?«

»Zakúpil som čriedu ošípaných v Rie Colorade, vykŕmim ju. Na to mi je.«

Pán Justo sa rozrehotal. Aký čudný nápad: črieda svíň v Rie Colorade! Či to kedy slýchal ktorý človek? Kde vypriadol kapitále zakupovať hneď na čriedy a teraz celý náklad pšenice? Ešte sa nadúva pred ním, ako by celá Patagonia bola jeho. Rozhadzuje sa iste, straší ho prázdnym mechúrom.

»Tak vy kupujete!« naliehal naň.

»Ako ma tu vidíte!« Búšil sa v prsia.

Pán Justo pozrel naň posmešne. Pomyslel si: »Blcha kašle a nemá pľúc!« Ale pán Ipolito vytiahol odkiaľsi z hlboka tobolku a sprevracal mu stôs bankoviek na jednom rožku. Pán Justo zbľadnul: videl pred sebou celú pevnosť. Ale neveril, že sú toľké peniaze jeho. Veď smrdí grošom. Spamätal sa, začal ho zkúšať.

»Ba či ste nie viecha, pán Ipolito?« žmurkal naň. »Pod ňou bude, kto má byť.«

»Viecha!« urazil sa. »Neveríte, že mám kapitálu? Zle, veľmi zle, pán Justo. A myslieť si môžete i naškripiť, čo chcete.« Pohol plecom ľahostajne.

»Ja vidím viechu«, rozosmial sa urážlive. »Pod ňou, hoc je veľká, vidím váš dom. Povedzte, či vás nenadstrčili, povedzte!«

»Neviem prečo by nevyrukoval dom bez viechy, keby mal vôľu? Vysvetlite, načo by nadstrkoval iného?«

Pán Justo sa usmieval s poľutovaním, aký je zadubený. Predsa veľký dom sa neprizná, že kupuje pokazený tovar, ktorý k tomu nepatrí ani do jeho oboru. Predsa bohaté domy majú na zreteli nie len zárobok, ale i svoje meno!

Pán Ipolito mu veľmi neodporoval, iba ho vysmial, že vidí mátohy, i kde ich nieto. Obrá= til sa ku Krešimírovi prísne. »Keď kúpim, pôj= dete hneď, kde som vám povedal. Nezabudli ste?«

»Viem«, prisvedčil Krešimír — »sháňať kar= rety.« To si už vymyslel sám, a že uhádol, pán Ipolito mu kývnul hlavou.

»A pôjde oznámiť do pisárne!« dovtípil sa pán Justo. V očiach sa mu zmrklo, ale sa usmie= val veľmi prívetive. »Ale i mne pustíte«, začal sa zaliečať. »Tak okolo dvesto vriec.«

Pán Ipolito mu oznámil veľmi rozhodne, do hlasu primiešal i trochu surovosti: »Mal som sa už česť osvedčiť, že ju musím mať všetku, alebo ani zrna.«

»Tak vás ponaháňam«, zastrája sa mu. »Pôj= dete do hora, do hora.«

»Nezakrúti sa mi hlava!« búšil sa na vrecko, kde boly bankovky. »Mám dobrý rebrík. Ale

ktosi odkväcne, ak sa bude driapať veľmi do hora.« Zastal a poobzeral si ho so všetkých strán. »Nuž čo poviete na to, vážený pán Justo? Mívate si, že sú všetci Katovići? Palica má dva konce!«

Zamyslel sa hlboko, neodpovedal. Vedel i tak dosť. Nadstrčil ho dom kúpiť. Nezastrájal by sa, keby nemal za chrbtom mocných. A jeho gazdovia majú veľkú moc. Zasedajú v správnych radách baniek. On zas bol dosť slabý súkeník, nech sa dajú doň pripučia ho. Nehodno sa im staväť.

Keď vošli ku dražbárovi, pán Ipolito prešiel sebavedome celou miestnosťou pred stôl. Vytiahol stôs papierkov, složil vadium. Poniektorí už tu boli. Prišli sa dívať, boli by sa hádam i podobrali na menší podieľ, ale vziať celý náklad bolo predsa primnoho. Pán Justo sa chmúril, ani nepredstúpil pred stôl. Zľakol sa pána Ipolita, ktorý si zastal pri stole ako dáky veľmož. Vidno, že stoja za ním mocnosti. Ostatní tiež šepkali. Šípili, že pán Ipolito je nadstrčený. Pšenica sotva utkvie v jeho skladoch . . .

O pol tretej mal už pšenicu i zaplatil za ňu výkričnú cenu.

Na ulici začal sa zaliečať zasa pán Justo, aspoň o sto vriec, potom o päťdesiat. Sľuboval priplatiť.

»Už som mal česť oznámiť, že pšenica je mne. Nemôžem prepustiť ani zrna.«

»Dneska som škodoval, veľmi škodoval« — žaluje sa.

»Ja škodujem. Viete, že je mokrá. Porastená podistým.«

Keď sa ho striasli, pán Ipolito dobre sa nezašiel od smiechu. Boli na ulici, musel ho dusiť v sebe. »Čiže sme mu dali! Síde mu na um kukurica. Ej síde!«

Krešimír pozeral naň s obdivom. Čo by bol vykonal bez neho?

»Bolo kupcov, bolo!« Smeje sa. »Dali sa nastrašiť. Nadstričili si sami strašiaka. A teraz do roboty. Pohľadáme poriadnu kôlňu.«

V ten večer bol utrmácaný. Vykonal divné veci dneska. Našiel kôlňu, vymetal ju, premenil slabšie dosky na podlahe, plátal diery. Pripravil dobrý kút na mokrú pšenicu. Pán Ipolito bol posúriť, aby ju vylodili čím skôr. Dargaš s jedným kamarátom mali ju doviezť z nákladného mostu.

V tie dni sa nabral novým duchom. Vtiahla doň hrdosť, že prikladá ruky k ozajstnej ťažkej práci. Našiel svoju koľaj konečne, istú stálu robotu a čistú metu. Náhoda ho už nebude socať sem a tam. Vidí zasa prísnu tvár nového gazdu, čuje jeho tvrdé slová. V úzadí sa mu ukazuje veľký dvor; na jednej strane dom s povlačou pod stĺpami, v tôni veľkého orecha. Na povlači stojí mocná dobrá žena, rukávce sa len tak jagajú, kde na ne padne slnce. Zpod šatky

o prehodených rožkoch pozerá naň usmievavo, kýva mu rukou...

‚Predsa ešte mám dom!' skoro vykríkol od radosti. ‚Nie je môj a predsa je môj. Čaká!' A vťahuje s pôžitkom povetrie, ako by v ňom bola tuhá vôňa šalvie a rozmajrínu...

Zavčas rána pán Andrija odfukoval tuho, keď on vstal a vošiel do kuchyne. Našiel samu pani Terezu; gazda odpočíval ešte. Kuchyňa mu bola do nedávna kúsok svojského sveta, kráľovna v ňom pani Tereza. Nebola pekná, ani mladá, ale pri nej cítiť dych niečoho domáceho; tiahlo ho k nej odkiaľkoľvek sa vracal.

‚Hľa kúsok vlasti prenesený na brehy Magallanesa', myslieval si, keď sa krútila okolo ohňa, alebo keď drhla. »Kráľovna nášho domáceho ostrova vždy v práci.«

Dnes, keď vošiel k nej, zbľadlo kúzlo ostrova. Zo zaoceanskej diaľky zavieval dych pravej vlasti, čuť jej zjavné volanie. Pani Tereza nie mu je už blízka, ako mu bývala prvej.

»Čo si nepospíte ešte?« vytýka mu starostlive. »Kto vstáva o tejto hodine v Puntarene?«

»Ja, pani Tereza: musím vstávať, rušať.« Hlas jeho zunel novou silou a sebadôverou.

Pozrela naň prekvapená. Býval dosiaľ tichý, utiahnutý a skromný. Pomáhal jej riad umývať. »Nuž, čo je zas?«

»Sberáme sa, gazdinka,« zvolal ako víťaz. »Robiť, trápiť sa, hrdlovať.«

»A preto sa radujete?« diví sa mu. »Čo máte
z hryzoviska a trápenia?«

»Nič nemám, ani sa ho nebojím.« Pristúpil
k nej a riekol jej tichúčko. »Vyzerám čo je za
trápením a hrdloviskom. To je, gazdina, načo
lipne duša!« Pozerá naň v nepokoji čo sa mu ro-
bí. Veď je, akoby si bol vypil. »Náš dom — naša
vlasť.«

Odvrátila sa a skonila hlavu. »Máte pravdu,
nikdy jej neuzre, kto nehrdluje a nevie varo-
vať.« Spustila sa na lavičku ku sporáku, sedela
mlčky hodnú chvíľu. Potom sa jej vzdychlo a
riekla ticho: »My jej už neuvidíme. Zarúbali
nám cesty.«

»Prečo bez nádeje?« Pristúpil k nej, polo-
žil jej ruku na opadnuté plece. »Cesty sa otvo-
ria, len si ich kliesniť. Neopúšťajte sa, ešte uvi-
díte otčinu.«

Pokrútila smutne hlavou. »Už nie. Toto bu-
de moja otčina do smrti.« Ukázala mu na ku-
chyňu. Jagala sa ozaj od čistoty. Na bielych
stenách ligotal sa kuchyňský riad. V kúte sa
žlknul mažiarik; pri ňom dlhý, dalmatinský
mlynček na kávu. V jej oku prechodily tmavé
chmáry. Sišlo mu na um, čo nevdojak dopo-
čul od pána Ipolita. Medzi mrcha dlžníkov
postavil gazdu na prvom mieste.

Uľútilo sa mu jej. Hrdinka práce a odrieka-
nia, bez výhľadu na odmenu. Prvej i ju šmaril
do kúta, kde jeho ľahostajnosť zatískala osoby

a pomery, o ktoré už nestála. Ale cítil, že vystiera ruky k nemu, pýta sa von z kúta.

»Oblečiete ešte náš pekný kroj, červený kabátik a dlhé biele rukávce.« Začal ju tešiť Krešimír. Nohu vám nebude urážať mestská črievica, obujete si naše topánky. Počkajte len ako ponesiete do kostola farbené vajcia, syr a syrnice. V dohviezdny večer bude i u vás horieť badnjak.«

»Ach čo mi rozrývaš srdce!« zvolala náružive. »Tie veci som doň pochovala. Neotváraj hroby!«

»Lebo pôjdeme domov, gazdina, pôjdeme!« okriknul ju prudko. »Soderieme ruky do lakťov, ale pôjdeme. Všetci, všetci, v jednej hŕbe.« Keď pozrela naň, zažala sa v nej akoby iskra. Iba sliepňa, neisto mihá, ale predsa už nie je celkom tma. »A teraz do roboty!« poduril ju.

Skočila s novou silou, začala robiť okolo kávy. Pridusila hlboké pohnutie. »A kde sa sberáte?« preriekla hlasom, ako si sníva, už obyčajným.

»Dať do poriadku veci tuná a potom do kampa.«

»Na dlho?«

»Veru na dlho. Hádam na celú zimu.«

»Sám?«

»Ak bude chcieť ísť Andrija.«

»Ten?« pokrútila hlavou. »Iba ak ste našli moc zlata.«

»Hľadám tiež zlato, gazdinka. Ruky robia

zlato, usilovnosť a varovčivosť. Kto ho najde, keď sa skrylo kdesi? Prichodí ho vyrábať inakšie, hľadať je daromná vec.«

»Tak, tak,« prisviedča pani Tereza. »Zárobok je najčistejšie zlato. Čím viac vystojíme, kým ho zarobíme, tým za viac ho máme. Ale celú zimu!« A pani Tereze sa vzdychlo. »Iba s vami čo sa takto poshováram.«

»Máte pána Nikolu. Tiež sa rád shovára o vlasti,« teší ju Krešimír.

»Chudáčisko!... Vo dne spí, v noci má kedy myslieť. Len o čom húta toľké noci?«

Krešimír odišiel do skladu. Pootváral okenice a prezerá podlahu. Zkusuje či udrží ťarchu ak má nahniliny? Podlahu poplátal, ale i dvere príde popraviť, vyfutrovať ich lepšími doskami z dnuka, kúpiť nový bľach na ne.

Po poludní prišla prvá fúra. Pokládli vrecia hore koncom. Keď Dargaš odišiel po druhú fúru, porozväzoval ich. V niektorom je čosi mokrá i razí hádam stuchlinou. Ale hodne vriec je i suchých. Možno sa báli bez príčiny: nie je všetko zbožie zmočené. Suché vrecia pozaväzoval znovu a poukladal do kúta. Kút bol suchý, podlaha bola na vysokých stĺpkoch, nebál sa mokroty od spodku. Prišla druhá fúra na druhej karrete. Bedlive prezeral noše. Zmočené sypal do kúta, ktorý bol prvej vyriadil.

Zrazu v jeho sklade ako keby sa bolo sotmilo. Keď sa obzrel, vidí vo dverách pána

Ipolita. Mohutná postava zahradila skoro všetku svetlosť.

»Čo nového, priateľ«, vypytuje sa starostlive. »Ako gazdujeme?«

Ukázal mu na hŕbu mokrého zbožia. »Nevyklilo ešte!« zadivil sa pán Ipolito. »A malo kedy.«

»Nebolo v teple,« domýšľa sa Krešimír. »A teraz sa presúša.«

»Zrno, ani broky, čo je mokré.« Obzrel si i zo suchého na dlani a privoniaval. »Nie mu nič, zdravé je, priateľ. Nič mu nebude. A pozrite, pozrite, ani žita nieto: čistá pšenica.« Pán Ipolito začal živo chodiť po veľkej miestnosti. »Hotové peniaze, priateľ; čo zvýši, predáte ako mäd. Môže sa dávať i hydine. Máte lopaty? Prehadzujte mokré a vykŕmte ho čím skorej. Ošípaným nezaškodí a vám nezavadí.«

Pán Ipolito začal sa starieť o Krešimírovo ani o svoje. Keď mal slobodnej chvíľky, skočil k nemu do skladu. Dva dni vozily karrety. Mokrého bola hodná hŕba. Krešimír ju rozhŕňal, prehadzoval, miešal.

O pár dní prišly vozy z Ria Colorada s vlnou. Keď ju oddali, Krešimír im naložil čosi dosák, mokré zbožie išlo zasa do vriec a na vozy. Sklad ostal len o suchom. Naložil i dakoľko vriec soli v prachu, tably, sekáče, nože a také riady. Pán Carlos sa tiež poberá so svojím riadom, dovezie i korenie a ostatné veci, ktoré potrebuje do remesla.

»Zajtra zavčasu idem,« oznamoval pred večerom pánu Ipolitovi. »Čaká ma hodne roboty, kým nepríde pšenica. Prišiel som sa odobrať od môjho dobrodinca a ďakovať mu ešte raz.«

Pán Ipolito sa uklonil veľmi vážne. »Ďakovať nieto začo. Platili ste mi moju patričnosť.«

Krešimír odporoval. Priateľstvo a láska neplatí sa provisiami, ale povďačnosťou, tým viac, že ho musí unúvať pre kľúče od skladu. Rád by ich nechať uňho, ak by ich vzal.

Pán Ipolito sa pozastavil, poprezeral si ho bedlive. Začervenal sa zas ako moriak, ale nebadať, že by sa bol urazil. »Dobre, priateľ, dobre. Máte dôveru! Nebojte sa, nesklame vás.«

Krešimír ho zavrátil: nech nesľubuje. Netreba. Vie, čo bol pánu Katovićovi. A vidí, čo je terajším gazdom. Bola by krvavá urážka dôverovať mu menej ako oni, takému človeku!

»Pekne, mladý človek, pekne!« Prestupoval v zmätku a oprašoval si krátky kabátik. »Mám zásadu zarábať svoj chlieb v poriadnych domoch. Najväčšmi hľadím, či je gazda hodný človek a či mi dôveruje. S pánom Simonom som sa rozišiel, ale dôvera sa neroztrhla, moja úcta k nemu len zrástla.«

Krešimír sa sveril s vecou, ktorá už neprislúchala ku samému obchodu a nemohla sa miešať so pšenicou. Pristúpil k nemu bližšie a hovoril mu ticho. Mal vraj priateľa, s ktorým sa mal od malička ako s bratom. V ostatné dni, ako vidí, brat ochladnul k nemu. Nemohli sa

dobre snášať v náhľadoch a zásadách. Práve tedy v tie časy, keď nemal nikoho, našiel tu na moste múdru radu a veľkú pomoc. Mocný dobrodinec ho chytil za ruku a previedol ho v obchodnej ceste takým chodníkom, kde by ho boli celkom iste ozbíjali o všetky nádeje. Má za to k nemu veľkú povďačnosť, ale by chcel mať naďalej od neho veľkodušného priateľstva, ktoré teší a podopiera v zlé časy.

»Veľmi dobre!« pristal pán Ipolito, stisnul mu tuho ruku. »Na nákladnom moste najdete vždy priateľa. Ďakujem, že ste mi vyjavili tie city. Viac si ich cením, ako všetky provisie.«

Cítil v sebe i hrdosť, lebo sa vyznačil. Z neznámeho robotníka v kampe, o ktorom ledva chyroval, vykresal podujimateľa. Previedol ho naozaj za ruku cez nebezpečné miesto. Všetko to stálo ho málo práce a námahy, ale ho veľmi teší, čo urobil.

»So pšenicou nakladajte, ako za dobré uznáte,« odporúčal mu Krešimír. »Ak mne nebude dosť, pošlem vám písomne odtiaľ, koľko mi bude treba.«

»Môžete sa na mňa spustiť, že vás obslúžim« sľuboval pán Ipolito. Položil mu ruku na plece a doložil: »Neobanujete, že ste sa obrátili na mňa. Urobíme ešte pekné obchody, nebojte sa.« Zapísal mu na rováš, že ho dosiaľ slúchal vo všetkom, v úplnej dôvere a bez rozmýšľania. Nezbadal ani raz váhania, ako u pána Simona. Ale sa i divil jeho zručnosti a schopno-

stiam: jednoduchý robotník z kampa vedel sa vynajsť a pochopiť, kde leží prospech. Sišlo mu čosi na um. Doložil s úsmevom: »Nehaňme more, priateľko, že je úskočné. Nám bolo štedré. Čo ukradlo ľuďom, pohodilo vašim bra=vom. Mne zas donieslo mladého priateľa, keď som ho veľmi potreboval. Verte mi, začínalo mi byť clivo pre toho pána Simona.«

Tak sa stalo, že sa lúčili, ako dobrí, starí priatelia. Oblapili sa po amerikánsky. ,Neboz=kali sa; to nepatrí k veci medzi chlapmi, ale si tľapkali v objatí jeden druhému veľmi tuho po chrbte.

Keď po večeri vošli do izby lahnúť si, Kre=šimír povedal pánu Andriji: »Andrija, zajtra zavčasu sa poberám. Ostanem tam pár mesia=cov. Nešiel by si so mnou?« Prebudila sa v ňom zasa prítuľnosť k ozrutnému bratovi. Nahováral ho i prvej, nedal sa mu prehovoriť: proboval ešte raz potiahnuť ho za sebou. »Neškodoval by si. Myslím, že sa robota vyplatí.«

»A s Bohom, Kreše! Nech už len ostane na tebe.« V hlase mu zas vrčí výsmech.

»Neviem, čo si ťažkáš na mňa,« skusuje ho ešte. »Vidím, nie si mi, ako kedysi. Ale ja som ti priateľ, i viac ako priateľ. Najdeš ma v kam=pe, ak by ti bolo dačo treba.«

»Nuž veď!« prisvedčil pán Andrija — »proti tebe nemám nič. Hádam sa i my zas pohneme. Fortunato vraví, že sa čosi ukazuje. Mali by sme ísť pozrieť.«

Isť znovu za zlatom! Kde sú časy, keď sa i on túlal za ním! Dnes sa mu počúva o tých snahách, akoby prichodily z inej čiastky zeme.

»Tak do videnia Andrija! Keď budeš písať matke, pozdrav ju odo mňa. Nezabúdať na ňu!« Hlas mu skoro zlyhal pohnutím. Pozrel na ňu na obrázku nad posteľou; ale ju videl lepšie na obraze, ktorý nosí v sebe: na povlači pod košatým orechom, v dlhých bielych rukávoch. Šatka hádže ružový tieň na jej vážnu tvár.

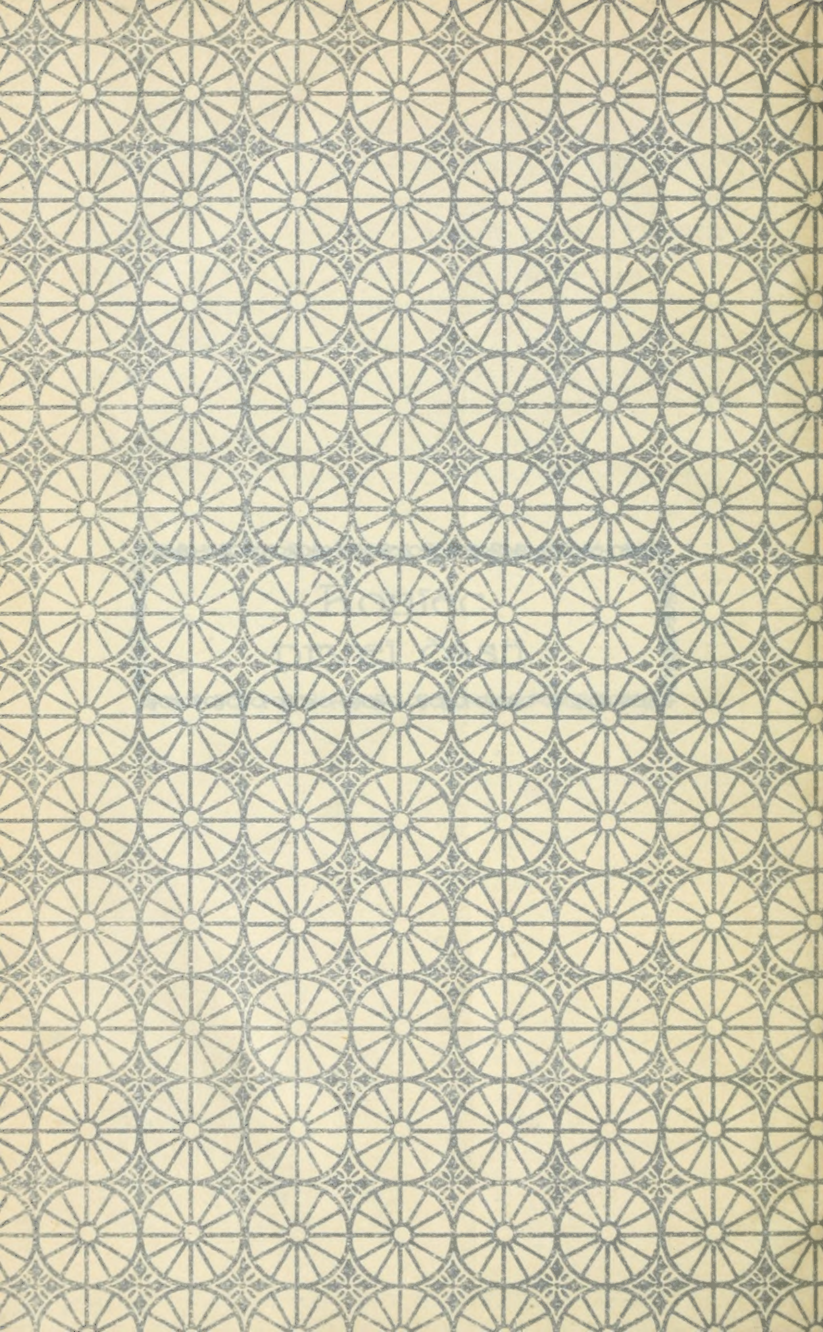
»Neboj sa, čo by zabúdal!« uisťuje ho pán Andrija. Vyratuje si v hlave, kde bude list s obrázkom. Aká dlhá cesta! Kedy príde odpoveď? »Nezabudnem, Kreše. Myslím na nich tam doma, vo dne v noci.«

K myšlienke na mater prikrádala sa akási nová predstava. Je vysoká, mladá, strojná. Vidí ju, že je driečna; ale si nechce dať pozrieť do tváre...

Koniec
prvej časti.

G. A. BEŽO
TRNAVA